

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

На правах рукопису

ТЕРЛЕЦЬКА ЮЛІАНА МИРОНІВНА

УДК: 159.922:159.93-057.875+378.015.3

**ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДЕПРИВАЦІЇ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ НА ЇХ
ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата
психологічних наук

Науковий керівник:
Москалець Віктор Петрович,
доктор психологічних наук,
професор

Івано-Франківськ – 2014

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Розділ 1. Феноменологія психічної, соціальної й економічної депривації у контексті ефективності професійної діяльності науково-педагогічних працівників.....	11
1.1. Сучасний стан дослідження проблеми депривації та психічної депривації в психологічній науці.....	11
1.2. Психологічна сутність і зміст соціальної депривації.....	29
1.3. Економічна депривація як психологічний феномен.....	38
1.4. Ефективність професійної діяльності науково-педагогічних працівників: психолого-педагогічний аспект.....	44
<i>Висновки до першого розділу.....</i>	<i>64</i>
Розділ 2. Емпіричне дослідження впливу соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на ефективність їхньої професійної діяльності.....	68
2.1. Загальна характеристика емпіричного дослідження та обґрунтування його методичного забезпечення	68
2.2. Особливості дослідження впливу соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на ефективність їх професійної діяльності.....	99
2.3. Інтерпретація результатів і аналіз впливу соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на ефективність їх професійної діяльності	146
<i>Висновки до другого розділу.....</i>	<i>165</i>
ВИСНОВКИ.....	168
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	172
ДОДАТКИ.....	197

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВНЗ – вищий навчальний заклад

НВПС – навчально-виховний процес студентів

НПП – науково-педагогічний працівник, науково-педагогічні працівники

КГ – контрольна група

НПП КГ – науково-педагогічні працівники контрольної групи

К1, К2... К54 – коди, присвоєні науково-педагогічним працівникам контрольної групи

КДГ – контрольна депривована група

НПП КДГ – науково-педагогічні працівники контрольної депривованої групи

Е1, Е2... Е54 – коди, присвоєні науково-педагогічним працівникам контрольної депривованої групи

Рівні розвитку:

д/н – дуже низький;

н – низький;

н/с – нижче середнього;

с – середній;

в/с – вище середнього;

в – високий;

д/в – дуже високий.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Постійні соціальні та економічні зміни й кризи в українському суспільстві, нестабільність, важке становлення ринкових соціально-економічних відносин, відсутність економічного зростання, а з ним і необхідного матеріального рівня життя людей; неефективність реформування соціальної та освітньої сфер, соціально-економічна незахищеність працівників освіти, у тому числі й викладачів вищої школи, призводять до виникнення в них соціальної та економічної депривацій, які, своєю чергою, спричиняють зниження ефективності їх професійної діяльності.

Здійснений нами аналіз наукових публікацій зарубіжних та вітчизняних учених, присвячених різним видам депривації, засвідчив, що її важливі аспекти були предметом різнобічного вивчення багатьох дослідників, серед яких О.Г. Алексеєнкова, Н.М. Ануфрієва, О.Г. Асмолов, Е. Берн, Л.А. Варава, О.В. Гордєєва, Я.О. Гошовський, Ю.А. Дмитрієв, М.О. Єрмаков, Т.М. Зелінська, Д. Кун, Й. Лангмейер, А.М. Маслюк, З. Матейчек, В.П. Москалець, А.М. Прихожан, А. Ребер, Є.О. Сергієнко, Н.Н. Толстих, Г.Н. Фінікова та ін.

Деструктивний вплив соціальної та економічної депривації на професійну діяльність викладачів вищої школи висвітлено у працях В.Г. Кременя, С.Д. Максименка, В.П. Андрущенко, В.І. Бондаря, Т.В. Зайчикової, Е.Ф. Зеєра, І.Ф. Ісаєва, Л.М. Карамушки, Л.А. Кіяшко, Є.О. Князєва, Н.В. Кузьміної, Л.М. Макарової, А.К. Маркової, Г.У. Матушанського, Н.В. Назарук, В.А. Семиченко, В.О. Сластьоніна, О.О. Реана, Ю.Г. Фокіна, Л.Г. Подоляк, В.І. Юрченка та ін.

Проте, у прямій постановці, системно, комплексно не досліджено впливу соціальної та економічної депривацій на психолого-педагогічні аспекти ефективності професійної діяльності викладачів вищої школи, що є особливо актуальним в умовах української суспільної дійсності.

Актуальність і фактична нерозробленість цієї проблеми, суспільна й наукова потреба в її розв'язанні зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: «Вплив соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на їх професійну діяльність».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з планом науково-дослідної роботи кафедри загальної та експериментальної психології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на 2012-2017 рр. (державний реєстраційний номер 0112u001020 «Інноваційні психотехнології сприяння особистісному благополуччю»).

Тему дослідження затверджено Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 5 від 25.04.2012 року) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №8 від 30.10.2012 року).

Мета дослідження: теоретично та емпірично дослідити вплив соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів на ефективність їхньої професійної діяльності.

Гіпотезою дослідження є припущення, що: 1) соціальна та економічна депривації є видовими проявами психічної депривації та виявляються як зниження дієспроможності психіки особистості внаслідок недорозвинення або несформованості чи руйнування певних параметрів психічних процесів, психічних властивостей та психічних утворень із причин незадоволення суб'єктом тих чи інших потреб, необхідних для його нормальної життєдіяльності й розвитку: соціальних потреб – при соціальній депривації; економічних потреб – при економічній депривації; 2) соціальна та економічна депривації чинять негативний вплив на психолого-педагогічні складові професійної діяльності науково-педагогічних працівників: мотивацію до праці, стиль управління навчально-виховним процесом студентів, поводження, такт і взаємини з колегами, студентами й

студентськими колективами, професійну психолого-педагогічну надійність, професійні інтелектуальні, характерологічні й волеві властивості та якості, які сукупно призводять до суттєвого зниження її продуктивності, ефективності.

Відповідно до мети дослідження в роботі поставлені такі **завдання**:

1) на основі теоретичного аналізу проблеми депривації обґрунтувати її психологічний зміст;

2) розкрити сутність і зміст соціальної та економічної депривації, як видів психічної депривації;

3) на основі теоретичного та емпіричного вивчення психолого-педагогічного змісту професійної діяльності викладачів ВНЗ виявити психолого-педагогічні складові ефективності їх професійної діяльності в сучасних умовах;

4) емпірично дослідити вплив соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на ефективність їх професійної діяльності.

Об'єкт дослідження: соціальна та економічна депривації науково-педагогічних працівників.

Предмет дослідження: вплив соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на психолого-педагогічний зміст ефективності їх професійної діяльності.

Для досягнення поставленої мети та розв'язання визначених завдань використано як загальнонаукові, так і спеціальні **методи дослідження**:

- *теоретичні*: аналіз наукової літератури, порівняння, узагальнення та систематизація отриманої інформації;

- *емпіричні*: авторські методики діагностики рівня соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників – «Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» і «Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих»; для виявлення рівня розвитку в науково-педагогічних працівників психолого-педагогічних умінь і якостей та ефективності їх застосування на практиці – «Методика

визначення ефективності застосування викладачем педагогічних умінь і якостей у педагогічній практиці» (М.Й. Варій, М.М. Козяр, М.С. Коваль); для виявлення комунікативних і організаторських здібностей – методика виявлення «Комунікативних та організаторських здібностей» (КОЗ-2); для виявлення стилю управління навчально-виховним процесом – методика «Оцінка стилю керівництва» (О.В. Козловська, А.Й. Романюк, В.І. Урунський); для визначення професійної спрямованості науково-педагогічного працівника – методика «Визначення професійної спрямованості «на себе» – «на справу» – «на взаємодію»» (В. Смейкл, М. Кучер); для визначення наявності в науково-педагогічних працівників мотивації до успіху – «Методика вивчення мотивації до успіху» (Т. Елерс); для визначення наявності в науково-педагогічних працівників мотивації уникнення невдачі – «Методика вивчення оцінки мотивації уникнення невдач» (Т. Елерс); для визначення емоційного вигорання, деперсоналізації та редукції особистісних досягнень – «Методика виявлення «синдрому вигорання» в професійній діяльності» (К. Маслач і С. Джексон; варіант 2 – для учителів, викладачів, тренерів, адаптований Н.Є. Водоп'яноюю);

- *математичної статистики*: для визначення рівня ефективності професійної діяльності науково-педагогічних працівників – метод визначення середнього геометричного, для виявлення статистичного зв'язку між соціальною та економічною деприваціями і ефективністю професійної діяльності науково-педагогічних працівників – кореляційний аналіз r-Спірмена, для виявлення впливу соціальної та економічної депривацій на ефективність професійної діяльності науково-педагогічних працівників – багатофакторний регресійний аналіз. Статистичну обробку даних проведено за допомогою комп'ютерної програми SPSS 17.0.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:
вперше:

теоретично доведено, що соціальна та економічна депривації є видовими проявами психічної депривації та виявляються як зниження

дієспроможності психіки внаслідок недорозвинення або несформованості чи руйнування певних психічних параметрів із причин незадоволення суб'єктом тих чи інших соціальних та економічних потреб, необхідних для його нормальної життєдіяльності й розвитку;

обґрунтовано психолого-педагогічні складові ефективності професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ;

встановлено характер зв'язків між соціальною та економічною деприваціями науково-педагогічних працівників і складовими ефективності їх професійної діяльності: мотивацією уникнення невдач, взаєминами з колегами та студентами, професійною спрямованістю, стилем управління, емоційним виснаженням, деперсоналізацією та редукцією особистісних досягнень; розкрито вплив соціальної та економічної депривації на зниження ефективності професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ;

удосконалено знання про зміст ефективності професійної діяльності науково-педагогічних працівників;

подальшого розвитку набули: уявлення про особливості й наслідки впливу соціальних та економічних факторів на психолого-педагогічні складові ефективності професійної діяльності науково-педагогічних працівників; методи психодіагностики соціальної та економічної депривації, ефективності професійної діяльності викладачів вищої школи.

Практичне значення дослідження полягає у розробці авторських методик визначення соціальної та економічної депривацій, їх підвидів у дорослих; основні результати дослідження можуть бути використані психологами й педагогами у розробці практичних заходів із метою нівелювання негативного впливу соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на ефективність їхньої професійної діяльності. Теоретичні аспекти роботи можуть бути застосовані під час викладання навчальних курсів: «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», «Психологія особистості», «Психологія і педагогіка вищої школи».

Основні положення та висновки дисертації **впроваджено** у навчально-виховний процес Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка від 07.12.2013 р.), Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (акт № 04 від 09.01.2014 р.) та Навчально-наукового Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» (акт № 13/7 від 30.01.2014 р.). Теоретичні положення дисертації щодо психічної, соціальної та економічної депривацій використані в розділі 38 «Девіантна поведінка і депривація» підручника «Загальна психологія» (М.Й. Варій, 2013 р.), якому надано гриф МОН України (лист № 1/11-14384 від 12.09.12 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідались і обговорювались на: Міжнародному науковому семінарі (Польща, 2008); III, IV і V Міжнародних науково-практичних конференціях «Психологічні аспекти національної безпеки» (Львів, 2009-2011 рр.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Генеza буття особистості» (Київ, 2011); Міжнародній науково-практичній конференції «Наука і духовність у системі сучасного управління» (Львів, 2012); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Особистість в екстремальних умовах» (Львів, 2013); науково-практичній конференції «Культура управління в системі розвитку економіки України» (Львів, 2013); круглому столі «Психологія комунікації і впливу в управлінській діяльності» (Львів, 2010); засіданнях кафедри загальної та експериментальної психології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, 2012-2014).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження викладено у 19 одноосібних наукових працях, з них: 9 наукових статей, опублікованих у фахових виданнях із психології, в тому числі 1 – в періодичному виданні іншої держави; 7 статей та тез у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських конференцій; 3 наукові статті – в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (265 найменувань) і 11 додатків. Основний зміст дисертації викладено на 171 сторінці. Робота містить 19 рисунків і 14 таблиць.

РОЗДІЛ 1
ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ПСИХІЧНОЇ, СОЦІАЛЬНОЇ Й
ЕКОНОМІЧНОЇ ДЕПРИВАЦІЇ У КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОСТІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ

1.1. Сучасний стан дослідження проблеми депривації та психічної депривації в психологічній науці

Здійснене нами вивчення зарубіжної та вітчизняної наукової літератури, присвяченої проблемі депривації та психічної депривації дозволяє констатувати, що на сьогодні, по-перше, вчені частіше вживають поняття «депривація», ніж поняття «психічна депривація», а семантичне сповнення цих понять часто залежить від концептуально-теоретичної позиції автора. За цим критерієм нами виявлено сім підходів до її розуміння і тлумачення. По-друге, не окреслена відмінність між поняттями «депривація» і «психічна депривація», не виявлено їх підпорядкованості, тобто, яке поняття є первинним, а яке похідним від нього. По-третє, повністю не розкрито зміст власне психічної депривації, її ієрархічність, складові тощо. По-четверте, чітко не розмежовані поняття «механізми депривації», «деприваційні ситуації», «форми депривації», «умови депривації», «деприваційний процес», а також їх підпорядкованість і взаємозалежність. По-п'яте, недостатньо відомо, яким чином деприваційні умови відображаються у психіці людини, до яких змін у ній вони призводять.

Для того, щоб дослідити всю цю проблематику, передусім необхідно з'ясувати походження терміну «депривація». За словниками встановлено, що цей термін виводиться від англ. *deprivation*, яке означає позбавлення, втрату чогось унаслідок недостатнього задоволення якоїсь вагомої потреби. В основі його лежить латинський корінь *privare*, що значить «відокремлювати». Префікс *de* в англійському слові передає посилення значення кореня (можна

порівняти: лат. *pressare* – «прес», «тиснути», *depressio* – «придушувати» і англ. *depress* – «пригнічувати» й «*depression*» – «пригнічений стан, депресія»). Одними з перших цим словом скористалися З. Фройд і Р. Шпіц, описуючи вияви материнської депривації [248]. Відтак, слово перетворилося в науковий термін, яким вони спочатку позначили ситуацію раптового відлучення дитини від матері, внаслідок чого в житті дитини виникли такі зміни, що мали для її особистості руйнуючі наслідки.

Проте поняття «депривація» було відсутнім тривалий час як у словниках зарубіжних країн, так і у вітчизняних. На наш погляд, однією з перших закордонних праць, в якій депривація розглядається як серйозна багатогранна психологічна проблема, є фундаментальна праця чехословацьких вчених Й. Лангмейера і З. Матейчека «Психічна депривація в дитячому віці», яка вийшла в СРСР російською мовою в 1984 році [126].

Що стосується колишнього СРСР, країн пострадянського періоду, то вперше зміст цього поняття розкривається в статті «Російської педагогічної енциклопедії» за головною редакцією В.В. Давидова, котра вийшла друком у 1993 році та присвячена дитячій депривації [204]. В українських виданнях про депривацію як психологічну проблему почали вести мову лише на початку ХХІ століття, наприклад, у психологічній енциклопедії, автор-упорядник якої О.М. Степанов [197, с. 18].

Й. Лангмейер і З. Матейчек у названій праці вказують на існування поряд з поняттям «депривація» й інших близьких за значенням термінів, а саме: психічне голодування (*psychological starvation*), психічна недостатність (*carence mentale*), психічне виснаження (*inanitas mentis*), хворобливе виснаження (*inanitio mentis*) [126, с. 17]. Вони розрізняють такі поняття, як «депривація» і «фрустрація», «депривація» і «конфлікт», а також доводять, що депривація є значно серйознішим і важчим психофізіологічним станом, ніж фрустрація й конфлікт.

Деякі автори до поняття «депривація» прирівнюють або роблять близькими поняття «сепарація», «ізоляція».

На основі результатів дослідження депривації та психічної депривації в науці ми виявили різні підходи до їх розуміння й тлумачення, які об'єднали за певними ознаками й назвали *статично-психоперманентним, дефіцитарно-втратним, збіднено-середовищним, девіантним, негативно-детерміністським, соціоізоляційним та психоемоційним*.

Першим з таких підходів, на нашу думку, є *статично-психоперманентний*, представники якого розглядають депривацію й психічну депривацію як психічний стан, що виникає внаслідок незадоволення потреб [8; 32; 37; 38; 59; 132; 186 та ін.], беручи за основу результати, викладені Й. Лангмейером і З. Матейчком у своїй праці [126]. Один з головних висновків її такий: «Психічна депривація є психічним станом, що виник у результаті таких життєвих ситуаціях, в яких суб'єктові не надається можливості для задоволення деяких його основних (життєвих) психічних потреб у достатній мірі й упродовж достатньо тривалого часу» [126, с. 19].

Саме таке тлумачення психічної депривації подано в українській психологічній енциклопедії, автор-упорядник якої О.М. Степанов [197, с. 18]. При цьому до «основних (життєвих)» потреб включено: «1) потреби в певній кількості, мінливості й різновиді (модальності) стимулів; 2) потреби в основних умовах для діючого навчання; 3) потреби в первинних суспільних зв'язках (особливо з материнською особою), що забезпечують можливість діючої основної інтеграції особистості; 4) потреби суспільної самореалізації, що надає можливість оволодіння різними суспільними ролями й ціннісними цілями» [197, с. 20].

На те, що депривація (*власне депривація, а не психічна депривація*. – Ю.М.) є психічним станом, також указують сучасні українські дослідники Я.О. Гошовський [63, с. 109] і А.М. Маслюк [145]. Приміром, останній пише: «Феномен депривації ми розуміємо як психічний стан, що виникає в результаті обмеження можливості в задоволенні основних психічних і особистісних потреб» [145, с. 63].

Як бачимо, тут йдеться про «обмеження можливості в задоволенні основних психічних і особистісних потреб» (*курсив наш. – Ю.М.*).

Далі автор розкриває наслідки деяких видів депривації. Так, про фізіологічну депривацію він пише: «У фізіологічно депривованій особистості, яка існує в замкнутому, блокуючому основні вітальні потреби середовищі, можуть зміщуватися й видозмінюватися найважливіші складові її психоструктури, що культивує антисоціальні поведінкові тенденції. Мотивація такої людини зводиться до нужди, вітальної потреби у їжі» [145, с. 89].

На нашу думку, по-перше, навіть у фізіологічно депривованій особистості, не завжди зміщуються й видозмінюються **«найважливіші складові її психоструктури»** (*виділено нами. – Ю.М.*), а тим більше вона далеко не завжди культивує **«антисоціальні поведінкові тенденції»** (*виділено нами. – Ю.М.*). Приміром, добровільне голодування пустельників, ченців, хворих з метою лікування, вимушене голодування жителів населених пунктів, котрі знаходяться в облозі ворогів, та ін. Якщо все-таки зміщуються й видозмінюються «найважливіші складові» психоструктури депривованій особистості, то це, по-перше, означає, що вони у будь-якому випадку є первинними щодо того чи іншого психічного стану людини.

По-друге, перед нами виникає питання, яким чином здійснюється вплив цих змінених «психоструктур» на формування того чи іншого психічного стану? Чи лише психічна депривація впливає на його формування? Якщо припустити, що лише психічна депривація спричиняє той чи інший психічний стан, то виходить, приміром, що у випадку виховання дитини без батьків, він триває все життя? Тоді знову ж таки виникає питання: який зміст цього «постійного» психічного стану?

Представники другого – *дефіцитарно-втратного підходу* вказують на те, що депривація (*власне депривація, а не психічна депривація. – Ю.М.*) – це втрата когось або чогось чи нестача чогось [27; 123; 199; 201; 213 та ін.]. Наприклад, у Великому психологічному словнику за загальною редакцією

Б.Г. Мещерякова і В.П. Зінченко сказано: «Депривація – втрата, позбавлення або наближена до них за вираженням і значуща для суб'єкта нестача чогось необхідного, бажаного» [27, с. 130]. Разом з цим, терміном депривація позначається стан втрати безпосередньо, а також відокремлення об'єкта чи людини від чогось [201].

Д. Кун вважає, що «депривація (*власне депривація, а не психічна депривація. – Ю.М.*) – це дефіцит або відмова в нормальній стимуляції, харчуванні, комфорті та любові» [123, с. 115].

А. Ребер пояснює депривацію (*власне депривацію, а не психічну депривацію. – Ю.М.*) як втрату певного бажаного об'єкта чи людини.

А.О. Реан підтримує позицію авторів, котрі поняття депривації (*власне депривації, а не психічної депривації. – Ю.М.*) визначають як позбавлення, втрату або нестачу для суб'єкта чогось бажаного, необхідного [199].

Представники третього – *збіднено-середовищного підходу* описують депривацію (*власне депривацію, а не психічну депривацію. – Ю.М.*), застосовуючи поняття «збіднене середовище» [186, с. 33], тобто середовище, в котрому людина не одержує достатню кількість зорових, слухових, дотикових, емоційних, соціальних та інших стимулів. При цьому вказують на те, що таке середовище може супроводжувати розвиток дитини, а також включатися в життєві ситуації дорослої людини.

Представники четвертого – *девіантного підходу* розглядають депривацію й психічну депривацію як відхилення від установлених на певний період розвитку соціуму норм [30; 211; 249 та ін.].

Так, на думку Є.О. Сергієнко «депривація (*власне депривація, а не психічна депривація. – Ю.М.*) є відхиленням від середовищного континууму, котрий є еволюційно очікуваним, характерним для даного виду» [211, с. 152]. Вона допускає наявність зовнішньої та внутрішньої депривації, розуміючи під ними відповідні умови [211].

Л.А. Ядвіршис веде мову про різні види деприваційних відхилень, а саме: культурну депривацію як недостатній розвиток культурних потреб,

наявність яких передбачається в сучасній цивілізації; когнітивну депривацію як відсутність можливостей розуміти і регулювати те, що відбувається навколо; соціальну депривацію як обмеження можливостей для засвоєння автономної соціальної ролі внаслідок нестачі контактів із зовнішнім середовищем, мікро- і макродовкіллям [249].

Представники п'ятого – *негативно-детерміністського підходу* вказують не те, що психічна депривація – це несприятливі впливи. Так, у праці Є.І. Рогова стверджується, що під поняттям «психічна депривація» маються на увазі різноманітні несприятливі впливи, які зустрічаються в життєвих ситуаціях» [203, с. 14].

Представники шостого – *соціоізоляційного підходу* розуміють соціальну депривацію як цілковиту відсутність соціальних контактів [2; 111; 190 та ін.].

Представники сьомого – *психоемоційного підходу* розглядають депривацію (*власне депривацію, а не психічну депривацію. – Ю.М.*) з позиції нестачі емоційних зв'язків [80; 132; 219 та ін.]. Так, Й. Боулбі у своїй монографії «Материнська турбота та психічне здоров'я» підкреслював, що депривація – це ситуація, за якої суб'єкт страждає від недостатності емоційних зв'язків, що зумовлює низку порушень психічного здоров'я різних ступенів стійкості.

Через призму «тривоги розлучення», коли протест маленьких дітей проти відсутності матері сягає болісних та психологічно деструктивних форм і параметрів, інтерпретує материнську депривацію А. Фройд [цит. за 132].

Б. Єржабкова під терміном «депривація» розуміє негативну реакцію дорослого (роздратування та незадоволення) в різних ситуаціях, зумовлених нестачею чогось» [80, с. 227].

Також проаналізуємо деякі аспекти розуміння й трактування дослідниками різних видів депривації та психічної депривації.

Виявлено, що до початку ХХІ століття дослідники виокремлювали та описували фактично лише *сенсорну, емоційну, значеннєву (когнітивну) й*

соціальну депривації, спираючись на дослідження Й. Лангмейєра і З. Матейчека, котрі виділили: 1) *стимульну (сенсорну) депривацію* – це знижена кількість сенсорних стимулів або їхня обмежена мінливість і модальність; 2) *депривацію значень (когнітивну)* – це занадто мінлива, хаотична структура зовнішнього світу без чіткого впорядкування й змісту, що не дає можливості розуміти, передбачати й регулювати те, що відбувається зовні; 3) *депривацію емоційного ставлення (емоційну)* – це недостатня можливість для встановлення інтимного емоційного ставлення до якоїсь особи або розрив подібного емоційного зв'язку, якщо такий вже був створений; 4) *депривацію ідентичності (соціальну)* – це обмежена можливість для засвоєння автономної соціальної ролі [126].

Під кутом нестачі переважаючою більшістю дослідників розкривається сенсорна депривація (від лат. *sensus* – відчуття, почуття і *deprivation* – позбавлення), котра найповніше описана в психологічній літературі. Вона трактується як «тривале, більш або менш повне позбавлення людини сенсорних вражень, що здійснюється з експериментальною метою» [115, с. 142; 196, с. 358]. Фактично таке саме визначення дається у словнику психолога-практика за редакцією С.Ю. Головіна [214, с. 161-162], найновішому психологічному словнику за загальною редакцією Б.В. Шапара [166, с. 116] і в російській психологічній енциклопедії за редакцією Р. Корсіна і А. Ауєрбаха [190, с. 796]. А вже в українській психологічній енциклопедії, (автор-упорядник якої О.М. Степанов), розкрито сутність сенсорної депривації як «здійснюване в умовах експерименту тривале повне або часткове позбавлення людини сенсорних вражень» [197, с. 97].

У Великому психологічному словнику за редакцією Б.Г. Мещерякова і В.П. Зінченка наявне поняття «сенсорна ізоляція». Тут сказано: «Сенсорна ізоляція (*англ. sensory isolation*) – утримання організму в умовах виключення з його оточуючого середовища максимально великої кількості подразників» [27, с. 500]. Проте уточнення цього поняття свідчить, що йдеться про сенсорну депривацію [27, с. 500].

У цих джерелах про емоційну, соціальну та інші види депривації навіть не згадується [27; 115; 149; 166; 196; 197; 214].

До терміну «сенсорна депривація» деякі дослідники прирівнюють термін «сенсорний голод», указуючи на відсутність або нестачу емоційних зв'язків. Так, Е. Берн робить висновок, що «відсутність емоційних зв'язків для людини може закінчитися фатально. Ці свідчення підтверджують, що існує сенсорний голод і потреба в житті дитини стимулів, які забезпечують їй фізичний контакт» [18, с. 6]. Разом з цим Е. Берн пов'язує нестачу сенсорних вражень із негативним психічним станом і психічними порушеннями [18, с. 6]. Цю позицію підтримують О.В. Гордєєва і Г.М. Фінікова, котрі доводять, що навіть нетривала сенсорна депривація може призвести до деструктивних змін сприймання та самоусвідомлення людини [58, с. 72-81].

Я.О. Гошовський вказує на те, що в його праці [62] «було марковано таку типологічну диференціацію поняття „депривація” – психічна, соціальна, сенсорна, материнська, родинна, сімейна, сексуальна, гендерна, комунікативна, інформаційна, перцептивна, когнітивна, афективна (емоційна), екстремальна, економічна (матеріальна), професійна, тотальна/парціальна (часткова), перманентна, просторова (локомоційно-кінетична, рухова, психомоторна, пересувальна), харчова, тактильно-кінестетична, явна/латентна (прихована, замаскована), зовнішня/внутрішня, темпоральна (часова, рання/пізня), експериментальна, закладова, рольова, субетнічна, організмична, духовно-соматична, депривація сну та ін. *Таке широке тло типологізації лише засвідчує мультिकанальність прояву цього феномена у багатьох соціально-психологічних сферах людського буття*» [62, с. 107].

Однак, тут також не ясно, яке поняття є визначальним, центральним? Яке співвідношення між цими поняттями, яка їх ієрархія, де види депривації, а де підвиди тощо? А головне – як вони відображаються у психіці особистості, до яких змін у ній призводять?

Таким чином, на основі здійсненого аналізу виявлено дві суттєві особливості позицій дослідників депривації та психічної депривації. Перша особливість полягає в тому, що одна частина дослідників у концептуальному плані психологічної феноменології поняття «депривація» розглядає його як головне, визначальне, друга – в тому, що під депривацією розуміють власне психічну депривацію. При цьому розкриття сутності депривації та психічної депривації зводиться до їх тлумачення або як психічного стану, або до причин свого виникнення і фактично прирівнюється до них, або до наслідків, до яких вони призводять.

Проте, як бачимо, незалежно від площини й кута розгляду депривації та психічної депривації, дослідники, на нашу думку, випустили з поля зору найголовніше – психіку особистості, в якій реально відбуваються зміни внаслідок незадоволення потреб: розвиток або його затримка чи регрес, формування чи руйнування певних її параметрів.

Оскільки термін «параметри психіки» в психологічній літературі, фактично, не використовується, то пояснимо його сутність.

Передусім звернемося до Великого тлумачного словника сучасної української мови, щоб з'ясувати, як тлумачиться слово «параметр». Знаходимо, що це слово має значну кількість тлумачень, у тому числі таке: «...2. *спец.* Величина, властива якому-небудь предмету, пристрою, явищу... 3. *спец.* Змінна величина, від якої залежить значення іншої змінної величини... 6. *перен.* Критерій, показник, ознака, відносно якого (якої) здійснюється оцінювання, за яким характеризують що-небудь [49, с. 885].

У психіці людини з переднатального періоду і до кінця життя постійно відбуваються зміни параметрів критеріїв і показників якості таких складових психіки особистості, як психічних процесів, психічних властивостей та психічних утворень. Такі зміни добре описав С.Д. Максименко [140]. Він же веде мову й про параметри таких змін, прирівнюючи до них психологічні особливості [140, с. 73].

Оскільки поняття «психічні параметри» чи «параметри психіки» в

літературі висвітлені недостатньо й трактуються по-різному, то ми уточнимо їх сутність у контексті нашого дослідження.

Під психічними параметрами чи параметрами психіки слід розуміти критерії та показники певного рівня розвитку, ступеня досконалості (якісний вимір) та інтенсивності (кількісний вимір) функціонування складових психіки (котрі відповідають критеріям, показникам та ознакам, що забезпечують якісне функціонування психіки людини відповідно до віку), в тому числі й власне складових психічних процесів (критерії та показники рецесії, перцепції, пам'яті, мислення, уяви, волі, емоційних процесів і станів), психічних властивостей (критерії та показники здібностей, темпераментальних і характерологічних властивостей, пам'ятливості, інтелектуальності та ін.), психічних утворень (критерії та показники знань, навичок, умінь, стереотипів, ціннісних орієнтацій, мотивів, психомоторики, мовлення, свідомості, самосвідомості тощо).

А коли параметри психіки особистості зазнають негативних змін, тобто замість розвитку відбувається його затримка і, навіть, регрес (приміром, складових відчуттів, сприймання, пам'яті, мислення, уяви, волі, емоцій, почуттів тощо), руйнуються позитивні й формуються негативні властивості та якості, змінюється мотивація, відбувається ревізія цінностей (відкидаються попередні), в негативному напрямі змінюються складові свідомості й самосвідомості тощо, то змінюється й поведінка особистості, якість виконання нею професійних завдань та ін.

Приміром, прихильники *когнітивного* напрямку бачать причину відставання розумового розвитку дітей у збіднілому середовищі. Вони вказують на те, що в соціально депривованих дітей не формуються «стратегії дій», під якими розуміють правила, необхідні для ефективних рішень і поведінки, а також «моделі середовища», що формуються в результаті його одноманітних впливів, які постійно повторюються. В результаті діти мають труднощі в оцінці ситуацій, у переносі минулого досвіду в нові умови, не вміють ефективно вирішувати проблеми.

У цьому випадку йдеться про несформованість чи недорозвинення параметрів їхньої психіки, тобто, недосконалості сприймання, операцій і форм мислення, знань, навичок, умінь з різних аспектів соціальної взаємодії, які не дозволяють адекватно розуміти й оцінювати суспільну дійсність, уміло аналізувати, синтезувати, порівнювати, групувати та класифікувати соціальні явища, визначати перебіг соціальних процесів тощо. Це ще раз підтверджує нашу думку, що в таких дітей, передусім, у достатній мірі не формуються, не розвиваються складові психічних процесів, психічних властивостей і психічних утворень, що в цілому призводить до зниження якості, ефективності функціонування їх психіки.

На основі вище викладеного можна зробити висновок про те, що, по-перше, психічна депривація є головним, визначальним та ієрархічно первинним поняттям. По-друге, оскільки психічна депривація відображає зміни психічних процесів, психічних властивостей і психічних утворень, то власне вони є первинними відносно психічних станів.

Таким чином, *психічна депривація безпосередньо не впливає на той чи інший психічний стан суб'єкта, а це значить, що її не можна й тлумачити як психічний стан.*

Наш висновок підтверджують Й. Лангмейєр і З. Матейчек, які піддали сумніву точність свого визначення психічної депривації як психічного стану. Вони пишуть: «У визначенні ми говоримо про «психічний стан». Ми його розуміємо *не в якості чогось незмінного і постійного, однак не знаємо, як краще виразити ту актуальну душевну дійсність* (виділено нами. – Ю.М.), яка виникає шляхом відповідного специфічного процесу (викликаного у нашому випадку стимулюючим об'єднанням) і яка є основою або внутрішньою психічною умовою відповідної специфічної поведінки (у нашому випадку деприваційних наслідків» [126, с. 19-20].

Що стосується психічного стану особистості, то його тлумаченню й розкриття у різних площинах присвячено багато праць [35; 39; 114; 129; 141; 171; 187; 188; 195; 220 та ін.]. Унаслідок аналізу літературних джерел

виявлено, що психічний стан людини залежить від взаємодії власне психічних процесів, психічних властивостей та психічних утворень у певний період часу.

Тут слід зауважити, що термін «психічні утворення» є маловживаним. Але щодо впливу на виникнення психічного стану він, на нашу думку, доцільніший, ніж термін «індивідуальні особливості», оскільки останній, на що наголошує С.Д. Максименко, стосується і психічних процесів, і психічних властивостей і психічних станів [140], а на нашу думку, і психічних утворень, про що також пише вищезгаданий автор [140, с. 6, 144 та ін.].

Загалом про психічні утворення, як рівноцінні компоненти психіки особистості, вели мову давно. Так, у 1981 році російський дослідник М.Ф. Феденко, розглядаючи структуру людської психіки, вказує на те, що вона «складається з таких компонентів, як психічні процеси, властивості, стани і утворення» [235, с. 9]. До психічних утворень він відносить знання, вміння, навички і звички [235, с. 9], підкреслюючи, що вони «збагачуються і розвиваються протягом всього життя» [235, с. 10]. Уявлення про психічні утворення набули подальшого розвитку в працях багатьох українських дослідників, серед яких С.Д. Максименко [140], М.Й. Варій [36] та ін. Приміром, М.Й. Варій пише, що «психічні утворення формуються в процесі виховання і соціалізації особистості [36, с. 241]. До їх складу автор включає мотиви, стереотипи, переконання, установки, знання, навички, вміння тощо [36, с. 241].

Щодо причин виникнення того чи іншого психічного стану особистості, то звернемося до їх тлумачення у психологічній науці. Передусім, зазначимо, що психічні стани людини стали об'єктом ґрунтовних наукових досліджень порівняно недавно (з виходом у світ у 1964 році книги М.Д. Левітова «Про психічні стани людини» [128]). Проте до цього часу, не зважаючи на те, що накопичено значний емпіричний матеріал, багато теоретичних питань щодо феноменології психічного стану залишилися без відповіді. Причина полягає в тому, що довгий час у ній панував дискретний

підхід до психічного життя, з позицій якого психічні процеси, психічні властивості та психічні утворення особистості розглядались окремо від психічних станів, тобто між ними не було встановлено взаємозалежностей й взаємообумовленостей системно-синергетичного характеру. Однак, на сьогодні доведено, що психічні стани людини виникають унаслідок взаємодії психічних процесів, які розгортаються у певний період часу, з її психічними властивостями і психічними утвореннями [39; 114; 141; 171; 195; 220 та ін.].

М.Д. Левітов однозначно стверджував: «Визначення психічного стану як особливої психологічної категорії формулюється так: це – цілісна характеристика психічної діяльності за певний період часу, яка показує своєрідність перебігу психічних процесів у залежності від предметів і явищ дійсності, що відображаються, попереднього стану і психічних властивостей особистості» [129, с. 31]. З цього випливає, що психічний стан людини виникає на основі своєрідності перебігу її психічних процесів, що взаємодіють з психічними властивостями і попереднім психічним станом.

Далі М.Д. Левітов робить кілька важливих застережень, котрі знову ж таки підтверджують нашу думку, а саме: 1. «Поза психічними процесами немає і не може бути ніяких психічних станів». 2. «Психічні стани тісно пов'язані з індивідуальними особливостями особистості». 3. «Загальне полягає в тому, що психічні стани та індивідуальні особливості дають індивідуальну і синтетичну характеристику психічної діяльності, а не просто характеристику її окремих елементів, функцій або боків» [129, с. 32].

На залежність психічного стану від психічних процесів, психічних властивостей і психічних утворень особистості указують також й інші дослідники [188; 195]. Так, Л.В. Куліков, розкриваючи сутність і функції психічних станів, пояснює: «У психічному стані відображені інтегральна динаміка психічних процесів, актуальні фази зміни (і розвитку) організму, окремих сфер особистості в цілому» [122, с. 43].

О.О. Прохоров стверджує, що психічний стан «як явище характеризується цілісністю, є реакцією особистості на зовнішні та внутрішні

стимули, служить проміжною ланкою між процесами і властивостями особистості та пов'язаний з ними, на деякий час характеризує своєрідність психічної діяльності та має певні часові межі [187, с. 36].

І.І. Часнокова пише: «У відношенні до психічного процесу психічний стан виступає способом його організації у певний період часу» [243, с. 21].

С.Д. Максименко зазначає: 1) **«Психічні стани – психологічна характеристика особистості, що відбиває її порівняно тривалі душевні переживання...»**; 2) **«Психічний стан – поняття, що використовується для умовного виділення в психіці відносно статичних, перманентних моментів»**. І далі: «На відміну від поняття «психічний процес», що підкреслює динамічні моменти психіки, і поняття «психічна властивість», що вказує на тривалість проявів психіки людини, психічні стани визначаються їх закріпленістю і повторюваністю в структурі психіки людини»; «Психічні стани тісно пов'язані з індивідуальними особливостями особистості» [141, с. 56]. В іншій праці С.Д. Максименко підкреслює: «Дійсне розуміння природи психічних станів лежить, на наш погляд, не в площині станів як таких і систематизації, а в аналізі їхньої динаміки, розвитку і зв'язків з іншими психічними явищами. Вже згадувалось, що психічний стан являє собою концентроване й синтетичне відображення всіх психологічних особливостей особистості. Цю думку розділяють і інші фахівці» [140, с. 200].

На цьому підґрунті можна зробити висновок, що у відношенні до психічних процесів, психічних властивостей і психічних утворень психічний стан виступає відображенням їхнього інтегрованого впливу в певний період часу. Це підтверджує Т.С. Кириленко, котра доходить висновку, що «у психічних станах відбувається поєднання, злиття характеристик психічних процесів і властивостей особистості» [101, с. 379].

Згідно концепції психіки і психічного М.Й. Варія [35], «психічні стани виникають під час накладання псі-енергії психічних процесів, котрі відбуваються в цей момент, на властивості та психічні утворення людини» [36, с. 241].

Отже, психічна депривація опосередковано пов'язана з психічним станом депривованої особистості. Насамперед, вона спричиняє зміну параметрів психіки особистості (психічних процесів, психічних властивостей та психічних утворень), а вже ті сукупно з іншими чинниками впливають на формування того чи іншого психічного стану людини.

Реально певний психічний стан людини залежить від психічних процесів, що перебігають у даний час, і накладаються на її психічні властивості й психічні утворення. Тому за тих самих деприваційних умов психічний стан особистості може бути різним. Наприклад, двоє дітей є ізгоями у шкільному класі, тобто знаходяться в однакових деприваційних умовах, проте одна дитина впадає в депресію, відмовляється ходити до школи, плаче, страждає, просить батьків перевести її в іншу школу (є випадки і самогубства на цьому підґрунті), а друга не лише чинить опір своїм кривдникам, а й стає агресивною, мстить їм, сама знущається над ними.

Інший приклад, чернець, що присвятив себе служінню Богу і усамітнився від людей, переживає інші психічні стани, ніж злочинець, який відбуває покарання в одиночній камері.

На нашу думку, деприваційні умови, в яких особистість не може задовольнити потреби, необхідні для її нормальної життєдіяльності й розвитку, передусім, спричиняють депривуючий процес, який виявляється у зміні (затримці розвитку, регресі, формуванні чи руйнуванні) певних параметрів складових психічних процесів, психічних властивостей та психічних утворень особистості.

Отже, причиною виникнення психічної депривації особистості є незадоволення нею тих чи інших потреб, а сама психічна депривація виявляється як зміна параметрів психічних процесів, психічних властивостей та психічних утворень, що знижує дієспроможність психіки суб'єкта, тобто якість, ефективність її функціонування. А критеріями оцінки якості, ефективності функціонування психіки особистості є ті норми розвитку параметрів психічних процесів, психічних властивостей та психічних

утворень, які забезпечують ефективність життєдіяльності суб'єкта на кожній віковій стадії його психосоціального розвитку. З цих позицій психічна депривація являє собою ненормалізований процес функціонування психіки особистості, тобто такий, якого не довели до норми, не нормалізували.

Власне «ненормалізований», згідно Великого тлумачного словника сучасної української мови, це такий, «...Якого не нормалізували, не довели до норми, не підпорядкували нормі» [49, с. 768].

Звідси, за потенційними можливостями, *психічна депривація – це зниження дієспроможності психіки особистості з причин недорозвинення або несформованості чи руйнування певних психічних параметрів через незадоволення суб'єктом тих чи інших потреб, необхідних для його нормальної життєдіяльності й розвитку. За рівнем ефективності операційно-функційної діяльності психіки особистості вона виявляється як ненормалізований процес її функціонування.*

Дієспроможність психіки – це її активна, адекватна операційно-функційна діяльність, що відповідає віковому розвитку особистості й нормам спілкування, поведінки, суспільної діяльності тощо.

Зниження дієспроможності психіки особистості виявляється в пониженні її якості, ефективності процесу функціонування.

Зниження дієспроможності психіки особистості спричиняється недорозвиненням або несформованістю чи руйнуванням певних її параметрів з причин незадоволення особистістю тих чи інших потреб, необхідних для її нормальної життєдіяльності й розвитку.

Отже, про психічну депривацію, точніше наявний рівень її розвитку – *дуже високий, високий, вище середнього, середній, нижче середнього, низький і дуже низький*, можна говорити лише тоді, коли у психіці людини не сформувалися цілковито (відсутні), чи сформувалися (недорозвинулися) частково, чи зруйновані певні параметри психічних процесів (критерії та показники відчуття, сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, волі, емоцій, почуттів), психічних властивостей (критерії та показники здібностей,

темпераментальних і характерологічних властивостей, пам'ятливості, інтелектуальності та ін.), психічних утворень (критерії та показники знань, навичок, умінь, ціннісних орієнтацій, стереотипів, психомоторики, мотивації, мовлення, свідомості, самосвідомості та ін.) внаслідок цілковитого чи часткового незадоволення потреб. А коли параметри психіки особистості змінені в негативний бік, то знижується її дієспроможність, тобто якість, ефективність функціонування.

Розкриваючи депривацію, дослідники оперують поняттями «механізми депривації», «деприваційна ситуація», а також ведуть мову про різні види депривації. Так, Й. Лангмейєр і З. Матейчек під поняттям «механізм депривації» розуміють процес, що викликається нестачею у задоволенні основних психічних потреб дитини і котрий характерним способом видозмінює структуру дитячої особистості. Одним словом, механізм «депривування» тлумачиться як процес, що призводить до депривації [126, с. 22].

На відміну від механізмів депривації деприваційна ситуація трактується як така життєва ситуація, в котрій людині не надано чи надано лише частково можливість задоволення необхідних потреб.

А.М. Маслюк на прикладі подій голодомору виділяє такі механізми депривації, як обмеження у харчуванні, віросповіданні, свободі пересування, інформації, традиціях [145]. Разом з цим він пише про деприваційні ситуації, до яких відносить економічну політику тоталітарного режиму (створення колгоспів, надмірні хлібозаготівлі, фіскальні заходи з вилучення продовольства), придушення селянського опору, агітацію, обмеження пересування людей, введення законів про «п'ять колосків» та паспортної системи [145, с. 67].

На нашу думку, недоцільно вводити поняття «механізм депривації» в такому розумінні, як його тлумачать вище згадані автори. Доцільніше говорити про механізми депривації як знаряддя змін і перетворень у психіці, а не в зовнішньому середовищі. Насправді в цьому випадку йдеться про

депривуючий процес, під яким ми розуміємо паралельно-послідовні зміни в психіці особистості внаслідок перебування в деприваційних умовах.

Замість поняття «деприваційна ситуація» доцільно ввести поняття «деприваційні умови» і «форма депривування». Під поняттям «деприваційні умови» слід розуміти ту дійсність, в якій особистість не може задовольнити ті чи інші потреби. Під поняттям «форма депривування» треба розуміти спосіб перебування людини в цих деприваційних умовах. Так, формами депривування є повна чи часткова ізоляція, ув'язнення, усамітнення та ін.

Психічна депривація може бути *явною* або *прихованою*.

Явна психічна депривація носить очевидний характер: перебування людини в умовах соціальної ізоляції, тривале усамітнення, виховання дитини в дитячому будинку тощо.

Прихована психічна депривація (вона ж часткова, за Дж. Боулбі; маскована, за Г. Харлоу) не така очевидна; виникає за зовні сприятливих умов, котрі, однак, не дають можливості задоволення значущих для людини потреб. Так, Дж. Боулбі пише, що часткову депривацію можна спостерігати там, де не відбулося прямої розлуки матері з дитиною, однак їхні взаємини з якоїсь причини є незадовільними для дитини [76].

На думку М.Й. Варія, за тривалістю будь-яка депривація буває короткотривалою, затяжною або довготривалою [38, с. 857].

У результаті науково-теоретичного системно-аналітичного пошуку ми дійшли висновку, що психічна депривація поділяється на такі види: *сенсорну, психофізіологічну, емоційну, пізнавальну, духовну, психомоторну, соціальну, економічну, психокультурну, психосексуальну*. Кожна з них ще поділяється на підвиди, приміром, соціальна й економічна депривації, які будуть розкриті нижче.

Ми згодні з думкою А.М. Прихожан і Н.Н. Толстих, які вказують на те, що у чистому вигляді кожен з видів депривації «можна виділити тільки в спеціальних експериментах. У житті вони існують у достатньо складному переплетенні» [186, с. 53].

Таким чином, психічна депривація виявляється як ненормалізований, тобто неякісний, неефективний процес функціонування психіки особистості внаслідок зниження її дієспроможності з причин недорозвинення або несформованість чи руйнування певних її параметрів через незадоволення суб'єктом тих чи інших потреб, необхідних для його нормальної життєдіяльності й розвитку.

1.2. Психологічна сутність і зміст соціальної депривації

У психологічній науці наявні окремі напрацювання з питань сутності та змісту соціальної депривації, її впливу на поведінку й діяльність людини. Її переважно розглядають, не акцентуючи уваги на тому, що вона є видом психічної депривації та відображає її головну сутність.

Вивчення наукової літератури з проблем соціальної депривації дозволило нам виявити три підходи до її тлумачення, які ми вже назвали *статично-психоперманентним, девіантним і соціоізоляційним* (див. дис., с. 13-16).

Так, представники – *статично-психоперманентного підходу* тлумачать соціальну депривацію як психічний стан людини [7; 8; 85 та ін.]. Приміром, українські дослідники Н.М. Ануфрієва, Т.М. Зелінська і Н.О. Єрмакова соціальну депривацію визначають як психологічний стан людини, що викликається обмеженою можливістю засвоєння самостійної соціальної ролі [7, с. 197].

Представники *девіантного підходу* під *соціальною депривацією* розуміють специфічні відхилення від реальних соціальних норм поведінки і спілкування, котрі утворилися на основі відсутності певних умов соціалізації та можливостей всебічно засвоювати соціокультурні суспільні цінності [18; 27; 38; 43; 149; 222 та ін.].

Представники *соціоізоляційного підходу* розуміють соціальну депривацію як цілковиту відсутність соціальних контактів [2; 111; 190 та ін.].

На таких позиціях стоїть О.Г. Алексеєнкова, котра вказує на те, що соціальна депривація – це «повна відсутність контактів людини (або якої-небудь групи) із суспільством» [2, с. 52].

К.Л. Бірман пише: «Ізоляція дітей від позитивного міжособистісного контакту може залишити їх власних компонентів соціалізуючого досвіду. Довготривала ізоляція може викликати або збільшити невідповідність у соціальній адаптації, призводячи таким чином до погіршення соціального пристосування в наступні роки» [190, с. 829].

М.Ю. Кондратьєв у освітніх закладах закритого типу виділив: 1) вимушену ізоляцію, тобто через обставини незалежні від волі людей; 2) примусову ізоляцію; 3) добровільну ізоляцію; 4) добровільно-вимушену ізоляцію [111].

Обґрунтовуючи поняття «соціальна депривація», ми виходимо з того, що вона не є ні психічним станом [7; 8 та ін.], ні специфічними відхиленнями від «соціальних норм поведінки і спілкування...» [18 та ін.], ні повною відсутністю «контактів людини (або якоїсь групи) із суспільством» [2], а є лише видовим проявом психічної депривації. Це означає, що за своєю головною сутністю соціальна депривація відображає сутність психічної депривації, тобто вона виявляється як зниження дієспроможності психіки особистості. Про це йдеться і в таких джерелах [46; 229 та ін.].

Таким чином, соціальна депривація, як вид психічної депривації, – це зниження дієспроможності психіки особистості з причин недорозвинення або несформованості чи руйнування певних психічних параметрів через незадоволення суб'єктом тих чи інших соціальних потреб, необхідних для його нормальної життєдіяльності й розвитку.

Наші дослідження свідчать, що із соціальною депривацією, її підвидами зустрічається майже кожна людина, незалежно від віку й виду діяльності. Тому важливо знати всю сукупність підвидів соціальної депривації та її форми. В літературі робились спроби класифікувати їх. Так, О.Г. Алексеєнкова виділяє такі різновиди соціальної депривації: 1) вимушену

ізоляцію; 2) примусову ізоляцію; 3) добровільну ізоляцію; 4) добровільно-вимушену (або добровільно-примусову) ізоляцію [2, с. 52].

Однак виникає питання: це різновиди чи форми соціальної депривації? Адже сама дослідниця у своїй книзі назвала підпункт 1 розділу V «Форми соціальної депривації», а пише про різновиди [2, с. 52]. На нашу думку, в її книзі йдеться про форми соціальної депривації. Власне форма виражає спосіб відмежування людини від соціальних потреб.

Ми вважаємо, що соціальна депривація може відбуватися у формі *самоізоляції, ситуативної ізоляції, спеціізоляції або інтроізоляції, уявної або реальної нестачі*. За проявом ці форми можуть носити як *відкритий*, так і *прихований характер*.

Самоізоляція, як форма соціальної депривації, виявляється в добровільному відокремленні, відмежуванні суб'єкта від впливу соціального середовища (пустельництво, чернецтво та ін.); *ситуативна ізоляція* – у відокремленні, відмежуванні людини від соціального середовища унаслідок впливу ситуативних соціальних чинників (космонавти, хворі, учасники війни, геологи, потерпілі від повені та ін.); *спеціізоляція* – в цілеспрямованому ізолюванні людей від соціального середовища (засуджені); *інтроізоляція* – у внутрішньому, психічному відмежуванні, відчуженні, відокремленні себе від впливу зовнішнього середовища.

Живучи в суспільстві, будучи добре інтегрованим у нього, людина може водночас переживати глибоку ізоляцію, прірву між собою й світом. Про це пише Е. Фромм у книзі «Втеча від свободи»: «У міру того, як дитина відокремлюється від цього світу, вона починає усвідомлювати свою самотність, свою окремість від інших. Ця відокремленість від світу, що у порівнянні з індивідуальною істотою уявляється безмежно величезною, потужною – а іноді й небезпечною, загрозовою, – породжує почуття беззахисності й тривоги. Поки людина була невідокремленою частиною світу, поки не усвідомлювала ні можливостей, ні наслідків індивідуальних дій, їй не доводилося і боятися його. Але, перетворившись в

індивідуальність, вона залишається сам-на-сам із цим світом, що приголомшує й загрожує» [239, с. 84].

Реальна нестача – це дійсна нестача чогось для нормальної життєдіяльності. *Уявна нестача* – це така, яка виникає внаслідок бажань людини або порівняння свого життя із життям оточуючих.

Щодо підвидів соціальної депривації, то в основі їх класифікації лежить незадоволення певними соціальними групами значущих соціальних потреб. Насамперед – у спілкуванні, позитивних стосунках, соціальній безпеці, здоровому соціальному життєвому просторі, справедливості, повазі, роботі, моралі, навчанні в престижному навчальному закладі, свободі вчинків і дій, свободі вибору життєвого шляху чи професії, рівних правах чоловіка і жінки, досягненні поставленої мети, підвищенні соціального статусу, визнанні, славі та ін.

В.П. Москалець пише: «Понад це, кожна людина з нормальною психікою, не обтяженою садистським й мазохістськими комплексами, жорстокістю, авторитарністю, агресивністю, психопатіями, акцентуаціями характеру тощо, щиро хоче розумних, справедливих, доброзичливих, добросердних, приязних взаємин в усіх сферах свого життя, прагне уникнути цинізму, аморальності, ворожості, агресивності, потреби коїти злочини, конформістської покірності, приниженості, знущань...» [155, с. 83].

Коли людина не може задовольнити ці гуманістичні потреби, особливо – соціальній безпеці, здоровому соціальному життєвому просторі, справедливості, роботі, моралі, задоволеності життєдіяльністю значущих для неї людей, то вона переживає *соціально-просторову депривацію*.

Якщо людина не може задовольнити певні потреби через свій вік, про що писав Е. Берн, то вона переживає *вікову соціальну депривацію*. Приміром, у сучасному суспільстві молодих у цілому цінують вище, ніж літніх. Часто прийом на ту чи іншу роботу обмежений віком тощо.

Вікова депривація, як підвид соціальної депривації, має місце у всі вікові періоди психічного розвитку людини [18, с. 236-237]. Цей висновок

робить О.Г. Алексеєнкова [2, с. 53] на основі результатів вивчення наслідків соціальної депривації дорослих в умовах закритих освітньо-виховних установ.

З іншого боку, вікова соціальна депривація має місце і тоді, коли у певний вік повністю або частково відсутнє певне соціальне середовище. Наприклад, немовляті, дитині, школяру, студенту потрібно людське середовище, щоб відбувся психічний розвиток; дорослій людині – щоб зреалізуватися тощо.

Часто людина хоче мати не лише їжу, житло, одяг, легковий автомобіль, роботу, навчатися у вищому навчальному закладі тощо, але це має бути їжа з престижного ресторану, модний (модельний, фірмовий) одяг, який вважається престижним, власний добротний будинок зі садом і гаражем за містом, легковий автомобіль престижної марки, високооплачувана престижна робота, квартира в престижному районі, престижні меблі, престижний навчальний заклад, престижна професія тощо. Отже, коли людина переживає внаслідок неможливості задоволення потреб, що відображають престижність, то вона переживає соціальну *депривацію престижу*.

Якщо людина не може задовольнити потреби у самореалізації, самоактуалізації, самоутвердженні, то вона часто переживає *депривацію самоствердження*. В.П. Москалець підкреслює: «Очевидно, що особистості, котрі самоактуалізуються, люблять свою працю, адже справді насолоджуються своєю спроможністю, вправністю, майстерністю у процесі її здійснення, а відтак і результатами, які за таких умов зазвичай хороші, вагомі» [154, с. 74]. Він, апелюючи до праць А. Маслоу, зазначає: «Особистості, що самоактуалізуються, психічно здорові, чисті душею як діти, задоволені собою і світом, адекватно оцінюють себе, впевнені в собі, не скуті, не стривожені, їх внутрішній світ безконфліктний, збалансований, гармонійний, їм не притаманні ненависть, заздрощі, злопам'ятство, агресивність, фальш, лицемірство, підступність» [156, с. 352].

А незадоволена потреба самоактуалізації, самоствердження нерідко призводить до різних форм девіантної поведінки. Крім того, це зачіпає честь і гідність особистості. Так, В.В. Рибалка пише про так званий аксіоцентр, що має верхню межу «аксіонорму+» і нижню межу «аксіонорму-», а між цими двома пунктами відбуваються звичні для людини коливання «самоусвідомлення та переживання цінності і самоцінності власної особистості, незгубні для неї зміни її честі і гідності як у бік піднесення, так і у бік приниження» [202, с. 191]. Власне нереалізованість потреб у самореалізації виштовхує особистість за «межі «аксіосходження» і «аксіопадіння» [202, с. 191]. На думку В.В. Рибалки, за межами цього нормального діапазону «можуть з'явитися негативні тенденції: аксіопсихологічне напруження, стрес і дистрес (аксіострес), заздрість, злобність, ненависть, підлість, презирство, вищість, агресивність...» [202, с. 192-193].

У кожної людини в житті є свої мрії, своя мета, які спонукають її до активності щодо їх досягнення, унаслідок цього воно набуває певного сенсу. Але коли людина незадоволена своїм функціонуванням, змістом життя і стає байдужою до нього, коли в неї не має мрій і мети, то виникає потреба у знаходженні сенсу життя, що виявляється як переживання нудьги, розчарування в усьому, не цікавості життя. У цьому випадку йдеться про переживання людиною *депривації утрати сенсу*. Дійсно, втративши сенс, люди не можуть знайти мету в житті, самостійно організувати свою діяльність, знайти сферу для витрачення сил, що викликає підсвідоме роздратування й виливається у внутрішні й зовнішні конфлікти. Як зазначив В.П. Москалець: «Людина живе мріями, сподіваннями на майбутні блага, на завтрашнє щастя, поки не доходить висновку, що час наближає її до старості і смерті» [158, с. 10].

Проте не лише старість і наближення до смерті спонукає людей замислитися про смисл життя. На наш погляд, з депривацією утрати сенсу пов'язана, по-перше, криза 30 років, яку іноді називають кризою сенсу життя,

оскільки людина усвідомлює, що життя минає, а вона ще нічого вагомого не зробила, не зреалізувала попередні задуми тощо; по-друге, криза 40 років (або криза середини життя), коли людина оцінює своє життя на предмет того, чи правильно вона розуміє і реалізовує справжнє його призначення, коли доходить висновку, що її життя порожнє, нікчемне тощо; по-третє, криза «дорослості», яка знаменується розривом особистого й загальнолюдського сенсів життя. У зв'язку із цим основне завдання зрілості В.І. Слободчиков і Г.А. Цукерман визначають як «універсалізацію – вихід за межі власної індивідуальності й водночас вхід у простір загально- і надлюдських екзистенційних цінностей як у «своє інше» [213, с. 44].

Якщо людина не може задовольнити потреби у свободі вчинків і дій, свободі вибору життєвого шляху, професії та ін., то це значить, що вона переживає *депривацію свободи вибору*. Ця депривація є наслідком того, що соціальні умови вимушують людину вчиняти всупереч свободі вибору. Людина хотіла б стати лікарем, художником, мандрівником, письменником, але не має таких можливостей.

Людина не вибирає батьків, а разом з ними і соціальну групу, соціальний прошарок, до яких вона належатиме, принаймі, на початку свого життя. Проте, з часом вона усвідомлює переваги належності до тієї чи іншої соціальної групи або соціального прошарку. Тому переживання своєї неналежності до такої соціальної групи або соціального прошарку й наявність потреби у входженні до них спричиняє *соціопрощаркову депривацію*. Тобто, така депривація виникає тоді, коли людина не може задовольнити потреби у входженні до економічної, політичної, інтелектуальної, культурної та інших елітних груп, до складу багатих людей тощо. Так, представники деяких соціальних груп мають споконвічно менше шансів реалізувати себе порівняно з представниками інших груп, яким більш доступні такі соціальні винагороди, як престиж, влада, високий соціальний і економічний статус. У цьому зв'язку Н.В. Грішіна вказує: «Належність людини до певного соціального, культурного, професійного прошарку

здійснює вплив на типові стресові й конфліктні ситуації, з котрими вона зіштовхується» [66, с. 189].

Коли людина не може задовольнити потреби, котрі виникли на основі приналежності до тієї чи іншої статі, то вона переживає *гендерну депривацію*. Ця депривація пов'язана із фактичною нерівністю чоловіка і жінки в суспільстві. Як правило чоловіків-працівників цінують вище, ніж їхніх колег-жінок, на керівні посади стараються призначити особу чоловічої статі. Часто жіноча праця менше оплачувана. Фактично на жінку припадає виховання дітей і ведення домашнього господарства та ін.

Гендерна депривація наявна і тоді, коли поряд відсутні представники протилежної статі. Йдеться не лише про інтимні стосунки, а й про стать як природне явище, як зовнішнє психічне [35, с. 187].

Особистість ставить перед собою певну мету й прагне її досягнути, але внаслідок суб'єктивних і об'єктивних причин це їй не завжди вдається. Отож, на підґрунті нереалізованих потреб досягнення поставленої мети, невідповідності між очікуванням і фактичними результатами виникає *депривація безнадійності* [45, с. 27-40]. О.І. Спесівцева цей різновид соціальної депривації називає відносною [219, с. 38-40].

Особистість сучасного суспільства прагне зробити кар'єру, обійняти високу посаду, досягнути певного соціального становища в суспільстві тощо. Тому, коли вона не може задовольнити потреби у підвищенні соціального статусу й соціальної ролі, переживає їх утрату, чи відчуває себе незадоволеною в наявному статусі, мріє про вищий статус, нову соціальну роль, або до наявного статусу тривалий час мала вищий (наприклад, була депутатом, губернатором, мером, міністром, чиновником високого рангу, керівником, деканом, зіркою естради, знаменитим футболістом, тренером тощо), то вона переживає *статусно-рольову депривацію*.

Коли людина не може задовольнити потреби у визнанні, славі тощо, то вона переживає *депривацію невизнання*. Ця депривація є наслідком як офіційного ігнорування або замовчування заслуг і досягнень людини в якійсь

значущій для неї сфері, так і її власної переконаності в тому, що вона є талановитою, зробила щось корисне, цінне, значуще, що заслуговує на нагороди, вищу зарплату, вищі посади; досягла високих успіхів тощо. Приміром, не визнають твори письменника, картини художника, винаходи інженера, праці вченого, досягнення керівника, педагога та ін. Емоційним стрижнем потреби у визнанні здебільшого є потреба в емоційному прийнятті.

Е. Берн пише, що людині завжди потрібні «погладжування» [18]. Але якщо для дитини базисними, основними є саме фізичні дотики, поплескування та ін., то для дорослої людини вони являють собою символічні соціально прийняті форми: рукостискання, увічливі поклони, посмішки, різні ритуали, нагородження й моральні та/або матеріальні заохочення та ін.

Коли людина не може задовольнити потреби у спілкуванні, позитивних стосунках, взаєморозумінні тощо, то вона переживає *депривацію комунікації та взаємодії*. Ця депривація виникає тоді, коли в людини відсутні або обмежені безпосередні контакти з людьми: немає обміну думками, почуттями, емоціями, немає живої взаємодії, її не розуміють, насміхаються над нею, сприймають не так, їй важко йти на контакт з іншими людьми, або вона перебуває в цілковитій чи частковій ізоляції тощо. У цьому випадку людина поступово відсувається у віртуальний світ, спілкується з віртуальними персонами через Інтернет, або занурюється у себе.

Повноцінна комунікація та взаємодія є умовою повноцінного психічного розвитку в дитинстві, а також чинником психічного благополуччя і в зрілості.

Отже, соціальна депривація внаслідок незадоволення певних груп соціальних потреб поділяється на такі підвиди: а) за змістом потреб на: соціально-просторову, вікову, престижу, самоствердження, утрати сенсу, свободи вибору, соціопротекторну, гендерну, безнадійності, статусно-рольову, невизнання, комунікації та взаємодії; б) за чинниками соціального впливу на: сімейну, дошкільну, шкільну, вуличну, спеціалізовану (школи-

інтернати, колонії тощо), студентську, культову (конфесії, секти), етнічну, суспільну, професійну; в) за часом: короткотривалу, затяжну, довготривалу, довічну; г) за волевиявленням: добровільну, вимушену, примусову; д) за ступенем усвідомлення: усвідомлену, частково усвідомлену, неусвідомлену; е) за ступенем ізоляції: цілковиту, часткову, відносну.

Узагальнення результатів емпіричного фрагменту нашого дослідження дозволило нам констатувати, що соціальна депривація, її підвиди можуть мати різні рівні розвитку: дуже високий, високий, вище середнього, середній, нижче середнього, низький і дуже низький.

Таким чином, соціальна депривація є видом психічної депривації та виявляється як неповноцінний, не якісний процес функціонування психіки особистості внаслідок зниження її дієспроможності через недорозвинення або несформованість чи руйнування певних її параметрів з причин незадоволення особистістю тих чи інших соціальних потреб, необхідних для її нормальної життєдіяльності й розвитку.

1.3. Економічна депривація як психологічний феномен

Висвітлення сутності й змісту економічної депривації необхідно розпочати з констатації факту, що принаймі у вітчизняних психологічних енциклопедіях [45; 190; 197], у психологічних словниках [27; 115; 149; 166; 214] поняття економічної депривації відсутнє. Але, враховуючи те, що економічні (матеріальні) потреби є базовими, і найчастіше штовхають людей на відхилення від норм (моральних, соціальних, правових та ін.), то дослідники кримінології, юридичної психології, девіантології, соціології та ін. вивчають впливи на поведінку й діяльність людини незадоволення нею економічних потреб.

На вплив соціально-економічної нерівності на генезу девіантності звернули увагу ще в XIX ст. Так, на думку Ф. Тураті, «класові нерівності в суспільстві є джерелом злочинів... Суспільство зі своїми нерівностями саме є

співучасником злочину» [57, с. 306-310]. Дж. Прінс вбачав головну причину злочинності у сучасній системі розподілу багатства з її контрастом між межевою убогістю і величезними багатствами [57, с. 449-459]. Д. Белл пише, що людина з пістолетом добуває «особистою доблестю те, в чому їй відмовив складний порядок стратифікованого суспільства» [15, с. 267].

Разом з цим, у психологічній науці наприкінці ХХ – початку ХХІ століть появилися власне проблематики дослідження економічної депривації та її впливу на поведінку й діяльність людини [12; 71; 104; 134 та ін.]. Так, Л. Кияшко і Н. Полетаєва під економічною депривацією розуміють «тривале недостатнє задоволення матеріальних потреб, що є не тільки фундаментом розвитку вищих потреб особистості (у самоактуалізації, самовдосконаленні та ін.), а й простим забезпеченням фізичного виживання людини (вітальні потреби)» [104, с. 126].

Г.В. Ложкін і В.В. Спасенніков дослідили вплив власне економічної депривації на поведінку людей опосередковано через зміст їхньої економічної свідомості [134, с. 167-182].

Ми також здійснили дослідження деяких аспектів економічної депривації та її впливу на поведінку людей [42; 226; 228; 229], в тому числі й науково-педагогічних працівників [226; 229].

Виявлено, що економічна депривація є також наслідком наявності чи відсутності в людини власності, котру деякі вчені вважають системоутворювальним компонентом економічних цінностей [55; 56].

З позицій своїх об'єктивних і суб'єктивних властивостей власність знаходить концентроване вираження у грошах. На сьогодні гроші є важливим засобом досягнення життєвих цілей людини. Недарма Г. Зіммель підкреслює, що саме гроші дають людині додаткові переваги, тому багатство людини сприймається як гідність, при цьому гроші відкривають доступ до державних посад та ін. [88]. Вони призводять до зміни психології людини, внаслідок чого у неї з'являється нездоланна жадібність, прагнення накопичити і

зосередити у своїх руках якнайбільше грошей, які в її свідомості постають як накопичення абстрактної влади над іншими [87].

О.С. Дейнека обґрунтувала регулятивну роль грошей в процесі соціально-економічної комунікації. Вона вважає їх джерелом повсякденної свідомості та соціальної поведінки індивіда [69, с. 38-40; 71].

Вочевидь, що значна частина матеріальних (економічних) потреб людини відноситься до основних, життєво необхідних. Основними потребами людини є мінімальні умови приватного споживання сім'ї (їжа, одяг, засоби гігієни та житло); доступ до соціальних благ та послуг (здоров'я, освіта, відпочинок та комунікації); умови, охорона та оплата праці; здорові умови проживання (екологічне середовище) та особиста безпека, а також можливість брати участь у політичному й культурному житті суспільства, підтримувати соціальні зв'язки та ін. [240]. Згідно поглядів Н. Харченко, якщо не задовольняється мінімальна кількість матеріальних (економічних) потреб, то це свідчить про наявні деприваційні умови.

За Н. Харченко ключовим поняттям економічної депривації є «бідність». Ми згодні з цією позицією Н. Харченко лише частково, оскільки вважаємо, що й ставлення до свого економічного (матеріального) становища також входить до головних понять економічної депривації. Історія доводить, що бідність, як нестача економічних (матеріальних) ресурсів, часто не впливала негативно на психіку людей. Згадаймо держави, наприклад, XIX-XX століть, в яких 80-90 відсотків людей жило бідно. Та й сьогодні у багатьох державах Азії та Африки чимало люди живуть дуже бідно, але вони не переживають ні фрустрації, ні тривоги, ні соціального страху, тому, що вони глибоко вірять у Бога, сприймають своє матеріальне становище як належне, Богом дане, задоволені тим, що є, тощо.

Отже, критеріями економічної депривації є не лише бідність, а й *суб'єктивна задоволеність чи незадоволеність наявним економічним (матеріальним) становищем.*

І багач, маючи 100 мільйонів, може переживати економічну депривацію, якщо він вважає таке економічне становище незадовільним, оскільки прагне мати 100 мільярдів.

Оскільки, згідно з нашою позицією, *економічна депривація* є видовим проявом психічної депривації, то вона являє собою *зниження дієспроможності психіки особистості з причин недорозвинення або несформованості чи руйнування певних психічних параметрів через незадоволення суб'єктом тих чи інших економічних потреб, необхідних для його уявної чи реальної нормальної життєдіяльності й розвитку.*

Під потребами для реальної нормальної життєдіяльності ми розуміємо такі, задоволення яких забезпечує більш-менш оптимальне функціонування людини, тобто підтримання умов, необхідних для продовження життєдіяльності (власної і/або інших людей), для здійснення діяльності та поведінки (власної і/або інших людей), для збереження всього наявного і досягнутого.

Економічні потреби для уявної життєдіяльності – це такі, які б задовольнили бажаний для суб'єкта рівень життя. Часто такі потреби виникають внаслідок порівняння матеріального стану інших людей (сусідів, родичів, знайомих, співробітників, чиновників та ін.) і свого. Таке порівняння може викликати заздрість, незадоволення, розуміння самої можливості жити краще за когось. На це свого часу звернув увагу ще К. Маркс, котрий вважав, що якщо поряд з маленьким будиночком зростає палац, то будиночок зіщулюється до розмірів «жалюгідної хатини», в якій мешканець почуватиметься вже не затишно, все більш незадоволено, все більш принижено [143]. Відтак, соціальне незадоволення, а отже, і спроби його здолати, в тому числі незаконним шляхом, породжуються не стільки абсолютними можливостями задовольнити потреби, скільки відносними – в порівнянні з іншими соціальними прошарками.

Наші дослідження показують, що економічна депривація людей виникає внаслідок незадоволення ними тих чи інших економічних потреб через:

а) *об'єктивні умови:*

- матеріальних засобів, необхідних для нормального харчування;
 - матеріальних засобів для придбання чи покращення житла;
 - матеріальних засобів, необхідних для придбання одягу, в тому числі модного;
 - матеріальних засобів для забезпечення гідних житлових умов;
 - матеріальних засобів для забезпечення побуту, гігієни;
 - матеріальних засобів, необхідних для засвоєння творів літератури і мистецтва, духовної культури;
 - матеріальних засобів, необхідних для отримання освіти, необхідної для людини постіндустріального суспільства;
 - матеріальних засобів, необхідних для відпочинку, відновлення фізичного здоров'я, лікування;
 - технічних матеріальних засобів, необхідних для людини сучасного суспільства (комп'ютера, телевізора, телефону, холодильника, мікрохвильової печі та ін.);
 - можливості заробляти гроші за умов обмеженості робочих місць;
- б) суб'єктивні умови:
- почування незадоволення наявними матеріальними потребами;
 - негативно забарвлені переживання внаслідок порівняння себе з іншими, зазвичай, багатшими людьми;
 - негативно забарвлені переживання економічного становища в суспільстві.

На нашу думку, економічну депривацію з позицій психології можна поділити на такі підвиди: *базову, нормативну і відносну*.

Базова економічна депривація полягає у відсутності або обмеженні можливості задоволення базових потреб (в їжі, теплі, гігієні тіла і т. ін.) внаслідок нестачі певного набору продуктів харчування, одягу, житла, побутових умов тощо.

Нормативна економічна депривація – це відсутність або обмеження можливості задоволення потреб в освіті, медицині, здоров'ї, екології, технічних і транспортних засобах тощо.

Відносна економічна депривація виявляється у неможливості задоволення матеріальних потреб, котрі вимагає і на котрі претендує суб'єкт внаслідок свого соціального статусу або порівняння себе з іншими, більш багатими членами суспільства. Вона, на думку К. Бартол, полягає у відстані між тим, що люди, за їхніми суб'єктивними оцінками, мають у даний час, і тим, що вони хотіли б мати. Особливо спрацьовує відносна депривація тоді, коли заможні й бідні живуть недалеко одне від одного [12].

Наприклад, коли люди, що роками скитаються по квартирах, які вони орендують, бачать палаци з басейнами, гаражами, зимовими садами і прислугою, дорогі легкові автомобілі, угіддя тощо, так званих, нових українців – мільйонерів, бізнесменів, депутатів, чиновників різного рангу, урядовців, зірок естради, просто функціонерів тощо, то вони переживають відносну економічну депривацію на високому рівні. Те саме переживає науково-педагогічний працівник, навіть, з науковим ступенем, вченим званням і багаторічним педагогічним стажем, порівнюючи своє матеріальне становище з матеріальним становищем тих самих депутатів, чиновників різного рангу, урядовців, зірок естради, своїх студентів, заробітчан, сусідів тощо, а також таких самих науково-педагогічних працівників країн-сусідів, що ввійшли до складу Європейського Союзу.

Немало людей не те, що хочуть мати легковий автомобіль престижної марки, своє власне «шикарне» житло (квартиру, дачу) та ще й у престижному районі, носити дорогий одяг, щорічно їздити відпочивати в престижні місця та ін., а хочуть просто мати своє житло, автомобіль, комп'ютер, Інтернет, гроші на освіту дітей тощо.

Таким чином, економічна депривація є видом психічної депривації та виявляється як неповноцінний, не якісний процес функціонування психіки особистості внаслідок зниження її дієспроможності через недорозвинення

або несформованість чи руйнування певних її параметрів з причин незадоволення особистістю тих чи інших економічних потреб, необхідних для її нормальної життєдіяльності й розвитку.

1.4. Ефективність професійної діяльності науково-педагогічних працівників: психолого-педагогічний аспект

Про ефективність професійної діяльності викладачів ВНЗ в освітньому просторі говорять рідко, більшою мірою ведуть мову про їх педагогічну культуру, педагогічну майстерність, педагогічну компетентність, загалом професіоналізм педагога, котрий «залежить від його компетентності (педагогічної, соціально-психологічної, диференціально-психологічної)» [200, с. 325] тощо. На цю тему написана велика кількість праць.

Проте, на основі вивчення десятків праць з цієї проблематики, нами встановлено, що ефективність професійної діяльності викладача ВНЗ не тотожна ні поняттю «педагогічна культура», ні поняттю «педагогічна майстерність», ні поняттю «педагогічна компетентність», ні поняттю «педагогічні здібності», хоча прямопропорційно залежить від них. Теоретично можна мати високо розвинуту сукупність педагогічних умінь, чи сформовані педагогічні компетенції, можна володіти різними здібностями, мати навіть високі професійно-педагогічні якості, тобто загалом володіти педагогічною майстерністю на високому рівні, але внаслідок різних причин (бути в поганому настрою; переживати тривогу, страх, кризу, горе, побутові негаразди, соціальну і/або економічну депривацію; перебувати в стані професійного вигорання; бути перевантаженим роботою – праця в кількох місцях та ін.) не застосовувати їх під час реалізації завдань навчально-виховного процесу студентів.

Виникає питання, що слід розуміти під ефективністю професійної діяльності науково-педагогічних працівників?

Насамперед необхідно висвітлити існуючі тлумачення цього слова. У

Великому тлумачному словнику сучасної української мови слово «ефективний» означає: «1. Який приводить до потрібних результатів, наслідків, дає найбільший ефект (у 2 знач.). 2. Який викликає ефект (у 1 знач.)» [49, с. 358]. Тобто, ефективність постає як властивість чогось.

У нашому випадку ефективність виступає властивістю професійної діяльності НПП, яка розлого й глибоко розкрита у великій кількості праць, у тому числі А.М. Алексюка [3], Б.Г. Ананьєва [5], Ю.К. Бабанського [9], О.В. Барабанщикова [11], О. Вишневського [50], С.І. Змеєва [90], О.М. Зубова [92], І.І. Ільєсова [242], І.Ф. Ісаєва [94], І.І. Кобиляцького [107], В. Ковальчука [109], Н.В. Кузьміної [117-120], А.І. Кузьмінського [121], В.Я. Ляудіс [242] Л.М. Макарової [137], Н.М. Нікітіної [164], Е. Г. Петрова [179], І.П. Подласого [181], Л.Г. Подоляк [182], А.С. Роботової [47], П.І. Самойленка [207], С.О. Сисоєвої [178], В.О. Сластьоніна [212], І.В. Соколової [217], Ю.Г. Фокіна [237] та ін.

Загалом професійну діяльність НПП ВНЗ розглядають:

а) залежно від особливостей процесу її перебігу як: 1) передачу від старших поколінь молодшим накопичені людством культуру і досвід; 2) підготовку до професійної діяльності та суспільного життя; 3) важливий етап соціалізації молодого покоління; 4) гармонійний розвиток майбутніх фахівців;

б) залежно від функціонального складу: 1) організацію навчально-виховного процесу; 2) управління навчально-виховним процесом; 3) прогнозування, проектування і конструювання навчально-виховного процесу та ін.;

в) залежно від змісту діяльності: 1) навчальну; 2) методичну; 3) наукову; 4) організаційну; 5) виховну та ін.

Вимоги до професійної діяльності НПП ВНЗ України обумовлені низкою Законів України, в тому числі «Про освіту», «Про вищу освіту», а також Указів Президента України: «Про Міністерство освіти і науки», «Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні», «Про заходи щодо реформування системи підготовки спеціалістів та працевлаштування випускників вищих

навчальних закладів», в яких своєю чергою використані «Рекомендації щодо освіти в дусі міжнародного взаєморозуміння, співпраці, миру та освіти в галузі прав людини та основних свобод особистості» (Париж, 1974), Всесвітня програма дій у галузі освіти з прав людини та демократії (Монреаль, 1993), Декларація Міністрів, прийнята на 44-й сесії Міжнародної конференції з питань освіти (Женева, 1994), Інтегровані рамки дій у галузі освіти в дусі миру, прав людини та демократії (Париж, 1995), Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО, ЮНЕСКО, 1997) [82-84; 100; 152]. Визначальними критеріями освіти в рамках Болонського процесу є якість підготовки фахівців; зміцнення довіри між суб'єктами освіти; її відповідність європейському ринку праці; мобільність; сумісність кваліфікації на вузівському та післявузівському етапах підготовки; посилення конкурентоспроможності Європейської системи освіти [152, с. 2].

Відповідно до статті 47 Закону України «Про вищу освіту», науково-педагогічні працівники це «особи, які за основним місцем роботи у вищих навчальних закладах третього і четвертого рівнів акредитації професійно займаються педагогічною діяльністю у поєднанні з науковою та науково-технічною діяльністю» [83].

А.М. Алексюк підкреслює, що метою професійної діяльності педагога вищої школи є створення умов для всебічного гармонійного розвитку майбутніх спеціалістів, а також формування в студентів умінь професійної діяльності [3].

В.Л. Ортинський вважає, що НПП має відповідати таким вимогам:

- 1) усвідомлювати свій громадянський обов'язок щодо виховання гідних громадян країни, висококваліфікованих науково-педагогічних працівників;
- 2) досконало володіти своїм предметом;
- 3) майстерно володіти методикою викладання та управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів;
- 4) реалізовувати педагогічну поведінку й діяльність у педагогічній спрямованості;
- 5) виявляти розумну любов до студентів;
- 6) бути ерудованим;
- 7) виявляти творчість у педагогічній діяльності;
- 8) мати високі моральні якості;
- 9) володіти власною емоційно-вольовою сферою та доцільно

використовувати емоції; 10) бути педагогічно спостережливим й уважним; 11) виявляти натхнення та інтуїцію; 12) досконало володіти мовою і мисленням; 13) бути оптимістом; 14) мати розвинутий педагогічний такт; 15) постійно підтримувати хороший зовнішній вигляд; 16) користуватися серед студентів авторитетом [170, с. 439-444].

Отже, професійна педагогічна діяльність у ВНЗ на практичному рівні виявляється як, по-перше, активна психолого-педагогічна взаємодія студентів і викладачів при цілеспрямованому управлінні нею останніми; по-друге, реалізація НПП провідної ролі в організації та здійсненні НВПС; по-третє, процес передання-оволодіння професійними знаннями, вміннями і навичками; по-четверте, процес здійснення безперервного психолого-педагогічного впливу на студентів; по-п'яте, процес формування у студентів необхідних для професійної діяльності, суспільного й громадського життя властивостей та якостей.

З вище викладеного випливає, що ефективність професійної діяльності науково-педагогічного працівника є доцільно спрямованою за змістом, педагогічними функціями та завданнями його активною педагогічно-психологічною взаємодією зі студентами і студентськими колективами, реалізацією ним сукупності доцільних психолого-педагогічних впливів, які разом сприяють якісному оволодінню студентами сучасними професійними знаннями, навичками і вміннями, а також формуванню в них особистісних якостей і властивостей, котрі необхідні для майбутньої фахової діяльності, суспільного та громадського життя.

Виникають закономірні питання: яка психолого-педагогічна структура та зміст ефективної професійної діяльності НПП? Які психолого-педагогічні фактори впливають на зниження її рівня?

Безумовно, щоб здійснювати ефективну професійну педагогічну діяльність НПП, як випливає з його обов'язків, вимог законодавчих актів і наукових досліджень, передусім, має володіти необхідною сукупністю вмінь, які формуються на основі відповідних знань.

Професійна діяльність НПП розгортається на підґрунті базових знань, що забезпечують реалізацію основних видів діяльності у вищому навчальному закладі. Базові знання, що забезпечують основні види діяльності викладача у вищому навчальному закладі, подані у табл. А.1.1 за обробкою О.І. Гури [68, с. 215-216].

Важливе місце у професійній діяльності НПП відводиться педагогічним умінням, які досить розлого й доступно описані в літературі [40; 47; 124; 125; 173-176; 185] та ін. Базові вміння, що забезпечують основні види діяльності викладача у вищому навчальному закладі, подані у додатку А.1.2 за обробкою О.І. Гури [68, с. 216-223].

На ефективність професійної діяльності НПП істотно впливають їх здібності. Власне залежно від здібностей кожен НПП виявляє той чи інший рівень продуктивності професійної діяльності, оскільки у них інтегровані і знання, і навички, і вміння.

Проблема здібностей досить широко висвітлена у багатьох працях, у тому числі Б.Г. Ананьєва [4], Б.О. Бенедиктова [16], В. Бондаря [28], В.М. Дружиніна [78], О.М. Леонтьєва [131], С.Д. Смірнова [215], Б.М. Теплова [224], І.П. Підласого [181], Л.С. Рубінштейна [205; 242], В.Д. Шадрикова [245; 246] та ін.

Велика кількість дослідників [11; 116; 119; 151; 170; 180] та ін. також ведуть мову про певну сукупність якостей педагога, які, на їхню думку, є необхідною умовою ефективної професійної педагогічної діяльності.

Приміром, основними професійними якостями педагога вищого навчального закладу, на думку генерального директора Європейської асоціації університетів Л. Вільсон, мають бути: загальна психолого-педагогічна ерудиція; методологічність мислення та діяльності; демократизм мислення та поведінки; професійний прагматизм; гнучкість у спілкуванні та здатність орієнтуватися в нестандартній ситуації; високий рівень організаційних умінь [151, с. 2].

Але наявність і досконалих педагогічних умінь, і здібностей, і розвинутих позитивних особистісних якостей НПП є необхідною, але

недостатньою умовою ефективної професійної діяльності науково-педагогічного працівника. З різних причин, як ми вже зауважували, НПП може не застосовувати їх під час НВПС, тобто на практиці. Отож, важливо, щоб НПП хотів застосовувати їх ефективно.

Отже, однією із складових ефективності професійної діяльності НПП є наявність у нього сукупності педагогічних знань, умінь, здібностей і якостей та їх ефективне застосування ним під час реалізації навчально-виховного процесу.

Професійна діяльність НПП розгортається як реалізація ним певної сукупності функцій. Погляди науковців на функціональний склад професійної діяльності викладачів ВНЗ суттєво розходяться, що виявлено у працях О.В. Барабанщикова [11], З.Ф. Єсаревої [79], І.О. Зимньої [89], І.Ф. Ісаєва [94], О.В. Коржуєва [112], Н.В. Кузьміної [119], Г.У. Матушанського [146], В.Л. Ортинського [170], В.А. Семиченко [210], В.О. Сластьоніна [212] та інших.

Отже, професійна педагогічна діяльність є поліфункціональною, оскільки вимагає від педагога включення у навчальний процес виконання декількох функцій одночасно залежно від ситуації.

На перший погляд всі функції педагогічної діяльності органічно взаємопов'язані, проте, на нашу думку, в наш час провідною є управлінська функція, через котру заломлюються всі інші. На це вказує багато дослідників [3; 51; 163; 165; 176] та ін.

Так, А.М. Алексюк стверджує, що предметом педагогічної діяльності у вищій школі є управління процесом навчання, освіти й виховання студентів, доцільна організація їх професійного розвитку [3].

В.О. Якунін загалом розглядає навчання з позицій системного підходу і теорії управління [250, с. 19-52]. І це вірно, оскільки педагог повинен «не вчити, а спрямовувати учіння, не виховувати, а керувати процесами виховання» [176, с. 130].

Суттєвою особливістю функції управління є те, що науково-педагогічний працівник водночас має привчати студентів до самоуправління,

тобто на певному етапі стосунків передавати їм частину функцій керування самим собою.

Л.Г. Подоляк і В.І. Юрченко довели, що до основних функції педагогічного управління відносяться: 1) проєктивна функція (визначення мети, завдань навчання і виховання); 2) конструктивна функція (розробка методів, прийомів і засобів забезпечення навчально-виховного процесу); 3) організаторська і регулятивна функція (практична організація навчально-виховного процесу); 4) комунікативна функція (спілкування, взаємини між учасниками педагогічного процесу); 5) оцінно-корегувальна функція» [182, с. 132].

А загалом всі функції, не залежно від того, як їх тлумачать дослідники, реалізуються у функціонально-процесуальному управлінні НПП навчально-виховним процесом студентів під час вивчення певної навчальної дисципліни.

Низка дослідників розглядає управління як процес неперервних, взаємопов'язаних дій, що забезпечують успіх функціонування будь-якої організації. Сукупність цих дій називають управлінськими функціями [100; 148; 162; 168; 193] та ін.

І дійсно, щоб здійснювати управління НВПС навіть на рівні вивчення окремого предмета НПП має постійно збирати та аналізувати його хід, діяльність студентів (учіння) і свою власну (реалізація інформаційної, діагностичної, рефлексивної, гностичної та інших функцій); прогнозувати хід навчально-виховного процесу при відповідному впливові (реалізація орієнтаційної, інформаційної, науково-дослідної, прогностичної та інших функцій); проектувати заходи впливу щодо активізації та забезпечення ефективності навчально-виховного процесу студентів (реалізація проєктивної, конструктивної, цілепокладання, інструментальної, методичної та інших функцій); здійснення впливу на навчально-виховний процес (реалізація навчальної, методичної, науково-дослідної, виховної, спонукальної, мобілізаційної, організаційної, комунікативної, корекційної та інших функцій); виявляти та оцінювати результати навчально-виховного процесу в певні проміжки часу (реалізація

діагностичної та інформаційної функцій); здійснення корекції навчально-виховного процесу студентів (реалізація рефлексивної, корекційної, проєктивної, прогностичної, ілюстративної та інших функцій).

Під час дослідження ми обґрунтували функціонально-процесуальну схему психолого-педагогічних аспектів управління науково-педагогічними працівниками навчально-виховним процесом студентів (рис. А.3.1), котра охоплює реалізацію багатьох функцій (додаток А.3).

Психологічні аспекти управління науково-педагогічними працівниками НВПС у різних площинах і на різних рівнях складності розглядали дослідники педагогічної психології та педагогіки вищої школи [9; 52; 177; 184; 206; 223; 247 та ін.].

У ході дослідження ми виявили, що важливою психологічною особливістю керування науково-педагогічними працівниками НВПС є те, що воно виявляється як рефлексивне управління на всіх етапах його здійснення. М.І. Найдьонов пише: «Наше авторське бачення рефлексивного управління полягає в необхідності розгляду його як системи управління рефлексивним процесом, який може бути не тільки детально (протокольно) описаний, а й змодельований. Розуміння рефлексивного процесу як послідовності змін рефлексивних рівнів (інтелектуального, особистісного і міжсуб'єктного, перемежованих змістовим, розширює поняття координованості в частині співвіднесення в ньому формалізованих та неформалізованих (смыслових) складових координації» [163, с. 106].

У нашому випадку психолого-педагогічні впливи, взаємодію, контроль й оцінювання рефлексують як науково-педагогічні працівники, так і студенти. Таким чином, відбувається управління рефлексивним процесом у континуумі індивідуально-групового суб'єкта.

Ми виявили: науково-педагогічні працівники здійснюють управління навчально-виховним процесом студентів посередництвом керування:

а) учінням, вихованням (самовихованням) і розвитком (саморозвитком) студентів;

- б) інтелектуальною (пізнавальною), емоційно-почуттєвою, вольовою та мотиваційною сферами особистості студента;
- в) процесами комунікації, взаємовідносин і поведінки;
- г) соціально-психологічними явищами у студентських групах, педагогічному середовищі й самими студентськими колективами;
- д) роботою під керівництвом науково-педагогічного працівника і самостійною роботою студентів.

На синергійно-системній центральності управлінської функції ґрунтується і головна ідея Болонського процесу.

Таким чином, другою складовою ефективності професійної діяльності НПП є *ефективність управління ним навчально-виховним процесом студентів*.

Під час дослідження нами виявлено, що ефективність управління НПП навчально-виховним процесом студентів залежить від доцільного застосування ним авторитарно-демократичного стилю управління. Це означає, що під час навчально-виховного процесу НПП має доцільно поєднувати авторитарний і демократичний стилі управління НВПС.

Для реалізації завдань НВПС науково-педагогічний працівник повинен ефективно взаємодіяти зі студентами і студентськими колективами, впливати на їхню поведінку, міжособистісні стосунки, взаємини в студентських групах, розв'язувати конфлікти тощо.

Педагогічна система охоплює такі підсистеми як: «НПП – студент», «НПП – студентський колектив», «педагогічний колектив – студентський колектив» і «педагогічний колектив – студент». Тому діяльність НПП відбувається в контакті зі студентами або безпосередньо, або через розв'язання педагогічних завдань. Взаємини НПП і студентів реалізуються через двобічну взаємодію: 1) офіційну; для неї характерні формальні зв'язки і стосунки; 2) неофіційну; їй притаманні простота, доступність, свобода висловлювань, думок і пропозицій, можливість обстоювати власний погляд, заперечувати та ін. Від особливостей цього соціально-психологічного

контакту залежить не лише динаміка настроїв студентів, а й динаміка їхньої пізнавальної активності.

Власне управління в системі «особистість-особистість» полягає в реалізації НПП конструктивної, регулятивної, комунікативної та оцінно-корегувальної функцій, які забезпечують ефективний вплив на студентів з метою гарантованого виконання ними педагогічних завдань [182, с. 134].

Уміння НПП підтримувати та встановлювати оптимальні стосунки зі студентами й студентськими групами є тим могутнім засобом, що регулює їх навчальну і громадську активність. М.Й. Боришевський пише: «Потреба й уміння критично оцінювати та контролювати свою поведінку, доцільно спрямовувати, перебудовувати власні дії і вчинки з урахуванням можливих їх наслідків для оточення і себе, прагнення до дотримання соціально цінних і особистісно значущих норм, правил міжособистісних взаємин – вияви саморегуляції поведінки» [29, с. 144].

Педагогічне середовище виступає змістовно-сисловою площиною взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу, а використання особистісної, групової, міжсуб'єктної, змістовної та інтелектуальної рефлексії в змістовно-сисловому аналізі управління науково-педагогічним працівником НВПС дає змогу реконструювати стосунки як у студентській групі, так і в системі взаємин «НПП – студент».

Важливим є стиль поведінки НПП, який відносно впливу на взаємодію зі студентами може бути позитивним, нейтральним або негативним.

Ефективність взаємодії НПП зі студентами також залежить від особливостей стилів його професійного спілкування та взаємодії – авторитарного, демократичного та ліберально-потурального, які досить повно представлені та охарактеризовані в науковій літературі [25; 26; 133; 147; 194; 198 та ін.].

Тому третьою складовою ефективності професійної діяльності НПП є його *позитивна поведінка та доцільні взаємини з колегами, студентами й студентськими колективами.*

Як відомо, педагогічна майстерність НПП виражається через поєднання сукупності сформованих педагогічних умінь з індивідуальними властивостями і якостями його особистості. Проте, як ми вже зауважували, можна мати високо розвинуті педагогічні вміння, властивості та якості, але не застосовувати їх в педагогічній практиці з різних причин, в тому числі й з причини відсутності в НПП мотивації до ефективної професійної діяльності, приміром, низької оплати праці. Отже, професійна діяльність НПП має бути мотивованою.

Підкреслюючи універсальність будови будь-якого виду діяльності, Б.Ф. Ломов виділяє в ній такі головні функціональні блоки: мотив, мета, планування, перероблення інформації, оперативний образ або концептуальну модель, прийняття рішення, дії, перевірка результатів дій та їх корекцію [135, с. 216]. Отож, на першому місці він ставить мотив, зазначаючи, що поведінка людини має складну структуру потреб зі своєрідними їх взаємозв'язками, у рамках єдиного вектору «мотив–ціль» [135].

Мотивація як сукупність рушійних сил досліджена у багатьох працях [19; 77; 93; 99; 100; 105; 218; 221] та ін. Зарплата, точніше її розмір також слугують мотивом щодо ефективної діяльності.

Всі дії та загалом діяльність, вчинки стосовно грошей вчені розглядають як прояв монетарної поведінки, котра, як зауважує О. Ядов, є її зовнішнім боком [208]. Термін «монетарний», що з'явився у вітчизняній науці в 60-х роках минулого століття, означає, згідно монетарної теорії американського економіста М. Фрідмана [55], «грошовий».

Гроші цілком можна віднести і до соціальних потреб людини, оскільки вони відображають зв'язки зі соціальними спільнотами різних рівнів, а також умови існування й розвитку соціальних систем [70, с. 207-240]. Так, з грішми пов'язаний і процес самоствердження, досягнення певного соціального статусу, престижу, соціального захисту себе і своєї родини, незалежності, свободи вибору життєвого шляху тощо.

Ще М. Вебер [48] указував на те, що економічні інтереси є часто вирішальною рушійною силою формування людської діяльності. А засновник політекономії А. Сміт, який заклав підґрунтя для розвитку теорії економічної соціалізації індивіда, розробив уявлення про «економічну людину» як егоїстичну, раціональну та схильну до обміну [136].

А.Л. Журавльова і А.Б. Купрейченко виділили ставлення особистості до грошей як компонент економічної свідомості [81].

«Ставлення» за своєю психологічною сутністю, на думку В.М. М'ясіщева, полягає в тому, що воно є однією із форм відображення людиною оточуючої дійсності. З цих позицій в якості самостійних утворень він виокремив такі види ставлення: інтереси, оцінки, переконання і спрямованість, що підпорядковує собі інші [161].

В.П. Позняков вважає, що психологічне ставлення виступає спеціальним, самостійним класом психічних явищ і виконує важливу гносеологічну функцію, котра дозволяє простежити взаємозв'язок внутрішнього, суб'єктивного світу особистості й об'єктивно існуючої навколишньої дійсності. Він пише: «Психологічні ставлення – це феномени або характеристики свідомості особистості, тобто усвідомлювані психічні явища. Це особливі стани свідомості, що передують реальній поведінці й виражають готовність до цієї поведінки (в чому виражається мотиваційний та поведінковий боки ставлення). Вони містять у собі поряд з готовністю до певної поведінки когнітивний аспект, що виражається в знанні про об'єкти ставлення, і емоційний аспект, що виражається в емоційних переживаннях стосовно них» [183, с. 38-50].

Важливою для ефективності професійної діяльності НПП є мотивація досягнення, котра, на думку Г. Мюррея, виражається у потребі долати перешкоди, досягати високих показників у діяльності, постійно самовдосконалюватись, конкурувати з іншими та випереджувати їх, реалізовувати свої здібності й таким чином підвищувати самоповагу [142].

Мотивація досягнення полягає у прагненні НПП рухатися вперед та

покращувати свої результати, шукати нові шляхи й способи досягнення мети, не задовольнятися досягнутим та ін. Так, В.І. Ковальов указує на те, що існує тісний взаємозв'язок між рівнем мотивації досягнення та успіхом у життєдіяльності [108].

Нами виявлено, що НПП, які мають високий рівень мотивації до досягнення успіху, шукають шляхи і способи досягнення мети, впевнені в успішному результаті, діють рішуче у невизначених ситуаціях, не розгублюються, сміливо долають перешкоди. «Той, хто налаштований на перемогу, часто перемагає. Той, хто боїться програти, часто програє» [192, с. 62].

Відсутність вираженого прагнення НПП до успіху та вдосконалення, намагання уникнути невдач призводить до зниження ефективності його професійної діяльності.

Таким чином, четвертою складовою ефективності професійної діяльності НПП є *його позитивна мотивація до реалізації всіх завдань навчально-виховного процесу студентів.*

Важливо, щоб педагогічна діяльність НПП була професійно спрямованою [21; 99; 157; 164; 170] та ін. Часто, коли йдеться про професійну спрямованість НПП, то одна частина дослідників розглядає її через наявність і ступінь розвитку в нього професійних якостей, а інша – через мету (цілеспрямованість) поведінкового акту. Перша частина дослідників указує на те, що саме професійна спрямованість у структурі особистості НПП ВНЗ утворює каркас, що об'єднує всі його основні професійні якості.

Приміром, Н.М. Нікітіна, О.Л. Железнякова і М.О. Петухова до професійної спрямованості НПП відносять: властивості мислення (аналітичність, гнучкість, альтернативність, позитивність, оптимістичність, толерантність, креативність); комунікативні здібності (комунікабельність, емпатія, перцептивність, експресивність, розподіл уваги); організаторські здібності (здатність вести за собою, здатність «заражати» та заряджати інших власною

енергією, готовність до організаторської діяльності, організаторське чуття тощо) [164, с. 23].

Інша частина дослідників, яка ставить професійну спрямованість педагога у залежність від спрямованості поведінки, виходить з низки положень, передусім, з теорії функціональних систем, згідно котрої поведінка людини є цілеспрямованою, а всі її дії детерміновані метою [99, с. 125].

Згідно з результатами досліджень А. Ньюелла і Г. Саймона, основними критеріями цілеспрямованої поведінки є такі: 1) визначення підцілей; 2) вибір засобів досягнення підцілей і мети; 3) уникнення повторень; 4) насичення. Якщо цілеспрямована система досягає стану, схожого на бажаний, вона завершує дію на тій підставі, що мети досягнуто [21].

Загалом активне пристосування людини до навколишнього середовища здійснюється мотивованою цілеспрямованою поведінкою, що становить собою діяльність щодо досягнення корисного в даних умовах середовища адаптаційного результату [99, с. 142].

Професійна спрямованість НПП залежить від спрямованості його психіки. На це звертає увагу дослідник В.П. Москалець, який підкреслює, що «суспільна природа особистості формовивляється у її знаннях, уміннях, навичках та утвореннях, що належить сфері спрямованості її психіки» [157, с. 22].

В.Л. Ортинський, розуміючи професійну спрямованість НПП як його педагогічну спрямованість, пише: «*Педагогічна спрямованість* науково-педагогічного працівника означає його установку на взаємодію, терпіння і допомогу студентам. Вона виявляється у спрямованості думок і прагнень на навчання й виховання студентів, у манері розмовляти, взаємодіяти тощо. Завдяки цій рисі науково-педагогічний працівник спроможний інтуїтивно вибрати з навколишнього середовища навчально-виховні факти і відповідно педагогічно їх інтерпретувати» [170, с. 440].

Для якісної характеристики професійної спрямованості НПП можна виділити три вектора його активності за змістом: перший вектор –

«спрямованість на справу», другий – «спрямованість на формальну взаємодію», третій – «спрямованість на себе».

Власне позитивним, тобто таким, що сприяє ефективній професійній діяльності науково-педагогічного працівника, є перший вектор – «спрямованість на справу», котрий характеризується його зосередженістю на навчально-виховному процесі студентів, співпрацею зі студентами й студентськими групами, вивченням і вирішенням їх проблем, вимогливістю до них, цілеспрямованим розв'язанням педагогічних завдань і конфліктів, покращенням умов навчання студентів, постійним пошуком нових форм, методів і педагогічних технологій розвитку, навчання і виховання тощо.

Другий вектор, тобто «спрямованість на формальну взаємодію» полягає в тому, що НПП формально ставиться до виконання своїх обов'язків, імітує активну діяльність, але лише для того, щоб, з одного боку, сподобатися студентам, а з іншого – уникнути критики і скарг за бездіяльність. Він часто йде на поступки студентам, навіть, ставить їм добрі оцінки, не критикує їх, не вимагає звіту, реально не управляє їхньою пізнавальною діяльністю, не контролює виконання тих чи інших завдань тощо.

Третій вектор, тобто «спрямованість на себе» полягає в тому, що НПП вирішує лише свої проблеми. Його не цікавлять ні проблеми, ні труднощі, ні якість навчання студентів тощо.

Тому п'ятою складовою ефективності професійної діяльності НПП є *його позитивна професійна спрямованість*.

Специфіка професійної діяльності НПП з роками тим чи іншим чином впливає на ефективність його професійної діяльності. Тому постає питання про професійну психолого-педагогічну надійність НПП, під якою розуміють високий розвиток і сталість фахово-педагогічних здібностей, властивостей, якостей, ціннісних орієнтацій, стилю поведінки й управління навчально-виховним процесом студентів, взаємин, ставлення тощо.

Рівень професійної психолого-педагогічної надійності НПП відображає обернено пропорційно рівень його *професійної деформації*, під котрою

розуміють втрату професійної здатності до якісного розв'язання педагогічних завдань унаслідок руйнування чи викривлення попередньої системи особистісних якостей, властивостей, мотивації, почуттів і ціннісних орієнтацій, а також зміни в негативний бік поведінки, взаємин зі студентами й колегами, ставлення до педагогічної діяльності та своїх обов'язків тощо, які негативно впливають на ефективність професійної педагогічної діяльності.

Вчені доводять, що професійна деформація НПП найчастіше виникає внаслідок розвитку в нього синдрому вигорання [8; 14; 24; 96; 106; 126; 238 та ін.].

На сьогоднішній день синдром вигорання входить до Міжнародної класифікації хвороб (МКХ-10). У класифікаційній рубриці «Проблеми, пов'язані з труднощами подолання життєвих ускладнень» його можна знайти під номером Z73.0. Згідно з визначенням ВООЗ (2001), «синдром вигорання – це фізичне, емоційне чи мотиваційне виснаження, що характеризується порушенням продуктивності праці й стомленістю, безсонням, зниженням імунітету, а також вживанням алкоголю та інших психоактивних речовин з метою отримання тимчасового полегшення, яке має тенденцію до розвитку фізіологічної залежності та (у багатьох випадках) суїцидальної поведінки» [150, с. 360-362].

Вигоранню як психологічному феномену вчені присвятили тисячі праць, серед яких В.В. Бойко [23], Н.Є. Водоп'янова [53; 54], Л.О. Китаєв-Смик [102; 103], І.М. Кондаков [110], А. Ленгеле [130], Г.С. Нікіфоров [191], В.Є. Орел [169], Т.В. Форманюк [238], Н.О. Чепелева [244] та ін., а також колективна монографія [216].

Зарубіжні вчені розкривають вигорання як багатогранне явище [64; 65; 252-262].

У них виявлено різні підходи до тлумачення вигорання: професійного, психологічного, емоційного тощо, на що звертають увагу В.П. Москалець і Т.І. Колтунович [159].

Проте, на жаль, на сьогодні нема чіткого розмежування понять «синдром вигорання», «психічне вигорання», «психологічне вигорання», «професійне вигорання», «емоційне вигорання», «синдром емоційного вигорання», «емоційне виснаження», «професійне виснаження», їх ієрархічності, підпорядкованості тощо. А їхні тлумачення за сутністю й наслідками впливу часто подібні.

Найчастіше професійне вигорання розглядають як довготривалу стресову реакцію, яка виникає внаслідок тривалих професійних стресів середньої інтенсивності [13; 20; 256 та ін.]. Але більшість дослідників, приміром В.П. Москалець і Т.І. Колтунович [159], В.В. Макаров і Г.А. Макарова [138] та ін., вважають, що психічне вигорання є більш ширшим поняттям, ніж поняття «професійне вигорання».

В.В. Бойко веде мову про емоційне вигорання як первинне поняття. Він пропонує розглядати структуру синдрому емоційного вигорання як таку, що становить собою послідовність перебігу трьох фаз: 1) напруження: переживання психотравмуючих обставин, незадоволеність собою, «загнаність у клітку», тривогу і депресію; 2) резистенцію: неадекватний вибір емоційного реагування, емоційно-моральну дезорієнтацію, розширення сфери економії емоцій, редукцію професійних обов'язків; 3) виснаження: емоційний дефіцит, емоційна відстороненість, особистісна відстороненість (деперсоналізацію), психосоматичні та психовегетативні порушення. Дослідник виявив такі особистісні фактори розвитку синдрому емоційного вигорання як схильність до: емоційної холодності, інтенсивного переживання негативних обставин у професійній діяльності, слабкої мотивації емоційної віддачі у професійній діяльності [23].

Найпоширенішою класифікацією симптомів емоційного вигорання є їх поділ на три основні групи: психофізичні, соціально-психологічні й поведінкові [24].

До психофізичних симптомів професійного вигорання відносяться відчуття постійної втоми (симптом хронічної втоми); відчуття емоційного й фізичного виснаження; зниження сприйнятливості й реактивності на зміни зовнішнього середовища (відсутність реакції цікавості на чинник новизни або реакції страху на небезпечну ситуацію); загальна астенизація (слабкість, зниження активності й енергії, погіршення біохімії крові й гормональних показників); часті безпричинні головні болі; постійні розлади шлунково-кишкового тракту; різка втрата або різке збільшення ваги; повне або часткове безсоння (швидке засипання і відсутність сну рано вранці, починаючи з 4 години ранку або, навпаки, нездатність заснути ввечері до 2-3 години ночі й «важке» пробудження вранці, коли потрібно вставати на роботу); постійний загальмований, сонливий стан і бажання спати протягом всього дня; задуха або порушення дихання при фізичному або емоційному навантаженні; помітне зниження зовнішньої та внутрішньої сенсорної чутливості: погіршення зору, слуху, нюху й дотику, втрата органічних і пропріоцептивних (внутрішніх тілесних) відчуттів [24].

До соціально-психологічних симптомів професійного вигорання відносяться: байдужість, нудьга, пасивність і депресія (знижений емоційний тонус, відчуття пригніченості); підвищена дратівливість на незначні, дрібні події; часті нервові «зриви» (спалахи невмотивованого гніву або відмова від спілкування, «заглиблення у свій внутрішній світ»); постійне переживання негативних емоцій, для яких в зовнішній ситуації причин немає (відчуття провини, образи, підозрливості, сорому, скутості); відчуття неусвідомленого неспокою й підвищеної тривожності (відчуття, що «щось не так, як треба»); почування гіпервідповідальності й постійне відчуття страху, що «не вийде» або людина «не справиться»; загальне негативне налаштування на життєві й професійні перспективи (за типом «Як не старайся, все одно нічого не вийде») [24].

До поведінкових симптомів професійного вигорання відносяться: почування, що робота стає все огиднішою, а виконувати її – все важче;

почування зневіри в покращення, зниження ентузіазму до роботи, байдужість до результатів; невиконання важливих, пріоритетних завдань і «затримка» на дрібних деталях; дистанціювання від студентів тощо [24].

Проте, Н.О. Чепелєва, досліджуючи психологічні особливості емоційного вигорання викладачів ВНЗ, стверджує, що меншою мірою піддаються «синдрому емоційного вигорання викладачі, які відрізняються здібністю ефективно управляти своєю емоційною сферою, виявом регулятивних можливостей зрілої особистості, що дозволяє знаходити безконфліктні способи взаємодії з професійним оточенням, або надавати конфліктам конструктивне русло» [244, с. 164].

З таких самих позицій розглядають емоційне вигорання С. Гремлінг [65], Е. Хорошкіна [241] та ін.

Н.В. Грішкіна вказує на те, що синдром емоційного вигорання є механізмом психічного захисту в формі повного або часткового виключення емоцій (пониження їх енергетики) у відповідь на обрані психотравмуючі впливи, що пов'язані з професійною діяльністю [67, с. 13].

В.П. Москалець і Т.І. Колтунович, здійснивши аналіз існуючих визначень та характеристик феномену психологічного вигорання, вивели його основний відрізняльно-специфічний зміст: «Психологічне вигорання – це процес поступової втрати суб'єктом емоційної, розумової та соматично-фізичної енергійності, життєвої наснаги під впливом пролонгованого стресу у професійній чи повсякденно-побутовій сферах, що виявляється у синдромі емоційного виснаження, пригнічено-депресивного настрою, хронічної втоми, цілковитої втрати інтересу до роботи й спілкування та задоволення від них, у безсонні, вживанні алкоголю та інших психотропних речовин, іноді – в суїцидальності» [159, с. 60].

Загалом сучасній науці відомі три моделі «вигорання». Згідно першої моделі, «вигорання» – це стан фізичного та психічного виснаження, що викликані тривалим перебуванням в емоційно перевантажених ситуаціях.

Друга модель описує «вигорання» як двомірний конструкт, який складається з емоційного виснаження і деперсоналізації, що виявляється у зміні ставлення або до себе, або до оточуючих.

Третя модель синдрому «вигорання» належить американським дослідникам К. Маслач і С. Джексон. Її розуміють як синдром емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції особистих досягнень. Емоційне виснаження розглядається як основна складова професійного «вигорання» і виявляється у пониженні емоційного фону, байдужості або емоційній перенасиченості. Деперсоналізація проявляється в деформації стосунків з іншими людьми. Це може бути підвищення залежності від інших, або підвищення негативізму, появи цинічних установок і почуттів до інших. Редукція особистісних досягнень виявляється або в тенденції до негативного оцінювання себе, своїх професійних досягнень і успіхів, у появі негативізму до професійних досягнень і можливостей, або в обмеженні своїх можливостей, обов'язків у відношенні до інших [74].

Це підтверджує і А. Чір, який вважає, що головний фактор емоційного вигорання – це емоційне виснаження, а додаткові компоненти є наслідком або поведінки (копіювання стресу), що веде до деперсоналізації, або власне когнітивно-емоційного вигорання, що виражається в скороченні особистісних досягнень (деформації суб'єктивної оцінки власних можливостей) [54].

З вище викладеного, ми можемо зробити висновок, що професійна деформація науково-педагогічних працівників сучасного українського суспільства, на нашу думку, розвивається внаслідок, по-перше, психологічного вигорання, яке своєю чергою виникає під дією взаємовпливу чинників професійного (у вузькому розумінні) й зовнішнього середовища, особливо соціального та економічного; по-друге, деперсоналізації, яка проявляється в деформації властивостей, якостей, стосунків, почуттів, установок, «Я – образу» тощо; по-третє, редукції особистісних досягнень, яка, передусім, виявляється в ревізії, переоцінці, переосмисленні своїх

професійних досягнень і успіхів, життєвих цінностей, установок та ін., на підґрунті чого деформуються професійні й життєві цінності, мотивація до професійної діяльності, поведінка і взаємини, змінюється ставлення до людей, діяльності, своїх обов'язків тощо.

Чим вищий рівень професійної деформації НПП, тим нижчий рівень його професійної психолого-педагогічної надійності.

Отже, шостою складовою ефективності професійної діяльності НПП є *його професійна психолого-педагогічна надійність*.

Таким чином, структура ефективної професійної діяльності науково-педагогічного працівника щонайменше включає такі основні елементи: 1) сукупність його педагогічних знань, умінь, здібностей і якостей та їх ефективне застосування НПП під час реалізації навчально-виховного процесу студентів; 2) ефективне управління ним навчально-виховним процесом студентів; 3) позитивну поведінку та доцільні взаємини з колегами, студентами й студентськими колективами; 4) позитивну мотивацію до реалізації завдань навчально-виховного процесу студентів; 5) позитивну професійну спрямованість; 6) професійну психолого-педагогічну надійність.

Висновки до першого розділу

Проаналізувавши праці з проблем депривації та психічної депривації, ми виявили сім підходів до їх тлумачення, які назвали статично-психоперманентним, дефіцитарно-втратним, збіднено-середовищним, негативно-детерміністським, соціоізоляційним, психоемоційним і девіантним. Нами доведено, що психічна депривація є головним, визначальним та ієрархічно первинним поняттям.

Наукова новизна полягає в тому, що психічна депривація за потенційними можливостями виявляється як зниження дієспроможності психіки особистості з причин недорозвинення або несформованості чи руйнування певних психічних параметрів через незадоволення суб'єктом тих

чи інших потреб, необхідних для його нормальної життєдіяльності й розвитку. За рівнем ефективності операційно-функційної діяльності психіки особистості вона виявляється як ненормалізований процес її функціонування.

Параметри психіки (чи психічні параметри) – це критерії та показники певного рівня розвитку, ступеня досконалості (якісний вимір) та інтенсивності (кількісний вимір) функціонування складових психіки (котрі відповідають критеріям та показникам, що забезпечують якісне, ефективне функціонування психіки особистості відповідно до віку), в тому числі й власне складових психічних процесів, психічних властивостей та психічних утворень.

Деприваційні умови – це реальна або уявна дійсність, у котрій особистість не може задовольнити ті чи інші потреби. Деприваційні умови спричиняють депривуючий процес, під яким ми розуміємо паралельно-послідовні зміни параметрів психіки особистості. За тривалістю будь-яка депривація буває: короткотривалою, затяжною чи довготривалою.

Будь-яка психічна депривація може мати різні рівні розвитку: дуже високий, високий, вище середнього, середній, нижче середнього, низький і дуже низький. Психічна депривація за змістом потреб поділяється на різні види, в тому числі – на соціальну та економічну депривації, які своєю чергою поділяються на підвиди. Нами доведено, що всі види й підвиди психічної депривації відображають її головну сутність – зниження (до певного рівня) дієспроможності психіки особистості внаслідок недорозвинення або несформованості чи руйнування певних параметрів її психіки.

Соціальна депривація, як видовий прояв психічної депривації, – це зниження дієспроможності психіки особистості з причин недорозвинення або несформованості чи руйнування певних психічних параметрів через незадоволення суб'єктом тих чи інших соціальних потреб, необхідних для його нормальної життєдіяльності й розвитку. Соціальна депривація за змістом потреб нами поділена на такі підвиди: соціально-просторову, вікову, престижу, самоствердження, втрати сенсу, соціопротаркову, гендерну,

свободи вибору, безнадійності, статусно-рольову, невизнання, комунікації та взаємодії. Соціальна депривація може відбуватися у формі самоізоляції, ситуативної ізоляції, спецізоляції або інтроізоляції, уявної або реальної нестачі. За проявом ці форми можуть мати як відкритий, так і прихований характер.

Економічна депривація, як видовий прояв психічної депривації, виявляється як зниження дієспроможності психіки особистості з причин недорозвинення або несформованості чи руйнування певних психічних параметрів через незадоволення суб'єктом тих чи інших економічних потреб, необхідних для його уявної чи реальної нормальної життєдіяльності й розвитку. Економічні потреби для реальної нормальної життєдіяльності – це такі, задоволення яких забезпечує якісне функціонування особистості; економічні потреби для уявної життєдіяльності – це такі, які б мали задовольнити бажаний для особистості рівень життя.

Економічна депривація нами поділена на такі підвиди: базову, нормативну і відносну. Базова економічна депривація полягає у відсутності або обмеженні можливості задоволення базових потреб унаслідок нестачі відповідного набору продуктів харчування, одягу, житла, побутових умов та ін.; нормативна – у відсутності або обмеженні можливості задоволення потреб в освіті, медицині, здоров'ї, екології, технічних і транспортних засобах та ін.; відносна – у неможливості задоволення матеріальних потреб, які вимагає і на які претендує людина або внаслідок свого соціального статусу, або порівняння себе з іншими, більш матеріально забезпеченими членами суспільства.

Нами виявлено, що ефективність професійної діяльності науково-педагогічного працівника є доцільно спрямованою за змістом, педагогічними функціями та завданнями його активною педагогічно-психологічною взаємодією зі студентами і студентськими колективами, реалізацією ним сукупності доцільних психолого-педагогічних впливів, які разом сприяють якісному оволодінню студентами сучасними професійними знаннями, навичками і вміннями, а також формуванню в них особистісних якостей і

властивостей, котрі необхідні для майбутньої фахової діяльності, суспільного та громадського життя.

На основі результатів дослідження встановлено, що психолого-педагогічними складовими ефективної професійної діяльності науково-педагогічного працівника є: 1) сукупність його педагогічних знань, умінь, здібностей і якостей та їх ефективне застосування ним під час реалізації навчально-виховного процесу студентів; 2) ефективне управління ним навчально-виховним процесом студентів; 3) позитивна поведінка та доцільні взаємини з колегами, студентами й студентськими колективами; 4) позитивна мотивація до реалізації завдань навчально-виховного процесу студентів; 5) позитивна професійна спрямованість; 6) професійна психолого-педагогічна надійність.

Психолого-педагогічні складові ефективності професійної діяльності науково-педагогічного працівника знаходяться між собою у складній взаємодії та визначають дискретний результат її ефективності. На цій підставі ефективність професійної діяльності НПП може мати такі рівні розвитку: дуже високий, високий, вище середнього, середній, нижче середнього, низький і дуже низький.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях автора [41; 44; 45; 46; 228; 229; 230; 232; 233; 264].

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДЕПРИВАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇХНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Загальна характеристика емпіричного дослідження та обґрунтування його методичного забезпечення

Ми висунули гіпотезу про те, що соціальна та економічна депривації науково-педагогічних працівників чинять негативний вплив на перебіг розвитку й руйнування їхніх особистісних властивостей та якостей, мотивацію, стиль управління навчально-виховним процесом студентів, професійну спрямованість, поведінку й взаємини з колегами та студентами, розвиток професійної деформації.

Зміст цієї гіпотези є наслідком теоретичного обґрунтування вихідних положень, які стосуються соціальної та економічної депривації НПП й психолого-педагогічних складових ефективності їх професійної діяльності.

Власне емпіричне дослідження охопило чотири етапи.

На першому етапі (2011 – перша половина 2012 р.), оскільки інструментарій для оцінки соціальної та економічної депривації в науці на цей час відсутній, нами здійснено конструювання авторських тестів – «Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» (додаток Б.1) і «Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих» (додаток В.1), які охопили такі етапи: визначення мети кожного тесту, специфікацію майбутнього опитувальника, визначення кількості завдань для кожного тесту, розробку завдань тестів, оформлення, проведення пілотажного дослідження, аналіз завдань і відбір з них найдоцільніших для кожного опитувальника, згідно попереднього обчислення, визначення надійності тестів, визначення валідності, стандартизацію.

Конструюючи тести «Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» і «Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих», ми дотримувалися вимог, обґрунтованих Л.Ф. Бурлачуком [33; 189].

У конструюванні цих опитувальників використано дедуктивну стратегію, яка ґрунтується на теоретичних уявленнях про сутність і зміст соціальної та економічної депривації особистості, як видів психічної депривації.

Метою тесту «Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» є виявлення змін (недорозвинення чи несформованості або руйнування) параметрів психічних процесів, психічних властивостей і психічних утворень психіки особистості дорослої людини внаслідок незадоволення нею тих чи інших соціальних потреб.

На етапі специфікації тесту «Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих», ми склали табл. 2.1. По горизонталі цієї таблиці розмістили *змістові сфери*, які передбачалося виміряти.

Такими змістовими сферами, виходячи зі сутності й змісту соціальної депривації, є: «зміна параметрів пізнавальної сфери особистості», «зміна параметрів емоційно-вольової сфери особистості», «зміна параметрів мотиваційної сфери особистості», «зміна параметрів психічних властивостей особистості», «зміна параметрів психічних утворень особистості» й «зміна параметрів якостей особистості».

По вертикалі цієї таблиці ми розписали маніфестації, тобто шляхи, за якими змістові сфери можуть виявлятися. Такими маніфестаціями для соціальної депривації (див. табл. 2.1), виходячи зі змісту її дванадцяти підвидів, є: незадоволення особистістю потреб у позитивному оточуючому соціальному середовищі; незадоволення особистістю потреб, які необхідні для її вікового розвитку і функціонування; незадоволення особистістю потреб у самореалізації та самоствердженні; незадоволення особистістю потреб у престижності; незадоволення особистістю потреб у сенсі життя; незадоволення особистістю потреб у свободі вибору; незадоволення

Таблиця 2.1

Специфікація майбутнього тесту «Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих»

Маніфестації	Змістові сфери					
	<i>Зміна параметрів пізнавальної сфери особистості</i>	<i>Зміна параметрів емоційно-вольової сфери особистості</i>	<i>Зміна параметрів мотиваційної сфери особистості</i>	<i>Зміна параметрів психічних властивостей особистості</i>	<i>Зміна параметрів психічних утворень особистості</i>	<i>Зміна параметрів якостей особистості</i>
<i>Незадоволення особистістю потреб у позитивному оточуючому соціальному середовищі</i>						
<i>Незадоволення особистістю потреб, які необхідні для її вікового розвитку і функціонування</i>						
<i>Незадоволення особистістю потреб у самореалізації та самоствердженні</i>						
<i>Незадоволення особистістю потреб у престижності</i>						
<i>Незадоволення особистістю потреб у сенсі життя</i>						
<i>Незадоволення особистістю потреб у свободі вибору</i>						
<i>Незадоволення особистістю потреб у належності до певного соціопростору</i>						
<i>Незадоволення особистістю потреб у рівності чоловіка й жінки, а також тих, які виникають на основі приналежності до тієї чи іншої статі</i>						

Маніфестації	Змістові сфери					
	<i>Зміна параметрів пізнавальної сфери особистості</i>	<i>Зміна параметрів емоційно-вольової сфери особистості</i>	<i>Зміна параметрів мотиваційної сфери особистості</i>	<i>Зміна параметрів психічних властивостей особистості</i>	<i>Зміна параметрів психічних утворень особистості</i>	<i>Зміна параметрів якостей особистості</i>
<i>Незадоволення особистістю потреб у здійсненні мрій, надій, домагань, сподівань тощо</i>						
<i>Незадоволення потреб у соціальному статусі й виконанні соціальної ролі</i>						
<i>Незадоволення потреб у славі, визнанні</i>						
<i>Незадоволення потреб у спілкуванні, соціальних контактах тощо</i>						

особистістю потреб у належності до певного соціопростору; незадоволення особистістю потреб у рівності чоловіка й жінки, а також тих, які виникають на основі приналежності до тієї чи іншої статі; незадоволення особистістю потреб у здійсненні мрій, надій, домагань, сподівань тощо; незадоволення потреб у соціальному статусі й виконанні соціальної ролі; незадоволення потреб у славі, визнанні; незадоволення потреб у спілкуванні, соціальних контактах тощо.

Кожна маніфестація одночасно відображає конкретний підвид соціальної депривації (соціально-просторову, вікову, престижу, втрати сенсу, свободи вибору, соціопросторову, гендерну, безнадійності, статусно-рольову, невизнання, комунікації та взаємодії), розподіл яких здійснено за змістом певних груп соціальних потреб, а всі вони разом – рівень розвитку соціальної депривації особистості. Це дає змогу сконструювати цей опитувальник так, щоб за його допомогою можна було визначити одночасно і

рівень розвитку соціальної депривації особистості, і рівень розвитку кожного з її дванадцяти підвидів.

Такі самі дії було здійснено щодо конструювання тесту «Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих», метою якого є виявлення змін (недорозвинення чи несформованості або руйнування) параметрів психічних процесів, психічних властивостей і психічних утворень психіки особистості дорослої людини внаслідок незадоволення нею тих чи інших економічних потреб.

Ми також склали табл. 2.2, по горизонталі котрої розмістили *змістові сфери*, які передбачалося виміряти.

Таблиця 2.2

Специфікація майбутнього тесту «Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих»

Маніфестації	Змістові сфери					
	<i>Зміна параметрів пізнавальної сфери особистості</i>	<i>Зміна параметрів емоційно-вольової сфери особистості</i>	<i>Зміна параметрів мотиваційної сфери особистості</i>	<i>Зміна параметрів психічних властивостей особистості</i>	<i>Зміна параметрів психічних утворень особистості</i>	<i>Зміна параметрів якостей особистості</i>
<i>Незадоволення потреб в їжі, теплі, гігієні тіла, побутових умовах,</i>						
<i>Незадоволення потреб в освіті, медицині, здоров'ї, екології, технічних і транспортних засобах тощо</i>						
<i>Незадоволення потреб, котрі бажас і на котрі претендує особистість внаслідок свого соціального статусу або внаслідок порівняння себе з іншими, більш багатими членами суспільства</i>						

Такими змістовими сферами, виходячи зі сутності й змісту економічної депривації та її підвидів, є: *«зміна параметрів пізнавальної сфери особистості»*, *«зміна параметрів емоційно-вольової сфери особистості»*, *«зміна параметрів мотиваційної сфери особистості»*, *«зміна параметрів психічних властивостей особистості»*, *«зміна параметрів психічних утворень особистості»* й *«зміна параметрів якостей особистості»*.

По вертикалі цієї таблиці ми розписали *маніфестації, тобто шляхи, за якими змістові сфери можуть виявлятися*. У нашому випадку такими маніфестаціями (див. табл. 2.2) є незадоволення потреб, які спричиняють базову, нормативну й відносну економічні депривації, а саме: 1) *незадоволення потреб в їжі, теплі, гігієні тіла, побутових умовах тощо;* 2) *незадоволення потреб в освіті, медицині, здоров'ї, екології, технічних і транспортних засобах тощо;* 3) *незадоволення потреб, котрі бажані і на котрі претендує особистість внаслідок свого соціального статусу або внаслідок порівняння себе з іншими, більши багатими членами суспільства.*

Тут також кожна маніфестація одночасно відображає конкретний підвид економічної депривації (базову, нормативну і відносну), розподіл яких здійснено за змістом певних груп економічних потреб, а всі вони разом – рівень розвитку економічної депривації особистості. Це дозволяє сконструювати цей опитувальник так, щоб за його допомогою можна було визначити одночасно і рівень розвитку економічної депривації особистості, і рівень розвитку кожного з її трьох підвидів.

Далі нами визначена загальна кількість завдань, які мають входити до кожного з опитувальників.

Для опитувальника *«Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих»* при розв'язанні цього завдання ми виходили з того, що кожна вимірювана змістова сфера, а також маніфестація має однакову відсоткову вагу. На основі цього кожній змістовій сфері ми приписали по 16,66

<i>Маніфестації</i>	<i>Змістові сфери</i>						<i>Кількість завдань</i>
	<i>Зміна параметрів пізнавальної сфери особистості, 16,66%</i>	<i>Зміна параметрів емоційно-вольової сфери особистості, 16,66%</i>	<i>Зміна параметрів мотиваційної сфери особистості, 16,66%</i>	<i>Зміна параметрів психічних властивостей особистості, 16,66%</i>	<i>Зміна параметрів психічних утворень особистості, 16,66%</i>	<i>Зміна параметрів якостей особистості, 16,66%</i>	
<i>Незадоволення особистістю потреб у належності до певного соціопростору, (8,33%)</i>	1	1	1	1	1	1	6
<i>Незадоволення особистістю потреб у рівності чоловіка й жінки, а також тих, які виникають на основі, приналежності до тієї чи іншої статі, (8,33%)</i>	1	1	1	1	1	1	6
<i>Незадоволення особистістю потреб у здійсненні мрій, надій, домагань, сподівань, (8,33%)</i>	1	1	1	1	1	1	6
<i>Незадоволення потреб у соціальному статусі й виконанні соціальної ролі, (8,33%)</i>	1	1	1	1	1	1	6
<i>Незадоволення потреб у славі, визнанні, (8,33%)</i>	1	1	1	1	1	1	6
<i>Незадоволення потреб у спілкуванні, соціальних контактах, (8,33%)</i>	1	1	1	1	1	1	6
<i>Кількість завдань</i>	12	12	12	12	12	12	72

Опираючись на те, що для досягнення задовільної надійності опитувальника за Л.Ф. Бурлачуком [189] вимагається не менше 20-30 завдань, ми, виходячи зі заявлених маніфестацій, визначили 72 завдання для вимірювання соціальної депривації дорослої людини. На цій основі обчислили кількість завдань для визначення кожного з підвидів соціальної депривації (див. табл. 2.3). Це однакова кількість завдань для кожного підвиду соціальної депривації, тобто по 6 завдань для соціально-просторової депривації (SDP), соціальної депривації комунікації та взаємодії (SDK), соціальної депривації самоствердження (SDS), соціальної депривації престижу (SDpr), соціальної депривації невизнання (SDN), соціальної статусно-рольової депривації (SDSR), соціальної депривації утрачених надій (SDyN), соціальної соціопрощаркової депривації (SDSS), соціальної гендерної депривації (SDG), соціальної депривації свободи вибору (SDSV), соціальної депривації втрати сенсу (SDyS) і соціальної вікової депривації (Sdvi).

Для опитувальника «*Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих*», на основі теоретичних положень про прояв економічної депривації, встановлено, що кожен з її видів – базова економічна депривація (BED), нормативна економічна депривація (NED) і відносна економічна депривація (VED) має однакову відсоткову вагу, тобто по 33,3%. (табл. 2.4). Таку саму відсоткову вагу мають і маніфестації (див. табл. 2.4). Разом з цим кожне завдання всіх підвидів економічної депривації служить для вимірювання рівня розвитку економічної депривації, яку переживає доросла людина.

Виходячи зі заявлених маніфестацій, ми визначили 36 завдань для вимірювання економічної депривації в дорослої людини. На цій основі обчислили кількість завдань для визначення кожного з підвидів економічної депривації. Це по 12 завдань для базової економічної депривації (BED), нормативної економічної депривації (NED) і відносної економічної депривації (VED).

Проте на етапі конструювання опитувальників – «*Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих*» і «*Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих*» (перед проведенням пілотажного дослідження) нами було розроблено на 50% завдань більше (за

Таблиця 2.4

Визначення процентної ваги змістових сфер і маніфестацій, а також завдань опитувальника «Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих»

<i>Маніфестації</i>	<i>Змістові сфери</i>						<i>Кількість завдань</i>
	<i>Зміна параметрів пізнавальної сфери особистості, 16,66%</i>	<i>Зміна параметрів емоційно-вольової сфери особистості, 16,66%</i>	<i>Зміна параметрів мотиваційної сфери особистості, 16,66%</i>	<i>Зміна параметрів психічних властивостей особистості, 16,66%</i>	<i>Зміна параметрів психічних утворень особистості, 16,66%</i>	<i>Зміна параметрів якостей особистості, 16,66%</i>	
<i>Незадоволення потреб в їжі, теплі, гігієні тіла, побутових умовах, 33,3%</i>	2	2	2	2	2	2	12
<i>Незадоволення потреб в освіті, медицині, здоров'ї, екології, технічних і транспортних засобах, 33,3%</i>	2	2	2	2	2	2	12
<i>Незадоволення потреб, котрі бажає і на котрі претендує особистість внаслідок свого соціального статусу або внаслідок порівняння себе з іншими, більш багатими членами суспільства, 33,3%</i>	2	2	2	2	2	2	12
<i>Кількість завдань</i>	6	6	6	6	6	6	36

кожним підвидом соціальної та економічної депривації), ніж необхідно згідно обчислення (див. табл. 2.2 і 2.4), щоб можна було відібрати заявлену кількість найбільш доцільних. Кожне завдання мало чотири варіанта відповіді: «так», «напевно, так», «напевно, ні», «ні». Завдання сформульовані чітко, ясно і

просто, без подвійного смислу, без установки на невизначену чи крайню відповідь.

Після цього нами було проведено пілотажне дослідження на психологічному факультеті Львівського державного університету внутрішніх справ, а також у Навчально-науковому Інституті цивільного захисту та на гуманітарному факультеті Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (досліджувана вибірка становила 104 особи).

Для здійснення аналізу результатів, отриманих у пілотажному дослідженні, ми склали таблицю аналізу завдань, у котру вписали відповідні бали кожного з 104 НПП по кожному завданню. При цьому вписували бали як за завдання з позитивними (прямими) твердженнями, так і з негативними (оберненими) твердженнями. Далі підсумували бали для кожного досліджуваного і за кожною колонкою завдань.

Наступним кроком було обчислення показників, що визначають долю досліджуваних НПП, які відповіли, що в них наявна соціальна та економічна депривації на нижче середнього, середньому, вище середнього, високому і дуже високому рівнях розвитку згідно з ключем опитувальника.

Далі обчислили *індекс ефективності кожного завдання*. У нашому випадку *індекс ефективності завдання* обчислюється як співвідношення кількості досліджуваних, які відповіли, що за даними завданнями в них наявна соціальна і економічна депривація на нижче середнього, середньому, вище середнього, високому і дуже високому рівнях розвитку, на загальну кількість досліджуваних, які відповіли на всі питання згідно з ключем.

Індекси ефективності кожного завдання для «Методики визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» обчислили на комп'ютері. Їх величина лежала в інтервалі від 0,12 до 0,84.

На основі порівняння індексів ефективності завдання за цим тестом ми відібрали найкращих 72 завдання, величина яких лежала в інтервалі від 0,3 до 0,74, у тому числі й за підвидами соціальної депривації (по 6 завдань).

За аналогічним принципом здійснювався відбір завдань для «Методики визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих». Ми відібрали найкращих 36 завдань, у тому числі й за підвидами економічної депривації по 12 завдань, індекс ефективності яких лежав у інтервалі від 0,32 до 0,7.

Отже, аналіз отриманих даних у ході пілотажного дослідження за цими опитувальниками дозволив удосконалити їх, відібрати необхідну кількість найкращих завдань відповідно до попередніх розрахунків, відкинувши 50% менш ефективних.

Наступним кроком було визначення ретестової надійності цих опитувальників на тій самій вибірці НПП. Для цього ми здійснили повторне дослідження НПП з інтервалом у 2,5 місяця. Кореляція між даними за «Методикою визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих», отриманими в першому дослідженні, й даними, отриманими в другому дослідженні, становила ($r_s=0,612$, $\rho\leq 0,01$), а кореляція між даними за «Методикою визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих», отриманими в першому дослідженні, й даними, отриманими в другому дослідженні, становила ($r_s=0,794$, $\rho\leq 0,01$), що свідчить про наявні між ними сильні зв'язки. Отже, ці тести є надійними.

Ці тести є також валідними, оскільки вони вимірюють те, для чого призначені, тобто рівень розвитку в дорослої людини соціальної та економічної депривації. Про це свідчить передусім:

1) *очевидна валідність тестів*, яка описує уявлення про тест, що склалися у досліджуваних; у НПП під час пілотажного дослідження склалися позитивні враження та уявлення, оскільки воно говорили, що питання правдиво відображають реальний стан речей; до тестування ставилися відповідально;

2) *диференційна валідність тестів*, яка корелює з оцінкою деканів, їх заступників і завідувачів кафедр ефективності професійної діяльності НПП контрольної та контрольної депривованої груп;

3) *конструктна валідність тестів*, яка демонструється повним описом соціальної та економічної депривацій, для вимірювання яких призначений тест.

Тести «Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» і «Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих» стандартизовані.

Власне стандартизація здійснювалася в такій послідовності.

Насамперед нами було сформовано три групи зі загальною вибіркою стандартизації 406 НПП різних навчальних закладів (1 група – у Львівському державному університеті внутрішніх справ – 98 осіб; 2 група – у Національному університеті «Львівська політехніка» – 106 особи; 3 група – у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності – 202 особи).

Репрезентативність вибірки стандартизації підтверджується тим, що, вона в якісному й кількісному аспектах відображає всю генеральну сукупність, тому що, по-перше, умови професійно-педагогічної діяльності НПП у ВНЗ України майже однакові (вимоги Міністерства освіти і науки); по-друге, всі НПП мають вищу освіту; по третє, у всіх ВНЗ України працюють НПП, які мають педагогічний стаж від 1 до 30 і більше років; по-четверте, всі НПП живуть майже в однакових соціальних та економічних умовах; по-п'яте, купівельна спроможність різних категорій НПП також майже однакова (у великих містах, наприклад, м. Києві, зарплата НПП вища, ніж у регіонах, але й ціни на житло, продукти харчування, одяг тощо також вищі); по-шосте, у всіх ВНЗ України педагогічна діяльність, фактично, має одну специфіку та особливості тощо.

Застосувавши тести «Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» і «Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих» у трьох групах, ми отримали «сирі» бали, які перевірили на те, чи їх розподіл відповідає нормальному закону. Для цього використали статистичний критерій нормальності Колмогорова-Смірнова, використавши комп'ютерну програму. В результаті ми обчислили критерій

нормальності, тобто ймовірність того, що розподіл відповідає нормальному виду: 1) за результатами тесту «Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» він дорівнює 0,07; за результатами тесту «Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих» – 0,09. Оскільки $0,07 > 0,05$ і $0,09 > 0,05$, то це свідчить про те, що в розподілі результатів за цими тестами суттєвих відмінностей від нормального не виявлено.

Отже, тести «Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» і «Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих» стандартизовані.

Тести оформили у вигляді основного блоку інформації, що містить інструкцію, таблиці з нумеруванням завдань і варіантами відповідей, а також підсумкового блоку інформації для розуміння та інтерпретації результатів дослідником (див. додаток Б.1).

На другому етапі (друга половина 2012 р.) нами здійснено емпіричне дослідження за допомогою авторських методик: «Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» (додаток Б.2) і «Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих» (додаток В.2) щодо наявності в 214 НПП соціальної та економічної депривації, з яких були відібрані по 54 НПП для контрольної групи (КГ) й контрольної депривованої групи (КДГ). Для цього нами проводився експеримент у Навчально-науковому Інституті права та психології Національного університету «Львівська політехніка», а також у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності: на факультеті доуніверситетської підготовки та післядипломної освіти, гуманітарному факультеті, у Навчально-науковому Інституті цивільного захисту, Навчально-науковому Інституті пожежної та техногенної безпеки, Вищому професійному училищі та загальноуніверситетських кафедрах.

Соціальна та економічна депривації, як і будь-який інший їх підвид, може мати такі рівні розвитку: дуже високий, високий, вище середнього, середній, нижче середнього, низький і дуже низький. Кожний рівень розвитку будь-

якої депривації, в тому числі і її підвидів, визначається відповідною величиною коефіцієнта.

Далі за відповідними формулами ми обчислили коефіцієнти соціальної ($K_{c\psi}$) та економічної депривації ($K_{e\psi}$) у кожного з 214 НПП, а відтак на їх основі визначили рівні розвиненості в них цих депривацій.

За «Методикою визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» (додаток Б.2) коефіцієнт соціальної депривації ($K_{c\psi}$) відображає числову величину її розвитку в НПП й становить собою різницю між одиницею і відношенням суми набраних балів до максимальної суми балів, при якій відсутня соціальна депривація

$$K_{c\psi} = 1 - \frac{\sum C_{\psi}(1...72)}{N_c} \quad (2.1)$$

де

$K_{c\psi}$ – коефіцієнт соціальної депривації;

$\sum C_{\psi}(1...72)$ – сума балів, отриманих за всі судження, які відображають соціальну депривацію за «Методикою визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» (додаток Б.2);

N_c – максимально можлива сума балів, при якій відсутня соціальна депривація за 72 позиціями, що за даною методикою становить: $72 \times 3 = 216$ ($N_c = 216$).

За «Методикою визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» (додаток Б.2) коефіцієнт будь-якого підвиду соціальної депривації ($K_{nvc\psi}$) відображає числову величину її вираження в НПП й становить собою різницю між одиницею і відношенням суми набраних балів до максимальної суми балів, при якій відсутній даний підвид соціальної депривації, та визначається за формулою

$$K_{nvc\psi} = 1 - \frac{\sum C_{nvc\psi}(n...x)}{N_{np}} \quad (2.2)$$

де

$K_{nvc\psi}$ – коефіцієнт будь-якого підвиду соціальної депривації;

$\sum C_{n\psi}(n...x)$ – сума балів, отриманих за кожне судження, яке відображає той чи інший підвид соціальної депривації (див. табл. Б.2.1) за «Методикою визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» (додаток Б.2);

n – нижній порядковий номер судження, яке відображає той чи інший підвид соціальної депривації за даною методикою (див. табл. Б.1.1);

x – верхній порядковий номер судження, яке відображає той чи інший підвид соціальної депривації за даною методикою (див. табл. Б.1.1);

N_{nn} – максимально можлива сума балів за позицією одного підвиду соціальної депривації, яка при визначенні будь-якого підвиду соціальної депривації за даною методикою становить: $6 \times 3 = 18$ ($N_{nn} = 18$).

За «Методикою визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих» (додаток В.1) коефіцієнт економічної депривації (Ke_{ψ}) відображає числову величину її розвитку в НПП й становить собою різницю між одиницею і відношенням суми набраних балів до максимальної суми балів, при якій відсутня економічна депривація, та визначається за формулою

$$Ke_{\psi} = 1 - \frac{\sum E_{\psi}(1...36)}{Ne} \quad (2.3)$$

де

Ke_{ψ} – коефіцієнт економічної депривації;

$\sum E_{\psi} (1...36)$ – сума балів, отриманих за всі судження, які за даною методикою відображають економічну депривацію;

Ne – максимально можлива сума балів за 36 позиціями, яка при визначенні економічної депривації за даною методикою становить $36 \times 3 = 108$ ($Ne = 108$).

За «Методикою визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих» (додаток В.1) коефіцієнт будь-якого підвиду економічної депривації ($Ke_{\psi\psi}$) відображає числову величину її вираження у НПП й становить собою різницю між одиницею і відношенням суми набраних балів

до максимальної суми балів, при якій відсутній даний підвид економічної депривації, та визначається за формулою

$$K_{ve_{\psi}} = \frac{\sum E_{\psi}(n...x)}{N_{ee}} \quad (2.4)$$

де

$K_{ve_{\psi}}$ – коефіцієнт будь-якого виду економічної депривації;

$\sum E_{\psi}(n...x)$ – сума балів, отриманих за кожне судження, яке відображає той чи інший підвид економічної депривації (див. табл. В.1.1) за «Методикою визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих» (додаток В.1);

n – нижній порядковий номер судження, яке відображає той чи інший підвид економічної депривації (див табл. В.1.1);

x – верхній порядковий номер судження, яке відображає той чи інший підвид економічної депривації (див табл. В.1.1);

N_{ee} – максимально можлива сума балів за позицією одного підвиду економічної депривації; за «Методикою визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих» (додаток В.1) для базової, нормативної та відносної економічної депривацій вона становить по $12 \times 3 = 36$ ($N_{ee} = 36$).

Кожний рівень розвитку соціальної й економічної депривації та їх підвидів визначається відповідною величиною коефіцієнта депривації, яка лежить у межах $0 \leq K \leq 1$, а саме:

- 1) дуже низький: при $K = 0 \div 0,143$;
- 2) низький: при $K = 0,144 \div 0,285$;
- 3) нижче середнього: при $K = 0,286 \div 0,427$;
- 4) середній: при $K = 0,428 \div 0,569$;
- 5) вище середнього: при $K = 0,57 \div 0,711$;
- 6) високий: при $K = 0,712 \div 0,853$;
- 7) дуже високий: при $K = 0,854 \div 1$.

На основі результатів, отриманих за методиками виявлення соціальної та економічної депривації в дорослих (див. додаток Б.1 і В.1), ми розділили 214 НПП

на дві групи. До першої групи ввійшли ті НПП, в яких була наявна соціальна та економічна депривації в межах нижче середнього, середнього, вище середнього, високого і дуже високого рівнів розвитку, а до іншої – НПП, в яких прояв соціальної та економічної депривації був дуже низьким або низьким, що може вважатися нормою, тобто відсутністю впливу соціальної та економічної депривації на їх поведінку й ефективність професійної діяльності.

З першої групи ми відібрали 54 НПП до КДГ, а з другої – теж 54 НПП до КГ.

Ми також висунули гіпотезу, що соціальна та економічна депривації здійснюють негативний вплив на ефективність професійної діяльності підгруп НПП за величиною педагогічного стажу. Для цього до КГ і КДГ ми відібрали НПП за величиною педагогічного стажу, а саме:

- I підгрупа (1-5 років педстажу) – 9 осіб (коди: E1-E9; K1-K9);
- II підгрупа (6-10 років педстажу) – 9 осіб (коди: E10-E18; K10-K18);
- III підгрупа (11-16 років педстажу) – 9 осіб (коди: E19-E27; K19-K27);
- IV підгрупа (17-23 років педстажу) – 9 осіб (коди: E28-E36; K28-K36);
- V підгрупа (24-30 років педстажу) – 9 осіб (коди: E37-E45; K37-K45);
- VI підгрупа (понад 30 років педстажу) – 9 осіб (коди: E46-E54; K46-K54).

Фактично, чотири перших підгрупи НПП за величиною педагогічного стажу почали працювати у ВНЗ з часу незалежності України, а дві (V і VI підгрупи) – за часів СРСР.

На третьому етапі (друга половина 2012 – перша половина 2013 рр.) нами здійснено експериментальне дослідження ефективності професійної діяльності науково-педагогічних працівників КГ і КДГ.

У попередньому розділі ми обґрунтували ефективність професійної діяльності НПП (див. дис., с. 42-60). Нами також доведено, що ефективність професійної діяльності НПП залежить від: 1) сукупності його педагогічних знань, умінь, здібностей і якостей та їх ефективного застосування ним під час реалізації навчально-виховного процесу студентів; 2) ефективного управління ним навчально-виховним процесом студентів; 3) його позитивної поведінки та доцільних взаємовідносин зі студентами та студентськими

колективами; 4) його позитивної мотивації до реалізації завдань навчально-виховного процесу студентів; 5) його позитивної професійної спрямованості; 6) його професійної психолого-педагогічної надійності (див. дис., с. 42-60). Ці чинники знаходяться між собою у складній взаємодії та визначають конкретний результат, тобто рівень її ефективності.

Проте математично коефіцієнт ефективності професійної діяльності НПП (K_{end}), доцільно обчислювати через визначення середнього геометричного. Власне середнє геометричне порівняно з середнім арифметичним дає більш точну картину прояву взаємодії змінних.

Оскільки величини коефіцієнтів розвитку педагогічних умінь, якостей та властивостей НПП, його здібностей, характеру поведінки та взаємин з колегами й студентами, стилю управління навчально-виховним процесом студентів, професійної спрямованості й мотивації, відсутності чи наявності у нього професійної деформації варіюють, змінюються з часом, мають різну інтенсивність прояву та ймовірнісний характер розподілу, то саме середнє геометричне найточніше відображає коефіцієнт ефективності професійної діяльності НПП в конкретний період часу.

Середнє геометричне називають ще середнім пропорційним, оскільки вимірювання центрується для набору значень n змінних (у нашому випадку $n = 14$ змінних), вираженим n (14) коренем добутку коефіцієнтів цих чотирнадцяти змінних.

Отже, коефіцієнт, що відображає рівень розвитку ефективності професійної діяльності НПП (K_{end}), доцільно обчислювати через визначення середнього геометричного коефіцієнтів розвитку педагогічних умінь і якостей та ефективності їх застосування в педагогічній практиці (K_{pny}), організаторських здібностей (K_{oz}), комунікативних здібностей (K_{kz}), позитивної мотивації: коефіцієнта розвитку в НПП мотивації до успіху (K_{mu}); оберненого коефіцієнта розвитку в НПП мотивації до уникнення невдачі (K_{mn2}); позитивної професійної спрямованості: оберненого коефіцієнта розвитку в НПП спрямованості на себе, тобто відсутності в НПП спрямованості на себе:

$K_{s/s2} = 1 - K_{s/s}$; оберненого коефіцієнта розвитку в НПП спрямованості на взаємодію, тобто її відсутності в НПП: $K_{s/v2} = 1 - K_{s/v}$; коефіцієнта розвитку в НПП спрямованості на справу ($K_{s/d}$); позитивного стилю управління навчально-виховним процесом студентів: коефіцієнта розвитку в НПП одноосібно-демократичного стилю управління навчально-виховним процесом студентів ($K_{оду}$); коефіцієнта розвитку в НПП авторитарно-одноосібного стилю управління навчально-виховним процесом студентів ($K_{аоу}$); оберненого коефіцієнта розвитку в НПП пасивного стилю управління навчально-виховним процесом студентів, тобто його відсутності в НПП: $K_{ny2} = 1 - K_{ny}$; позитивних емоцій: оберненого коефіцієнта розвитку в НПП емоційного вигорання, тобто його відсутності в НПП: $K_{evu2} = 1 - K_{ev}$; оберненого коефіцієнта розвитку в НПП деперсоналізації, тобто її відсутності в НПП (позитивна структура відносин): $K_{dp2} = 1 - K_{dp}$; оберненого коефіцієнта розвитку в НПП редукції особистісних досягнень, тобто її відсутності в НПП (наявність задоволеності досягнутими успіхами): $K_{rod2} = 1 - K_{rod}$, використавши формулу

$$K_{епд} = \sqrt[14]{K_{рпу} K_{оз} K_{кз} K_{му} K_{мн2} K_{s/s2} K_{s/v2} K_{s/d} K_{оду} K_{аоу} K_{ny2} K_{evu2} K_{dp2} K_{rod2}} \quad (2.5)$$

де

$K_{рпу}$ – коефіцієнт розвитку в НПП педагогічних умінь і якостей та ефективності їх застосування в педагогічній практиці;

$K_{оз}$ – коефіцієнт розвитку організаційних здібностей НПП;

$K_{кз}$ – коефіцієнт розвитку комунікативних здібностей НПП;

$K_{му}$ – коефіцієнт розвитку в НПП мотивації до успіху;

$K_{мн2}$ – обернений коефіцієнт розвитку в НПП мотивації до уникнення невдачі;

$K_{s/s2}$ – обернений коефіцієнт розвитку в НПП спрямованості на себе, тобто відсутності в НПП спрямованості на себе: $K_{s/s2} = 1 - K_{s/s}$;

$K_{s/v2}$ – обернений коефіцієнт розвитку в НПП спрямованості на взаємодію, тобто її відсутності в НПП: $K_{s/v2} = 1 - K_{s/v}$;

$K_{s/d}$ – коефіцієнт розвитку в НПП спрямованості на справу;

$K_{aoу}$ – коефіцієнт розвитку в НПП авторитарно-одноосібного стилю управління навчально-виховним процесом студентів;

K_{ny2} – обернений коефіцієнт розвитку в НПП пасивного стилю управління навчально-виховним процесом студентів, тобто його відсутності в НПП: $K_{ny2} = 1 - K_{ny}$;

$K_{оду}$ – коефіцієнт розвитку в НПП одноосібно-демократичного стилю управління навчально-виховним процесом студентів;

K_{evu2} – обернений коефіцієнт розвитку в НПП емоційного виснаження, тобто його відсутності в НПП: $K_{evu2} = 1 - K_{ev}$;

K_{dp2} – коефіцієнт розвитку в НПП деперсоналізації, тобто її відсутності в НПП (позитивна структура відносин): $K_{dp2} = 1 - K_{dp}$;

K_{rod2} – коефіцієнт розвитку в НПП редукції особистісних досягнень, тобто її відсутності в НПП (наявність задоволеності досягнутими успіхами): $K_{rod2} = 1 - K_{rod}$.

Кожний з цих коефіцієнтів обчислюється за різними формулами, але його величина, що лежить у межах $0 \leq K \leq 1$, відображає розвиток (вираження) кожної із складових ефективності професійної діяльності НПП на відповідному рівні (див. дис., с. 84).

Наявність у НПП певної сукупності педагогічних умінь і якостей та ефективності їх застосування в педагогічній практиці можна визначити й оцінити, використовуючи різні методики. Проте це дуже складний і громіздкий процес, оскільки для кожної групи вмінь та якостей має бути своя методика. Окрім цього, залишиться невідомим, якою мірою НПП застосовує їх у своїй практичній педагогічній діяльності. Тому тут доцільно використати методику експертної оцінки.

Зауважимо, що, по-перше, ми окремо не оцінюємо особистісні якості, здібності та властивості НПП, оскільки вони виявляються і в реалізації ним педагогічних умінь і якостей, і в стилі управління навчально-виховним процесом, і в поведінці та взаєминах зі студентами, і в мотивації, і у професійній спрямованості. По-друге, поведінка й характер взаємин з колегами і студентами

виявляється у професійній спрямованості НПП та його мотивації, стилі його управління навчально-виховним процесом студентів, організаційних і комунікативних здібностях.

Для виявлення й оцінки складових, які в цілому визначають ефективність професійної діяльності науково-педагогічних працівників, використано такі методики:

1) «Визначення ефективності застосування викладачем педагогічних умінь і якостей у педагогічній практиці» (М.Й. Варій, М.М. Козяр, М.С. Коваль) (додаток Д.1).

2) виявлення «Комунікативних та організаторських здібностей» (КОЗ-2), модифікований нами (додаток Е.1);

3) «Оцінка стилю керівництва» (О.В. Козловська, А.Й. Романюк, В.І. Урунський) (додаток Ж.1);

4) «Визначення професійної спрямованості «на себе» – «на справу» – «на взаємодію» (В. Смейкл, М. Кучер) (додаток З.1);

5) вивчення мотивації до успіху (Т. Елерс) (додаток К.1);

6) вивчення оцінки мотивації уникнення невдач (Т. Елерс) (додаток К.2);

7) виявлення «синдрому вигорання» в професійній діяльності (К. Маслач і С. Джексон; варіант 2 – для учителів, викладачів, тренерів, адаптований Н.Є. Водоп'яною) (додаток Л.1).

Для оцінки рівня розвитку педагогічних умінь і якостей НПП та ефективного їх застосування (що відображає певні здібностей), ми використали скорочений варіант експертної методики «Визначення ефективності застосування викладачем педагогічних умінь і якостей у педагогічній практиці» (М.Й. Варій, М.М. Козяр, М.С. Коваль) [40] (додаток Д.1). Ця методика включає 40 прямих суджень, кожне з яких відображає розвиток і ступінь застосування НПП відповідних педагогічних умінь та якостей.

Експертами були завідувачі кафедр, які найкраще знають сукупність педагогічно-професійних умінь і якостей та ефективність їх застосування НПП у навчально-виховному процесі. Завдання експерта полягало в тому, щоб установити, наскільки вказані педагогічні вміння та якості розвинуті у НПП, і якою мірою застосовуються ним у професійній діяльності (див. додаток Д.1).

Бали, які отримані НПП за кожне судження, додаються. Далі визначається коефіцієнт розвитку в НПП педагогічних умінь і якостей та ефективності їх застосування в педагогічній практиці (K_{pny}) за формулою

$$K_{pny} = \frac{\Sigma(1...40)}{200} \quad (2.6)$$

де

K_{pny} – коефіцієнт розвитку в НПП педагогічних умінь і якостей та ефективності їх застосування в педагогічній практиці;

$\Sigma(1...40)$ – сумування балів за кожне судження від 1 до 40;

200 – максимально можлива сума балів за всіма 40 судженнями.

Як ми вже писали, розвиток педагогічних умінь і якостей НПП та ефективності їх застосування в педагогічній практиці, залежно від величини K_{ny} , може мати різні рівні розвитку.

Важливе значення для ефективного управління навчально-виховним процесом студентів мають комунікативні та організаторські здібності НПП, оскільки таке управління з соціально-психологічного погляду є процесом взаємодії зі студентами й студентськими групами, внаслідок чого забезпечується їхня активна та скоординована навчально-виховна діяльність.

Комунікативні та організаторські здібності НПП ми виявили та оцінили за методикою виявлення «комунікативних та організаторських здібностей» (КОЗ-2) (додаток Е.1).

Опитування за даною методикою було проведено з кожним досліджуваним НПП індивідуально. Досліджуваним було запропоновано текст-опитувальник, бланки для відповідей та інструкцію (див. додаток Е.1).

На основі отриманих результатів ми обчислили коефіцієнти розвитку комунікативних та організаторських здібностей НПП, які становлять собою відношення кількості співпадаючих відповідей тієї чи іншої здібності до максимально можливого числа збігів, у даному випадку це 20.

Коефіцієнт розвитку організаційних здібностей НПП (K_{Oz}) обчислюється за формулою

$$K_{Oz} = \frac{\sum(2...40)}{20} \quad (2.7)$$

де

K_{Oz} – коефіцієнт розвитку організаційних здібностей НПП;

$\sum(2...40)$ – доданок балів за кожне лише парне судження від 2 до 40;

20 – максимально можлива сума балів за всіма 20 судженнями.

Коефіцієнт розвитку комунікативних здібностей НПП (K_{Kz}) обчислюється за формулою

$$K_{Kz} = \frac{\sum(1...39)}{20} \quad (2.8)$$

де

K_{Kz} – коефіцієнт розвитку комунікативних здібностей НПП;

$\sum(1...39)$ – доданок балів за кожне лише непарне судження від 1 до 39;

20 – максимально можлива сума балів за всіма 20 судженнями.

Ефективне управління НПП навчально-виховним процесом студентів є важливим підґрунтям його ефективної професійної діяльності.

Для виявлення у НПП *стилю управління навчально-виховним процесом студентів* нами застосована методика «Оцінка стилю керівництва» (О.В. Козловська, А.Й. Романюк, В.І. Урунський) (додаток Ж.1). Методика складається з 60 тверджень. Досліджуваним пропонувалося в стверджувальній формі об'єктивно відповісти на запитання, які відповідають їх поглядам, поведінці та ставленню до людей. Автори методики запропонували свою класифікацію стилів керівництва, визначивши їх як авторитарно-одноосібний, пасивний і одноосібно-демократичний стиль

управління. Це цілком відповідає конкретним стилям управління НПП навчально-виховним процесом студентів.

Відповіді кожного НПП підсумовуються за допомогою ключа (див. додаток Ж. 2). Рівень розвитку того чи іншого стилю управління навчально-виховним процесом студентів визначається через відповідний коефіцієнт, котрий обчислюється за формулою, а саме:

1) авторитарно-одноосібний стиль управління навчально-виховним процесом студентів

$$K_{aoy} = \frac{\sum(1,6,7,12,13,18,19,24,25,30,31,36,37,42,43,48,49,54,55,60)}{20} \quad (2.9)$$

де

K_{aoy} – коефіцієнт розвитку в НПП авторитарно-одноосібного стилю управління навчально-виховним процесом студентів;

$\sum(1,6,7,12,13,18,19,24,25,30,31,36,37,42,43,48,49,54,55,60)$ – сумування балів за відповідними судженнями згідно з додатком Ж.2;

20 – максимально можлива сума балів за всіма 20 судженнями, які визначають авторитарно-одноосібний стиль управління НПП, згідно з додатком Ж.2;

2) пасивний стиль управління НПП навчально-виховним процесом студентів:

$$K_{ny} = \frac{\sum(2,5,8,11,14,17,20,23,26,29,32,35,38,41,44,47,50,53,56,59)}{20} \quad (2.10)$$

де

K_{ny} – коефіцієнт розвитку в НПП пасивного стилю управління навчально-виховним процесом студентів;

$\sum(2,5,8,11,14,17,20,23,26,29,32,35,38,41,44,47,50,53,56,59)$ – сумування балів за відповідними судженнями згідно з додатком Ж. 2;

20 – максимально можлива сума балів за всіма 20 судженнями, які визначають пасивний стиль управління НПП, згідно з додатком Ж. 2;

3) одноосібно-демократичний стиль управління НПП навчально-виховним процесом студентів:

$$Kоду = \frac{\Sigma(3,4,9,10,15,16,21,22,27,28,33,34,39,40,45,46,51,52,57,58)}{20} \quad (2.11)$$

де

Kоду – коефіцієнт розвитку в НПП одноосібно-демократичного стилю управління навчально-виховним процесом студентів;

$\Sigma(3,4,9,10,15,16,21,22,27,28,33,34,39,40,45,46,51,52,57,58)$ – сумування балів за відповідними судженнями щодо визначення одноосібно-демократичного стилю управління згідно з додатком Ж. 2;

20 – максимально можлива сума балів за всіма 20 судженнями, які визначають одноосібно-демократичний стиль управління НПП, згідно з додатком Ж. 2.

Для визначення професійної спрямованості НПП нами застосована методика «Визначення професійної спрямованості «на себе» – «на справу» – «на взаємодію» (В. Смейкла і М. Кучера) (додаток З.1).

Ділова спрямованість НПП або спрямованість на справу характеризується його зосередженістю на якості та ефективності навчально-виховного процесу студентів. НПП, не зважаючи на свої особисті потреби та інтереси, охоче йде на співпрацю зі студентами й студентськими групами, активно взаємодіє з ними, докладає зусилля для розв'язання педагогічних завдань, підвищення пізнавальної активності студентів, покращення умов їхнього учіння, шукає для цього найдоцільніші засоби, форми і методи. За будь-яких обставин НПП не відхиляється від наміченого плану щодо виконання педагогічних завдань навчально-виховного процесу студентів. Він завжди прагне засвоювати нові знання, оволодівати новими навичками і вміннями, якщо це буде корисним для справи активізації та підвищення ефективності навчально-виховного процесу студентів.

Спрямованість на себе полягає в тому, що НПП зайнятий переважно лише вирішенням своїх проблем. Його не цікавлять проблеми, прагнення й очікування студентів.

Спрямованість на взаємодію полягає в активності НПП з метою забезпечення собі авторитету серед студентів і колег та імітування бурхливої педагогічної діяльності.

Щоб визначити рівень розвитку в НПП спрямованості на себе, спрямованості на взаємодію і спрямованості на справу, потрібно визначити відповідні коефіцієнти, які являють собою відношення суми набраних балів до максимально можливої, що відображає відповідну спрямованість. У даному випадку максимально можлива сума балів становить 54.

Коефіцієнт розвитку в НПП спрямованості на себе (Ks/s) обчислюється за формулою

$$Ks/s = \frac{\sum(S/S)}{54} \quad (2.12)$$

де

Ks/s – коефіцієнт розвитку в НПП спрямованості на себе;

$\sum(S/S)$ – сумування балів за судженнями, які відображають спрямованість НПП на себе (див. додаток 3.2);

54 – максимально можлива сума балів за всіма 27 судженнями, які характеризують спрямованість на себе;

Коефіцієнт розвитку в НПП спрямованості на взаємодію (Ks/v) обчислюється за формулою

$$Ks/v = \frac{\sum(S/V)}{54} \quad (2.13)$$

де

Ks/v – коефіцієнт розвитку в НПП спрямованості на себе;

$\sum(S/V)$ – сумування балів за судженнями, які відображають спрямованість НПП на взаємодію (див. додаток 3.2);

54 – максимально можлива сума балів за всіма 27 судженнями, які характеризують спрямованість на взаємодію;

Коефіцієнт розвитку в НПП спрямованості на справу (Ks/d) обчислюється за формулою

$$Ks/d = \frac{\sum(S/D)}{54} \quad (2.14)$$

де

Ks/d – коефіцієнт розвитку в НПП спрямованості на справу;

$\sum(S/D)$ – сумування балів за судженнями, які відображають спрямованість НПП на справу (див. додаток 3.2);

54 – максимально можлива сума балів за всіма 27 судженнями, які характеризують спрямованість на справу.

На основі аналізу праць виявлено, що на ефективність професійної діяльності НПП суттєво впливає його мотивація: позитивно – мотивація досягнення успіху; негативно – мотивація уникнення невдачі. Мотивація досягнення успіху забезпечує спрямованість НПП на ефективну організацію й реалізацію педагогічних завдань навчально-виховного процесу студентів, тобто на впровадження нових педагогічних підходів, технологій, форм і методів навчання, виховання, розвитку, професійної підготовки, застосування нестандартних варіантів розв'язання педагогічних завдань та ін. Мотивація досягнення успіху пов'язана з мотивацією посадового росту, досягнення матеріальних благ, винагород та ін. І навпаки, відсутність у НПП вираженого прагнення до успіху, намагання уникнути невдач, тобто помилок, критики, покарання, осуду, зняття з посади, невдоволення, як з боку студентів, так і з боку керівників ВНЗ часто приводить до формалізму в організації такого творчого процесу, котрим є навчально-виховний процес студентів.

Тому ми здійснили дослідження власне впливу мотивації досягнення успіху та мотивації уникнення невдачі на ефективність професійної діяльності НПП. Для цього застосували такі методики: 1) методику вивчення

мотивації до успіху (Т. Елерс) (додаток К.1); 2) методику вивчення оцінки мотивації уникнення невдач (Т. Елерс) (додаток К.2).

Методика вивчення мотивації до успіху є тестом, котрий запропонований Т. Елерсом, і оцінює силу мотивації для досягнення мети та успіху (див. додаток Е.1).

Для визначення рівня розвитку в НПП мотивації до успіху потрібно обчислити відповідний коефіцієнт, котрий являє собою відношення суми набраних балів до максимально можливої, що відображає найвищий рівень мотивації до успіху, в даному випадку це 32.

Коефіцієнт розвитку в НПП мотивації до успіху ($K_{му}$) обчислюється за формулою:

$$K_{му} = \frac{\sum(Mу)}{32} \quad (2.15)$$

де

$K_{му}$ – коефіцієнт розвитку в НПП мотивації до успіху;

$\sum(Mу)$ – сумування балів за судженнями, які відображають мотивацію НПП до успіху (див. додаток К.1);

32 – максимально можлива сума балів за всіма судженнями, які характеризують мотивацію до успіху.

Методика оцінки мотивації уникнення невдач є тестом, запропонованим Т. Елерсом, котрий дозволяє оцінити рівень психологічного захисту особистості, мотивацію до уникнення невдач, страху перед невдачею (див. додаток Е.2).

Щоб визначити рівень розвитку в НПП мотивації до уникнення невдачі, потрібно обчислити відповідний коефіцієнт, котрий являє собою відношення суми набраних балів до максимально можливої, що відображає найвищий рівень мотивації до уникнення невдачі, в даному випадку це 30.

Коефіцієнт розвитку в НПП мотивації до уникнення невдачі ($K_{мн}$) обчислюється за формулою

$$K_{MN} = \frac{\sum(Mn)}{30} \quad (2.16)$$

де

K_{MN} – коефіцієнт розвитку в НПП мотивації до уникнення невдачі;

$\sum(Mn)$ – сумування балів за судженнями, які відображають мотивацію до уникнення невдачі (див. додаток К.2);

30 – максимально можлива сума балів за всіма судженнями, які характеризують мотивацію до уникнення невдачі.

На ефективність професійної діяльності НПП суттєво впливає його професійна психолого-педагогічна надійність, яка являє собою високий розвиток і сталість його фахово-педагогічних здібностей, властивостей, якостей, ціннісних орієнтацій, стилю поведінки й управління навчально-виховним процесом студентів, взаємовідносин, ставлення тощо. Власне рівень професійної психолого-педагогічної надійності НПП відображає обернено пропорційно рівень його професійної деформації, під котрою розуміють втрату професійної здатності до якісного розв'язання педагогічних завдань унаслідок руйнування чи викривлення попередньої системи особистісних якостей, властивостей, мотивації, почуттів і ціннісних орієнтацій, а також зміни в негативний бік поведінки, взаємин зі студентами й колегами, ставлення до педагогічної діяльності та своїх обов'язків тощо, які негативно впливають на ефективність професійної педагогічної діяльності.

Тому для оцінки рівня професійної психолого-педагогічної надійності кожного НПП нам необхідно виявити в нього професійну деформацію, яка залежить від емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції особистісних досягнень. Для цього ми використали опитувальник МВІ американських дослідників К. Маслач і С. Джексон, який адаптований Н.Є. Водоп'яною [74], власне варіант 2 (для учителів, викладачів, тренерів) (додаток Л.1), в якому реалізовано трикомпонентну модель синдрому «вигорання». Відповідно до даної моделі «вигорання» розуміється як

синдром емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції особистісних досягнень НПП. Емоційне виснаження своєю чергою розглядається як основна складова «професійного вигорання» НПП, яка виявляється у зниженні емоційного фону, байдужості або емоційного перенасичення.

Друга складова – деперсоналізація – у нашому випадку НПП проявляється в деформації його стосунків зі студентами й колегами по роботі. При деперсоналізації НПП уникає «зайвих контактів», однак виявляє високий рівень залежності від керівників і окремих людей. Такий НПП виявляє гострий негативізм, критичність до колег і студентів, цинізм у стосунках з ними поєднує з прагматичністю, проте відмовляється від попередньої дружби і скорочує коло спілкування.

Третьою складовою «професійного вигорання» є *редукція особистісних досягнень НПП*, яка виявляється, з одного боку, в тенденції до негативної оцінки самого себе, своєї професійної діяльності, досягнень та успіхів, подальших можливостей професійного росту, до негативного ставлення й песимізму стосовно своєї службової придатності, з іншого – в тенденції до редукції своїх власних чеснот, обмеженні своїх можливостей та обов'язків щодо інших людей.

Щоб визначити рівень розвитку в НПП професійної деформації, потрібно обчислити коефіцієнти емоційного вигорання, деперсоналізації та редукції особистісних досягнень. Коефіцієнти визначаються на основі співвідношення суми набраних балів до максимально можливої:

$$K_{ev} = \frac{\sum(E_{\nu i})}{54} \quad (2.17)$$

де

K_{ev} – коефіцієнт розвитку в НПП емоційного вигорання;

$\sum(E_{\nu i})$ – сума балів за судженнями, які відображають емоційне вигорання (див. додаток Л.1);

54 – максимально можлива сума балів за всіма судженнями, які відображають емоційне вигорання.

Коефіцієнт розвитку в НПП деперсоналізації (Kd) обчислюється за формулою

$$Kd = \frac{\sum(Dp)}{30} \quad (2.18)$$

де

Kd – коефіцієнт розвитку в НПП деперсоналізації;

$\sum(Dp)$ – сумування балів за судженнями, які відображають деперсоналізацію (див. додаток Л.1);

30 – максимально можлива сума балів за всіма судженнями, які відображають деперсоналізацію.

Коефіцієнт розвитку в НПП редукції особистісних досягнень ($Krod$) обчислюється за формулою

$$Krod = \frac{\sum(Rod)}{48} \quad (2.19)$$

де

$Krod$ – коефіцієнт розвитку в НПП редукції особистісних досягнень;

$\sum(Rod)$ – сумування балів за судженнями, які відображають редукцію особистісних досягнень (див. додаток Л.1);

48 – максимально можлива сума балів за всіма судженнями, які відображають редукцію особистісних досягнень НПП.

2.2. Здійснення емпіричного дослідження впливу соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на ефективність їх професійної діяльності

Емпіричне дослідження щодо впливу соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на їхню професійну діяльність здійснено у Навчально-науковому Інституті права та психології Національного університету «Львівська політехніка», а також у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності: на факультеті доуніверситетської підготовки

та післядипломної освіти, гуманітарному факультеті, у Навчально-науковому Інституті цивільного захисту, Навчально-науковому Інституті пожежної та техногенної безпеки, Вищому професійному училищі та загальноуніверситетських кафедрах.

За методиками – «Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» (додаток Б.1) і «Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих» (додаток В.1) ми отримали результати, які відображають наявність чи відсутність у НПП КГ і КДГ соціальної та економічної депривацій, їх підвидів, на основі яких виявили рівні їх розвитку (див. табл. Б.2.1 – Б.2.10 і В.2.1 – В.2.4).

Ми вже зазначили, що до КГ ввійшли ті НПП, в яких прояв одночасно і соціальної, і економічної депривації був дуже низьким або низьким (див. табл. Б.2.1 – Б.2.5; В.2.1 – В.2.2 і рис. 2.1), що може вважатися нормою, тобто відображати відсутність впливу соціальної та економічної депривації на їх поведінку і професійну діяльність. Власне для НПП КГ соціальна депривація на низькому рівні розвитку становила 48 (88,9%) осіб, а на дуже низькому – 6 (11,1%) осіб; економічна депривація: на низькому рівні розвитку становила 35 (64,8%) осіб (див. рис. 2.1), а на дуже низькому – 19 (35,2%) осіб (див. рис. 2.1).

До КДГ ввійшли ті НПП, в яких була наявна соціальна і/або економічна депривації в межах нижче середнього, середнього, вище середнього, високого і дуже високого рівнів її розвитку (див. табл. Б.2.6 – Б.2.9; В.2.3 – В.2.4 і рис. 2.1).

Розподіл НПП КДГ за рівнями розвитку соціальної депривації (SD) подано у табл. 2.5.

Дослідження показало, що соціальна депривація НПП КДГ має такі рівні розвитку: вище середнього – у 10 (18,5%) осіб, середній – у 34 (63%) осіб і нижче середнього – у 10 (18,5%) осіб (див. табл. Б.2.1 і рис. 2.1).

Таблиця 2.5

Розподіл науково-педагогічних працівників контрольної депривованої групи за рівнями розвитку соціальної депривації (SD)

Рівні розвитку соціальної депривації	Дуже низький		Низький		Нижче середнього		Середній		Вище середнього		Високий		Дуже високий	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Кількість НПП, їх відсоток	0	0	0	0	10	18,5	34	63	10	18,5	0	0	0	0

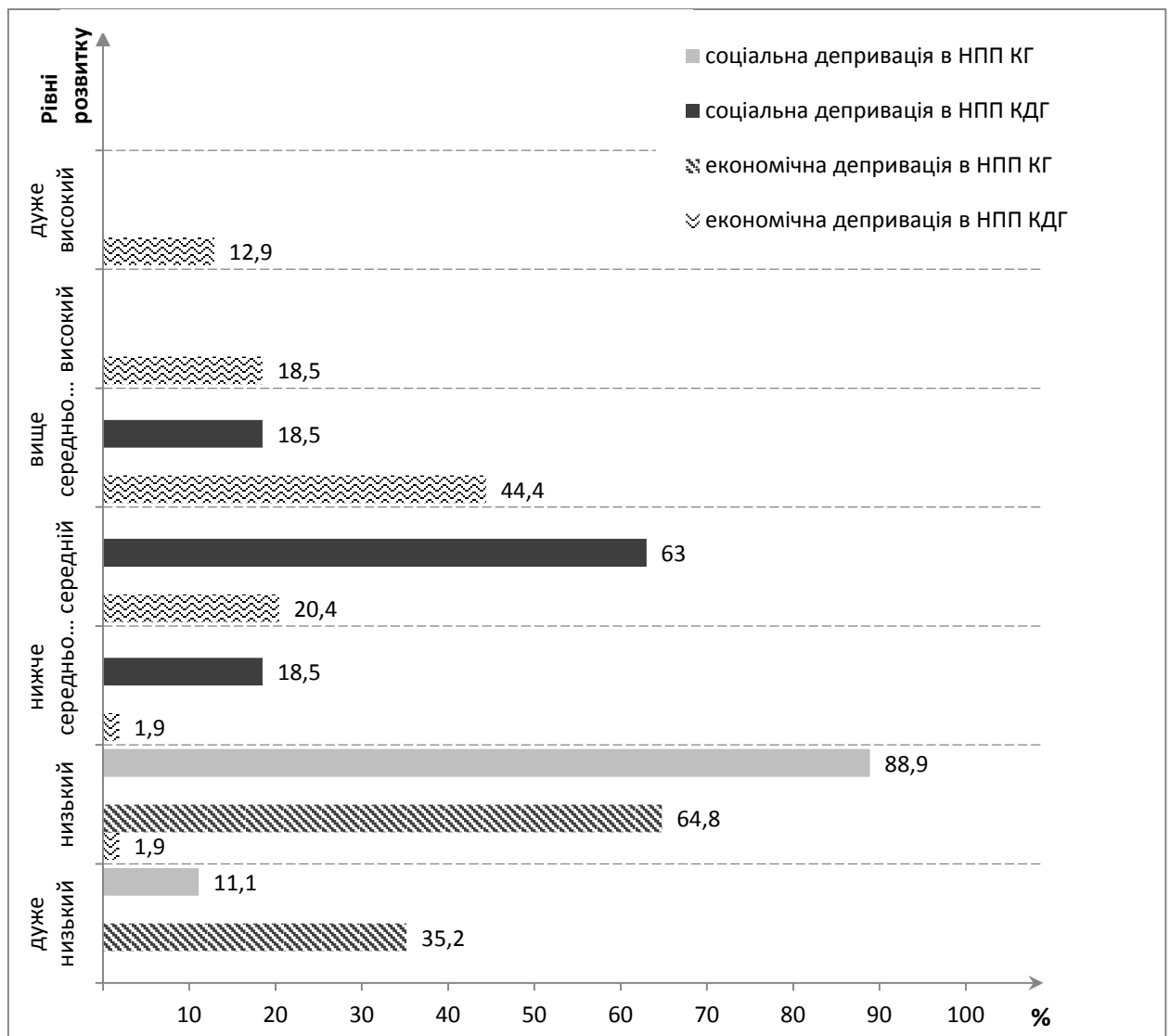

Рис. 2.1. Рівні розвитку соціальної та економічної депривації в НПП КГ і КДГ та їх відсоткова вага.

Оскільки соціальна депривація охоплює дванадцять підвидів (див. табл. Б.2.6- Б.2.9), то ми також проаналізували рівні їх прояву в НПП КДГ (табл. 2.6. і 2.7).

Таблиця 2.6

Розподіл науково-педагогічних працівників контрольної депривованої групи за рівнями розвитку таких підвидів соціальної депривації як соціальної депривації комунікації та взаємодії (SDK), соціальної просторової депривації (SDP), соціальної депривації самоствердження (SDS), соціальної депривації престижу (SDpr), соціальної депривації невизнання (SDN), соціальної статусно-рольової депривації (SDSR) і соціальної депривації безнадійності (SDyN)

Рівні розвитку	SDK	SDP	SDS	SDpr	SDN	SDSR	SDyN	
								Рівні розвитку
Д/в	N	0	11	2	6	3	3	2
	%	0	20,4	3,7	11,1	5,6	5,6	3,7
В	N	4	19	12	13	19	12	14
	%	7,4	35,2	22,2	24,1	35,2	22,2	25,9
В/с	N	11	8	12	10	9	16	7
	%	20,4	14,8	22,2	18,5	16,7	29,6	13
С	N	18	12	15	12	13	17	14
	%	33,3	22,2	27,8	22,2	24,1	31,4	25,9
Н/с	N	13	4	6	10	5	4	12
	%	24	7,4	11,1	18,5	9,2	7,4	22,2
Н	N	7	0	6	3	5	1	5
	%	13	0	11,1	5,6	9,2	1,9	9,3
Д/н	N	1	0	1	0	0	1	0
	%	1,9	0	1,9	0	0	1,9	0

Таблиця 2.7

Розподіл науково-педагогічних працівників контрольної депривованої групи за рівнями розвитку таких підвидів соціальної депривації як соціальної соціопрощаркової депривації (SDSS), соціальної гендерної депривації (SDG), соціальної депривації свободи вибору (SDSV), соціальної депривації утрати сенсу (SDyS), соціальної вікової депривації (Sdvs) і соціальної депривації (SD) в цілому

Рівні розвитку	SDSS	SDG	SDSV	SDyS	Sdvs	SD
Д/в	N	0	0	0	0	0
	%	0	0	0	0	0
В	N	3	0	0	5	0
	%	5,6	0	0	9,2	0
В/с	N	9	0	2	11	4
	%	16,7	0	3,7	20,4	7,4
С	N	19	16	17	18	16
	%	35,1	29,6	31,5	33,3	29,6
Н/с	N	10	14	15	10	13
	%	18,5	26	27,8	18,5	24,1
Н	N	10	16	16	7	13
	%	18,5	29,6	29,6	13	24,1
Д/н	N	3	8	4	3	8
	%	5,6	14,8	7,4	5,6	14,8

Результати свідчать, що НПП КДГ найбільше переживають соціальну просторову депривацію (SDP) (див. табл. 2.6, 2.7 і рис. 2.2-2.8), як підвид соціальної депривації, рівні розвитку якої в НПП КДГ: дуже високий – у 11 (20,4%) осіб (див. рис. 2.2), високий – у 19 (35,2%) осіб (див. рис. 2.3), вище

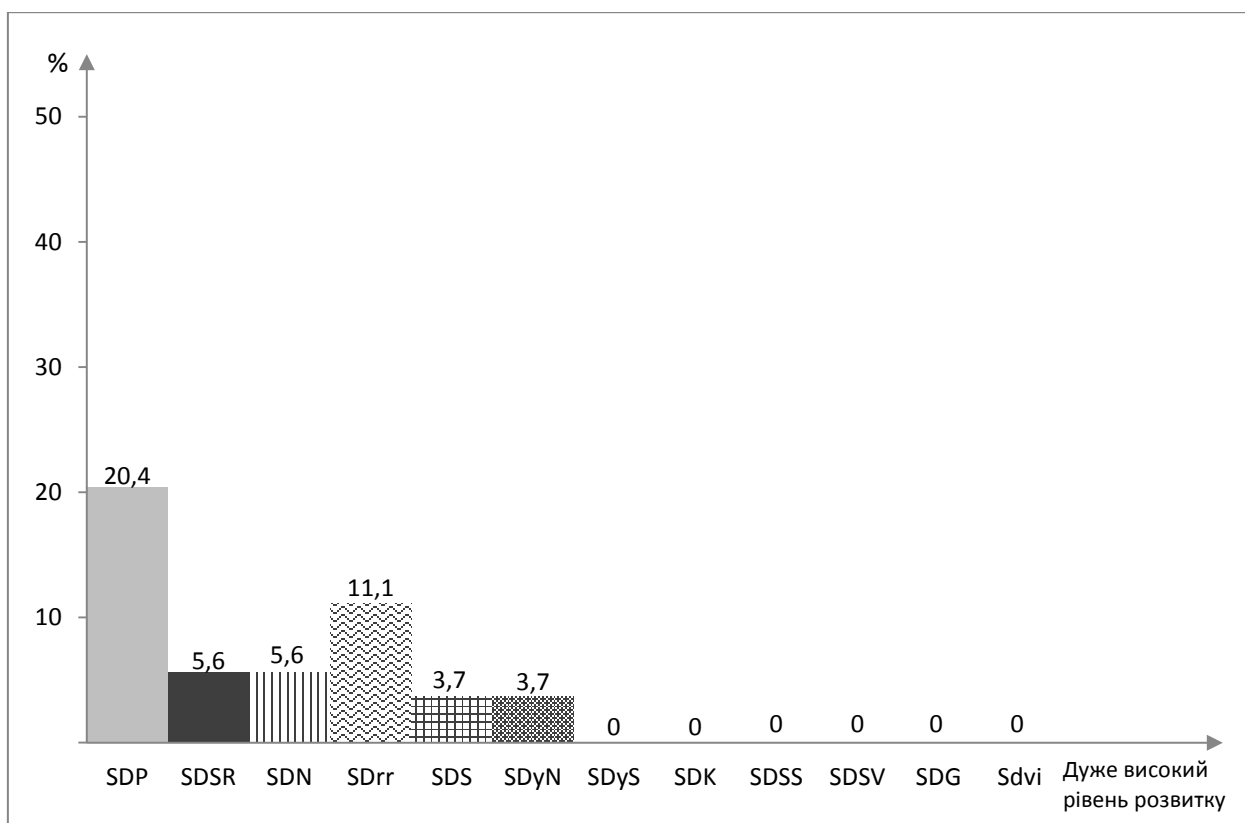

Рис. 2.2. Прояв підвидів соціальної депривації в НПП КДГ на дуже високому рівні розвитку та їх відсоткова вага.

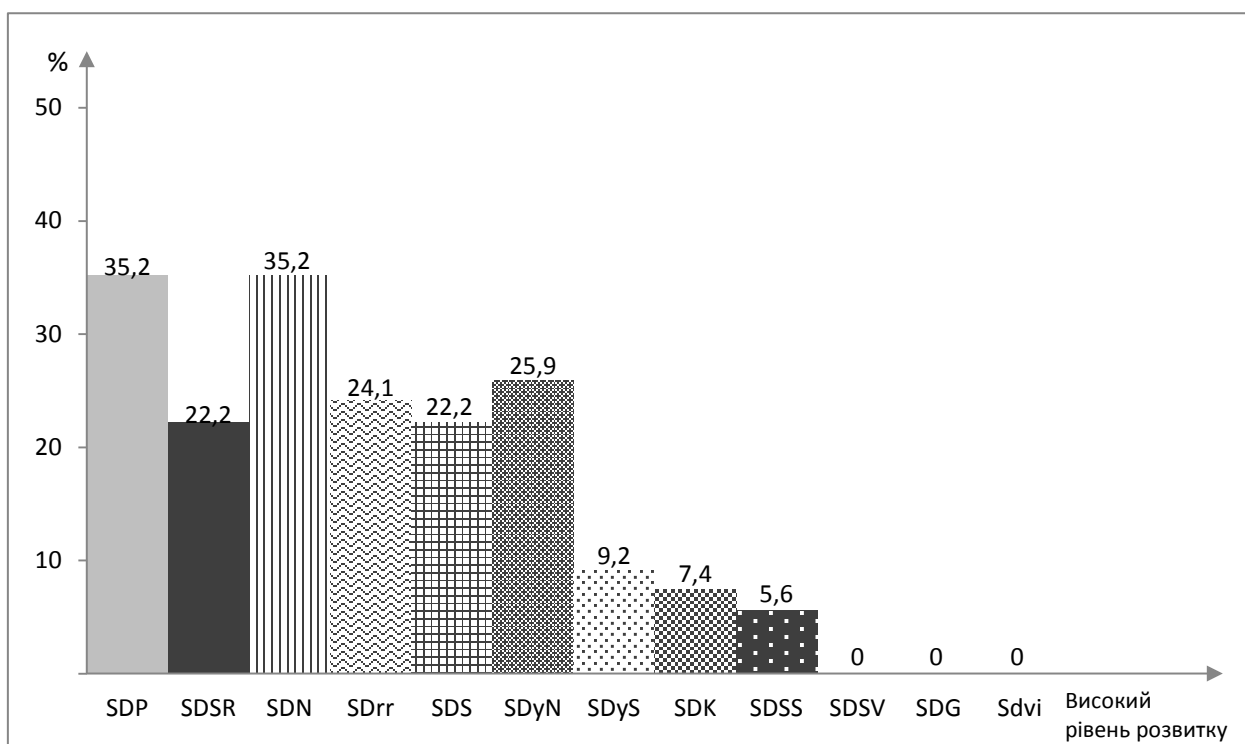

Рис. 2.3. Прояв підвидів соціальної депривації в НПП КДГ на високому рівні розвитку та їх відсоткова вага.

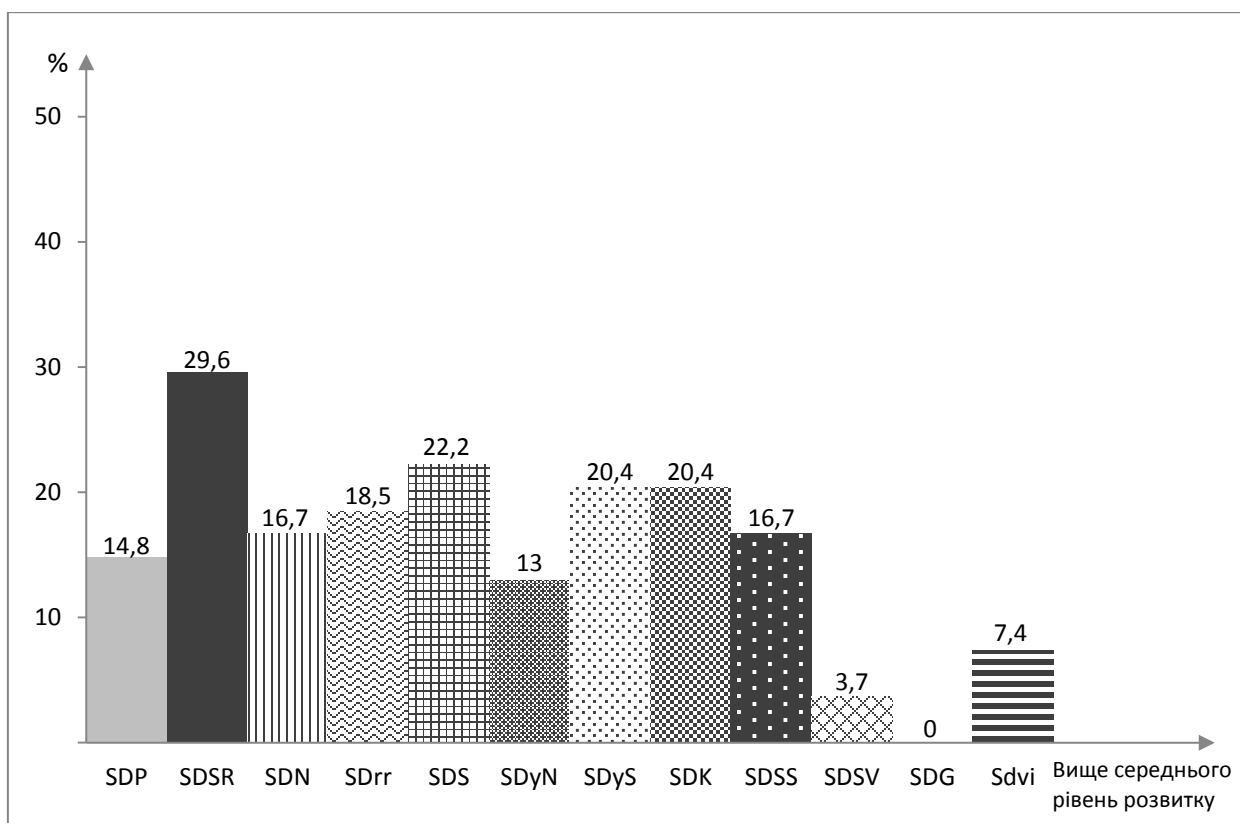

Рис. 2.4. Прояв підвидів соціальної депривації в НПП КДГ на вище середнього рівні розвитку та їх відсоткова вага.

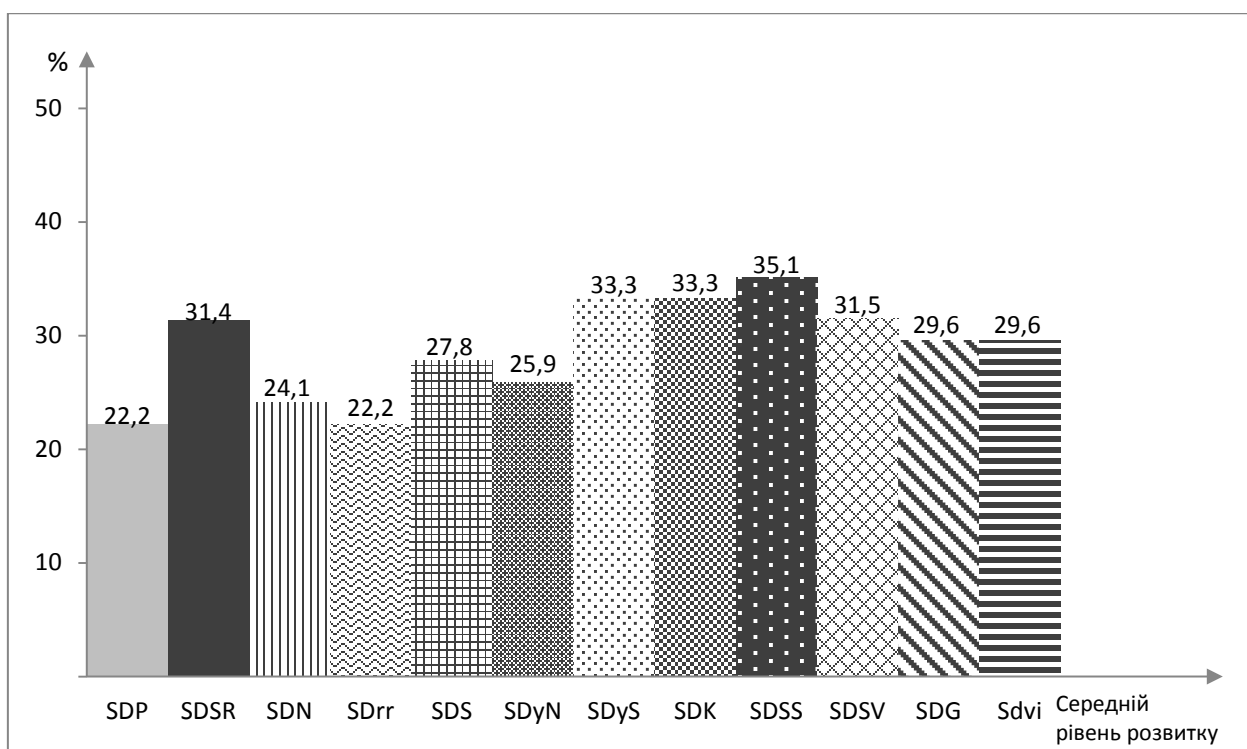

Рис. 2.5. Прояв підвидів соціальної депривації в НПП КДГ на середньому рівні розвитку та їх відсоткова вага.

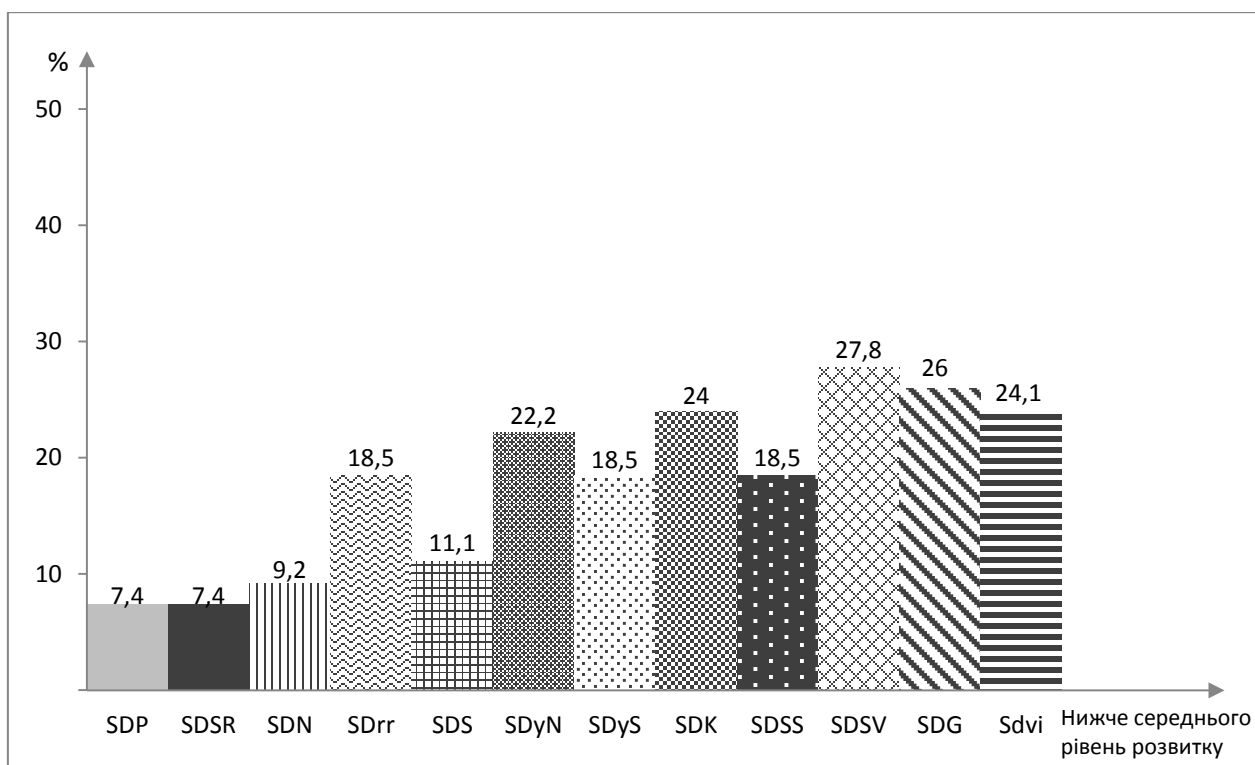

Рис. 2.6. Прояв підвидів соціальної депривації в НПП КДГ на нижче середнього рівні розвитку та їх відсоткова вага.

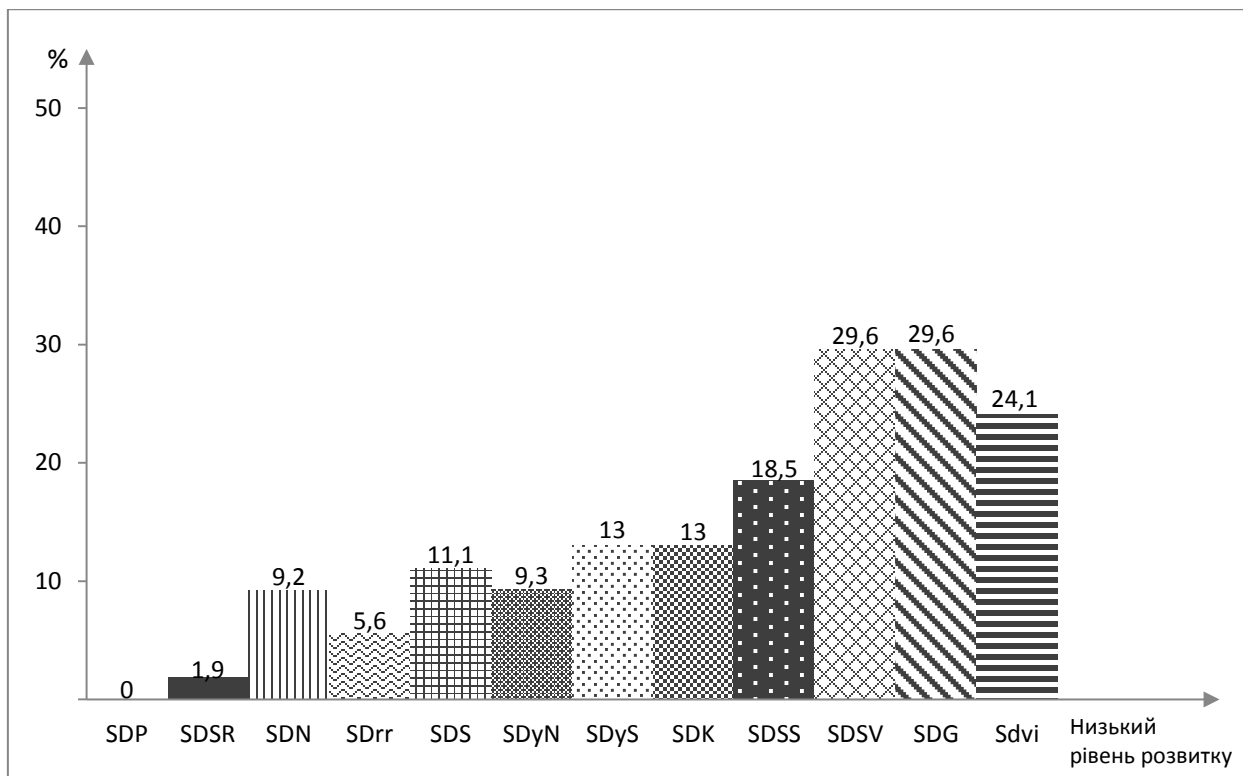

Рис. 2.7. Прояв підвидів соціальної депривації в НПП КДГ на низькому рівні розвитку та їх відсоткова вага.

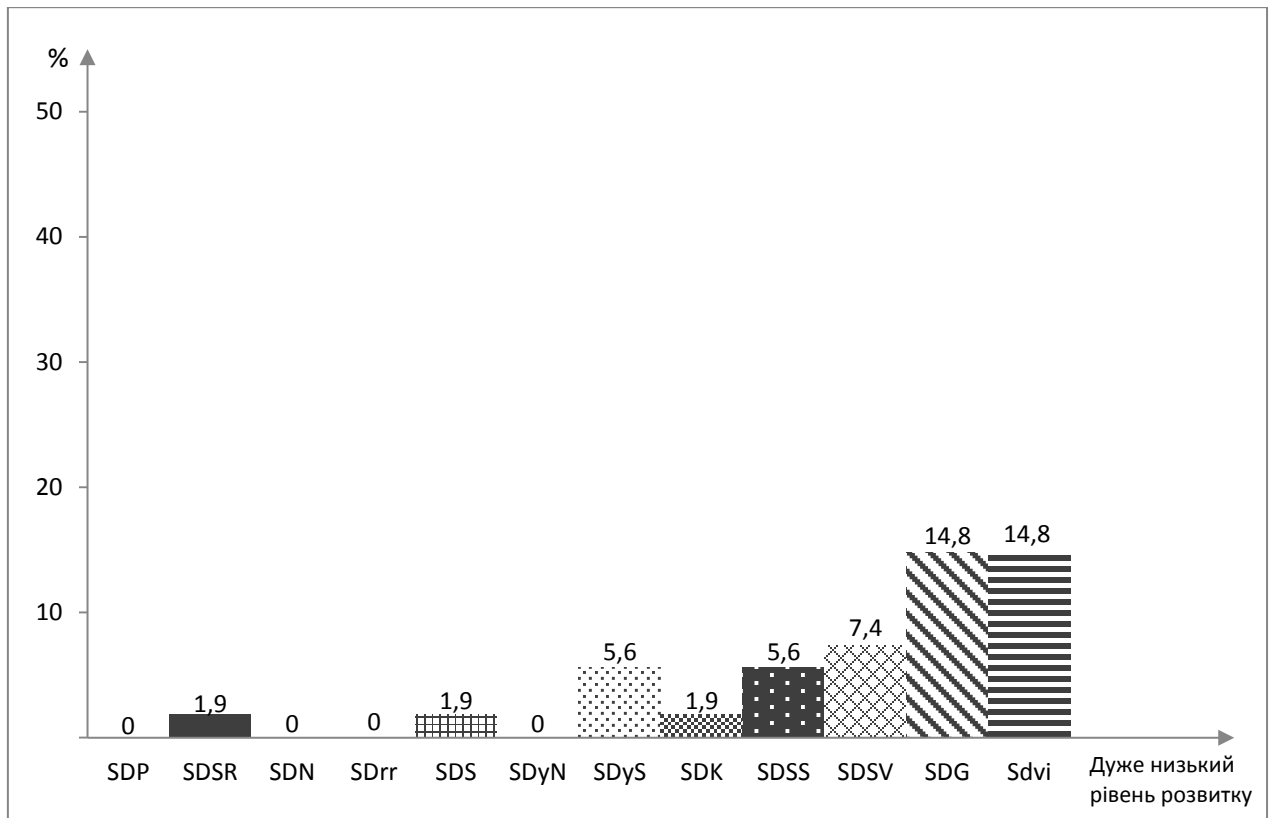

Рис. 2.8. Прояв підвидів соціальної депривації в НПП КДГ на дуже низькому рівні розвитку та їх відсоткова вага.

середнього – у 8 (14,8%) осіб (див. рис. 2.4), середній – у 12 (22,2%) осіб (див. рис. 2.5), нижче середнього – у 4 (7,4%) осіб (див. табл. рис. 2.6). Разом кількість НПП КДГ, які переживають соціальну просторову депривацію (SDP) на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, становить 50 (92,6%) осіб (див. рис. 2.2-2.5).

Це означає, що в такому соціальному середовищі НПП КДГ не можуть задовольнити потреби в здоровому соціальному життєвому просторі, екології, соціальній безпеці, справедливості, порядку, роботі, моралі, задоволеності життєдіяльністю значущих для неї людей. Внаслідок цього такі НПП переживають і страждають. У такій ситуації зміна параметрів психічних властивостей НПП виявляється у зміні критеріїв, показників і ознак здібностей, характеру, чутливості, вразливості, емоційності, ригідності, реактивності тощо. У них змінюються духовні, загальнолюдські, національні, морально-етичні, екологічні, індивідуально-особистісні й педагогічні

цінності, складові свідомості й самосвідомості, ставлення до інших людей, суспільства, діяльності, громадянського обов'язку та ін.

Другим за величиною підвидом соціальної депривації, яку переживають НПП КДГ, є соціальна статусно-рольова депривація (SDSR) (див. табл. 2.6 і рис. 2.2-2.8), рівні розвитку якої становлять: дуже високий – у 3 (5,6%) НПП (див. рис. 2.2), високий – у 12 (22,2%) НПП (див. рис. 2.3), вище середнього – у 16 (29,6%) НПП (див. рис. 2.4), середній – у 17 (31,4%) НПП (див. рис. 2.5), нижче середнього – у 4 (7,4%) НПП (див. рис. 2.6), низький – у 1 (1,9%) НПП (див. рис. 2.7) і дуже низький – у 1 (1,9%) НПП (див. рис. 2.8). Разом кількість НПП КДГ, які переживають соціальну статусно-рольову депривацію (SDSR) на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, становить 48 (88,9%) осіб (див. рис. 2.2-2.5).

Це означає, що в такому соціальному середовищі НПП КДГ не можуть задовольнити потреби в кар'єрному зростанні. Вони вважають, що чесним шляхом не можуть обійняти вищу наукову чи науково-педагогічну, а також керівну посаду (завідувача кафедри чи лабораторії, декана факультету чи його заступника, директора інституту чи його заступника тощо), а значить досягнути певного соціального становища в суспільстві.

Третім за величиною підвидом соціальної депривації, яку переживають НПП КДГ, є соціальна депривація невизнання (SDN) (див. табл. 2.6 і рис. 2.2-2.8), рівні розвитку якої становлять: дуже високий – у 3 (5,6%) НПП, високий – у 19 (35,2%) НПП, вище середнього – у 9 (16,7%) НПП, середній – у 13 (24,1%) НПП, нижче середнього – у 5 (9,2%) НПП, низький – у 1 (1,9%) НПП. Разом кількість НПП КДГ, які переживають соціальну депривацію невизнання (SDN) на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, становить 44 (81,5%) особи.

Це означає, що в такому соціальному середовищі НПП КДГ не можуть задовольнити потреби у визнанні своїх заслуг, тобто вважають, що їх не дооцінюють за їхній вклад у наукову, методичну, навчальну й виховну діяльність; не визнають їх здібностей та особистісних якостей, необхідних для призначення на

вищі, в тому числі й керівні посади. Четвертим за величиною підвидом соціальної депривації, яку переживають НПП КДГ, є соціальна депривація престижу (SDpr) (див. табл. 2.6 і рис. 2.2-2.8), рівні розвитку якої становлять: дуже високий – у 6 (11,1%) НПП (див. рис. 2.2), високий – у 13 (24,1%) НПП (див. рис. 2.3), вище середнього – у 10 (18,5%) НПП (див. рис. 2.4), середній – у 12 (22,2%) НПП (див. рис. 2.5), нижче середнього – у 10 (18,5%) НПП (див. рис. 2.6), низький – у 3 (5,6%) НПП (див. рис. 2.7). Разом кількість НПП КДГ, які переживають соціальну депривацію престижу (SDpr) на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, становить 41 (75,9%) осіб (див. рис. 2.2-2.5). НПП, які переживають цю депривацію, насамперед хочуть, щоб професія викладача вищої школи була престижною в суспільстві. В поняття «престижність» вони також вкладають оцінку державою такої професійної діяльності в грошовому еквіваленті. Приміром, рівень оплати за педагогічну діяльність НПП ВНЗ України, в порівнянні з НПП європейських держав, наприклад, Польщею, у 3-5 разів нижчий, а навчальне навантаження навпаки – втричі більше.

Майже однаковою за величиною із соціальною депривацією престижу (SDpr) є соціальна депривація самоствердження (SDS) (див. табл. 2.6 і рис. 2.2-2.8), як підвид соціальної депривації, що переживають НПП КДГ, рівні розвитку якої становлять: дуже високий – у 2 (3,7%) НПП (див. рис. 2.2), високий – у 12 (22,2%) НПП (див. рис. 2.3), вище середнього – у 12 (22,2%) НПП (див. рис. 2.4), середній – у 115 (27,8%) НПП (див. рис. 2.5), нижче середнього – у 6 (11,1%) НПП (див. рис. 2.6), низький – у 6 (11,1%) НПП (див. рис. 2.7), дуже низький – у 1 (1,9%) НПП (див. рис. 2.8). Разом кількість НПП КДГ, в яких наявна соціальна депривація самоствердження (SDS) на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, становить 41 (75,9%) осіб (див. рис. 2.2-2.5).

Це означає, що в такому соціальному середовищі життєдіяльності НПП КДГ не можуть задовольнити потреби в реалізації своїх можливостей, у самоствердженні. Такі НПП вважають, що, по-перше, їх недооцінюють, що вони спроможні здійснювати серйозні справи; по-друге, в суспільстві й вищому

навчальному закладі відсутні умови для їхнього самоствердження. Приміром, щоб написати й захистити, навіть, кандидатську дисертацію НПП сьогодні необхідні і час, і значна сума грошей. Тому він, маючи відповідні здібності й науковий потенціал, стає перед вибором: займатися наукою чи шукати додаткову роботу. Крім цього, самоствердженню деяких НПП перешкоджає протекціонізм, кумівство, родинність, хабарництво тощо, за яких на вищі посади призначаються фахівці, котрі за своїм професійним потенціалом, стоять нижче інших НПП. Не маючи можливості самоствердитись, такі НПП не задоволені собою і світом, неадекватно оцінюють себе, не впевнені в собі, а також стривожені, конфліктні, не гармонійні. Поступово в них формуються заздрощі, агресивність тощо.

Шостим за величиною підвидом соціальної депривації, яку переживають НПП КДГ, є соціальна депривація безнадійності (SDyN) (див. табл. 2.6 і рис. 2.2-2.8), рівні розвитку якої становлять: дуже високий – у 2 (3,7%) НПП (див. рис. 2.2), високий – у 14 (25,9%) НПП (див. рис. 2.3), вище середнього – у 7 (13%) НПП (див. рис. 2.4), середній – у 14 (25,9%) НПП (див. рис. 2.5), нижче середнього – у 12 (22,2%) НПП (див. рис. 2.6), низький – у 5 (9,3%) НПП (див. рис. 2.7). Разом кількість НПП КДГ, які переживають соціальну депривацію безнадійності (SDyN) на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, становить 37 (68,5%) осіб (див. рис. 2.2-2.5). Це означає, що в такому соціальному середовищі життєдіяльності НПП КДГ не можуть задовольнити потреби в реалізації своїх мрій, сподівань, надій, задумів, поставлених життєвих цілей тощо.

Сьомим за величиною підвидом соціальної депривації, яку переживають НПП КДГ, є соціальна депривація утрати сенсу (SDyS) (див. табл. 2.7 і рис. 2.2-2.8), рівні розвитку якої становлять: високий – у 5 (9,2%) НПП (див. рис. 2.3), вище середнього – у 11 (20,4%) НПП (див. рис. 2.4), середній – у 18 (33,3%) НПП (див. рис. 2.5), нижче середнього – у 10 (18,5%) НПП (див. рис. 2.6), низький – у 7 (13%) НПП (див. рис. 2.7) і дуже низький – у 3 (5,6%) НПП (див. рис. 2.8). Разом кількість НПП КДГ, які переживають соціальну депривацію

утрати сенсу (SDyS) на високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, становить 34 (63%) осіб (див. рис. 2.3-2.5). Це означає, що в такому соціальному середовищі життєдіяльності НПП КДГ не можуть задовольнити потреби у смислі свого функціонування, діяльності, життя.

Восьмим за величиною підвидом соціальної депривації, яку переживають НПП КДГ, є соціальна депривація комунікації (SDK) (див. табл. 2.6 і рис. 2.2-2.8), рівні розвитку якої становлять: високий – у 4 (7,4%) НПП (див. рис. 2.3), вище середнього – у 11 (20,4%) НПП (див. рис. 2.4), середній – у 18 (33,3%) НПП (див. рис. 2.5), нижче середнього – у 13 (24%) НПП (див. рис. 2.6), низький – у 7 (13%) НПП (див. рис. 2.7) і дуже низький – у 1 (1,9%) НПП (див. рис. 2.8). Разом кількість НПП КДГ, які переживають соціальну депривацію невизнання (SDN) на високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, становить 33 (61,1%) особи (див. рис. 2.3-2.5). Це означає, що в такому соціальному середовищі життєдіяльності НПП КДГ не можуть задовольнити потреби у спілкуванні, позитивних взаєминах тощо.

Дев'ятим за величиною підвидом соціальної депривації, яку переживають НПП КДГ, є соціальна соціопрошаркова депривація (SDSS) (див. табл. 2.7 і рис. 2.2-2.8), рівні розвитку якої становлять: високий – у 3 (5,6%) НПП (див. рис. 2.3), вище середнього – у 9 (16,7%) НПП (див. рис. 2.4), середній – у 19 (35,1%) НПП (див. рис. 2.5), нижче середнього – у 10 (18,5%) НПП (див. рис. 2.6), низький – у 10 (18,5%) НПП (див. рис. 2.7) і дуже низький – у 3 (5,6%) НПП (див. рис. 2.8). Разом кількість НПП контрольної депривованої групи, які переживають соціальну соціопрошаркову депривацію (SDSS) на високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, становить 31 (57,4%) особу (див. рис. 2.3-2.5). Це означає, що в такому соціальному просторі життєдіяльності НПП КДГ не можуть задовольнити потреби в належності до різних елітних суспільних груп чи однієї з них.

НПП КДГ переважно на середньому, нижче середнього і низькому рівнях переживають такі підвиди соціальної депривації як соціальну депривацію свободи вибору (SDSV) – 48 (88,9%) осіб (див. табл. 2.7 і рис. 2.2-2.8), соціальну гендерну

депривацію (SDG) – 46 (85,2%) осіб (див. табл. 2.7 і рис. 2.2-2.8) і соціальну вікову депривацію (Sdvi) – 42 (77,8%) особи (див. табл. 2.7 і рис. 2.2-2.8). Це означає, що в такому соціальному середовищі життєдіяльності соціальна депривація свободи вибору, соціальна гендерна депривація й соціальна вікова депривація мають не велику вагу в протіканні соціальної депривації НПП.

Під час дослідження виявлено, що соціальну депривацію залежно від педагогічного стажу НПП КДГ, як це видно з табл. 2.8 і Б.2.11 та рис. 2.9, на вище середнього рівні розвитку переживають НПП IV підгрупи (17-23 р. пед. стажу), на середньому рівні розвитку – НПП I (1-5 р. пед. стажу), II (6-10 р.), III (11-16 р. пед. стажу) і V підгруп (24-30 р. пед. стажу), на нижче середнього рівні розвитку – НПП VI підгрупи (понад 30 р. пед. стажу).

Таблиця 2.8

**Виявлення соціальної депривації в різних підгрупах
науково-педагогічних працівників контрольної депривованої групи
за величиною педагогічного стажу**

Вид депривації	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I під-група	II під-група	III під-група	IV під-група	V під-група	VI під-група
Соціальна депривація	бал	1012	942	833	837	1004	1175
	коефіцієнт	0,480	0,515	0,546	0,570	0,484	0,396
	рівень	с	с	с	в/с	с	н/с

Що стосується соціальної депривації НПП підгруп за величиною педагогічного стажу КГ, то всі вони, як це видно з табл. 2.9 і Б.2.12 та рис. 2.9, переживають її на низькому рівні розвитку.

Застосувавши авторську «Методику визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих» (див. додаток В.1), ми отримали відповідні результати для КГ і КДГ, які представлені у табл. В.2.1 – В.2.4 і табл. 2.10 – 2.12.

Таблиця 2.9

Виявлення соціальної депривації в різних підгрупах науково-педагогічних працівників контрольної групи за величиною педагогічного стажу

Соціальна депривація та її види	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Соціальна депривація	бал	1661	1653	1604	1582	1579	1554
	коефіцієнт	0,156	0,15	0,175	0,186	0,188	0,201
	рівень	н	н	н	н	н	н

Таблиця 2.10

Розподіл науково-педагогічних працівників контрольної депривованої групи за рівнями розвитку економічної депривації та її підвидів

Рівні вираження		Базова економічна депривація	Нормативна економічна депривація	Відносна економічна депривація	Економічна депривація
Д/в	к-ть	0	12	7	7
	%	0	22,2	13	12,9
В	к-ть	2	16	10	10
	%	3,7	29,6	18,5	18,5
В/с	к-ть	8	19	24	24
	%	14,8	35,3	44,4	44,4
С	к-ть	27	6	11	11
	%	50	11	20,3	20,4
Н/с	к-ть	11	1	1	1
	%	20,4	1,9	1,9	1,9
Н	к-ть	6	0	1	1
	%	11,1	0	1,9	1,9

Продовження табл.2.10

Рівні вираження		Базова економічна депривація	Нормативна економічна депривація	Відносна економічна депривація	Економічна депривація
Д/н	к-ть	0	0	0	0
	%	0	0	0	0

Таблиця 2.11

Виявлення економічної депривації та її підвидів у різних підгруп науково-педагогічних працівників контрольної депривованої групи за величиною педагогічного стажу

Економічна депривація та її види	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Базова економічна депривація	бал	88	88	75	77	89	99
	коефіцієнт	0,457	0,457	0,538	0,525	0,451	0,389
	рівень	с	с	с	с	с	н/с
Нормативна економічна депривація	бал	54	43	46	56	67	84
	коефіцієнт	0,750	0,801	0,653	0,644	0,588	0,542
	рівень	в	в	в/с	в/с	в/с	с
Відносна економічна депривація	бал	45	59	68	69	86	90
	коефіцієнт	0,792	0,727	0,686	0,681	0,692	0,584
	рівень	в	в	в/с	в/с	в/с	в/с
Економічна депривація	бал	187	190	189	202	242	273
	коефіцієнт	0,808	0,805	0,806	0,792	0,751	0,720
	рівень	в	в	в	в	в	в

Таблиця 2.12

Виявлення економічної депривації та її підвидів у різних підгруп науково-педагогічних працівників контрольної групи за величиною педагогічного стажу

Економічна депривація та її види	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Базова економічна депривація	бал	143	137	144	140	140	146
	коефіцієнт	0,117	0,155	0,112	0,136	0,136	0,099
	рівень	д/н	н	д/н	д/н	д/н	д/н
Нормативна економічна депривація	бал	175	184	179	183	181	181
	коефіцієнт	0,119	0,148	0,171	0,153	0,162	0,162
	рівень	д/н	н	н	н	н	н
Відносна економічна депривація	бал	187	184	179	183	181	183
	коефіцієнт	0,134	0,148	0,171	0,153	0,162	0,153
	рівень	д/н	н	н	н	н	н
Економічна депривація	бал	505	502	507	499	498	505
	коефіцієнт	0,15	0,155	0,147	0,16	0,162	0,15
	рівень	н	н	н	н	н	н

Проаналізуємо розвиток економічної депривації (ED) у НПП КДГ (див. табл. В.2.3 і В.2.5).

Загалом економічну депривацію (ED) НПП КДГ переживають на: дуже високому рівні розвитку – 7 (12,9%) НПП, високому – 10 (18,5%) НПП, вище середнього – 24 (44,4%) НПП, середньому – 11 (20,4%) НПП, нижче середнього – 1 (1,9%) НПП і низькому – 1 (1,9%) НПП, що представлено на рис. 2.1. Разом кількість НПП КДГ, які переживають економічну депривацію (ED) на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, становить 52 (96,3%) особи.

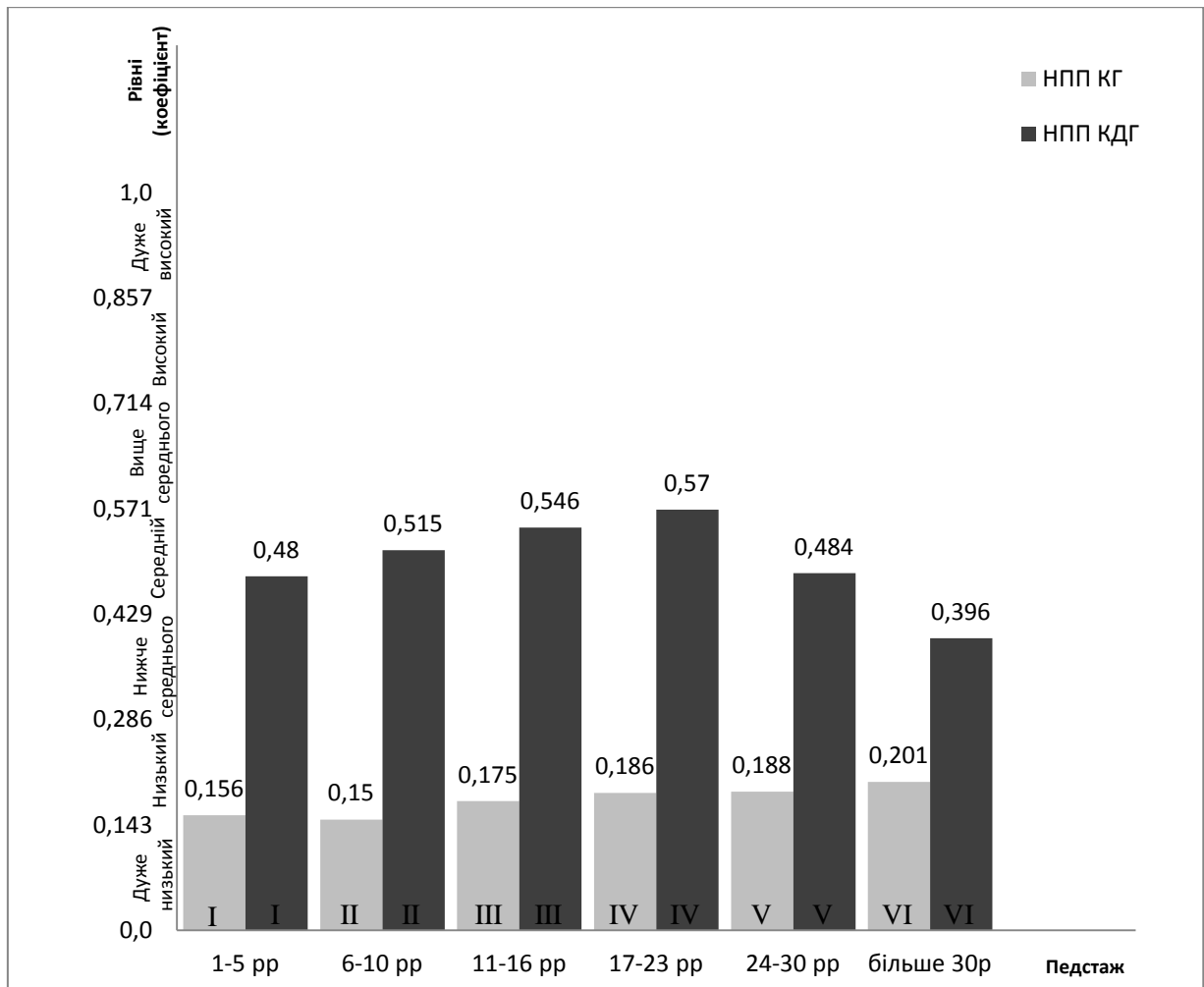

Рис. 2.9. Рівні розвитку соціальної депривації підгруп за величиною педагогічного стажу НПП КГ і КДГ.

Це означає, що НПП КДГ не можуть належним чином задовольнити різні матеріальні потреби, оскільки їх соціально-економічне становище (як і більшості громадян) є незадовільним, їхня платня – мізерною. Відомо, що НПП ВНЗ України за рівнем офіційного доходу (заробітною платнею) відносяться до низькооплачуваної категорії, що ставить їх в соціальній ієрархії на нижчі щаблі. Суб'єктивна бідність НПП також визначається наявним матеріальним розшаруванням в українському суспільстві. Разом з цим існує повсякденна загроза залишитися без роботи (у багатьох навчальних закладах постійно відбуваються якісь структурні зміни, скорочення та ін.).

Оскільки своєю професійною діяльністю НПП не може задовольнити соціальні й економічні потреби, особливо економічні, то, з одного боку, знижується її значущість, а з іншого – в ієрархії цінностей вона відходить на другий план. На перший план виходить пошук високооплачуваної роботи або додаткового заробітку, щоб матеріально забезпечити себе і свою сім'ю.

Незадоволення матеріальних потреб змінює економічну й педагогічну поведінку НПП, його мотивацію щодо професійної діяльності, порушує баланс емоційних і раціональних компонентів.

На найбільш високому рівні НПП КДГ переживають нормативну економічну депривацію (NED) як підвид економічної депривації (див. табл. 2.10 і рис. 2.10). Так, у них вона виявляється на дуже високому рівні розвитку – в 12 (22,2%) НПП, високому – в 16 (29,6%) НПП, вище середнього – в 19 (35,3%) НПП, середньому – в 6 (11,1%) НПП і нижче середнього – в 1 (1,9%) НПП. Разом кількість НПП КДГ, які переживають нормативну економічну депривацію (NED) на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, становить 53 (98,1%) особи. Це означає, що НПП КДГ не можуть задовольнити потреби в освіті, медичному обслуговуванні, збереженні фізичного здоров'я, екології, технічних і транспортних засобах тощо.

Другим за величиною прояву є такий підвид економічної депривації (ED), як відносна економічна депривація (BED) (див. табл. 2.10 і рис. 2.10). Вона виявляється на дуже високому рівні розвитку – в 7 (13%) НПП, високому – в 10 (18,5%) НПП, вище середнього – в 24 (44,4%) НПП, середньому – в 11 (20,3%) НПП, нижче середнього – в 1 (1,9%) НПП і низького – в 1 (1,9%) НПП. Разом кількість НПП КДГ, які переживають відносну економічну депривацію (BED) на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, становить 52 (96,3%) особи. Це означає, що НПП КДГ не можуть задовольнити потреби в бажаних матеріальних благах, що є в інших людей – більш багатих, які іноді за соціальним статусом, освітою знаходяться нижче, ніж вони.

Найменш вираженою є базова економічна депривація (BED) (див. табл. 2.10 і рис. 2.10). Вона виявляється на високому рівні розвитку – в 2 (3,7%) НПП,

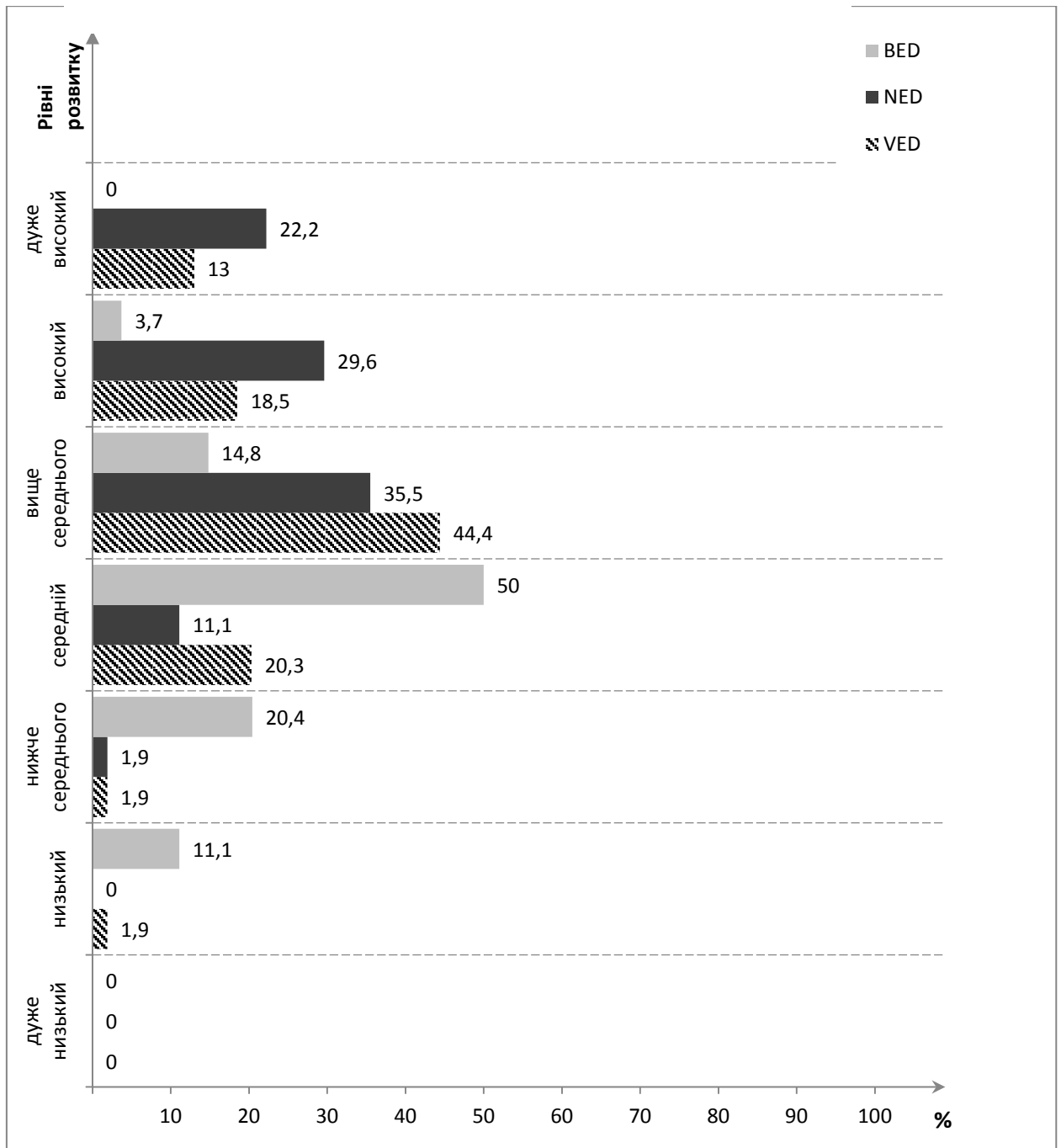

Рис. 2.10. Рівні розвитку підвидів економічної депривації в НПП КГ і КДГ та їх відсоткова вага.

вище середнього – в 8 (14,8%) НПП, середньому – в 27 (50%) НПП, нижче середнього – в 11 (20,4%) НПП і низькому – в 6 (11,1%) НПП. Разом кількість НПП КДГ, які переживають базову економічну депривацію (BED) на високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, становить 37 (68,5%) осіб.

Це означає, що НПП КДГ загалом не можуть повністю задовольнити потреби першої необхідності.

Під час дослідження виявлено, що економічну депривацію всі підгрупи НПП КДГ за величиною педагогічного стажу, а саме I (1-5 р. пед. стажу), II (6-10 р. пед. стажу), III (11-16 р. пед. стажу), IV (17-23 р. пед. стажу), V (24-30 р. пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгруп переживають на високому рівні розвитку (див. табл. 2.11 і рис. 2.11).

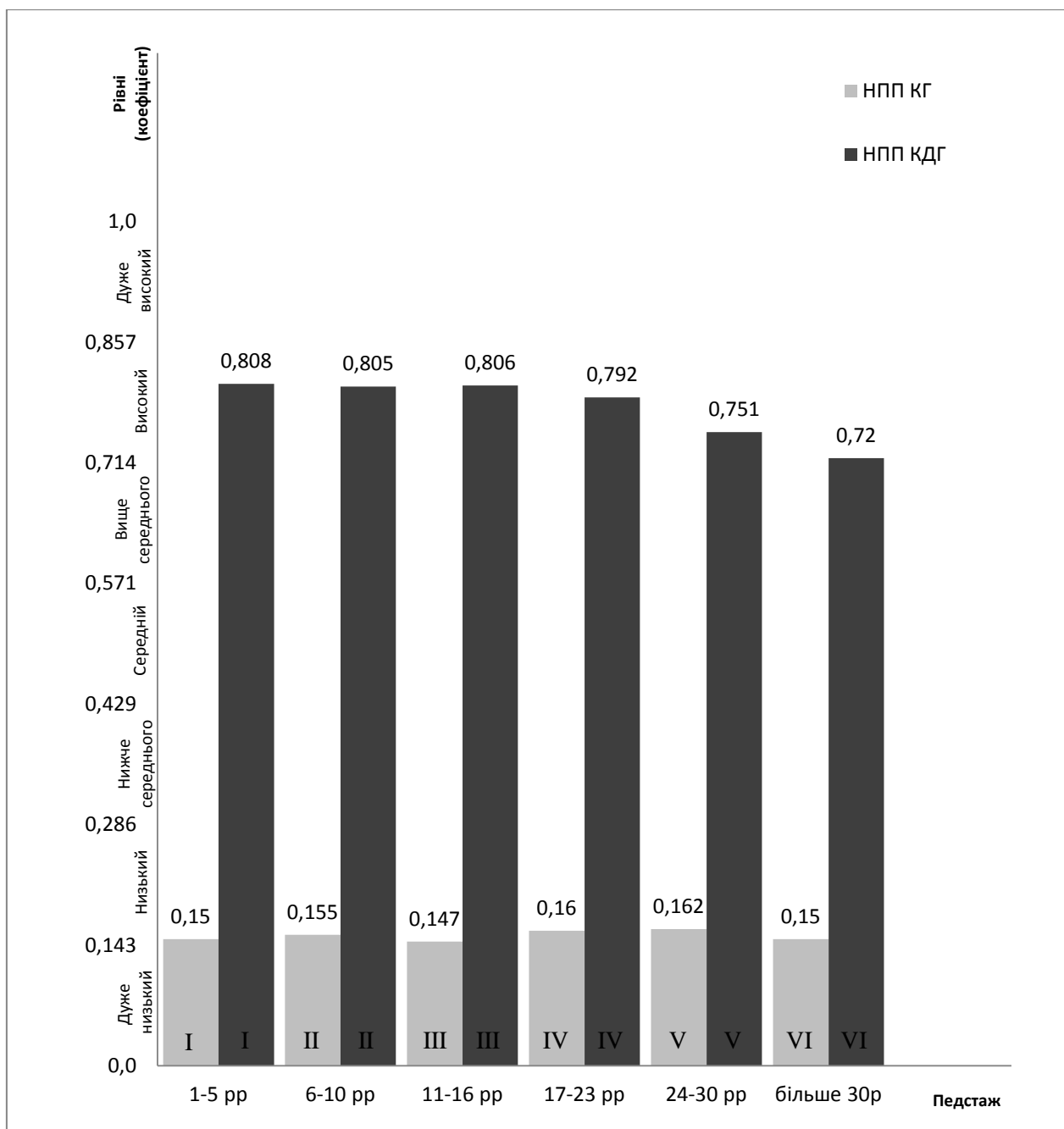

Рис. 2.11. Рівні розвитку економічної депривації підгруп за величиною педагогічного стажу НПП КГ і КДГ.

Що стосується економічної депривації (ED) НПП підгруп за величиною педагогічного стажу КГ, то всі вони переживають її на низькому рівні розвитку (див. табл. 2.12).

Проаналізувавши розвиток у НПП КДГ соціальної (SD) та економічної депривації (ED), встановлено, що в цілому економічна депривація (ED) є на два рівні вищою (проявляється на високому рівні розвитку), ніж соціальна депривація (SD), яка в основному виявляється на середньому рівні розвитку (див. рис. 2.1).

Проте, соціальна й економічна депривації тісно пов'язані між собою і, на нашу думку, взаємообумовлені, так само як соціальна й економічна сфери суспільства, які часто виражаються поняттями «соціально-економічна сфера», «соціально-економічна ситуація», «соціально-економічне становище» та ін. Це підтверджує наявний сильний позитивний зв'язок ($r_s = 0,801$, $\rho \leq 0,01$) між соціальною і економічною деприваціями, засвідчуючи те, що з підвищенням рівня розвитку економічної депривації НПП – підвищується рівень розвитку в них і соціальної депривації.

На третьому етапі емпіричного дослідження ми визначили рівні розвитку ефективності професійної діяльності НПП КГ і КДГ через визначення коефіцієнтів розвитку її складових.

Застосувавши «Методику експертного визначення рівня ефективності застосування викладачем педагогічних умінь і якостей в педагогічній практиці» (М.Й. Варій, М.М. Козяр, М.С. Коваль) (див. додаток Д.1), ми отримали відповідні результати для НПП КГ і КДГ, які представлені у табл. Д.2.1, Д.2.2 і Д.2.3.

Аналіз і порівняння результатів за цією методикою свідчить про те, що рівень розвитку педагогічних умінь і якостей та ефективності їх застосування в педагогічній практиці і в НПП КГ, і в НПП КДГ, фактично, однаковий (див. табл. Д.2.1, Д.2.2, Д.2.3 і рис. 2.12). Так, на дуже високому, високому і вище середнього рівнях розвиток педагогічних умінь і якостей та ефективності їх застосування в педагогічній практиці виявляється у 39 (72,2%) НПП КГ проти 38 (70,3%) НПП КДГ; на середньому рівні розвитку –

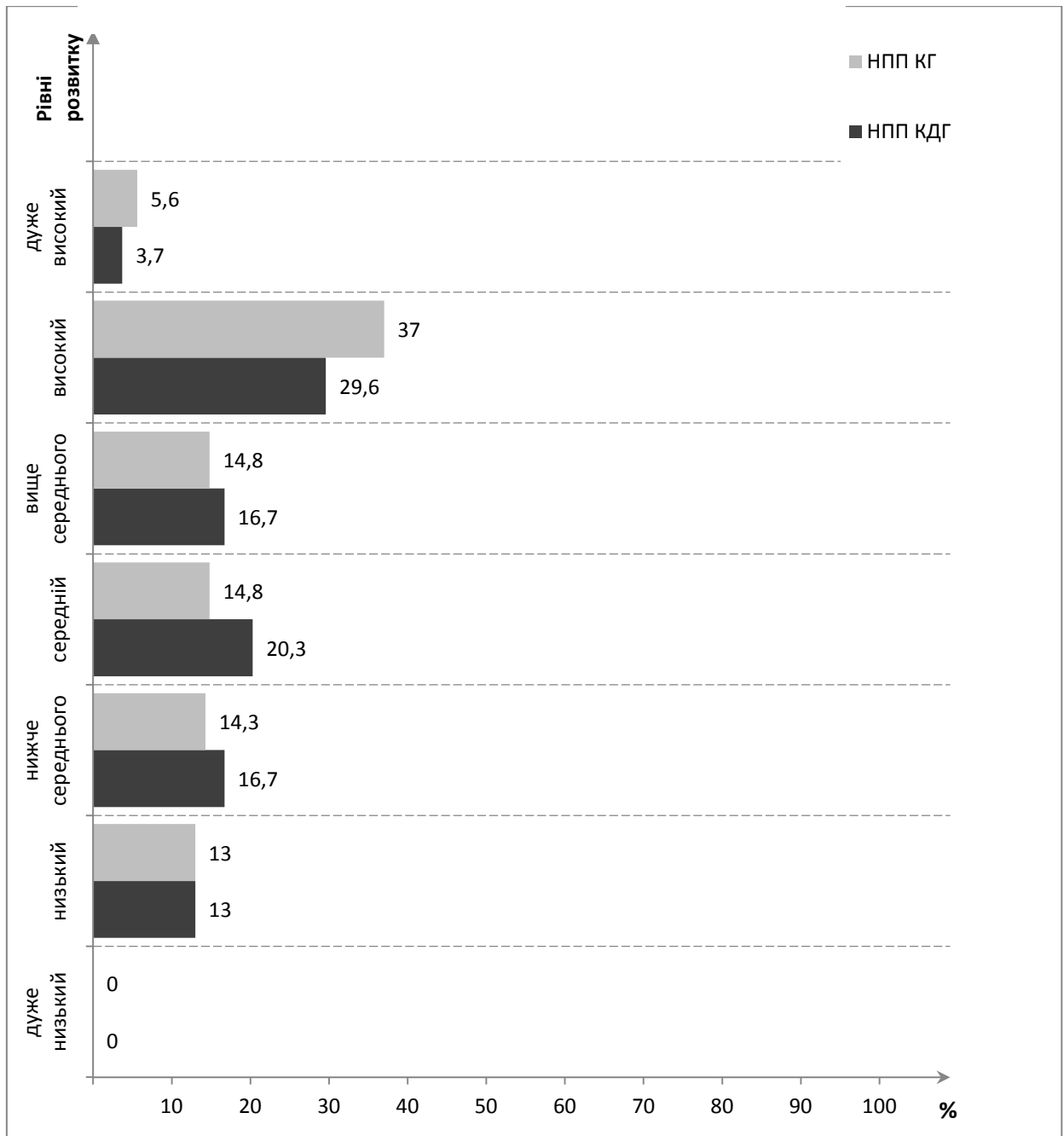

Рис. 2.12. Рівні прояву ефективності застосування педагогічних умінь і якостей в педагогічній практиці НПП КГ і КДГ та їх відсоткова вага.

в 8 (14,8%) НПП КГ проти 11 (20,4%) НПП КДГ; на нижче середнього і низькому рівнях розвитку – в 15 (27,5%) НПП КГ проти 16 (29,6%) НПП КДГ. Щодо підгруп НПП за величиною педагогічного стажу (див. табл. Д.2.4), то відмінності у розвитку педагогічних умінь і якостей та ефективності їх застосування в педагогічній практиці виявляються лише у I (1-5 р. пед. стажу) і II (6-10 р. пед. стажу) підгрупах НПП КГ і КДГ. Так, у I (1-5р. пед.

стажу) підгрупі розвиток педагогічних умінь і якостей та ефективності їх застосування в педагогічній практиці перебуває на низькому рівні в НПП КГ і нижче середнього рівні – в НПП КДГ; у II (6-10 р. пед. стажу) підгрупі розвиток педагогічних умінь і якостей та ефективності їх застосування в педагогічній практиці виявляється на середньому рівні в НПП КГ і нижче середнього рівні – в НПП КДГ. А розвиток педагогічних умінь і якостей та ефективності їх застосування в педагогічній практиці у III (11-16 р. пед. стажу) підгрупах НПП КГ і КДГ є середнім, у IV (17-23 р. пед. стажу) підгрупах – вище середнього, у V (24-30 р. пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгрупах – високим.

Отже, у підгрупах НПП за величиною педагогічного стажу, які переживають соціальну та економічну депривації, рівень розвитку педагогічних умінь і якостей та ефективності їх застосування в педагогічній практиці на один рівень є вищим у I (1-5 р. пед. стажу) і II (6-10 р. пед. стажу) підгрупах НПП КГ, ніж у НПП КДГ, а в інших підгрупах за величиною педагогічного стажу – однаковий у НПП КГ і КДГ.

Таким чином, соціальна та економічна депривації, які переживають НПП, несуттєво пов'язані з розвитком у них педагогічних умінь і якостей та ефективністю їх застосування в педагогічній практиці.

Застосувавши методику виявлення «комунікативних та організаторських здібностей» (КОЗ-2) (додаток Е.1), ми отримали відповідні результати для НПП КГ і КДГ, що представлені у табл. Е.3.1, Е.3.2 і Е.3.3.

Аналіз результатів за цією методикою свідчить про те, рівень розвитку організаторських здібностей у НПП КГ (див. табл. Е.3.1, Е.3.2, Е.3.3 і рис. 2.13) є трохи вищим, ніж у НПП КДГ. Так, організаторські здібності на дуже високому, високому і вище середнього рівнях розвитку діагностовано в 33 (61,1%) НПП КГ проти 20 (37%) НПП КДГ; на середньому рівні розвитку – в 6 (11,1%) НПП КГ проти 16 (29,6%) НПП КДГ; на нижче середнього, низькому і дуже низькому рівнях розвитку – в 15 (27,8%) НПП КГ проти 18 (33,3%) НПП КДГ.

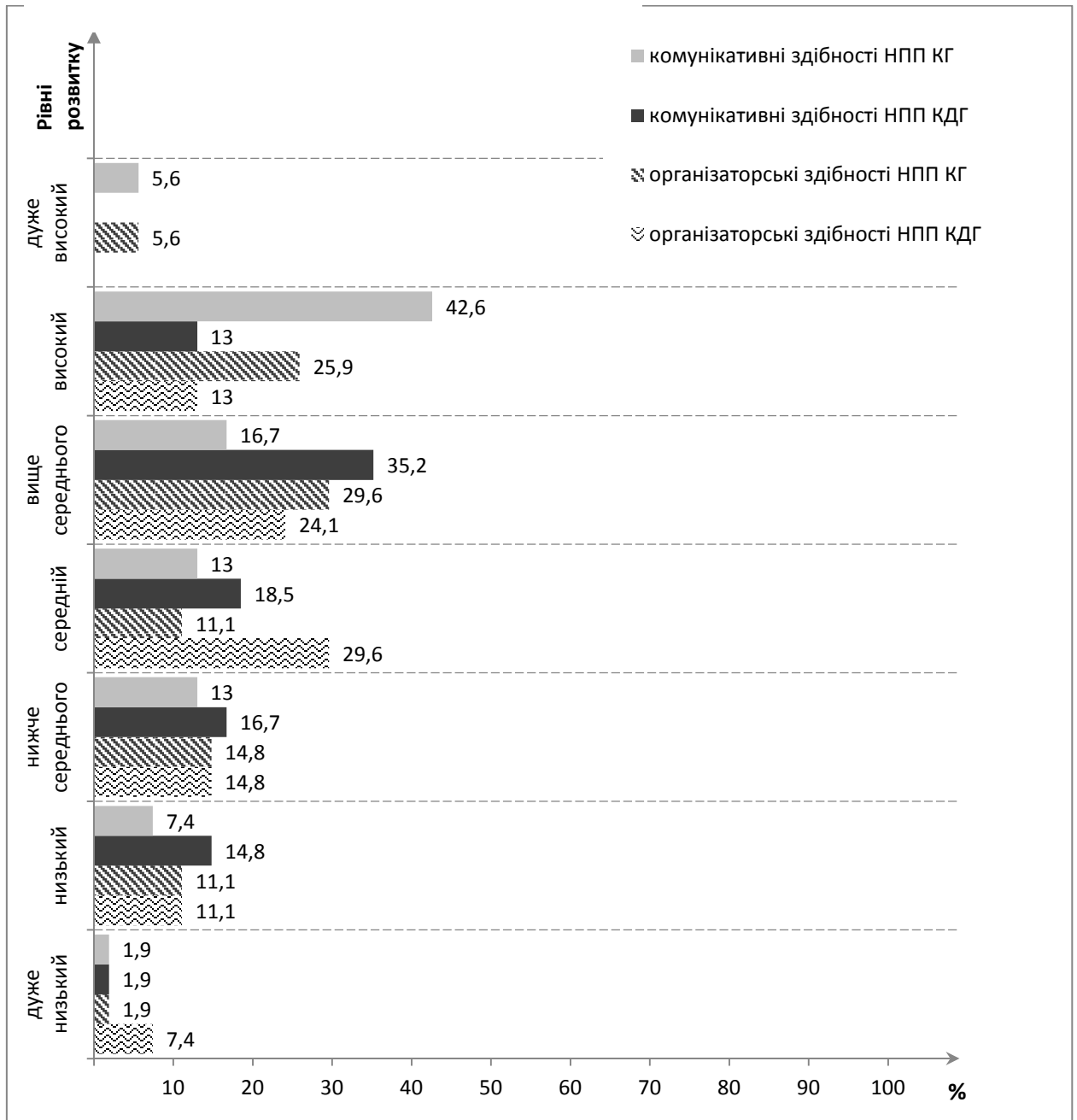

Рис. 2.13. Рівні розвитку організаторських і комунікативних здібностей НПП КГ і КДГ та їх відсоткова вага.

Щодо підгруп НПП за величиною педагогічного стажу, то високий рівень розвитку організаторських здібностей (див. табл. Е.3.5) наявний у IV (17-23 р. пед. стажу) і V (24-30 р. пед. стажу) підгрупах НПП КГ, а у НПП КДГ відсутній; вище середнього рівня розвитку – в НПП III (11-16 р. пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгруп НПП КГ та IV (17-23 р. пед. стажу), V (24-30 р.

пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгрупах НПП КДГ; середній рівень розвитку – в II (6-10 р. пед. стажу) підгрупі НПП КГ і в III (11-16 р. пед. стажу) підгрупі НПП КДГ; нижче середнього рівень розвитку – лише в II (6-10 р. пед. стажу) підгрупі НПП КДГ, а у підгрупах за величиною педагогічного стажу НПП КГ він зовсім відсутній; низький рівень розвитку – в I (1-5 р. пед. стажу) підгрупі і КГ, і КДГ.

Отже, у підгрупах НПП КДГ за величиною педагогічного стажу, які переживають соціальну та економічну депривації, рівень розвитку організаторських здібностей є трохи нижчим, ніж у НПП КГ, проте ця різниця незначна.

Таким чином, соціальна та економічна депривації мають несуттєвий вплив на рівень розвитку організаторських здібностей НПП.

Здійснений аналіз розвитку комунікативних здібностей за цією методикою свідчить про те, що рівень їх розвитку в НПП КГ (див. табл. Е.3.1, Е.3.2, Е.3.3 і рис. 2.13) є вищим, ніж у НПП КДГ. Так, комунікативні здібності на дуже високому, високому і вище середнього рівнях розвитку виявляється в 35 (64,8%) НПП КГ проти 26 (48,1%) НПП КДГ; на середньому рівні розвитку – в 7 (13%) НПП КГ проти 10 (18,5%) НПП КДГ; на нижче середнього, низькому і дуже низькому рівнях розвитку – в 12 (22,2%) НПП КГ проти 18 (33,3%) НПП КДГ.

Щодо підгруп НПП за величиною педагогічного стажу (див. табл. Е.3.4), то високий рівень розвитку комунікативних здібностей наявний у IV (17-23 р. пед. стажу), V (24-30 р. пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгрупах НПП КГ, а у НПП КДГ відсутній; вище середнього рівень розвитку – в НПП III (11-16 р. пед. стажу) підгруп КГ та в IV (17-23 р. пед. стажу), V (24-30 р. пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгрупах НПП КДГ; середній – в II (6-10 р. пед. стажу) підгрупі НПП КГ і у III (11-16 р. пед. стажу) підгрупі НПП КДГ; нижче середнього – в I (1-5 р. пед. стажу) підгрупі НПП КГ та в II (6-10 р. пед. стажу) підгрупі КДГ; низький – лише в I (1-5 р. пед. стажу) підгрупі КДГ.

Отже, у підгрупах НПП КДГ за величиною педагогічного стажу, які переживають соціальну та економічну депривації, рівень комунікативних здібностей є на один рівень нижчим, ніж у НПП КГ.

Таким чином, соціальна та економічна депривації незначно пов'язані з рівнем розвитку комунікативних здібностей НПП.

Застосувавши методику «Оцінка стилю керівництва» (О.В. Козловська, А.Й. Романюк, В.І. Урунський) (додаток Ж.1), ми отримали відповідні результати для НПП КГ і КДГ, які представлені у табл. Ж.3.1, Ж.3.2 і Ж.3.3.

Аналіз результатів за цією методикою свідчить про те, що для НПП КГ (див. табл. Ж.3.1, Ж.3.3 і рис. 2.14) характерним є поєднання авторитарно-одноосібного й одноосібно-демократичного стилю управління, тобто у них наявний авторитарно-демократичний стиль управління НВПС, котрий на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку виявлено у 53 (98,1%) НПП.

У НПП КДГ (див. табл. Ж.3.2, Ж.3.3 і рис. 2.14), на відміну від НПП КГ, більшою мірою спостерігається поєднання пасивного стилю управління НВПС, що виявлено у 48 (88,9%) НПП на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, і одноосібно-демократичного, що виявлено у 43 (79,6%) НПП на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку. Тут мова може йти про пасивно-демократичний стиль управління НВПС.

Таким чином, у НПП КГ переважає авторитарно-демократичний стиль управління НВПС, а НПП КДГ – пасивно-демократичний.

За величиною педагогічного стажу авторитарно-демократичний стиль управління НВПС притаманний всім підгрупам КГ (див. табл. Ж.3.4), крім НПП І (1-5 р. пед. стажу) підгрупи, для котрої властивий пасивно-демократичний стиль управління на вище середнього рівні розвитку.

Зауважимо, що в цій підгрупі дуже низький рівень авторитарно-одноосібного стилю управління НВПС (найнижчий з усіх підгруп НПП КГ і

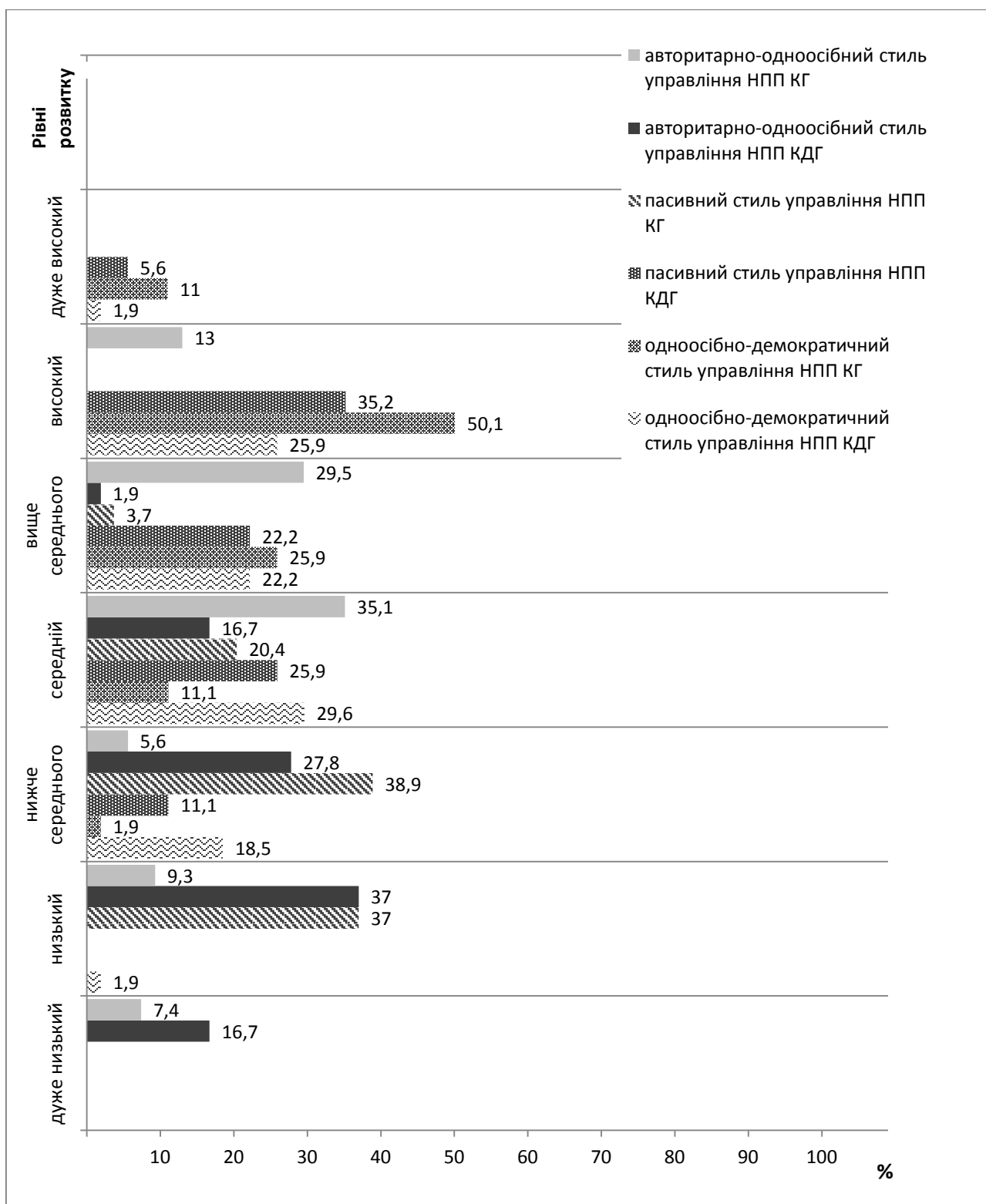

Рис. 2.14. Рівні розвитку стилів управління НПП КГ і КДГ та їх відсоткова вага.

КДГ). Що стосується підгруп НПП за величиною педагогічного стажу КДГ (див. табл. Ж.3.5), то у всіх них спостерігається пасивно-демократичний

стиль управління НВПС на високому, вище середнього і середнього рівнях розвитку.

Отже, соціальна та економічна депривації впливають на стиль управління науково-педагогічними працівниками НВПС. НПП, в яких відсутня соціальна та економічна депривації, переважно вибирають авторитарно-демократичний стиль управління НВПС, а у НПП, в яких наявна соціальна та економічна депривації, переважає пасивно-демократичний стиль управління НВПС.

Застосувавши методикау «Визначення професійної спрямованості *«на себе»* – *«на справу»* – *«на взаємодію»* (додаток 3.1), ми отримали відповідні результати для НПП КГ і КДГ, що представлені у таблицях 3.3.1, 3.3.2 і Ж.3.3.

Аналіз результатів за цією методикою свідчить про те, що для НПП КГ (див. 3.3.1, Ж.3.3 і рис. 2.15) переважаючою є спрямованість на справу, яка на дуже високому, високому і вище середнього рівнях розвитку наявна у 38 (70,4%) НПП і на середньому – в 16 (29,6%) НПП. Разом із спрямованістю на справу в НПП КГ також наявна спрямованість і на себе, яка на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку наявна у 45 (83,3%) НПП, а спрямованість на взаємодію, фактично, наявна на нижче середньому, низькому і дуже низькому рівнях розвитку в 44 (81,5%) НПП.

У НПП КДГ (див. табл. 3.3.2, Ж.3.3 і рис. 2.15) на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку наявна спрямованість на взаємодію в 47 (87%) НПП, а разом з нею спрямованість на себе у 45 (83,3%) НПП.

Стосовно підгруп НПП за величиною педагогічного стажу, то високий і вище середнього рівні розвитку спрямованості на справу наявні у II (6-10 р. пед. стажу), III (11-16 р. пед. стажу), IV (17-23 р. пед. стажу), V (24-30 р. пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгрупах НПП КГ (див. табл. Ж.3.3), а у НПП КДГ (див. табл. Ж.3.4) на цих рівнях розвитку вона повністю відсутня. Проте в

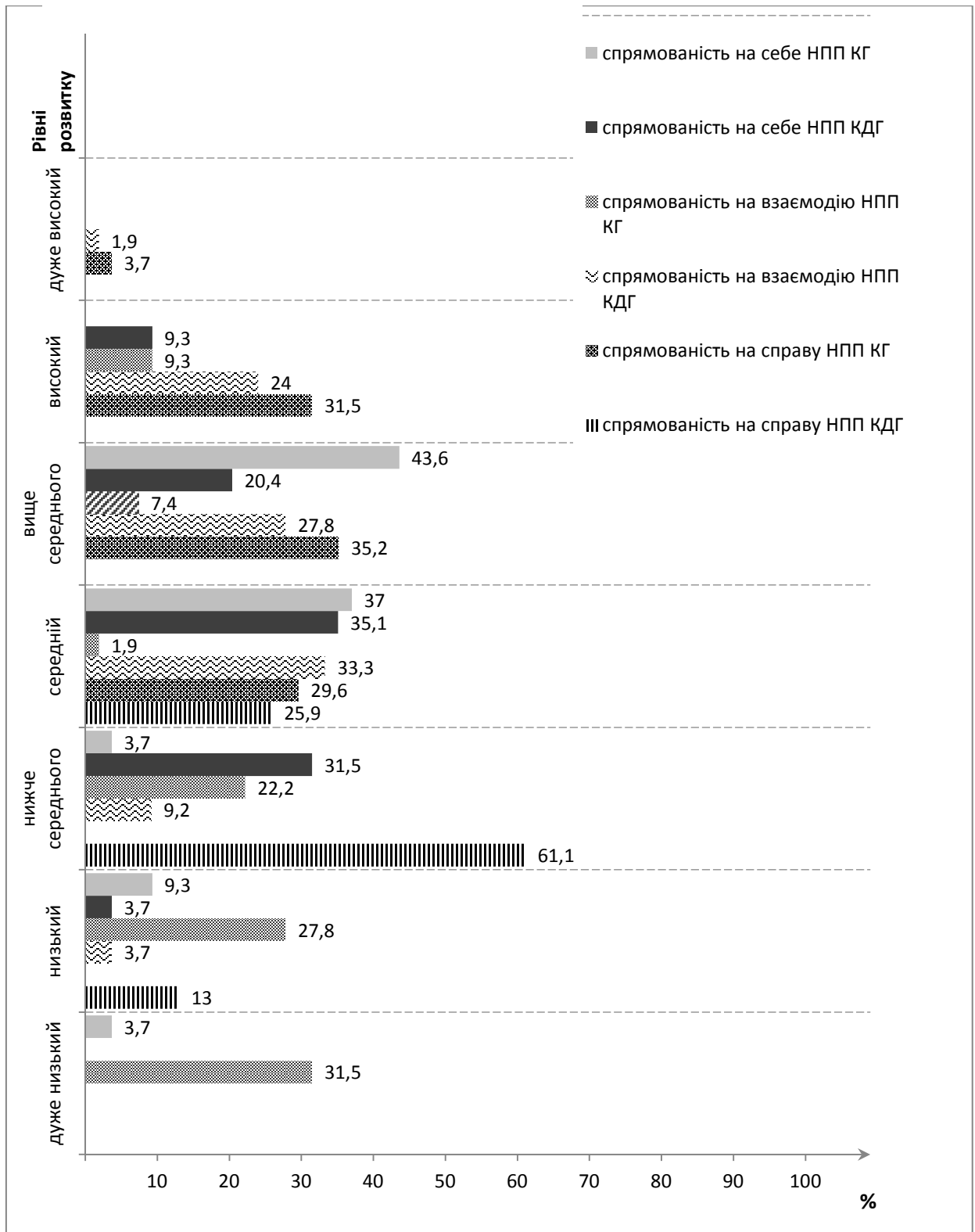

Рис. 2.15. Рівні розвитку професійної спрямованості НПП КГ і КДГ та їх відсоткова вага.

НПП КДГ спрямованість на справу наявна на нижче середнього рівні розвитку в I (1-5 р. пед. стажу), III (11-16 р. пед. стажу), IV (17-23 р. пед. стажу), V

(24-30 р. пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгрупах. Більшою мірою підгрупи НПП за величиною педагогічного стажу КДГ характеризуються поєднанням спрямованості на взаємодію і спрямованості на себе на високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку.

Отже, у підгрупах НПП за величиною педагогічного стажу рівень розвитку спрямованості на справу є вищим у КГ, ніж у підгрупах НПП КДГ, а спрямованість на взаємодію і спрямованість на себе значно переважає у НПП КДГ. Це означає, що професійна спрямованість НПП КДГ, які переживають соціальну та економічну депривацію, характеризуються орієнтованістю на себе і на взаємодію.

Таким чином, соціальна та економічна депривації, котру переживають НПП, суттєво впливають на спрямованість їх професійної діяльності. Вони певним чином спричиняють переоцінку НПП свого ставлення до професійної діяльності, відносин з колегами і студентами, зміщення ціннісних орієнтацій, внаслідок чого змінюється вектор зі спрямованості на справу – на спрямованість на себе і взаємодію зі студентами.

Застосувавши методику вивчення мотивації до успіху (Т. Елерс) (додаток К.1), ми отримали відповідні результати для контрольної та контрольної депривованої груп, що представлені у таблицях К.3.1 і К.3.2.

Аналіз результатів за цією методикою свідчить про те, що рівень розвитку мотивації до успіху в НПП КГ (див. табл. К.3.1, К.3.2 і рис. 2.16) є значно вищим, ніж у НПП КДГ (див. табл. К.3.1 і К.3.2).

Так, мотивація до успіху на дуже високому, високому і вище середнього рівнях розвитку наявна у 46 (85,2%) НПП КГ проти 2 (3,7%) НПП КДГ. Отже, на цих рівнях розвитку мотивація до успіху НПП КГ значно переважає мотивацію до успіху НПП КДГ (на 44 НПП більше в КГ, ніж в НПП КДГ). Розвиток мотивації до успіху на середньому рівні наявний однаково як у НПП КГ, так і НПП КДГ, тобто по 8 (14,8%) осіб. Розвиток мотивації до успіху на нижче середнього, низькому і дуже низькому рівнях зовсім відсутній у НПП КГ, а у НПП КДГ наявний у 44 (81,5%) осіб.

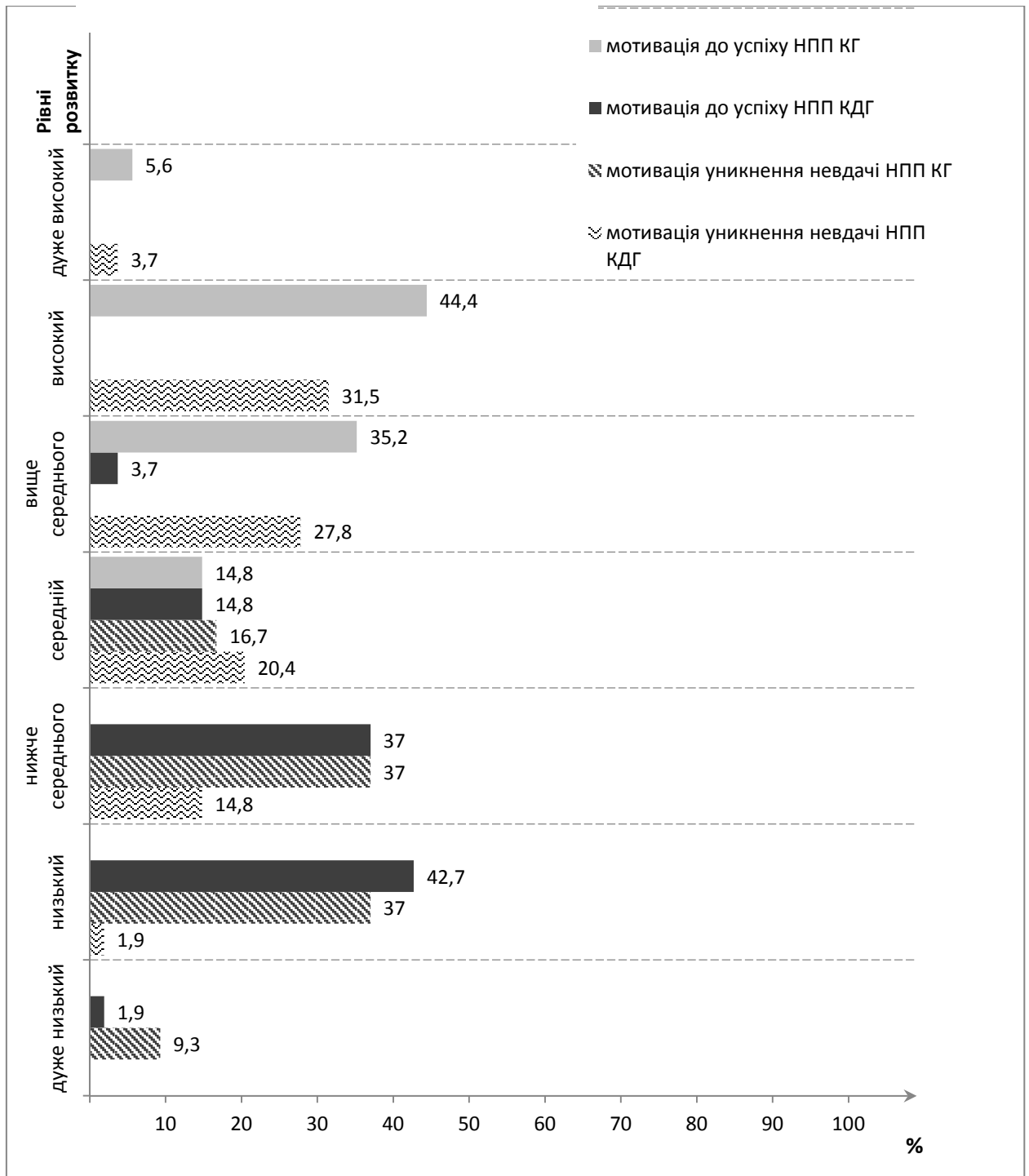

Рис. 2.16. Рівні розвитку мотивації до успіху й мотивації уникнення невдачі НПП КГ і КДГ та їх відсоткова вага.

Щодо розвитку мотивації уникнення невдачі (див. табл. К.3.1, К.3.2 і рис. 2.16), то, навпаки, рівень її розвитку є значно нижчим у НПП КГ і досить високим у НПП КДГ. Так, мотивація уникнення невдачі на дуже високому, високому і вище середнього рівнях розвитку зовсім відсутня в НПП КГ, а в

НПП КДГ наявна у 34 (63%) НПП. Отже, на цих рівнях розвитку мотивація уникнення невдачі характерна лише для НПП КДГ. Розвиток мотивації уникнення невдачі на середньому рівні наявний у 20 (37%) НПП КГ проти 8 (14,8%) НПП КДГ. А розвиток мотивації уникнення невдачі на нижче середнього, низькому і дуже низькому рівнях наявний у 45 (83,3%) НПП КГ проти 9 (16,6%) НПП КДГ.

Таким чином, для НПП КГ характерна мотивація до успіху, а для НПП КДГ – мотивація уникнення невдачі.

Щодо підгруп НПП за величиною педагогічного стажу, то високий рівень розвитку мотивації до успіху наявний у I (1-5 р. пед. стажу) і II (6-10 р. пед. стажу) підгрупах НПП КГ (див. табл. К.3.3), а у НПП КДГ відсутній (див. табл. К.3.3); вище середнього рівні розвитку – в НПП III (11-16 р. пед. стажу), IV (17-23 р. пед. стажу), V (24-30 р. пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгрупах НПП КГ (див. табл. К.3.3), а у НПП КДГ відсутній (див. табл. К.3.3). У НПП КДГ (див. табл. К.3.3) наявні: середній рівень розвитку мотивації до успіху лише в I (1-5 рр. пед. стажу) підгрупі; нижче середнього – у II (6-10 р. пед. стажу) і V (24-30 р. пед. стажу) підгрупах, низький – у III (11-16 р. пед. стажу), IV (17-23 р. пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгрупі НПП.

I, фактично, навпаки, мотивація уникнення невдачі на високому і вище середнього рівнях розвитку характерна для III (11-16 р. пед. стажу), IV (17-23 р. пед. стажу), V (24-30 р. пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгруп НПП КДГ за величиною педагогічного стажу (див. табл. К.3.4), які переживають соціальну та економічну депривації. А в НПП II (6-10 р. пед. стажу) підгрупи КДГ наявна мотивація уникнення невдачі на середньому рівні розвитку (див. табл. К.3.4). Лише в НПП I (1-5 р. пед. стажу) підгрупи КДГ наявна мотивація уникнення невдачі на нижче середнього рівні розвитку (див. табл. К.3.4). Щодо НПП КГ (див. табл. К.3.4), то в I (1-5 р. пед. стажу) і II (6-10 р. пед. стажу) підгрупі наявна мотивація уникнення невдачі на низькому рівні розвитку, а у III (11-16 р. пед. стажу), IV (17-23 р. пед. стажу), V (24-30 р. пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгрупах – на нижче середнього рівні розвитку.

Таким чином, мотивація до успіху на високому і вище середнього рівнях розвитку, а також мотивація уникнення невдачі на низькому і нижче середнього рівнях розвитку характерна для всіх підгруп НПП КГ за величиною педагогічного стажу, в яких, фактично, відсутня соціальна та економічна депривації. І, навпаки, в підгрупах НПП за величиною педагогічного стажу КДГ, які переживають соціальну та економічну депривації, спостерігається низька мотивація до успіху (на низькому і нижче середнього рівнях розвитку, за винятком НПП І (1-5 р. пед. стажу) підгрупи, в якій наявна мотивація до успіху на середньому рівні розвитку). При цьому характерна мотивація уникнення невдачі на вище середнього і високому рівнях розвитку для 4-х підгруп за величиною педагогічного стажу (див. табл. К.3.4), на середньому і нижче середнього рівня розвитку – по одній групі. Як виявилось, саме в НПП І (1-5 р. пед. стажу) підгрупи КДГ мотивація уникнення невдачі наявна на нижче середнього рівні розвитку. В НПП цієї групи більшою мірою виявляється мотивація до успіху, ніж мотивація уникнення невдачі, хоча вони і переживають соціальну та економічну депривації. Це пояснюється тим, що в них все-таки наявна віра у краще майбутнє, у подолання всіх перешкод.

Застосувавши методику виявлення «синдрому вигорання» в професійній діяльності (варіант 2 для учителів, викладачів, тренерів) (додаток Л.1), ми отримали відповідні результати для НПП КГ і КДГ, що представлені у табл. Л.2.1 – Л.2.5.

Власне за допомогою цієї методики ми виявили наявність у НПП КГ і КДГ емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції особистісних досягнень.

Аналіз свідчить, що емоційне виснаження більшою мірою наявне у НПП КДГ, ніж у НПП КГ (див. табл. Л.2.1, Л.2.2, Л.2.3 і рис. 2.17). У НПП КДГ (див. табл. Л.2.2, Л.2.3 і рис. 2.17) воно виявляється на дуже високому, високому і вище середнього рівнях розвитку в 36 (66,7%) НПП, на середньому рівні розвитку – в 9 (16,7%) НПП, на нижче середнього і низькому рівнях розвитку – в 9 (16,7%) НПП. У цей самий час у НПП КГ

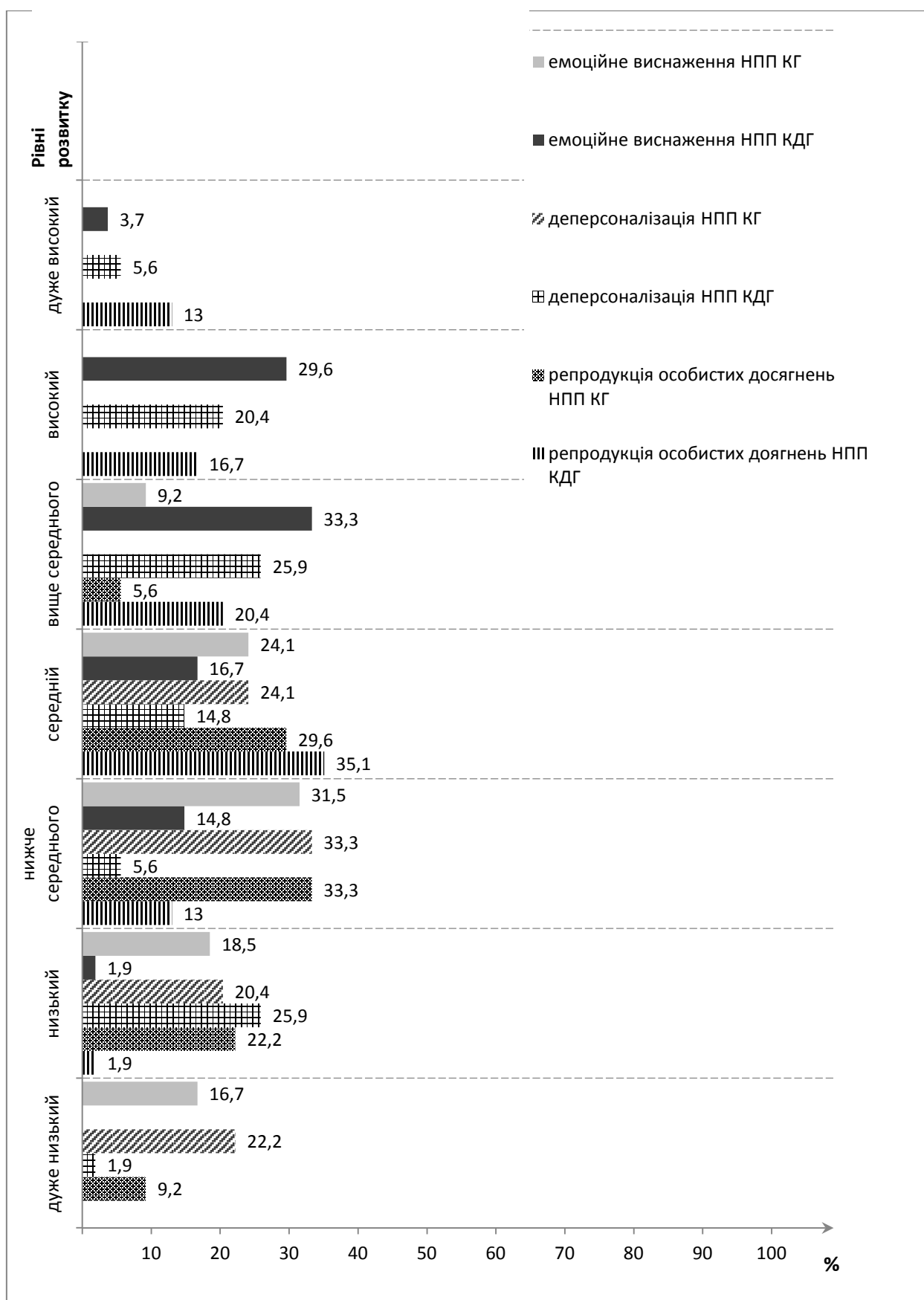

Рис. 2.17. Рівні розвитку емоційного виснаження, деперсоналізації та редуції особистісних досягнень НПП КГ і КДГ та їх відсоткова вага.

(див. табл. Л.2.1, Л.2.3 і рис. 2.17) емоційне виснаження на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку наявне лише у 18 (33,3%) НПП, що на 27 (50%) менше, ніж у КДГ на цих рівнях розвитку. Отже, у НПП КГ емоційне виснаження значно менше, ніж у НПП КДГ.

Це саме стосується й деперсоналізації, й редукції особистісних досягнень НПП КГ і КДГ.

Так, деперсоналізація у НПП КДГ на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку наявна у 36 (66,7%) осіб (див. табл. Л.2.2, Л.2.3 і рис. 2.17), а у НПП КГ (див. табл. Л.2.1. Л.2.3 і рис. 2.17) – у 13 (24,1%) осіб, що на 23 (42,6%) менше, ніж у КДГ на цих самих рівнях розвитку. Отже, в НПП КГ деперсоналізація значно менша, ніж у НПП КДГ.

Редукція особистісних досягнень також у НПП КДГ на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку наявна у 45 (83,3%) осіб (див. табл. Л.2.2, Л.2.3 і рис. 2.17), а у НПП КГ (див. табл. Л.2.1. Л.2.3 і рис. 2.17) – у 19 (35,1%) осіб, що на 26 (48,1%) менше, ніж у КДГ на цих самих рівнях розвитку. Отже, в НПП КГ редукція особистісних досягнень значно менша, ніж у НПП КДГ.

У залежності від педагогічного стажу НПП КДГ (див. табл. Л.2.5) наявні:

- 1) емоційне виснаження на високому рівні розвитку – в НПП ІV (17-23 р. пед. стажу) і V (24-30 р. пед. стажу) підгруп, на вище середнього рівні розвитку – в НПП ІІІ (11-16 р. пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгруп, на нижче середнього рівні розвитку – в НПП І підгрупи (1-5 р. пед. стажу);
- 2) деперсоналізація на високому рівні розвитку – в НПП ІV (17-23 р. пед. стажу) і V (24-30 р. пед. стажу) підгруп, на вище середнього рівні – у НПП VI підгрупи (понад 30 р. пед. стажу), на середньому рівні розвитку – в НПП ІІІ підгрупи (11-16 р. пед. стажу), на низькому рівні розвитку – в НПП І (1-5 р. пед. стажу) і II (6-10 р. пед. стажу) підгруп;
- 3) редукція особистісних досягнень на середньому рівні розвитку – в НПП II (6-10 р.), IV (17-23 р. пед. стажу), V (24-30 р. пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгруп, нижче середнього рівні розвитку – в НПП І (1-5 р. пед. стажу) і III (11-16 р. пед. стажу) підгруп.

Що стосується НПП КГ (див. табл. Л.2.4), то емоційне виснаження, деперсоналізація й редукція особистісних досягнень у НПП I підгрупи (1-5 р. пед. стажу) наявна на дуже низькому рівні розвитку, в НПП II підгрупи (6-10 р. пед. стажу) – низькому рівні розвитку, у НПП III підгрупи (11-16 р. пед. стажу) – на нижче середнього рівні розвитку. Проте у НПП IV підгрупи (17-23 р. пед. стажу) – емоційне виснаження наявне на нижче середнього рівні розвитку, а деперсоналізація й редукція особистісних досягнень – на середньому рівні розвитку; в НПП V підгрупи (24-30 р. пед. стажу) наявне емоційне виснаження – на низькому рівні розвитку, деперсоналізація – на нижче середнього рівні розвитку, редукція особистісних досягнень – на середньому рівні розвитку; в НПП VI підгрупи (понад 30 р. пед. стажу) наявне емоційне виснаження – на середньому рівні розвитку, а деперсоналізація й редукція особистісних досягнень – на нижче середньому рівні розвитку.

Отже, емоційне виснаження, деперсоналізація і редукція особистісних досягнень більшою мірою наявні у НПП різних груп за величиною педагогічного стажу КДГ, ніж КГ. Виключенням є НПП III (11-16 р. пед. стажу), IV (17-23 р. пед. стажу) і V (24-30 р. пед. стажу) підгруп КГ і КДГ, в яких на одному рівні наявна у НПП редукція особистісних досягнень (див. табл. Л.2.4 і Л.2.5).

Таким чином, соціальна та економічна депривації НПП спричиняють їх емоційне виснаження, деперсоналізацію і редукцію особистісних досягнень, тобто професійну деформацію.

Тепер визначимо ефективність професійної діяльності кожного НПП КГ і КДГ. Для цього на основі формули 2.5 визначимо коефіцієнт ефективності професійної діяльності (K_{end}) кожного НПП КГ і КДГ (табл. М.2.1, М.2.2 і М.2.3).

Оскільки ми отримали негативні коефіцієнти пасивного стилю управління (**P_y**) НПП навчально-виховним процесом студентів, мотивації уникнення невдачі (**M_n**), емоційного виснаження (**E_{vu}**), деперсоналізації (**D_p**), редукції особистісних досягнень (**R_{od}**), спрямованості на себе (**S/S**) і спрямованості на взаємодію (**S/V**), то для визначення ефективності професійної діяльності науково-

педагогічного працівника їх необхідно перетворити у позитивно спрямовані: результати (коефіцієнти) пасивного стилю управління (**Py**) – на результати (коефіцієнти) відсутності пасивного стилю управління НПП навчально-виховним процесом студентів (**Py2**), емоційного виснаження (**Evu**) – на позитивного емоційного стану (**Evu2**), деперсоналізації (**Dp**) – на позитивної структури відносин (**Dp2**), редукції особистісних досягнень (**Rod**) – на задоволення досягнутими успіхами (**Rod2**), спрямованості на себе (**S/S**) – на відсутність спрямованості на себе (**S/S2**), спрямованості на взаємодію (**S/V**) – на відсутність спрямованості на взаємодію (**S/V2**), мотивації уникнення невдачі (**Mn**) – на відсутність мотивації уникнення невдачі (**Mn2**), що подано у табл. М.1.1 і М.1.2.

Далі на основі пакету програм статистичного аналізу (SPSS 17.0), нами визначались показники середнього геометричного, що слугував індикатором ефективності професійної діяльності кожного НПП КГ (див. табл. М.2.1) та КДГ (див. табл. М.2.2) груп.

На четвертому етапі емпіричного дослідження нами здійснено інтерпретацію та аналіз впливу соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на ефективність їх професійної діяльності.

Внаслідок проведеної роботи було встановлено, що ефективність професійної діяльності НПП КГ і КДГ (див. табл. М.2.1 – М.2.3, табл. 2.13 і рис. 2.18) свідчить про те, що рівень їх розвитку в НПП КГ, в яких відсутня соціальна та економічна депривації, є значно вищим, ніж у НПП КДГ (рис. 2.18).

Так, ефективність професійної діяльності НПП на високому рівні розвитку наявна лише у 2 (3,7%) НПП КГ (див. табл. 2.13 і рис. 2.18), а в КДГ відсутня (див. табл. 2.13 і рис. 2.18); на вище середнього рівні розвитку – в 39 (72,2%) НПП КГ (див. табл. 2.13 і рис. 2.18) проти 1(1,9%) НПП КДГ (див. табл. 2.13 і рис. 2.18); на середньому рівні розвитку – в 12 (22,2%) НПП КГ (див. табл. 2.13 і рис. 2.18) проти 28 (51,9%) НПП КДГ (див. табл. 2.13 і рис. 2.18); на нижче середнього рівні розвитку – в 1 (1,9%) НПП КГ (див. табл. 2.13 і рис. 2.18).

Таблиця 2.13

Розподіл науково-педагогічних працівників контрольної депривованої та контрольної груп за рівнями розвитку ефективності професійної діяльності

Рівні розвитку			Ефективність професійної діяльності науково-педагогічних працівників
Д/в	КГ	к-ть	0
		%	0
	КДГ	к-ть	0
		%	0
В	КГ	к-ть	2
		%	3,7
	КДГ	к-ть	0
		%	0
В/с	КГ	к-ть	39
		%	72,2
	КДГ	к-ть	1
		%	1,9
С	КГ	к-ть	12
		%	22,2
	КДГ	к-ть	28
		%	51,8
Н/с	КГ	к-ть	1
		%	1,9
	КДГ	к-ть	24
		%	44,4

Продовження табл. 2.13

Рівні розвитку			Ефективність професійної діяльності науково-педагогічних працівників
Н	КГ	к-ть	0
		%	0
	КДГ	к-ть	1
		%	1,9
Д/н	КГ	к-ть	0
		%	0
	КДГ	к-ть	0
		%	0

Якщо порівняти ефективність професійної діяльності кількості НПП КГ і КДГ, то вона, як це видно з рис. 2.18, на 40 (74%) більша на високому і вище середнього рівня розвитку в НПП КГ, ніж у НПП КДГ.

У КГ ефективність професійної діяльності НПП в основному зосереджена на вище середнього (39 (72,2%)) і середньому рівнях розвитку (12 (22,2%)), що разом становить 51 (94,4%) НПП (див. табл. 2.13 і рис. 2.18).

У КДГ ефективність професійної діяльності НПП в основному зосереджена на середньому (28 (51,9%)) і нижче середнього рівнях розвитку (24 (44,4%)), що разом становить 52 (96,3%) НПП (див. табл. 2.13 і рис. 2.18).

Якщо взяти співвідношення ефективності професійної діяльності НПП КГ і НПП КДГ на високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, то вона у 1,83 разів більша у КГ, ніж у КДГ.

Таким чином, соціальна та економічна депривації негативно впливають на ефективність професійної діяльності науково-педагогічних працівників, тобто знижують її рівень.

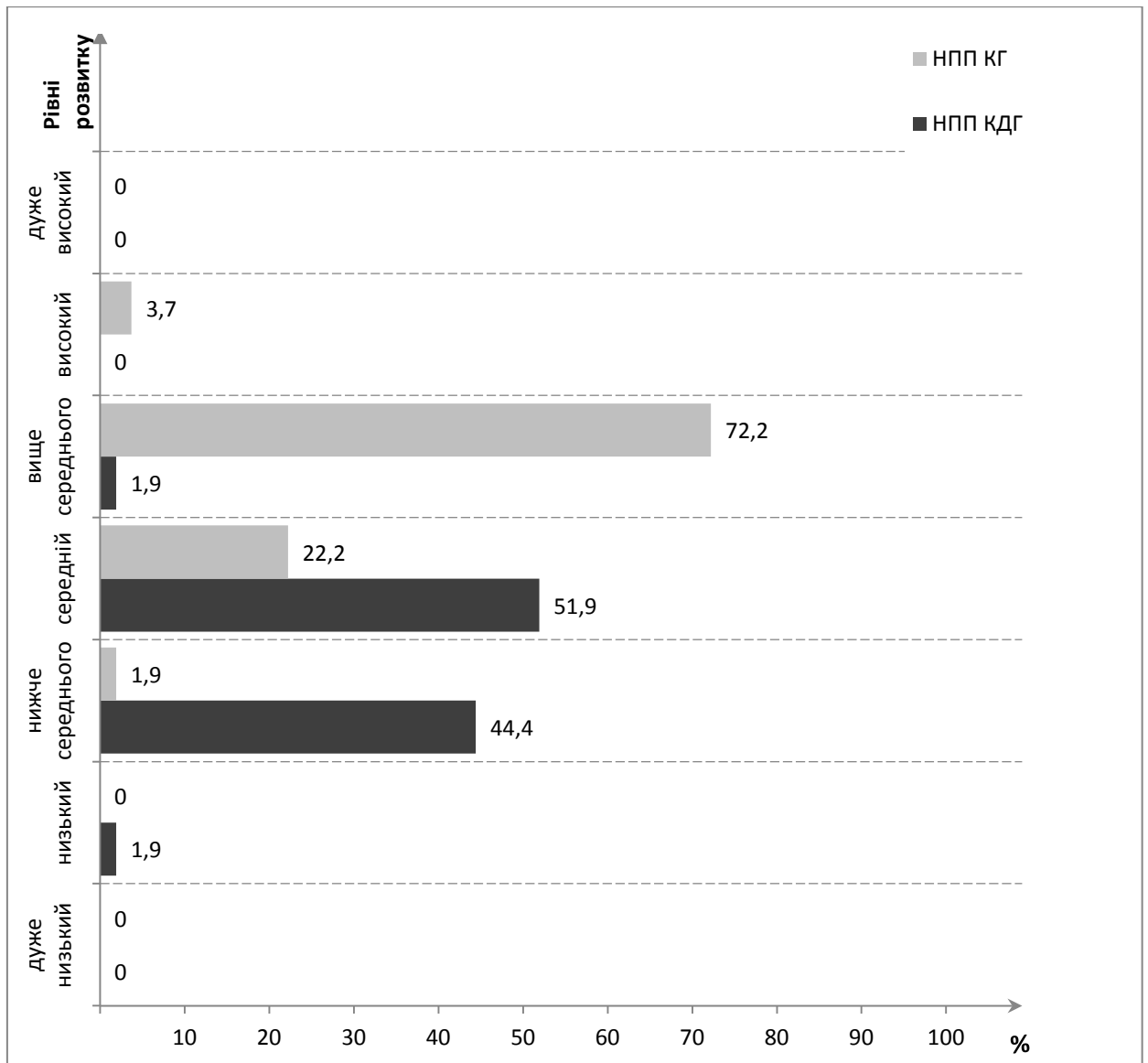

Рис. 2.18. Рівні розвитку ефективності професійної діяльності НПП КГ і КДГ та їх відсоткова вага.

Щодо підгруп НПП за величиною педагогічного стажу (табл. 2.14 і рис. 2.19), то вище середнього рівень розвитку ефективності професійної діяльності наявний у III (11-16 р. пед. стажу), IV (17-23 р. пед. стажу), V (24-30 р. пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгрупах НПП КГ, а у НПП КДГ – у I (1-5 р. пед. стажу) і II (6-10 р. пед. стажу) підгрупах; середній рівень розвитку – в I (1-5 р. пед. стажу) і II (6-10 р. пед. стажу) підгрупах НПП контрольної груп та в НПП III (11-16 р. пед. стажу), V (24-30 р. пед. стажу) і VI (понад 30 р. пед. стажу) підгрупах НПП КДГ. В решти підгруп КДГ за величиною педагогічного стажу, тобто в

Таблиця 2.14

Ефективність професійної діяльності науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп за величиною педагогічного стажу

Науково-педагогічні працівники	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Контрольна група	коефіцієнт	0,442	0,561	0,654	0,631	0,656	0,634
	рівень	с	с	в/с	в/с	в/с	в/с
Контрольна депривована група	коефіцієнт	0,387	0,406	0,446	0,338	0,438	0,439
	рівень	н/с	н/с	с	н/с	с	с

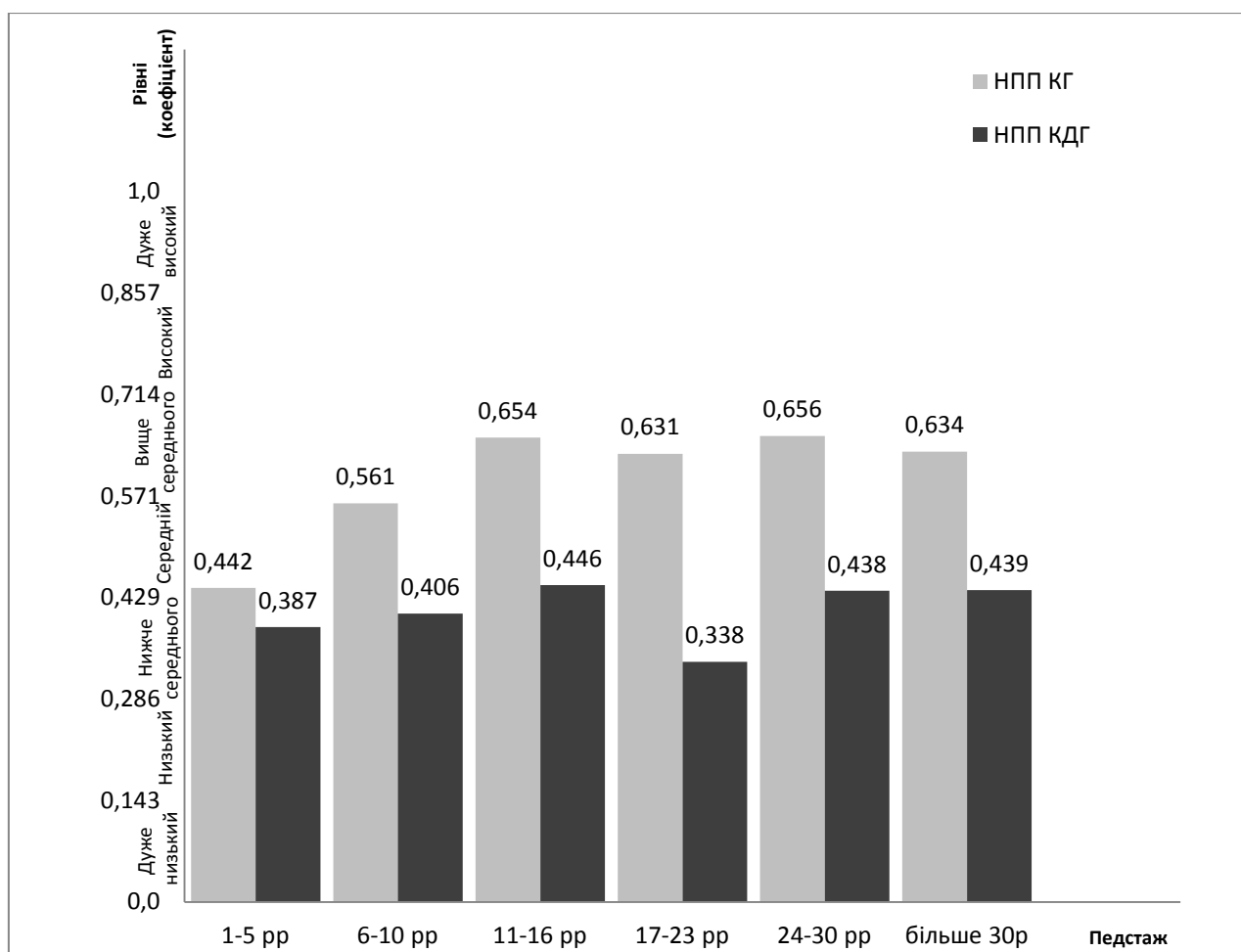

Рис. 2.19. Рівні розвитку ефективності професійної діяльності підгруп за величиною педагогічного стажу НПП КГ і КДГ.

I (1-5 р. пед. стажу), II (6-10 р. пед. стажу) і IV (17-23 р. пед. стажу) підгрупах НПП ефективність їх професійної діяльності виявляється на нижче середнього рівні розвитку.

Отже, у підгрупах НПП КДГ за величиною педагогічного стажу, які переживають соціальну та економічну депривації, як це видно з рис. 2.19, показники ефективності їх професійної діяльності є нижчими, ніж у таких самих підгрупах НПП КГ.

Отже, у підгрупах НПП КДГ за величиною педагогічного стажу, які переживають соціальну та економічну депривації, як це видно з рис. 2.19, показники ефективності їх професійної діяльності є нижчими, ніж у таких самих підгрупах НПП КГ.

Для обчислення кореляційного зв'язку між змінними соціальної депривації та ефективністю професійної діяльності НПП, економічної депривації та ефективністю професійної діяльності НПП ми обрали коефіцієнт рангової кореляції Спірмена (r_s). Його обчислили за допомогою програми SPSS 17.0. Результати коефіцієнтів рангової кореляції Спірмена занесені у табл. Н.1.1

Далі нами здійснений аналіз кореляційних зв'язків.

Передусім існує сильний позитивний двосторонній зв'язок між показниками соціальної та економічної депривації ($r_s=0,801$, $\rho \leq 0,01$) (див. табл. Н.1.1). Це означає, що із підвищенням рівня розвитку соціальної депривації, зростає рівень розвитку економічної депривації і, навпаки. І це не дивно, оскільки економічна депривація НПП є наслідком складного і болісного процесу швидкої поляризації українського суспільства за матеріально-статусною ознакою.

Внаслідок проведеного нами кореляційного аналізу між соціальною депривацією та ефективністю професійної діяльності НПП (див. табл. Н.1.1) було виявлено, що між ними наявний негативний (обернений) значущий зв'язок ($r_s=-0,661$, $\rho \leq 0,01$) (див. табл. Н.1.1). Це означає, що чим вищий рівень розвитку соціальної депривації, тим нижче рівень розвитку

ефективності професійної діяльності НПП. Отже, соціальна депривація негативно впливає на ефективність професійної діяльності НПП.

Цікавим є кореляційний аналіз між складовими ефективності професійної діяльності НПП і соціальною депривацією. Так, сильний позитивний зв'язок виявлено між показниками соціальної депривації і мотивацією уникнення невдачі ($r_s=0,787$, $\rho\leq 0,01$), між соціальною депривацією та емоційним виснаженням ($r_s=0,714$, $\rho\leq 0,01$), соціальною депривацією і редукцією особистісних досягнень ($r_s=0,754$, $\rho\leq 0,01$) (див. табл. Н.1.1). Значущий позитивний зв'язок виявлений між соціальною депривацією і деперсоналізацією НПП ($r_s=0,588$, $\rho\leq 0,01$), соціальною депривацією і пасивним стилем управління навчально-виховним процесом студентів ($r_s=0,534$, $\rho\leq 0,01$) (див. табл. Н.1.1). Це означає, що із підвищенням показників соціальної депривації, так само одночасно підвищується рівень розвитку мотивації уникнення невдачі, емоційного виснаження й редукції особистісних досягнень, а трохи менше, але значуще підвищується рівень розвитку деперсоналізації та пасивного стилю управління НВПС.

Помірний позитивний зв'язок наявний між соціальною депривацією та організаторськими здібностями ($r_s=0,494$, $\rho\leq 0,01$), соціальною депривацією і професійною спрямованістю НПП на взаємодію зі студентами ($r_s=0,415$, $\rho\leq 0,01$) (див. табл. Н.1.1). Фактично відсутній зв'язок між соціальною депривацією і розвитком педагогічних умінь (див. табл. Н.1.1). Це значить, що соціальна депривація фактично не впливає на формування педагогічних умінь.

Також сильний негативний (обернений) зв'язок спостерігається між соціальною депривацією і мотивацією досягнення успіху ($r_s=-0,827$, $\rho\leq 0,01$) (див. табл. Н.1.1).

Негативний (обернений) помірний зв'язок виявлений між соціальною депривацією і професійною спрямованістю НПП на справу ($r_s=-0,303$, $\rho\leq 0,01$) (див. табл. Н.1.1). Це означає, що коли рівень розвитку соціальної

депривації підвищується, то рівень розвитку професійної спрямованості НПП на справу помірно знижується.

Негативний (обернений) помірний зв'язок виявлений між соціальною депривацією і одноосібно-демократичним стилем управління НПП навчально-виховним процесом студентів ($r_s = -0,442$, $\rho \leq 0,01$) (див. табл. Н.1.1). Це означає, що коли рівень розвитку соціальної депривації підвищується, то рівень розвитку одноосібно-демократичного стилю управління НПП навчально-виховним процесом студентів помірно знижується.

Низький негативний (обернений) помірний зв'язок виявлений між соціальною депривацією та авторитарно-одноосібним стилем управління НПП навчально-виховним процесом студентів ($r_s = -0,275$, $\rho \leq 0,01$) (див. табл. Н.1.1). Це означає, що коли рівень розвитку соціальної депривації підвищується, то рівень розвитку авторитарно-одноосібного стилю управління НПП навчально-виховним процесом студентів майже не змінюється.

Оскільки коефіцієнти кореляції між соціальною депривацією і розвитком педагогічних умінь, а також між соціальною депривацією і комунікативними вміннями перебувають на дуже низькому рівні значущості (більші за критично допустимі), то здійснювати їх статистичний аналіз не доречно (див. табл. Н.1.1), а значить не можна зробити переконливих висновків.

Також нами встановлено значущий негативний (обернений) зв'язок ($r_s = -0,750$, $\rho \leq 0,01$) між економічною депривацією та ефективністю професійної діяльності НПП (див. табл. Н.1.1). Тобто від показників рівня економічної депривації НПП залежить ефективність їх професійної діяльності (підвищення рівня знижує показники ефективності професійної діяльності).

Тепер спробуємо проаналізувати існуючі зв'язки між складовими ефективності професійної діяльності НПП та економічною депривацією. Так,

позитивний значущий зв'язок виявлено між економічною депривацією НПП і їхньою мотивацією уникнення невдачі ($r_s=0,645$, $\rho\leq 0,01$), між економічною депривацією і пасивним стилем управління НПП навчально-виховним процесом студентів ($r_s=0,6$, $\rho\leq 0,01$) (див. табл. Н.1.1). Це означає, що чим вищий рівень розвитку економічної депривації, тим вищий рівень розвитку мотивації уникнення невдачі та пасивного стилю управління НПП навчально-виховним процесом студентів.

Також значимий позитивний зв'язок спостерігається між економічною депривацією і професійною спрямованістю НПП на взаємодію зі студентами ($r_s=0,563$, $\rho\leq 0,01$), між економічною депривацією і редукцією особистісних досягнень ($r_s=0,532$, $\rho\leq 0,01$), між економічною депривацією та емоційним виснаженням ($r_s=0,527$, $\rho\leq 0,01$) (див. табл. Н.1.1). Це означає, що із підвищенням рівня розвитку економічної депривації, значно, але повільніше підвищується рівень розвитку спрямованості НПП на взаємодію зі студентами, редукції особистісних досягнень та емоційного виснаження.

Позитивний помірний зв'язок наявний між економічною депривацією і деперсоналізацією ($r_s=0,361$, $\rho\leq 0,01$), між економічною депривацією і організаторськими здібностями ($r_s=0,367$, $\rho\leq 0,01$) (див. табл. Н.1.1). Це означає, що із підвищенням показників економічної депривації помірно підвищується рівень розвитку деперсоналізації та організаторських здібностей.

Негативний (обернений) значущий зв'язок виявлений між економічною депривацією і мотивацією досягнення успіху ($r_s=-0,702$, $\rho\leq 0,01$), між економічною депривацією і професійною спрямованістю НПП на себе ($r_s=-0,571$, $\rho\leq 0,01$) (див. табл. Н.1.1). Це означає, що коли рівень розвитку економічної депривації підвищується, то рівень розвитку професійної спрямованості НПП на себе значно знижується.

Негативний (обернений) помірний зв'язок виявлений між економічною депривацією та одноосібно-демократичним стилем управління НПП навчально-виховним процесом студентів ($r_s=-0,474$, $\rho\leq 0,01$), між

економічною депривацією та авторитарно-одноосібним стилем управління НПП навчально-виховним процесом студентів ($r_s = -0,461$, $\rho \leq 0,01$), між економічною депривацією і комунікативними здібностями ($r_s = -0,382$, $\rho \leq 0,01$), між економічною депривацією і професійною спрямованістю НПП на справу ($r_s = -0,338$, $\rho \leq 0,01$) (див. табл. Н.1.1). Це означає, що із підвищенням показників економічної депривації помірно (незначно) знижується рівень розвитку одноосібно-демократичного і авторитарно-одноосібного стилю управління НПП навчально-виховним процесом студентів, комунікативних здібностей і професійної спрямованості НПП на справу.

Проте наявність кореляційного зв'язку між соціальною депривацією науково-педагогічних працівників і ефективністю їх професійної діяльності, між економічною депривацією науково-педагогічних працівників і ефективністю їх професійної діяльності є недостатнім доказом того, що ці депривації впливають на ефективність їх професійної діяльності.

Для того, щоб перевірити це нами здійснений багатофакторний регресивний аналіз. Обчислено коефіцієнти багатофакторної кореляції (КБК) між факторами соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників та ефективністю їх професійної діяльності (табл. Н.2.1 і Н.2.2) з достовірністю ($\rho \leq 0,05$). На основі КБК обчислили коефіцієнти багатофакторної детермінації (КБД), які дорівнюють КБК у квадраті (R^2). Для факторів соціальної депривації $R^2 = 0,631$, що вказує на залежність зміни ефективності професійної діяльності НПП від них на 63%. Для факторів економічної депривації $R^2 = 0,605$, що вказує на залежність зміни ефективності професійної діяльності НПП від них на 60%. Така відсоткова вага свідчить про те, що соціальна та економічна депривації НПП чинять значний негативний вплив на ефективність їх професійної діяльності.

Отже, соціальна та економічна депривації науково-педагогічного працівника негативно впливають на ефективність його професійної діяльності. Оскільки соціальна та економічна депривації тісно пов'язані між собою, то їх

наслідки також мають схожість. Вони, як правило, супроводжуються постійним соціальним страхом, соціальними потрясіннями і економічними негараздами, стресами, які виникають унаслідок переживання НПП наявних потреб і неможливістю їх задоволення посередництвом своєї професійно-педагогічної діяльності.

У НПП з високим рівнем соціальної та економічної депривації спостерігаються поведінкові дисфункції у формі демонстративно-агресивної реакції на українську суспільну дійсність.

2.3. Інтерпретація результатів і аналіз впливу соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на ефективність їх професійної діяльності

На те, що психічна депривація негативно впливає на розвиток і життєдіяльність людини, вказує більшість дослідників. Так, перші дослідники психічної депривації Й. Лангмейер і З. Матейчек довели, що, по-перше, наслідки психічної депривації проявляються насамперед у тому, що людина в результаті тривалого незадоволення потреб не здатна пристосовуватися до ситуацій, які є звичайними, бажаними й типовими для певного суспільства; по-друге, незадоволення певних важливих потреб призводить до різних моральних і психологічних відхилень у поведінці та діяльності людини [126]. Вони використовують широку семантику депривації та її похідних утворень («деприваційне ураження», «деприваційний досвід», «наслідки депривації», «деприваційний синдром» тощо) [126, с. 22-24].

Р. Шпіц та У. Голдфарб показали тяжкі наслідки довготривалої повної депривації, її драматичний перебіг, стійкість і глибоке втручання у структуру особистості, що зумовлює схильність до правопорушень і є вельми сприятливим щодо психозу.

Чимало дослідників схиляються до думки, що довготривале

перебування в деприваційній ситуації зумовлює відставання у психічному розвитку за багатьма параметрами [22; 35-38; 63 та ін.].

Дійсно, цілковита чи часткова ізоляція особистості від соціуму, незадоволення нею соціальних й економічних потреб, які необхідні для її нормальної життєдіяльності й розвитку, спричиняють насамперед недорозвинення, не сформованість чи руйнування складових психічних процесів, психічних властивостей та психічних утворень, що знижує якісне, ефективне функціонування психіки суб'єкта і призводить до змін у розвитку, поведінці й діяльності.

У результаті впливу психічної депривації не лише на дітей, а й, навіть, на дорослих часто відбувається не просто затримка чи сповільнення розвитку психічних процесів, психічних властивостей та психічних утворень, а і їх руйнування, викривлення, регрес. Це робить психіку дитини нерозвинутою, а дорослої людини – менш ефективною, що зменшує її соціальні можливості. При цьому можуть формуватися психічні комплекси, в тому числі й комплекс неповноцінності, невдахи тощо. Внаслідок цього не лише якась властивість, скажімо, характеру не буде розвинена, а й особистість стає менш дієвою. Особливо деструктивні наслідки, коли не формуються цілі структури психіки людини внаслідок відсутності впливу певного кола зовнішнього психічного [38, с. 815-816].

Постає питання, як соціальна та економічна депривації НПП впливають на психолого-педагогічні складові ефективності їх професійної діяльності?

Відповідь на це питання лежить у площині розуміння сутності й змісту соціальної та економічної депривації, а також ефективності професійної діяльності, що нами досліджено у першому розділі.

Оскільки соціальна та економічна депривації відображають зниження якості, ефективності функціонування психіки особистості, що має місце внаслідок недорозвинення або несформованості чи руйнування певних її параметрів з причин цілковитого чи часткового незадоволення суб'єктом тих чи інших соціальних і економічних потреб, необхідних для його нормальної

життєдіяльності й розвитку, то власне потрібно більш детально розглянути динаміку параметрів психіки НПП, тенденції їх зміни, трансформації тощо під час професійної педагогічної діяльності.

Власне сутність цих змін і трансформацій полягає в недорозвиненні або не сформованості чи руйнуванні певних параметрів психічних процесів, психічних властивостей і психічних утворень під дією відповідних соціальних і економічних чинників, які власне й спричинюють соціальну та економічну депривації НПП, котрі негативно впливають на ефективність професійної діяльності внаслідок зміни його свідомості й самосвідомості, властивостей, якостей тощо.

Коли ми говоримо, що під впливом соціальної та економічної депривації в психіці НПП змінюються параметри психічних процесів, то маємо на увазі втрату чи зниження якості інтелектуальної діяльності, сприймання, творчого мислення; виникнення негативно забарвлених емоційних переживань – тривоги, психічного напруження, страху, невпевненості, розгубленості, розчарування, розпачу, гніву, досади, суму, презирства, провини тощо; почуттів антипатії, втоми, спустошеності, безнадійності, невпевненості, неприязні, ворожості, озлобленості, цинізму, заздрості, зневіри у власне «Я», незадоволеності тощо; зниженні сили волі тощо.

Зміна параметрів психічних властивостей НПП під впливом соціальної та економічної депривації виявляється у зміні критеріїв, показників і ознак здібностей, характеру, чутливості, вразливості, емоційності, ригідності, реактивності, уважності, пам'ятливості та ін., а зміна параметрів психічних утворень – критеріїв, показників і ознак знань, навичок, умінь, психолого-педагогічної ерудиції, якостей, стереотипів, цінностей, мотивів, свідомості, самосвідомості, педагогічної спрямованості, стилю викладання, стилю поведінки тощо.

Ці зміни, передусім, відбуваються внаслідок того, що економіка України в перші роки незалежності після розпаду СРСР була суттєво зруйнована, а її відновлення явно буксує вже більше як два десятиліття років.

Крім цього, викладачі старшого покоління ВНЗ України пережили кілька серйозних стресів, пов'язаних з, по-перше, розвалом СРСР і переходом до ринкової економіки; по-друге, утратою грошових заощаджень в ощадбанках СРСР; по-третє, небаченою інфляцією 90-х років минулого століття; по-четверте, обвалом економіки та іншими соціально-економічними потрясіннями; по-п'яте, різким розшарування суспільства на дуже багатих і дуже бідних. Фактично, відбулася соціальна, соціально-психологічна і економічна дезадаптація певної частини викладачів ВНЗ України.

Наявність систематичних соціально-економічних криз і нескінчених реформ у державі водночас вимагає нової соціальної, соціально-психологічної і економічної адаптації до нових соціально-економічних умов. При цьому для більшості людей старшого покоління така адаптація є вимушеною, що підтверджує О.С. Дейнека [72].

Тут реально йдеться про повторну соціальну й економічну соціалізацію. Так, стосовно економічної соціалізації особистості І.В. Зубіашвілі зауважує, що вона «...відбувається як безперервне встановлення відповідності між рівнем і особливостями структури внутрішньої мотиваційно-потребової системи і відповідними їй об'єктивними обставинами, нормативно-ціннісною системою суспільства» [91, с. 29].

Г.Г. Дилігенський [75, с. 410-418] виявив три типи адаптивних реакцій людей в нових соціально-економічних умовах: перший тип реакцій демонструє низький рівень адаптації, психологічними характеристиками якої є пасивність, терпіння, тривожність. Другий тип реакцій характеризується активною практичною адаптацією, котра виявляється в його прагненні до заробітків, підвищення рівня свого життя, але разом з цим супроводжується почуттям ненадійності свого існування. Третій тип реакції

характеризується спрямованістю на максимальний економічний та соціальний успіх.

А.С. Готліб переконує, що в такій ситуації кінцевою метою адаптивної поведінки є досягнення певного матеріального становища, яке забезпечує задоволення фізіологічних і соціальних потреб [61, с. 460-480]. А знаковим вираженням цього матеріального становища є гроші, які одночасно виступають і засобом задоволення соціальних й економічних потреб, і засобом самоствердження особистості тощо. Це стосується і НПП.

Капіталізація держави сприяла появі в суспільстві нових ідеалів, серед яких на першому місці матеріальні статки. Разом з цим відбулася суттєва зміна суспільних цінностей, в ієрархії яких цінність чесної праці й професіоналізму різко знизилася.

Звідси прослідковується, що вплив соціальної та економічної депривації НПП на ефективність його професійної діяльності здійснюється в кількох напрямках, часто паралельно.

Першим напрямом впливу соціальної та економічної депривації НПП на ефективність його професійної діяльності є руйнування (деформація) певних параметрів його свідомості й самосвідомості, властивостей та якостей особистості НПП.

Соціальна й економічна депривації, впливаючи на свідомість і самосвідомість НПП, змінюють його ставлення до професійної педагогічної діяльності, формують занижену самооцінку, що негативно впливає на активність і педагогічну спрямованість. Оскільки через самосвідомість виявляється ставлення людини до самої себе, а також оцінка своїх позитивних і негативних якостей, то внаслідок соціальної та економічної депривації НПП часто ставиться до себе, як до особистості, слабкої за характером, наділяє себе слабкою волею, низькими здібностями та ін. На цьому підґрунті змінюються чи викривлюються, деформуються якості особистості НПП.

Зміна параметрів якостей НПП під впливом соціальної та економічної депривації виявляється у трансформації відповідальності – в

безвідповідальність; дисциплінованості – в недисциплінованість, неорганізованість, безсистемність, хаотичність; ініціативності – в безініціативність, пасивність; доброзичливості – в упередженість, негативізм, неприязнь, злорадство; демократичності – в авторитарність, жорсткість; співчуття – в байдужість, егоїзм, черствість; чесності і порядності – у непорядність, нечесність, користолюбство, лицемірство; толерантності – у грубість, нетактовність, приниження; комунікабельності й гнучкості – у замкнутість, уникнення контактів, недоступність; педагогічного оптимізму – в песимізм, зневіру; педагогічної спостережливості й уважності – в неуважність, розсіяність; креативності – в ригідність, стереотипність; справедливості – в несправедливість, девіантність тощо.

Зміна параметрів психічних утворень НПП також виявляється у зміні мотивації щодо професійно-педагогічної діяльності, цінностей, педагогічної спрямованості, стилю викладання, стилю управління НВПС, психолого-педагогічної ерудиції, педагогічного такту тощо. Так, змінюються духовні, загальнолюдські, національні, морально-етичні, екологічні, індивідуально-особистісні й педагогічні цінності, що розкривають зміст і сенс, по-перше, мети професійно-педагогічної діяльності; по-друге, способів і засобів здійснення професійно-педагогічної діяльності; по-третє, стосунки як головний аспект функціонування цілісної педагогічної діяльності; по-четверте, психолого-педагогічних знань; по-п'яте, якостей особистості викладача.

Другим напрямом впливу соціальної та економічної депривації НПП на ефективність його професійної діяльності є зміна мотивації щодо педагогічної діяльності. Результати емпіричного дослідження свідчать, що 52 (96,3%) НПП КДГ переживають економічну депривацію (ED) на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку. Значить вони не можуть належним чином задовольнити різні матеріальні потреби.

Найінтенсивніше депривовані НПП переживають нормативну економічну депривацію (NED) (див. табл. В.2.5 і рис. 2.10). Власне кількість НПП, які

переживають нормативну економічну депривацію (NED) на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку, становить 53 (98,1%) особи.

Таким чином, вони належним чином не можуть задовольнити потреби в освіті, продовженні роду і вихованні дітей, медичному обслуговуванні, збереженні фізичного здоров'я, екології, технічних і транспортних засобах тощо.

Крім цього, швидке й різке розшарування громадян українського суспільства на десятки дуже багатих (олігархів), відносно заможних і бідних, яких переважна більшість, несправедливість у розподілі народного багатства після розпаду СРСР між тими, хто має вищу освіту, високий рівень професіоналізму й чесно працює, і тими, хто цього не має, але різними, переважно незаконними способами досяг високого матеріального становища породжує в НПП, з одного боку, неприязнь до них, а з іншого – намагання жити краще або, хоча б, мати все необхідне. Таким чином, у НПП виникає відносна економічна депривація. Результати емпіричного дослідження підтверджують, що на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку її переживають 52 (96,3%) НПП КДГ. Отже, ці НПП не можуть задовольнити потреби в бажаних матеріальних благах.

Розрив між наявним економічним становищем і бажаними економічними цінностями в деяких депривованих НПП викликає дисгармонію їх особистості, оскільки економічні цінності, згідно поглядів Н.М. Дембицької, інтеріоризуючись індивідом, стають «внутрішніми» регуляторами його поведінки, тобто умовами реалізації в діяльності активної позиції особистості щодо зовнішнього світу [73, с. 53-67].

Безумовно, економічні цінності НПП мають певну ієрархічну структуру за ступенем їх особистісної значущості. Тому не дивно, що в наш час гроші для НПП стали значущою економічною цінністю, яка служить спонукальним чинником їх діяльної активності.

Дослідники економічної психології під грошовою мотивацією розуміють вплив грошових стимулів на дії, вчинки і поведінку учасників

соціально-економічних процесів та відносини, що виникають між ними. До числа провідних мотивів, що спонукають НПП до активності щодо здобування грошей для задоволення своїх потреб, відносяться:

- 1) необхідність здійснення обов'язкових платежів за житло й комунальні послуги;
- 2) необхідність придбання товарів першої необхідності;
- 3) прагнення мати своє житло або покращити житлові умови;
- 4) бажання мати власний легковий автомобіль;
- 5) бажання мати технічні засоби, необхідні людині інформаційного суспільства;
- 6) прагнення забезпечити дітей всім необхідним, дати їм хорошу освіту;
- 7) бажання хоч рідко, але здійснювати подорожі й поїздки;
- 8) бажання заощадити й накопичити гроші на відпочинок і фізичне відновлення здоров'я, а також на «чорний день»;
- 9) прагнення підвищити рівень і якість життя за допомогою збільшення обсягу споживання;
- 10) бажання придбати відносно дорогі й престижні товари;
- 11) прагнення до грошей як до надійного засобу виживання, соціальної захищеності, впевненості в житті;
- 12) прагнення переважати над іншими людьми за рівнем грошових доходів і накопичень тощо.

Отже, грошова мотивація є важливим стимулюванням НПП до діяльної активності. Тому не дивно, що з метою отримання грошей, одна частина викладачів ВНЗ, не залишаючи основного місця праці, випробовує себе в бізнесі, інша – шукає додатковий заробіток іншим способом (часто не пов'язаним з педагогічною діяльністю). Деякі викладачі зовсім відмовилися від професійної педагогічної діяльності, знайшли собі іншу роботу чи відкрили свій бізнес, а частина з них поїхала шукати, як кажуть, кращої долі за кордон.

В таких умовах викладачами ВНЗ ставиться питання не про ефективність професійної педагогічної діяльності, не про шляхи, методи і засоби її підвищення, а про виживання, матеріального забезпечення себе і сім'ї, тобто задоволення базових потреб.

Викладачі ВНЗ України також мимоволі стали учасниками формування нових ринкових соціально-економічних стосунків і потрапили в деприваційне соціальне середовище – обману, несправедливості, нечесності, недовіри, безробіття, непорядності, влади грошей над людьми, корупції, хабарів, аморальності тощо, що вплинуло на їх свідомість і самосвідомість, які змінили їхнє ставлення до професійної педагогічної діяльності, внаслідок чого вона за ієрархічними цінностями перемістилася з першого на нижчі місця.

Результати емпіричного дослідження свідчать, що замість мотивації до досягнення успіху в педагогічній діяльності в НПП часто формується мотивація уникнення невдачі (бажання, працюючи в інших навчальних закладах, організаціях і установах, зберегти за собою основне місце праці у ВНЗ, догодити своїм керівникам, не викликати нарікання з їх боку і з боку студентів за часто неякісне проведення навчальних занять, нестачу часу на консультації, невтручання в процес учіння студентів, вирішення їх проблем, організацію самостійної роботи тощо).

Незадоволення матеріальних і соціальних потреб змінює економічну, соціальну й педагогічну поведінку НПП. Так, В.В. М'яленко підкреслює: «Економічна поведінка – це система соціальних дій, які пов'язані з використанням різних за функціями й призначенням економічних цінностей (ресурсів), що зорієнтована на отримання прибутку» [160, с. 15].

Отже, зниження мотивації НПП щодо професійної діяльності водночас пов'язано з іншим напрямом впливу соціальної та економічної депривації НПП на ефективність його професійної діяльності – зміною змісту поведінки і характеру взаємин з колегами й студентами. Це відбувається внаслідок того, що за неможливості задовольнити свої матеріальні потреби посередництвом

професійної педагогічної діяльності, у НПП порушується баланс емоційних і раціональних компонентів, побудованих на попередніх цінностях, а потім унаслідок формування нових цінностей, що супроводжується відповідними емоціями, на що вказує В.О. Моляко [153, с. 135-146].

Крім цього, згідно з А. Маслоу: 1) потреби задовольняються у певному порядку, при чому, якщо існують дві однаково сильні потреби, то домінує потреба нижчого рівня; 2) з розвитком людини як особистості її потенціал постійно розширюється, тому потреба в самореалізації ніколи не буде повністю задоволена, звідси процес мотивації поведінки через потреби нескінченний; 3) будь-яка поведінка виявляє тенденцію до детермінації кількома або навіть усіма базовими потребами одночасно, а не однією; залучення якомога більшого числа потреб (актуалізація більшого числа спонукальних факторів) підвищує загальний рівень мотивації діяльності [144]. Власне внаслідок порушення такої послідовності поведінка НПП зазнає деструктивних змін, які супроводжується невпевненістю, підвищеною тривожністю, страхом, агресивністю, черствістю, байдужістю, жадобою до наживи тощо.

Часто під впливом соціальної та економічної депривації соціальна поведінка деяких НПП набуває потенційно-деструктивного характеру.

НПП найчастіше переживають такі підвиди соціальної депривації як просторову, статусно-рольову, невизнання, престижу, самоствердження та утрачених надій. Це означає, що в такому соціальному середовищі ці НПП не можуть задовольнити потреби в нормальному функціонуванні, соціальній безпеці, соціальному захисті, справедливості, порядку, моралі, необхідному чи бажаному соціальному статусі, його підвищенні, у визнанні своїх заслуг, престижі, самоствердженні, реалізації своїх мрій, задумів, поставлених життєвих цілей та ін.

Під впливом цього деякі депривовані НПП не здатні пристосовуватися до нових соціальних умов суспільної дійсності, що значною мірою сприяє нівелюванню моральних і духовних складових психоструктури їх особистості, блокуванню комунікативно-перцептивного розвитку,

виникненню депресії, для якої характерні негативізм, зміна пізнавальної, мотиваційно-вольової та емоційної сфер, ригідність поведінкових реакцій тощо.

Л.А. Варава зазначає: «Як правило, психічний стан депривованої особистості виявляється в її підвищеній тривозі, страху, почутті глибокої, нерідко незрозумілої для самої людини незадоволеності собою, своїм оточенням, своїм життям» [34, с. 27].

На основі негативних емоцій і почуттів у деяких депривованих НПП виникає агресивна поведінка щодо студентів, котра характеризується наявністю деструктивних тенденцій в побудові з ними взаємин. Р. Берон та Д. Річардсон вважають, що агресивність слід розглядати як певну модель поведінки людини [17, с. 96]. Виходячи з теорії соціального наuczіння А. Бандури, агресія розглядається як деяка специфічна соціальна поведінка, котра, на його думку, вимагає врахування трьох моментів: способів засвоєння подібних дій; факторів, провокуючих їх появу; умов, за котрих ці дії закріплюються [10, с. 3-15].

На формування агресивної поведінки впливає незадоволення соціальних і економічних потреб. Нестача або обмеження, зазвичай, негативно впливають на людину, притім, як зауважують Е. Бромет і В.І. Лебедев, їх дія різновекторна, що ускладнює прогнозування поведінки [31; 127].

За відсутності часу й бажання глибоко вникати у справи та проблеми студентів НПП сприймає їх скарги, претензії та намагання звернути на себе увагу, бажання отримати від нього допомогу або байдуже, або критично, або упереджено і, навіть, агресивно, перекладаючи все на їх нерозторопність чи упущення, неорганізованість, безвідповідальність, несвоєчасність тощо. Така інтерпретація НПП дій, вчинків і намагань студентів призводить до конфліктів, завдає шкоди взаєминам з ними, викликає в них психологічний дискомфорт (негативні переживання, стан напруженості, страху бути відрахованим з числа студентів, пригніченості тощо).

Унаслідок праці в кількох місцях, вічної погоні за матеріальними благами, вирішення своїх життєвих проблем, втоми тощо НПП часто не читають книг, журналів і газет, не дивляться потрібні телепередачі, не ходять до театру, на концерти, не спілкуються з друзями, близькими, родичами, сусідами, не беруть участі в публічних заходах тощо. Це, безсумнівно, перешкоджає повноцінному просоціальному спілкуванню, що описано у багатьох працях [8; 41-46; 62; 63; 106; 251; 263 та ін.]. Загалом, соціальна та економічна депривації породжують у НПП широке коло суспільно-особистісних девіацій, спричиняють не лише блокування комунікативно-перцептивного розвитку, а й руйнування попередніх утворень, що своєю чергою призводить до численних його індивідуально-психологічних дисфункцій як на особистісному, так і соціальному рівнях [14; 18; 30; 34; 38; 60; 139; 172; 225-230; 234; 263 та ін.].

Четвертим напрямом впливу соціальної та економічної депривації НПП на ефективність його професійної діяльності є зміна вектора його професійної спрямованості. Вектор *«спрямованість на справу»* НПП змінює на вектори *«спрямованість на взаємодію»* і *«спрямованість на себе»*.

Спрямованість на себе характеризує НПП, котрий, передусім, керується мотивами власного благополуччя, власної вигоди. Такий НПП зосереджений на задоволенні власних потреб та інтересів. Він фактично байдужий до проблем навчально-виховного процесу студентів, його ходу, реальної активності студентів, їх поведінки і ставлення до учіння.

Спрямованість на взаємодію НПП полягає в його прагненні підтримувати добрі стосунки зі студентами, подобатися їм, навіть завоювати в них авторитет, але це є наслідком не бажання допомогти їм в ефективній організації та здійсненні навчально-виховного процесу, а скоріше догодити їм, уникнути критики з їхнього боку і керівництва за бездіяльність. Такий НПП очікує підтримки з боку студентів, не виявляє агресивних тенденцій, поблажливий до їх оцінювання, іноді йде на поступки студентам, які

знижують ефективність їх навчально-виховного процесу, якість знань, навичок і вмінь, а в цілому – професійної підготовки.

Зміна мотивації щодо професійної діяльності, поведінки, характеру взаємин зі студентами і професійної спрямованості НПП призводить водночас і до зміни його стилю управління НВПС, що є *п'ятим напрямом* впливу соціальної та економічної депривації НПП на ефективність його професійної діяльності.

Депривований НПП застосовує, передусім, ліберальний (пасивний) стиль управління НВПС, який характеризується тим, що він надає студентам майже повну волю у виборі форм і методів учіння, виконанні педагогічних завдань, уникає консультацій, спілкування і взаємодії з ними, або навпаки, говорить багато, щоб сподобатися їм, не викликати нарікань і скарг; виявляє байдужість до проблем студентів, невимогливість і безконтрольність до виконання ними педагогічних завдань, іноді ставить не лише не заслужені завищені оцінки, а й позитивні оцінки за недоброякісну «самостійну» працю, з одного боку, щоб сподобатися їм, а з іншого – скрити своє невтручання в учіння студентів унаслідок зайнятості в інших місцях.

Шостим напрямом впливу соціальної та економічної депривації НПП на ефективність його професійної діяльності є виникнення у нього професійної деформації (знижується рівень професійної психолого-педагогічної надійності НПП). На думку Ю.А. Александровського, людині в умовах соціальної та економічної депривації властиві соціально-стресові розлади, що розвиваються здебільшого за моделлю типових посттравматичних стресових розладів і є масовими проявами станів психоемоційної напруженості та психічної дезадаптації [1, с. 5-10].

Унаслідок цього руйнуються й трансформуються властивості та якості особистості викладача. Деякі дослідники вбачають, що зміна властивостей та якостей особистості під впливом тих або інших чинників, що мають для неї життєво важливе значення [236], і є деформацією особистості. А дослідник В.Є. Орел до результатів професійної деформації відносить

виникнення специфічних установок та уявлень, появу певних рис особистості [169, с. 69].

Професійна деформація НПП часто має досить складну динаміку прояву і зачіпає різні боки психіки особистості, в тому числі мотиваційну, інтелектуальну, вольову і конативну сфери. Вона впливає на свідомість і самосвідомість НПП: деформуються їх потреби, мотиви, ідеали, почуття, воля, самооцінка, самоповага, самоуправління тощо.

В.А. Семиченко стверджує, що у ході професійної діяльності, вірніше на її основі, в НПП виникають так звані професійні деструкції – це негативні зміни, які призводять до порушення їх психічного та соматичного здоров'я, внаслідок чого розширюється панування «Я» професійного у сфері діяльності «Я» особистого (професіонал у всіх сферах життєдіяльності) [209].

Унаслідок впливу соціальної та економічної депривації НПП на його життя, професійну діяльність тривалий час – у нього розвиваються такі психічні утворення як емоційне виснаження (вигорання), деперсоналізація та редукція особистісних досягнень, які знижують рівень його професійної надійності.

Емоційне виснаження НПП виявляється в утраті позитивних емоцій та емоційного контакту зі студентами, у байдужості до їх проблем, емоційній холодності у стосунках з ними, ригідності, беземоційному реагуванні на радісні події, досягнення й удачу тощо.

Емоційне виснаження НПП призводить і до депресивного стану, і до почуттів втоми, і до спустошеності, і до втрати здатності бачити позитивні наслідки своєї праці, і до появи розчарованості, і до негативних установок щодо професійної діяльності та життя загалом.

Деякі вчені до особистісних факторів розвитку синдрому емоційного вигорання відносять: схильність до інтроверсії (низька соціальна активність і адаптованість), реактивність, жорсткість і авторитарність по відношенню до інших, низький рівень самоповаги, надмірно висока або низька мотивація

успіху, трудоголізм, високий рівень емпатії, реакція на стрес типу «А», вік, професійний стаж [59, с. 11-25].

Деперсоналізація НПП виявляється в деформації його особистісних властивостей та якостей, стосунків, почуттів, установок, «Я – образу», мотивації, складових свідомості й самосвідомості тощо.

Редукція особистісних досягнень НПП, передусім, виявляється в ревізії, переоцінці, переосмисленні своїх професійних досягнень і успіхів, життєвих цінностей, установок, самої професії, доцільності її вибору тощо, що призводить, зазвичай, до негативної оцінки самого себе, своєї професійної діяльності, досягнень та успіхів тощо.

Емоційне виснаження, деперсоналізація і редукція особистісних досягнень НПП також залежить і від ставлення до матеріальних благ (грошей). Якщо, приміром, НПП потребу в грошах пов'язує із своїми досягненнями, то у випадку наявності таких досягнень, але відсутності грошей (матеріальних благ), це приводить і до деперсоналізації, і до редукції особистих досягнень, оскільки ставлення до грошей з психологічних позицій має низку компонентів: 1) афективний; 2) когнітивний; 3) конативний.

Так, *афективний* компонент об'єднує ті феномени економічної свідомості, що пов'язані з емоційним ставленням до грошової системи суспільства і виявляється через оціночні судження та грошові емоції. Під грошовими емоціями розуміються переживання, котрі виникають несвідомо залежно від успіхів або невдач в грошових справах, надходження і відтоку грошей, грошових надій і побоювань. Вони залежать як від особистих і сімейних грошових станів, так і грошового благополуччя.

Проте бажання (і домагання) отримати матеріальні блага (гроші) визначають економічну поведінку НПП, котра, на думку О.С. Дейнеки, супроводжується певними емоціями [70-72]. До таких автор відносить акізитивні емоції – це такі, які тісно пов'язані зі сферами споживання і накопичення. Насичення потреби накопичення дає людині відчуття матеріальної свободи та безпеки від бідності.

Ще одна емоція – «грошова радість», пов'язана з фактом одержання, надходження грошей.

Деякі вчені вводять поняття «грошове щастя», під яким розуміють почуття задоволеності, насолоди, що виникають унаслідок грошового забезпечення, наявності коштів, достатніх для задоволення життєвих потреб, відсутністю грошових турбот.

До емоційного компоненту ставлення до грошей належить також грошовий страх, котрий відображає невпевненість у грошовому майбутньому, побоювання недостатності або відсутності грошових надходжень.

На нашу думку, відсутність таких емоцій як «грошова радість», «грошове щастя», а наявність грошового страху приводить до переживань, на підґрунті котрих виникає тривога, соціальний страх, соціальна фрустрація, що своєю чергою спричиняють емоційне виснаження й деперсоналізацію.

Гроші для НПП також виступають і як монетарна цінність [136], тому їх неотримання за свої досягнення, успіхи, іноді невтомну працю призводить до редукції його особистісних досягнень.

Конативний компонент ставлення до грошей у свідомості НПП відображається як сукупність регулятивних грошових мотивів та інших спонук. Під грошовими мотивами розуміють накопичення грошей, конкуренцію, егоїзм та альтруїзм, схильність до ризику, які визначають економічну спрямованість. Як зауважує О.С. Дейнека, вони допомагають пояснити монетарну поведінку особистості [72]. Якщо тривалий час не вдається накопичити грошей, то у НПП змінюється ставлення до професійної діяльності, тобто відбувається деформація деяких його властивостей, якостей, цінностей, емоцій, почуттів тощо.

Емоційне виснаження, деперсоналізація і редукція особистісних досягнень часто супроводжуються негативним ставленням людини до тих чи інших життєвих ситуацій, до діяльності інших та своєї власної. Тому емоційне виснаження, деперсоналізація і редукція особистісних досягнень

спричиняють неконструктивну поведінку НПП, знижують їх спонукально-мотиваційний потенціал, призводять до дезадаптації, страху, ригідності, стресів і тривоги, що підтверджується цілою низкою наукових досліджень, у тому числі [1; 8; 34; 46; 53; 54; 96; 228; 238].

Отже, професійна деформація супроводжується зростанням у НПП емоційного напруження, тривоги, страху, розпачу. Це іноді приводить до часткової або повної руйнації їх усталених професійних (і життєвих) принципів, пошуку нової парадигми життєдіяльності, оскільки міняються звичні уявлення про потреби, цінності, ідеали, мету; переосмислюється досягнуте, формується демонстративно-вороже ставлення до соціального довкілля, pojawiaються симптоми розладів особистісної ідентифікації та інші соціо-психогенні проблеми.

Таким чином, економічна депривація у поєднанні зі соціальною призводять до виникнення у НПП соціальної фрустрації, яка своєю чергою сприяє його зацикленню на певних проблемах, появі комплексів і бар'єрів. Зростає незадоволеність власними досягненнями в основних аспектах життєдіяльності, наявним матеріальним становищем і соціальним статусом, при цьому занижуються попередні соціальні здобутки, піддаються ревізійному попередні відносини із суб'єктами професійної діяльності, переоцінюються стосунки тощо. Це може призвести до перегляду Я-концепції, оскільки у самосвідомості НПП відбуваються негативні зміни, насамперед це стосується викривлень у самооцінці, що часто стає причиною розладів і дисгармоній у процесі особистісного становлення. Водночас І.О. Бобилева доводить, що це також шкодить психічному і фізичному здоров'ю особистості [22, с. 91-100].

Своєю чергою соціальна фрустрація, що виникла внаслідок соціальної та економічної депривації, неминуче породжує низку порушень, котрі виявляються в неадекватній поведінці, «втечі» від реальності, алкоголізмі, негативізмі тощо.

Оскільки соціальна та економічна депривації призводять до соціальної фрустрації, то однією із форм її переживання є регресія – це повернення до примітивних, часто попередніх безпечних та інфантильних форм поведінки, що своєю чергою веде до редукції особистісних досягнень у професійній педагогічній діяльності.

Депривований НПП переживає розбіжності між «Я-реальний» і «Я-бажаний». Це може спричинити зниження самооцінки, самоповаги, самоцінності, відповідальності, самоконтролю тощо, а з ними й переоцінку досягнень, вибору професії, життєвого шляху. Згідно поглядів З.С. Карпенко, в таких особистостях змінюються трансцендальні інтенції. Вона пояснює: «Унікальність життєвого шляху людини залежить від специфічної комбінації і домінування чотирьох базових інтенцій: задоволення потреб, адаптивного самообмеження, творчої експансії, встановлення внутрішньої гармонії» [98, с. 227]. При порушенні цих інтенцій змінюється і життєвий шлях особистості.

Якщо НПП переживають розвинуту соціальну та економічну депривацію тривалий час, то це, як правило, приводить до кризи, а також трансформації ціннісної системи особистості. Т.М. Титаренко щодо цього зазначає: «Кризой можна назвати такий віраж на життєвому шляху, коли під загрозою опиняється життєвий задум, проект майбутньої світобудови. Старий життєвий світ руйнується частково чи майже дощенту» [234, с. 14].

Отже, професійна деформація знижує рівень професійної психолого-педагогічної надійності НПП, а значить рівень ефективності його професійної діяльності в цілому.

Ми виявили, що НПП, які переживають соціальну й економічну депривацію, поділяються на три категорії:

І категорія – це ті, котрі прагнуть змінити своє становище законним шляхом і активно діють у цьому напрямі (пишуть дисертацію, додатково працюють у кількох місцях тощо);

II категорія – ті, які стають на шлях девіантної та делінквентної поведінки (беруть «подарки», вимагають додаткову оплату за свої послуги, пишуть студентам курсові й дипломні роботи тощо).

III категорія – ті, котрі зневірилися, переживають фрустрацію, впадають у стан депресії та зазнають інших невротичних руйнацій.

НПП, які перебувають тривалий час під впливом соціальної та економічної депривації, втрачають контроль над обставинами свого життя, не здатні відновити успішне соціальне функціонування і реалізують неадекватні моделі поведінки. Іноді в них розвивається стагнація. Як підкреслюють М.В. Савчин і Л.П. Василенко, «стагнація полягає у відсутності життєвих перспектив, недостатньому орієнтуванні людини в часі, втраті сенсу життя. Своім настроєм, поведінкою вона виражає втому від життя, пасивне очікування смерті» [206, с. 312]. В цьому випадку ніби паралізуються внутрішні ресурси, підсилюються тенденції безпорадності, соціального інфантилізму і симптомів фрустрації та апатії.

Таким чином, соціальна та економічна депривації НПП негативно впливають на якості й властивості його особистості, спрямованість професійної діяльності, її мотивованість, поведінку та взаємодію з колегами, студентами й студентськими колективами, якість управління НВПС і професійну психолого-педагогічну надійність, а значить на ефективність професійної діяльності в цілому.

Висновки до другого розділу

Результати здійсненого емпіричного дослідження дозволили констатувати той факт, що значна частина науково-педагогічних працівників ВНЗ України в сучасних соціально-економічних умовах переживає соціальну й економічну депривації. Вони не можуть належним чином задовольнити свої соціальні й економічні потреби. Соціальна й економічна депривації тісно пов'язані між собою й взаємозумовлені. Це підтверджує наявний сильний позитивний зв'язок

між ними, засвідчуючи те, що із підвищенням рівня розвитку економічної депривації – підвищується рівень розвитку соціальної депривації. Рівні розвитку соціальної та економічної депривації НПП визначались нами на основі одержаних емпіричних даних через відповідні коефіцієнти, числові значення яких було попередньо стратифіковано на: 1) дуже низький при $K = 0 \div 0,143$; 2) низький при $K = 0,144 \div 0,285$; 3) нижче середнього при $K = 0,286 \div 0,427$; 4) середній при $K = 0,428 \div 0,569$; 5) вище середнього при $K = 0,57 \div 0,711$; 6) високий при $K = 0,712 \div 0,853$; 7) дуже високий при $K = 0,854 \div 1$.

Результати, отримані внаслідок використання у дослідженні комплексу апробованих методик, дозволили виявити рівні розвитку ефективності професійної діяльності НПП КГ і КДГ через коефіцієнт, що становить собою середнє геометричне коефіцієнтів розвитку педагогічних умінь і якостей та ефективності їх застосування, організаторських і комунікативних здібностей, мотивації, професійної спрямованості, стилю управління НВПС, професійної психолого-педагогічної надійності (відсутності емоційного вигорання, деперсоналізації та редукції особистісних досягнень).

Встановлено, що ефективність професійної діяльності НПП КГ, в яких відсутня соціальна та економічна депривації, є значно вищою, ніж у НПП КДГ. У КГ ефективність професійної діяльності НПП в основному зосереджена на вище середнього і середньому рівнях розвитку, а у КДГ – в основному на середньому і нижче середнього рівнях.

У підгрупах НПП КДГ за величиною педагогічного стажу, які переживають соціальну та економічну депривації, рівень розвитку ефективності професійної діяльності науково-педагогічних працівників є нижчим, ніж у НПП КГ.

Внаслідок проведеного аналізу коефіцієнтів рангової кореляції Спірмена нами виявлено негативний (обернений) значущий зв'язок між соціальною депривацією та ефективністю професійної діяльності НПП) та значущий негативний (обернений) зв'язок між економічною депривацією та ефективністю професійної діяльності НПП.

З метою перевірки значущості впливу соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на ефективність їх професійної діяльності нами було здійснено багатofакторний регресійний аналіз. Для факторів соціальної депривації $R^2 = 0,631$ ($\rho \leq 0,05$), для факторів економічної депривації $R^2 = 0,605$ ($\rho \leq 0,05$), що вказує на залежність зміни ефективності професійної діяльності НПП під впливом соціальної та економічної депривацій.

Таким чином, соціальна та економічна депривації, котру переживають науково-педагогічні працівники, негативно впливають на ефективність їх професійної діяльності, тобто із підвищенням рівня соціальної та/чи економічної депривації знижується рівень розвитку ефективності їх професійної діяльності.

Виявлено, що соціальна та економічна депривації НПП впливають на психолого-педагогічні складові ефективності їх професійної діяльності, спричиняючи викривлення, недорозвинення, якостей, мотивації щодо професійної педагогічної діяльності, поведінки й характеру взаємин з колегами й студентами, професійної спрямованості, стилю управління навчально-виховним процесом студентів, виникнення й розвиток професійних деструкцій тощо.

Загалом соціальна та економічна депривації спричиняють виникнення у науково-педагогічних працівників тривоги, емоційного напруження, соціального страху, розпачу, серйозних розчарувань, екзистенційних депресивних переживань, невпевненості в собі, незадоволеності власними досягненнями в основних аспектах життєдіяльності та наявними матеріальним і соціальним статусом, при цьому занижуються попередні соціальні здобутки, піддаються ревізії попередні відносини із суб'єктами професійної діяльності, переосмислюються цінності тощо, що часто спричиняє соціальну фрустрацію. Все це неминуче породжує в НПП низку порушень, які виявляються в неадекватній поведінці, перегляді Я-концепції, зниженні самооцінки, «втечі» від реальності, негативізмі, провокації

життєвих криз, що приводить до деформації та зниження рівня ефективності професійної діяльності науково-педагогічного працівника.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях автора [42; 43; 225; 226; 227; 229; 231; 232; 263; 265].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено наукове завдання, яке полягає у з'ясуванні сутності і змісту психічної, соціальної та економічної депривації, а також їх впливу на ефективність професійної діяльності науково-педагогічних працівників, що дозволило зробити такі висновки:

1. На основі теоретичного аналізу з'ясовано, що психічна депривація може розглядатися як зниження дієспроможності психіки особистості, яке виникає з причин недорозвинення або несформованості чи руйнування певних психічних параметрів через незадоволення суб'єктом тих чи інших потреб, необхідних для його нормальної життєдіяльності й розвитку.

Психічна депривація виникає в певних деприваційних умовах, котрі спричиняють депривуючий процес, під яким ми розуміємо паралельно-послідовні зміни параметрів психіки суб'єкта. Параметрами психіки є критерії та показники того рівня розвитку, ступеня досконалості (якісний вимір) та інтенсивності функціонування (кількісний вимір) її складових, який забезпечує ефективність життєдіяльності суб'єкта на кожній віковій стадії його психосоціального розвитку.

Психічна депривація з причин незадоволення тих чи інших потреб поділяється на різні види, серед яких виділяють соціальну та економічну.

2. Встановлено, що соціальна та економічна депривації є видовими проявами психічної депривації та виявляються як зниження дієспроможності психіки внаслідок недорозвинення або несформованості чи руйнування певних психічних параметрів із причин незадоволення суб'єктом тих чи інших соціальних та економічних потреб, необхідних для його реальної чи уявної нормальної життєдіяльності й розвитку.

За змістом потреб соціальну депривацію можна поділити на такі підвиди: соціально-просторову, вікову, престижу, самоствердження, втрати сенсу, свободи вибору, соціопротекторну, гендерну, утрачених надій, статусно-рольову, невизнання, комунікації та взаємодії.

Економічна депривація, у свою чергу, поділяється на такі підвиди: базову, нормативну і відносну.

3. Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних учених дозволив встановити, що ефективність професійної діяльності науково-педагогічних працівників визначається їх оптимально спрямованою за змістом, педагогічними функціями та завданнями, активною педагогічно-психологічною взаємодією з викладачами, студентами й студентськими колективами, реалізацією ними сукупності доцільних психолого-педагогічних впливів, які разом сприяють якісному оволодінню студентами сучасними професійними знаннями, уміннями і навичками, а також формуванню в них особистісних якостей і властивостей, котрі необхідні для майбутньої фахової діяльності, активного суспільного та громадського життя.

На основі аналізу ефективності професійної діяльності науково-педагогічних працівників нами обґрунтовано психолого-педагогічні складові ефективної професійної діяльності науково-педагогічних працівників: 1) сукупність педагогічних знань, умінь, здібностей і якостей та їх ефективне застосування у навчально-виховному процесі; 2) ефективне управління навчально-виховним процесом; 3) професійно-культурна поведінка та ефективні взаємини з колегами, студентами й студентськими колективами; 4) позитивна мотивація щодо реалізації завдань навчально-виховного процесу; 5) позитивна професійна спрямованість; 6) професійна психолого-педагогічна надійність. Ці складові перебувають у складній взаємодії і залежно від їх прояву визначають дуже високий, високий, вище середнього, середній, нижче середнього, низький чи дуже низький рівень розвитку ефективності професійної діяльності науково-педагогічного працівника.

4. Результати емпіричного дослідження показали, що частина науково-педагогічних працівників переживає соціальну й економічну депривації. Виявлено, що рівень ефективності професійної діяльності науково-педагогічних працівників без ознак соціальної та економічної депривації (КГ) вищий, ніж рівень ефективності професійної діяльності науково-

педагогічних працівників депривованої групи. Встановлено, що в науково-педагогічних працівників КГ ефективність професійної діяльності виявляється переважно на високому, вище середнього й середньому рівнях розвитку, і навпаки, в науково-педагогічних працівників депривованої групи – переважно на середньому і нижче середнього рівнях розвитку. Рівень ефективності професійної діяльності науково-педагогічних працівників підгруп з різним педагогічним стажем також є вищим у КГ, ніж у депривованій групі. З підвищенням рівня розвитку соціальної і/чи економічної депривації науково-педагогічного працівника знижується рівень ефективності його професійної діяльності.

Негативний вплив соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на ефективність їх професійної діяльності здійснюється внаслідок: 1) зміни мотивації щодо професійної педагогічної діяльності – замість мотивації на досягнення успіху в педагогічній діяльності формується мотивація уникнення невдачі; 2) зміни позитивного змісту поведінки і характеру взаємин із колегами та студентами на деструктивні; 3) зміни професійної спрямованості з вектора «спрямованість на справу» на вектори «спрямованість на взаємодію» і «спрямованість на себе»; 4) зміни демократичного стилю управління навчально-виховним процесом студентів на ліберальний (пасивний); 5) домінування астенично-песимістичних настроїв; 6) руйнування професійної психолого-педагогічної надійності внаслідок, передусім, емоційного виснаження, вигорання, деперсоналізації та редукції особистісних досягнень.

З метою попередження й усунення негативного впливу соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на ефективність їх професійної діяльності ми пропонуємо:

1) розробити програму розвитку й підтримки ефективної професійної діяльності викладачів, яка має охоплювати: а) тренінги стимулювання професійного зростання; б) тренінги профілактики емоційного вигорання, деперсоналізації та редукції особистісних досягнень; в) тренінги

комунікативних умінь, ділові й рольові ігри; г) тренінги мотивації саморозвитку, самоудосконалення, саморегулювання, самоконтролю, досягнення успіху; д) тренінги навичок і вмінь управління навчально-виховним процесом студентів; е) тренінги на особистісну корекцію самооцінки, адаптацію до наявних соціально-економічних умов тощо;

2) розробити антистресові програми для викладачів, особливо молодих, багатодітних тощо, які переживають соціальну й економічну депривацію;

3) здійснювати моніторинг соціальної та економічної депривації у науково-педагогічних працівників ВНЗ, а також рівня ефективності їх професійної діяльності.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у розширенні та удосконаленні методів психодіагностики соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників, дослідженні впливу на ефективність професійної діяльності НПП різних підвидів соціальної та економічної депривації, розробці та апробації відповідних превентивних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александровский Ю. А. Социально-стрессовые расстройства / Ю. А. Александровский // Обозрение психиатрии и медицинской психологии имени В. М. Бехтерева. – 1992. – № 2. – С.5-10.
2. Алексеенкова Е. Г. Личность в условиях психической депривации: [учебное пособие] / Е. Г. Алексеенкова – СПб. : Питер, 2009. – 96 с.
3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: [підручник] / А. М. Алексюк. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
4. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды: в 2 т. / Б. Г. Ананьев. – М.: Педагогика, 1980. – Т.1. – 1980. – 232 с.
5. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 5-9.
6. Антонова О. Є. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування: монографія / О. Є. Антонова. – Житомир: Житомирський держ. пед. ун-т, 2003. – 208 с.
7. Ануфрієва Н. М. Соціальна психологія: [навч.-метод. посібник] / Ануфрієва Н. М., Зелінська Т. М., Єрмаков Н. О. – К.: Каравела, 2009. – 216 с.
8. Асмолов А. Г. Культурно-историческая психология и конструирование миров / А. Г. Асмолов. – М. : Ин-т практ. психол.; Воронеж: НПО “МОДЭК”, 1996. – 320 с.
9. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения: общедидактический аспект / Ю. К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1997. – 254 с.
10. Бандура А. Теория социального научения / А. Бандура; [пер. с англ.]. – СПб.: Евразия, 2000. – 320 с.
11. Барабанщиков А. В. Проблемы педагогической культуры преподавателей вузов. К вопросу о сущности педагогической культуры / А. В. Барабанщиков // Советская педагогика. – 1981. – № 1. – С. 71-77.

12. Бартол К. Психология криминального поведения / Карл Бартол. – СПб.: Прайм–ЕВРОЗНАК, 2004. – 352 с.
13. Батаршев А. В. Тестирование: Основной инструментарий практического психолога: учеб. пособие / А. В. Батаршев [2-е изд.]. – М: Дело, 2001. – 240 с.
14. Бевз Г. Вплив деприваційних чинників на психічний розвиток дитини / Г. Бевз, О. Дорошенко // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / наук. ред. С. Д. Максименко. – К.: 2003, Т. V, ч. 5. – С. 25-34.
15. Белл Д. Преступление как американский образ жизни / Д. Белл // Социология преступности. – М.: Прогресс, 1996. – С. 232-276.
16. Бенедиктов Б. А. Вопросы формирования профессиональных способностей у студентов педагогического вуза / Б. А. Бенедиктов // Психология профессиональной подготовки в вузе. – Минск: Нар. osveta. – 1982. – С. 7-13.
17. Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль / Л. Берковиц; [пер. с англ.]. – СПб.: Прайм-еврознак, 2001. – 510 с.
18. Берн Э. Игры в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений. Люди которые играют в игры. Психология человеческой судьбы / Э. Берн; [пер. с англ.]. – Минск: ПРАМЕБ, 1992. – 383 с.
19. Бибрих Р. Р. Из истории проблемы детерминизма в психологии мотивации / Р. Р. Бибрих // Вестник Моск. гос. ун-та. Серия 14. Психология. – 1978. – № 2. – С. 75-87.
20. Битянова Н. Р. Проблема саморазвития личности в психологии: Аналитический обзор / М. Р. Битянова. – М. : Флинта, 1998. – 48 с.
21. Блейк Р., Моутон Дж. С. Научные методы управления / Р. Блейк, Дж. С. Моутон [пер. с англ.]. – К.: Наукова думка, 1990. – 247 с.
22. Бобылева И. А. Профессиональное самоопределение детей, оставшихся без попечения родителей / И. А. Бобылева // Вопросы психологии детей и подростков. – 2006. – № 1. – С. 91-100.

23. Бойко В. В. Синдром «эмоционального выгорания» в профессиональном общении / В. В. Бойко. – СПб.: Питер-Пресс, 1999. – 105 с.
24. Бойко В. В. Энергия эмоций: [2-е изд., доп. и перераб.] / В. В. Бойко. – СПб.: Питер, 2004. – 474 с.
25. Бойц Р. Поради викладачам-початківцям: [практ. посіб.] / Р. Бойц Р. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. – 446 с.
26. Болотов В. А. Проектирование профессионального педагогического образования / В. А. Болотов, Е. И. Исаев, В. И. Слободчиков, Н.А. Шайденко // Педагогика. – 1997. – № 4. – С. 66-72.
27. Большой психологический словарь / [сост. и общ. ред. Б .Г. Мещеряков, В. П. Зинченко]. – СПб.: Прайм – ЕВРОЗНАК, 2007. – 672 с.
28. Бондар В. Дидактика / В. Бондар. – К.: Либідь, 2005. – 264 с.
29. Боришевський М. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності: [монографія] / Мирослав Боришевський. – К.: Академвидав, 2010. – 416 с.
30. Братусь Б. С. Аномалии личности / Б. С. Братусь. – М.: Мысль, 1988. – 301 с.
31. Бромет Е. Психічне здоров'я дітей, потерпілих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС: досвід епідеміологічного дослідження) / Е. Бромет, Н. Паніна, Г. Карсон [та ін.] // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 6. – С. 25-52.
32. Брутман В. И. Профилактика раннего социального сиротства / В. И. Брутман, А. А. Северный, С. Н. Еникополов // Особый ребенок и его окружение (медицинские, социальные и психологические аспекты). – М.: Мысль, 1993. – С.47-48.
33. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 528 с.
34. Варава Л. А. Особенности переживания личностью чувства одиночества в состоянии социальной депривации: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 /

Варава Людмила Анатольевна: НАПН України, Інститут психології імені Г. С. Костюка. – К., 2010. – 189 с.

35. Варій М. Й. Енергетична концепція психіки і психічного: [монографія] / М. Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 318 с.

36. Варій М. Й. Загальна психологія: підручник / М. Й. Варій; Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності. – [4-те вид., виправ. і доповн.]. – К: Знання, 2014. – 1047 с.

37. Варій М. Й. Психологія особистості: [навч. пос.] / М. Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури”, 2008. – 592 с.

38. Варій М. Й. Загальна психологія: підр. [для студ. вищ. навч. закл.; 3-тє вид.] / М. Й. Варій – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 1007 с.

39. Варій М. Й. Морально-психологічний стан військ, його оцінка та підтримка на високому рівні: [монографія] / М. Й. Варій. – Львів: ВВП ДУ ”ЛП”, 1996. – 311 с.

40. Варій М. Й. Педагогіка вищої школи: методики визначення ефективності: [навч.-метод. посіб.] / М. Й. Варій, М. М. Козяр, М. С. Коваль. – К.: Знання, 2013. – 118 с.

41. Варій Ю. Вплив психічної депривації на комунікацію в управлінській діяльності / Ю. Варій : матеріали «круглого столу» [«Психологія комунікації і впливу в управлінській діяльності»], (Львів, 28 січня 2010 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – С. 29-33.

42. Варій Ю. М. Вплив економічної депривації на поведінку молоді / Ю. М. Варій // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – 2009. – Вип. 2. – С. 18-31.

43. Варій Ю. М. Вплив психічної депривації на формування молодіжних злочинних груп / Ю. М. Варій : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. [«Психологічні аспекти національної безпеки: організована злочинність»], (Львів, 13-14 травня 2010 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – С. 31-34.

44. Варій Ю. М. Психічна депривація молоді України – загроза національній безпеці / Ю. М. Варій : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.

- [«Психологічні аспекти національної безпеки»], (Львів, 22-23 вересня 2009 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – С. 27-30.
45. Варій Ю. М. Психічна депривація студентської молоді України першого десятиліття ХХІ століття / Ю. М. Варій // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – 2008. – Вип. 2. – С. 27-40.
46. Варій Ю. М. Соціальна депривація як вид психічної депривації / Ю. М. Варій // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – 2010. – Вип. 2. – С. 3-15.
47. Введение в педагогическую деятельность: учеб. пособ. [для студ. высш. пед. учеб. заведений] / А. С. Роботова, Т. В. Леонтьева, И. Г. Шапошникова [и др.]; под ред. А. С. Роботовой. – М.: Издательский центр “Академия”, 2002. – 208 с.
48. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма / М. Вебер; [пер. с нем. М. И. Левина, П. П. Гайденко, А. Ф. Филиппова]; Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – 804 с.
49. Великий тлумачний словник української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2007. – 1736 с.
50. Вишневський Омелян. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Омелян Вишневський. – [2-ге вид., доп. і змін.]. – Дрогобич: Коло, 2006. – 608 с.
51. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко [та ін.]; – [2-е вид.]. – К.: Каравела, 2008. – 400 с.
52. Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посіб. / О. І. Власова. – К.: Либідь, 2005. – 400 с.
53. Водопьянова Н. Е. Психическое «выгорание» и качество жизни / Н. Е. Водопьянова, Е. С. Старченкова // Психологические проблемы самореализации личности. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 2002. – Вып. 6 – С. 11-25.

54. Водопьянова Н. Е. Синдром выгорания: диагностика и профилактика / Н. Е. Водопьянова, Е. С. Старченкова. – [2-е изд.] – СПб.: Питер, 2005. – 336 с.
55. Гальчинский А. С. Основы экономической теории: [підруч.] / А. С. Гальчинский, П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. – К.: Вища школа, 1995. – 471 с.
56. Гальчинський А. С. Теорія грошей: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / А. С. Гальчинський. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. – 411 с.
57. Гернет М. Н. Избранные произведения / М. Н. Гернет; [отв. ред. А.Б. Сахаров]. – М.: Юридическая литература, 1974. – 639 с.
58. Гордеева О. В. Аналитическая интроспекция и кратковременная сенсорная депривация как методы изменения состояния сознания / О. В. Гордеева, Г. Н. Финикова // Вопросы психологии. – 2005. – № 6. – С. 72-81.
59. Гордеева О. В. Изменение состояния сознания при сенсорной депривации / О. В. Гордеева // Вестник МГУ. Серия 14. Психология. – 2004. – № 1. – С. 79-87.
60. Гордієнко О. Тенденції розвитку соціальної політики та суспільна свідомість / Олена Гордієнко // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2002. – №4. – С. 100-102.
61. Готлиб А. С. Адаптация россиян к новым экономическим условиям: масштабы, динамика, факторы успешности / А. С. Готлиб // Проблемы экономической психологии; [отв. ред. А. Л. Журавлев, А. Б. Купрейченко]. – М.: Изд-во ИП РАН, 2004. – Т. 1. – С. 460-480.
62. Гошовський Я. О. Психолого-педагогічні основи ресоціалізації депривованих підлітків: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07 / Гошовський Ярослав Олександрович: АПН України, Інститут психології імені Г. С. Костюка. – К., 2009. – 464 с.

63. Гошовський Я. О. Становлення образу Я в підлітків школи-інтернату в умовах депривації батьківського впливу: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Гошовський Ярослав Олександрович: АПН України, Інститут психології імені Г. С. Костюка.. – К., 1995. – 177 с.
64. Граббе М. Синдром вигорання – болезнь нашего времени. Почему люди выгорают и что можно против этого предпринять / Мартин Граббе ; [пер. с нем. В. Г. Немченова]. – СПб. : Речь, 2008. – 96 с.
65. Гремлинг С. Практикум по управлению стрессом / Сандра Гремлинг, Сара Ауэрбах; [пер. с англ. А. Смирнова]. – СПб.: Питер, 2002. – 240 с.
66. Гришина Н. В. Психология конфликта / Наталия Владимировна Гришина. – СПб. : Питер, 2005. – 464 с.
67. Гришина Н. В. Психология социальных ситуаций / Н. В. Гришина // Психологический журнал. – 1997. – № 1. – С.121-132.
68. Гура О. І. Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04 / Гура Олександр Іванович: Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2008. – 753 с.
69. Дейнека О. С. Динамика отношения российских предпринимателей к деньгам / О. С. Дейнека: // Материалы 3-го Всероссийского съезда психологов. – СПб., 2003, Т.3. – С. 38-40.
70. Дейнека О. С. Символизация денег: опыт эмпирического исследования / О. С. Дейнека // Проблемы экономической психологии. Т. 1; [отв. ред. А. Л. Журавлёв, А. Б. Купрейченко]. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2004. – С. 207-240.
71. Дейнека О. С. Экономическая психология: учеб. пос. / О. С. Дейнека. – СПб.: Питер, изд. С.-Петербур. ун-та, 2000. – 160 с.
72. Дейнека О. С. Экономическая психология: социально-политические проблемы / О. С. Дейнека. – СПб.: Питер, 1999. – 240 с.

73. Дембицька Н. М. Соціально-психологічні проблеми економічної соціалізації молоді / Н. М. Дембицька // Соціальна психологія. – 2008. – №3 (29). – С. 53-67.
74. Диагностика профессионального «выгорания» (К. Маслач, С. Джексон) / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов // Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М., 2002. – С. 360-362.
75. Дилигенский Г. Г. К проблеме социального актора в России / Г. Г. Дилигенский // Куда идет Россия?.. Власть, общество, личность; [под общ. ред. Т. И. Заславской]. – М.: Моск. высш. шк. соц. и экон. наук, 2000. – С. 410-418.
76. Дмитриев Ю. А. Пенитенциарная психология / Ю. А. Дмитриев, Б. Б. Казак. – Ростов н/Д: Феникс, 2007. – 681 с.
77. Додонов Б. И. Структура и динамика мотивов деятельности / Б. И. Додонов // Вопросы психологии. – 1984. – № 4. – С. 126-130.
78. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб.: Питер, 1999. – 368 с.
79. Есарева З. Ф. Особенности деятельности преподавателя высшей школы / З. Ф. Есарева. – Л.: ЛГУ, 1974. – 112 с.
80. Єржабкова Б. Вибрані питання соціальної педагогіки / Бланка Єржабкова. – Дрогобич: Вимір, 2003. – 364 с.
81. Журавлев А. Л. Нравственно-психологическая регуляция экономической активности / А. Л. Журавлев, А. Б. Купрейченко. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2003. – 430 с.
82. Зайчук В. Нормативно-правове забезпечення освіти в Україні / В. Зайчук // Вища школа. – 2002. – № 2-3. – С. 3-18.
83. Закон України “Про вищу освіту // Освіта України. – № 17. – 26 лютого 2002 р.
84. Законодавство України про освіту. Збірник законів. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 159 с.

85. Залевский Г. В. Теория субъекта и фиксированные формы поведения / Г. В. Залевский // Психологический журнал. – 2003. – Т. 24. – № 3. – С. 32-36.
86. Занюк С. С. Психология мотивации: Теория и практика мотивирования. Мотивационный тренинг / Занюк С. С. – К.: Эльга-Н: Ника-Центр, 2001. – 352 с.
87. Зиммель Г. Конфликт современной культуры / Г. Зиммель: [пер с нем.]. – Избранное. – Т.1. – М.: Юристь, 1996. – 607 с.
88. Зиммель Г. Философия денег. Теория общества / Г. Зиммель; [пер. с нем. Н. Н. Вокач]. – М.: Юристь, 1999. – 416 с.
89. Зимняя И. А. Педагогическая психология: [учеб. пособ.] / И. А. Зимняя. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – 480 с.
90. Змеев С. И. Технология обучения взрослых / С. И. Змеев // Педагогика. – 1998. – №7. – С. 42-45.
91. Зубіашвілі І. К. Ставлення до грошей як фактор економічної соціалізації старшокласників: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.05 / Зубіашвілі Ірина Костянтинівна; НАПН України, Інститут психології ім. Г. С. Костюка. – Київ, 2009. – 269 с.
92. Зубова О. Н. Сущность и структура акмеологических способностей / О. Н. Зубова // Акмеология. – 2003. – № 4. – С. 80-84.
93. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб.: Издательство «Питер», 2006. – 508 с.
94. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: учеб. пособ. [для студ. высш. учеб. завед.] / И. Ф. Исаев. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 208 с.
95. Карамушка Л. М. Психологія управління: навч. посіб. / Л. М. Карамушка. – К.: Міленіум, 2003. – 344 с.
96. Карамушка Л. М. Сидром “професійного вигорання” у вчителів: гендерні аспекти / Л. М. Карамушка, Т. В. Зайчикова. – К.: Міленіум, 2003 – 40 с.

97. Карнышев А. Д. Психология собственности как область исследования в экономической психологии / А. Д. Карнышев // Проблемы экономической психологии. – М.: Изд-во «ИП РАН», 2004. – Т.1. – С. 139-166.
98. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості: монографія / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. – 512 с.
99. Кете де Врис Манфред. Мистика лидерства. Развитие эмоционального интеллекта / Кете де Врис Манфред [пер. с англ.]. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 311 с.
100. Кибанов А. Я. Управление персоналом организации / А. Я. Кибанов. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 638 с.
101. Кириленко Т. С. Афективна сфера особистості / Т. С. Кириленко // Психологія: підручник [за заг. ред. Ю. Л. Трофімова. – 3-тє вид., стереотип.]. – К.: Либідь, 2001. – С. 337-382.
102. Китаев-Смык Л. А. Выгорание персонала. Выгорание личности. Выгорание души / Л. А. Китаев-Смык // Вопросы психологии экстремальных ситуаций. – 1989. – № 4. – С. 2-21.
103. Китаев-Смык Л. А. Стесс и психологическая экология / Л. А. Китаев-Смык // Природа. – 2007. – № 7. – С. 98-105.
104. Кияшко Л. А. Психологічні аспекти соціальної інерції в умовах економічної депривації / Л. А. Кияшко, Н. А. Полетаєва // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К.: 2003, Т.ІУ, ч.5. – С. 124-130.
105. Климов Е. А. Введение в психологию труда / Е. А. Климов. – М.: МГУ, 1988. – 199 с.
106. Князев Е. А. Педагогика и психология социальной депривации (исторический аспект) / Е. А. Князев // Вопросы психологии. – 1993. – № 3. – С. 39-47.
107. Кобыляцкий И. И. Основы педагогики высшей школы / И. И. Кобыляцкий. – К.: Вища школа, 1978. – 287 с.

108. Ковалев В. И. Мотивы поведения и деятельности / В. И. Ковалев. – М.: Наука, 1988. – 192 с.
109. Ковальчук В. Професійна та світоглядно-методологічна підготовка сучасного вчителя: модернізаційний аналіз / Володимир Ковальчук. – Київ-Дрогобич: Коло, 2004. – 264 с.
110. Кондаков И. М. Психология. Иллюстрированный журнал / И. М. Кондаков. – [2-е изд., доп. и перераб.]. – СПб. : ЕВРОЗНАК, 2007. – 783 с.
111. Кондратьев М. Ю. Социальная психология закрытых образовательных учреждений / М. Ю. Кондратьев. – СПб.: Питер, 2005. – 304 с.
112. Коржуев А. В. Подготовка преподавателя высшей школы / А. В. Коржуев, В. А. Попков // Педагогика. – № 7. – 2000. – С. 53-58.
113. Корнев М. Н. Соціальна психологія: Підручник / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К.: АТ «Київська книжкова фабрика», 1995. – 304 с.
114. Коробейников М. П. Современный бой и проблемы психологии / М. П. Коробейников. – М.: Воениздат, 1972. – 240 с.
115. Краткий психологический словарь / [сост. Л. А. Карпенко; под. общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – М.: Политиздат, 1985. – 431 с.
116. Кузовлев В. П. Преподавание в вузе: наука и искусство / В. П. Кузовлев // Педагогика. – 2000. – № 1. – С. 52-57.
117. Кузьмина Н. В. Методы системного педагогического исследования / Н. В. Кузьмина. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1980. – 172 с.
118. Кузьмина Н. В. Педагогическое мастерство учителя как фактор развития способностей учащихся / Н. В. Кузьмина // Вопросы психологии. – 1984. – № 1. – С. 54-75.
119. Кузьмина Н. В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М.: Высшая школа, 1989. – 119 с.

120. Кузьмина Н.В. Профессионализм педагогической деятельности: [метод. пособ.] / Н. В. Кузьмина, А. А. Реан. – Санкт-Петербург-Рыбинск, 1993. – 54 с.
121. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / А.І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
122. Куликов Л. В. Сущность и функции психического состояния / Л. В. Куликов // Психология состояний. Хрестоматия: [сост.Т. Н. Васильева, Г. Ш. Габдреева, А. О. Прохоров; под ред. А. О. Прохорова]. – М.: ПЕР СЭ; СПб.: Речь, 2004. – С. 39-47.
123. Кун Д. Основы психологии: Все тайны поведения человека / Деннис Кун – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2005. – 720 с.
124. Кухарев Н. В. На пути к профессиональному совершенству / Н. В. Кухарев. – М.: Просвещение, 1990. – 159 с.
125. Кухарев Н. В., Решетько В. С. Диагностика педагогического мастерства и педагогического творчества (опыт, критерии измерения, прогнозирование: [в 3 ч.] / Н. В. Кухарев, В. С. Решетько. – Мн.: Ред. жур. «Адукацыя і выхаванне», 1996. – Ч. 1: Диагностика педагогического мастерства. – 1996. – 104 с.
126. Лангмейер И. Психическая депривация в детском возрасте / И. Лангмейер, З. Матейчек; [пер. с чехосл. Г. А. Овсянникова]. – [Изд. 1-е русск.]. – Прага: ЧССР: Авиценум. Медицинское издательство, 1984. – 334 с.
127. Лебедев В. И. Психология и психопатология одиночества и групповой изоляции: учеб. пособ. для вузов / Владимир Иванович Лебедев. – М.: Юнити – Дана, 2002. – 407 с.
128. Левитов М. Д. О психических состояниях человека / М. Д. Левитов. – М.: Просвещение, 1964. – 342 с.
129. Левитов Н. Д. Определение психического состояния / М. Д. Левитов // Психология состояний. Хрестоматия: [сост. Т. Н. Васильева, Г. Ш. Габдреева, А. О. Прохоров; под ред. А. О. Прохорова]. – М.: ПЕР СЭ; СПб.: Речь, 2004. – С. 31-34.

130. Лэнгеле А. Эмоциональное выгорание с позиции экзистенциального анализа / А. Лэнгеле // Вопросы психологии. – 2008. – № 2. – С. 3-16.
131. Леонтьев А. Н. Мышление / А. Н. Леонтьев // Познавательные психические процессы: [сост. и общ. ред. А. Г. Маклакова]. – СПб: Питер, 2001. – С. 356-367.
132. Лишенные родительского попечительства: хрестоматия, учеб. пособ. / [ред.-сост. В. С. Мухина]. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
133. Лобков Ю. Л. Социально-психологические аспекты эффективности помощи подросткам и юношам в условиях социальной депривации: автореф. дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Юрий Леонідович Лобков. – М., 1998. – 21 с.
134. Ложкін Г. В. Економічна психологія: навч. посіб. / Г. В. Ложкін, В. В. Спасенніков. – [2-ге вид., переробл. і доповн.] – К.: ВД «Професіонал», 2007. – 400 с.
135. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б. Ф. Ломов. – М.: Наука, 1984. – 444 с.
136. Мазараки А. А. – Философия денег: монография / А. А. Мазараки, В. В. Ильин. – К.: Киев. нац. торг.-эконом. ун-т, 2004. – 719 с.
137. Макарова Л. Н. Преподаватель высшей школы: индивидуальность, стиль, деятельность: монография: [в 2 ч.] / Л.Н. Макарова. – М.: МГПУ, ТГУ им. Г. Р. Держивина. – 2000. – Ч.2: – 2000. – 142 с.
138. Макаров В. В. Транзактный анализ – восточная версия / В. В.Макаров, Г. А. Макарова. – М.: Наука, 2002. – 156 с.
139. Максименко С. Д. Основи генетичної психології: навч. посібник / Сергій Дмитрович Максименко. – К.: НІЩ Перспектива, 1998. – 220 с.
140. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості / Сергій Дмитрович Максименко. – К.: Вид-во ТОВ «КММ», 2006. – 240 с.
141. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі: [в 2 т.] / Сергій Дмитрович Максименко. – К.: Форум, 2002. – Т.1: Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології. – 2002. – 319 с.

142. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Просвещение, 1996. – 308 с.
143. Маркс К. Экономические рукописи 1857-1859 годов: [сочинения в 2 т.] / К. Маркс, Ф. Энгельс; [пер. с нем. С. А. Алексеева]. – М.: Изд-во политической литературы, 1955. – Т.1: – 1955. – 559 с.
144. Маслоу А. Мотивация и личность / Абраам Маслоу; [пер. с англ.]. – СПб.: Питер, 2006. – 352 с.
145. Маслюк А. М. Особливості переживання людиною довготривалої фізіологічної депривації (на матеріалах голодоморів в Україні): дис. ... канд. псих. наук: 19.00.01 / Маслюк Андрій Миколайович: НАПН України, Інститут психології імені Г. С. Костюка. – К., 2010. – 231 с.
146. Матушанский Г. У. Основные характеристики психолого-педагогической подготовки преподавателя высшей школы на современном этапе / Г. У Матушанский, Ю. В. Цвенгер // Психологическая наука и образование. – 2001. – № 2. – С. 26-31.
147. Мерлин В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности / В. С. Мерлин. – М.: Педагогика, 1986. – 256 с.
148. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; [пер. с англ.]. – М.: Дело, 2000. – 704 с.
149. Мещеряков Б. Г. Большой психологический словарь / [сост. Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко]. – М.: Прайм-Еврознак, 2003 – 672 с.
150. Міжнародна статистична класифікація хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я. Десятий перегляд. – К. : Здоров'я, 2001. – Т. 3. – 817 с.
151. Мінецька І. Українська вища школа – складова загальноєвропейської освіти / Ірина Мінецька // Освіта України. – 2004. – № 41. – С. 2-3.
152. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / [уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М.Ф. Степко]. – К.: Освіта України, 2004. – 60 с.

153. Моляко В. А. Психологические последствия Чернобыльской катастрофы / Валентин Алексеевич Моляко // Вопросы психологии. – 1992. – № 1. – С. 135-146.
154. Москалець В. П. Види діяльності з позицій суб'єктного підходу в психології / В. П. Москалець // Психологія і суспільство. – 2012. – №4. – С. 66-77.
155. Москалець В. П. Духовні горизонти особистості: потенціал вершинної аналітики / В.П. Москалець // Психологія і суспільство. – 2011. – №1. – С. 73-84.
156. Москалець В. П. Психологія особистості: [навч. посіб.] / В. П. Москалець. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 416 с.
157. Москалець В. П. Структурно-функціональна організація особистості / В. П. Москалець // Психологія і суспільство. – 2010. – №2. – С. 20-25.
158. Москалець В. П. Три сили для людини: від «великого інквізитора» до канонічної психології Володимира Роменця / В. П. Москалець // Психологія і суспільство. – 2012. – №2. – С. 6-14.
159. Москалець В. П. Психічне вигорання – реальність чи вигадка? / В. П. Москалець, Т. І. Колтунович // Практична психологія та соціальна робота: [наук.-практ. освіт.-метод. журнал]. – 2012. – № 1. – С. 58-65.
160. Мясенко В. В. Соціально-психологічні механізми фінансової поведінки молоді: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Мясенко Вікторія Володимирівна: АПН України, Інститут соціальної та політичної психології. – Київ, 2008. – 242 с.
161. Мясенцев В. Н. Личность и неврозы / В. Н. Мясенцев. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1960. – 426 с.
162. Мясенцев В. Н. Сознание как единство отражения действительности и отношения к ней человека / В. Н. Мясенцев // Проблемы сознания. – М.: Воен. издат., 1970. – С. 126-132.
163. Найдьонов М. І. Формування системи рефлексивного управління в організаціях / М. І. Найдьонов. – К. Міленіум, 2008. – 484 с.

164. Никитина Н. Н. Основы профессионально–педагогической деятельности: учеб. пособ. [для студ. учреждений сред. проф. образов.] / Н. Н. Никитина, О. М. Железнякова, М. А. Петухова. – М.: Мастерство, 2002. – 288 с.
165. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології: [навч. посіб.] / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К.: Видавництво центр «Просвіта», Пошуково-видав. агентство «Книга Пам'яті України», 2000. – 368 с.
166. Новейший психологический словарь / [сост. В. Б. Шапарь, В. Е. Россоха, О. В. Шапарь]; [под. общ. ред. Б. В. Шапаря]. – Изд. 3-е. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007. – 806 с.
167. Нормальная физиология. Курс физиологии функциональных систем / [под ред. К. В. Судакова]. – М.: Медицинское информационное агентство, 1999. – 718 с.
168. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління: [навч. посіб.] / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Київ: Академвидав, 2003. – 695 с.
169. Орел В. Е. Феномен «выгорания» в зарубежной психологии: эмпирические исследования / В. Е. Орел // Журнал практической психологии и психоанализа. – 2001 – №3. – С. 69.
170. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Ортинський. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 472 с.
171. Ответчиков А. В. Психические состояния военнослужащих в особых условиях ведения боевых действий / А. В. Ответчиков. – М.: ГАВС, 1991. – 112 с.
172. Паніна Н. Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття та морально-психологічний стан за умов тотальної аномії / Наталія Паніна // Соціологія: теорія, практика, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 5-26.
173. Педагогика: учебник / [Сластенин В. А., Исаев И. Ф., Мищенко А. И., Шиянов Е. Н.]. – М.: Школа-Пресс, 2000. – 512 с.

174. Педагогика и психология высшей школы / [под ред. С. И. Самыгина]. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 544 с.
175. Педагогика и психология высшей школы: учеб. пособ. / [отв. ред. М. В. Буланова-Топоркова]. – Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 544 с.
176. Педагогика: учеб. пособ. / [В. А.Сластенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов]. – 4-е изд. – М.: Школа-Пресс, 2002. – 512 с.
177. Педагогічна майстерність: підручник для вищ. пед. навч. закл. / [за ред. І. А. Зязюна]. – К.: Вища школа, 1997. – 349 с.
178. Педагогічні технології у неперервній освіті: монографія / [за ред. С. О. Сисоєвої]. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
179. Петров Э. Г. Самосовершенствование преподавателя: [учеб. пособ.] / Э. Г. Петров, Л. Н. Радванская, Н. В. Шаронова. – Херсон: ОЛДІ-плюс, 2002. – 144 с.
180. Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника суспільного розвитку та інтеграції в Європейське співтовариство // Освіта України. – 2005. – №17. – С. 12-15.
181. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс : учебник [для студ. пед. вузов]: [в 2 кн.] / И. П. Подласый. – М.: Гуманит. изд. центр. ВЛАДОС, 2000. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 2000. – 576 с.
182. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи: підруч., [3-тє вид., випр. і доп.] / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – К: Каравела, 2011. – 360 с.
183. Позняков В. П. Психологические отношения и деловая активность субъектов экономической деятельности в условиях разных форм собственности / В. П. Позняков // Психологический журнал. – 2000. – Т. 21. – № 6. – С. 38-50.
184. Поліщук В. М. Вікова та педагогічна психологія (програмні основи, змістові модулі, інформаційне забезпечення): [навчально-методичний посібник] / В. М. Поліщук. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 330 с.

185. Попков В. А. Дидактика высшей школы / В. А. Попков, А. В. Коржуев. – М.: Издательский центр “Академия”, 2004. – 192 с.
186. Прихожан А. М. Дети без семьи / А. М. Прихожан, Н. Н. Толстых. – М.: Педагогика, 1990. – 160 с.
187. Прохоров А. О. Определение понятия «психическое состояние» / А. О. Прохоров // Психология состояний. Хрестоматия: [сост. Т. Н. Васильева, Г. Ш. Габдреева, А. О. Прохоров; под ред. А. О. Прохорова]. – М.: ПЕР СЭ; СПб.: Речь, 2004. – С. 34-39.
188. Психические состояния. Хрестоматия / [сост. Л. В. Куликов]. – СПб.: Питер, 2000. – 490 с.
189. Психодиагностика: учеб. [для вузов] / Л. Ф. Бурлачук. – СПб.: Питер, 2003. – 352 с.
190. Психологическая энциклопедия / [под ред. Р. Корсина, А. Ауэрбаха]. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2006. – 1096 с.
191. Психология здоровья : учеб. [для ВУЗов] / Под ред. Г. С. Никифорова. – СПб.: Питер, 2006. – 607 с.
192. Психология личности. Хрестоматия: [в 2 т.]. – Самара: Издательский дом “БАХРАМ”, 1999. – Т. 2: – 1999. – 544 с.
193. Психология менеджмента: учеб. для вузов / [под ред. Г. С. Никифорова]. – [2-е изд., доп. и перераб.] – СПб.: Питер, 2004. – 639 с.
194. Психология педагогического общения: сборник научных трудов. – Т. 2. – Кировоград, 1991. – 191 с.
195. Психология состояний. Хрестоматия / [сост. Т. Н. Васильева, Г. Ш. Габдреева, А. О. Прохоров; под ред. А. О. Прохорова]. – М.: ПЕР СЭ; СПб.: Речь, 2004. – 480 с.
196. Психология: Словарь / [под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – [2-е изд., испр. и доп.] – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
197. Психологічна енциклопедія / [авт.-упоряд О. М. Степанов]. – К.: «Академвидав», 2006. – 424 с.

198. Развитие творческих возможностей обучаемых: учеб. пособ. / [под ред. С. И. Мельникова, В. М. Цымбала, В. И. Чигрикова]. – Харьков: ХГУ, 1990. – 84 с.
199. Реан А. А. Характерологические особенности подростков-делинквентов / А. А. Реан // Вопросы психологии. – 1991. – №4. – С. 139-143.
200. Реан А. А. Психология и педагогика / А. А. Реан, Н. В. Бордовская, С. Н. Розум. – СПб.: Питер, 2004. – 432 с.
201. Ребер А. Депривация / А. Ребер // Большой толковый психологический словарь. – М.: Вече-АСТ. – 2001. – Т.1. – С. 226.
202. Рибалка В. В. Психологія честі та гідності особистості: культурологічні та аксіологічні аспекти: [навч.-метод. посіб.] / В. В. Рибалка. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – 512 с.
203. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога: учеб. пособ: [в 2 кн.] / Е. И. Рогов. – М.: Изд-во ВЛАДОС, 2003. – Кн. 1: Система работы психолога с детьми разного возраста. – 2003. – 384 с.
204. Российская педагогическая энциклопедия: [в 2 т.] / [редкол.: В. В. Давыдов (глав. ред.) и др.]. – М.: БРЭ, 1993 – 528 с.
205. Рубинштейн С. Л. Теоретические вопросы психологии и проблема личности / С. Л. Рубинштейн // Психология личности. Хрестоматия. – Самара: Издательский дом “БАХРАМ”, 1999. – Т. 2. – С. 227-244.
206. Савчин М. В. Вікова психологія: [навч. посіб.] / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К.: Академвидав, 2006. – 360 с.
207. Самойленко П. И. Системно-деятельностный подход к разработке и внедрению обобщенных технологий обучения / П. И. Самойленко // Среднее профессиональное образование. – 1998. – №3. – С. 25-38.
208. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности / [под ред. В. А. Ядова]. – Л.: Наука, 1979. – 264 с.
209. Семиченко В. А. Пути повышения эффективности изучения психологии / В. А. Семиченко. – К.: «Магістр-S», 1997. – 124 с.

210. Семиченко В. А. Психология педагогической деятельности: [навч. посіб.] / В. А. Семиченко. – К.: Вища шк., 2004. – 335 с.
211. Сергиенко Е. А. Проблема психического развития: некоторые острые вопросы и пути их решения / Е. А. Сергиенко // Психологический журнал. – 1990. – Т. II. – № 5. – С. 150-160.
212. Слостенин В. А. О проектировании содержания высшего педагогического образования / В. А. Слостенин // Преподаватель. – 1999. – № 5. – С. 3-9.
213. Слободчиков В. И. Интегральная периодизация общего психического развития / В. И. Слободчиков, Г. А. Цукерман // Вопросы психологии. – 1996. – № 5. – С. 41-52.
214. Словарь психолога-практика / [сост. С. Ю. Головин]. – [2-е изд.]. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2001. – 976 с.
215. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: учеб. пособ. [для студ. высш. пед. учеб. завед.] / С. Д. Смирнов. – М.: Издательский центр “Академия”, 2003. – 304 с.
216. Современные проблемы исследования синдрома выгорания у специалистов коммуникативных профессий : Коллективная монография / [под. ред. В. В. Лукьянова, Н. Е. Водопьяновой, В. Е. Орла, С. А. Подсадного, Л. Н. Юрьевой, С. А. Игумнова]. – Курск, Курский гос. ун-т, 2008. – 336 с.
217. Соколова И. В. Технології організації методичної роботи у вищому закладі освіти / І. В. Соколова // Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія: [С. О. Сисоева та ін.]. – К.: ВІПОЛ, 2001. – С. 400-457.
218. Сочивко Д. В. Расколотый мир. Опыт анализа психодинамики личности человека в экстремальных условиях жизнедеятельности / Д. В. Сочивко. – М.: ПЕР СЕ, 2002. – 304 с.
219. Спесивцева О. И. Отрицательные эмоции индивида как рефлексия относительной депривации / О. И. Спесивцева // Вестник ЧелГУ. Сер. 8. Экономика. Социология. Социальная работа. – 2004. – № 1 (1). – С. 38-40.

220. Средин Г. В. Человек в современной войне / Г. В. Средин, Д. А. Волков, М. П. Коробейников. – М.: Воениздат, 1981. – 254 с.
221. Столяренко Л. Д. Основы психологии / Л. Д. Столяренко. – Ростов н/Д.: Изд-во «Феникс», 1997. – 736 с.
222. Столяренко Л. Д. Педагогическая психология / Л. Д. Столяренко. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – Ростов н/Д.: Издательство «Феникс», 2003. – 544 с. – (Серия «Учебники и учебные пособия»).
223. Творогова Н. Д. Общение: диагностика и управление / Н. Д. Творогова. – М.: Смысл, 2002. – 246 с.
224. Теплов Б. М. Проблемы психологии индивидуальных различий / Б. М. Теплов. – М.: Наука, 1961. – 347 с.
225. Терлецька Ю. М. Вплив духовної депривації на поведінку людей сучасного суспільства / Ю. М. Терлецька : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [«Наука і духовність у системі сучасного управління»], (Львів, 19 квітня 2012 р.). – Львів: «Сполом», 2012. – С. 258-259.
226. Терлецька Ю. М. Вплив економічної депривації на професійно-педагогічну діяльність науково-педагогічних працівників / Ю. М. Терлецька // Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Том. X. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. – Вип. 22. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2012. – С. 826-835.
227. Терлецька Ю. М. Духовна депривація громадян – загроза національній безпеці України / Ю. М. Терлецька : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. [«Психологічні аспекти національної безпеки»], (Львів, 27-28 жовтня 2011 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – С. 124-125.
228. Терлецька Ю. М. Економічна депривація як чинник впливу на культуру управління / Ю. М. Терлецька : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [«Культура управління в системі розвитку економіки України»], (Львів, 05 березня 2013 р.). – Львів: «СПОЛОМ», 2013. – С. 134-136.

229. Терлецька Ю. М. Психічна депривація науково-педагогічних працівників / Ю. М. Терлецька // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – Вип. 1. – С. 134-144.
230. Терлецька Ю. М. Психологічні особливості управління науково-педагогічними працівниками навчальною діяльністю студентів / Ю. М. Терлецька // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – Вип. 2. – С. 241-253.
231. Терлецька Ю. М. Вплив соціальної депривації на ефективність професійної діяльності викладачів вищої школи / Ю. М. Терлецька // Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Том. V. Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. – Вип. 13. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2013. – С. 274-283.
232. Терлецька Ю. М. Ефективність фахової діяльності викладачів вищих навчальних закладів: педагогічно-психологічний аспект / Ю. М. Терлецька // Вища школа. – 2014. – №1(115). – С. 81-90.
233. Терлецька Ю. М. Психічна депривація – порушення нормального функціонування людської психіки / Ю. М. Терлецька // Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Том. X. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. – Вип. 25. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2013. – С. 477-486.
234. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості у межах і за межами буденності / Тетяна Михайлівна Титаренко. – К. : Либідь, 2003. – 376 с.
235. Феденко Н.Ф. Общие вопросы военной психологии / Н.Ф. Феденко // Основы военной психологии и педагогики: учеб. пособ. – [2-е изд., перераб.]. – М.: Воениздат, 1981. – С. 7-32.

236. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2002. – 490 с.
237. Фокин Ю. Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: методология, цели и содержание, творчество: учеб. пособ. [для студ. высш. учеб. завед.] / Ю. Г. Фокин. – М.: Издательский центр “Академия”, 2002. – 224 с.
238. Форманюк Т. В. Синдром “эмоционального сгорания” как показатель профессиональной дезадаптации учителя / Т. В. Форманюк // Вопросы психологии. – 1994. – № 6. – С. 57-64.
239. Фромм Э. Бегство от свободы / Эрих Фромм. – М.: Прогресс, 1990. – 336 с.
240. Харченко Н. Порівняння методологічних підходів до вимірювання рівня бідності / Наталія Харченко // Соціологія: теорія, практика, маркетинг. – 2000. – № 3. – С. 86-99.
241. Хорошкина Елена. Профессиональное «выгорание» специалистов / Елена Хорошкина // Отдел кадров. – 2005. – №5. – С. 3-5.
242. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии. Работы советских психологов периода 1946-1980 гг. / [под ред. И. И. Ильясова, В. Я. Ляудис]. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 404 с.
243. Часнокова И. И. О тенденции исследования состояний человека в советской психологии / И. И. Часнокова // Психология состояний. Хрестоматия: [сост. Т. Н. Васильева, Г. Ш. Габдреева, А. О. Прохоров; под ред. А. О. Прохорова]. – М.: ПЕР СЭ; СПб.: Речь, 2004. – С. 17-23.
244. Чепелева Н. А. Психологические особенности эмоционального выгорания преподавателей высших учебных заведений: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.01/ Чепелева Наталья Александровна: Краматорский экономико-гуманитарный институт. – Краматорск, 2010. – 195 с.
245. Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека: учеб. пособ. / В. Д. Шадриков. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Издательская корпорация «Логос», 1996. – 320 с.

246. Шадриков В. Д. Формирование подсистемы профессионально важных качеств в процессе профессионализации / В. Д. Шадриков, В. Н. Дружинин // Проблемы индустриальной психологии. – Ярославль: Из-во Ярославского гос. ун-та, 1979. – С. 3-18.
247. Шиянов Е. Н. Развитие личности в обучении: учеб. пособ. [для студ. пед. вузов] / Е. Н. Шиянов, И. Б. Котова. – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 288 с.
248. Шпиц Р. А. Первый год жизни: психоаналитическое исследование нормального и отклоняющегося развития объектных отношений / Р. А. Шпиц, В. Г. Коблинер; [пер. с англ.]. – М.: Геррус, 2000. – 384 с.
249. Ядвиршис Л. А. Преодоление депривации у детей в деятельности педагога / Л. А. Ядвиршис. – Брянск : БИПКРО, 1997. – 54 с.
250. Якунин В. А. Педагогическая психология: учеб. пособ. / В. А. Якунин. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А.: «Полиус», 1998. – 639 с.
251. Bartkowicz Z. Efektywnosc resocjialisowania nieletnich w zakladzie poprawczym i wychowawczym / Z. Bartkowicz. – Lublin: UMCS, 1987. – 320 s.
252. Burisch M. Das Burnout-Syndrom. 3. Auflage / M. Burisch. – Heidelberg. Springer Mediyin Verlag. – 2006. – P. 3-14.
253. Dietorich. Elbing. Peagitsch. Ritseher. Psychology de der Zehrerpersonlichkiet. – Munchen, Base1, 1983. – 200 p.
254. Ginsburg S. G. The Problem of the Burned Out Executive / Sigmund G. Ginsburg // Personal Journal. – 1974. – № 53. – P. 598- 600.
255. Lexicon of psychiatric and mental health terms. – [2ad ed.]. – Geneva : World Health Organization. – 1994. – 108 p.
256. Maslach C. Prevention of burnout: new perspectives / C. Maslach, J. Goldberg // Applied and Preventive Psychology. – 1998. – Vol. 7. – P. 63-74
257. Morrow L. the burnout of almost everyone / L. Morrow // Time Magazine. – 1981. – № 60 (21 September). – P. 84-96.
258. Much K. Burnout Prevention for professionsls in psychology / In G. R. Waltz and R. Yep (Eds). VISTAS: Compelling Perspectives in Couseling / K. Much,

- A. L. Swanson, R. L. Jazzevski. – Alexandria, VA : American Counseling Association, 2005. – 328 p.
259. Perlmen B. «Burnout» : summery and future and research / Benedict Perlmen // *Humens relations*. – 1982. – Vol. 14. – № 5. – P. 153-162.
260. Roberts G. A. Prevention of burn-out / Glann A. Roberts // *Advances in Psychiaric Treatment*. – 1997. – Vol. 3. – P. 282-289.
261. Rothin P. Diagnose Boreout : warum Unterforderung im Job krank macht / Philippe Rothlin, Peter Werder. – Heidelberg : Redline Wirtschaft, 2007. – 136 p.
262. Schaufeli W. B. Burnout : 35 years of research and practice / Wilmar B. Schaufeli // *Carer Development Internatinal*. – Vol. 14. – № 3. – 2009. – P. 204-220.
263. Warij Juliana. Rola psychologa organõw spraw wewnętrznych w przewycięzaniu kryzysõw zawodowych występujących u pracownikõw milicji / Juliana Warij : materiały poseminaryjne [«Polsko-Ukraińska wymiana doświadczeń w zakresie przygotowania psychologõw policyjnych do zabezpieczenia zdarzeń nadzwyczajnych»], (Szczytno (Polska), 2008). – WSPol. Szczytno, 2008. – P. 150-154.
264. Terłecka J. M. Deprywacja psychiczna przyczyną funkcjonowania psychiki / J.M. Terłecka // *Pedagogica Katolicka*. – Nr 13 (2/2013) – P. 122-128.
265. Терлецька Ю.М. Вплив економічної депривації викладачів вищої школи на ефективність їх професійної діяльності / Ю.М. Терлецька // *Science and education a new dimension. Pedagogy and Psychologi*. – II(10). – Issue 20. – 2014. – P. 143-146.

ДОДАТКИ

Додаток А

Професійні знання і вміння науково-педагогічних працівників.

Педагогічно-психологічні аспекти управління науково-педагогічними працівниками навчально-виховним процесом студентів

А.1 Базові знання і вміння, що забезпечують основні види діяльності викладача у вищому навчальному закладі (в обробці О.І. Гури)

Таблиця А.1.1

Базові знання, що забезпечують основні види діяльності викладача у вищому навчальному закладі

Основні види професійної діяльності викладача ВНЗ	Базові знання в галузі теорії та практики
<p>Навчальна діяльність:</p> <ul style="list-style-type: none"> – читання лекцій, проведення лабораторних, практичних та індивідуальних занять; – керівництво виконанням самостійної роботи й індивідуальних завдань; – керівництво навчальною та виробничою практикою студентів; – рецензування наукових робіт, консультування студентів та аспірантів; – проведення контрольних заходів: приймання заліків і іспитів; – участь у державній атестації студентів тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> – загальнонаукової та спеціально-наукової методології; – дидактики вищої школи; – спеціальної методики викладання дисциплін; – нормативно-правових засад організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі; – технологій організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі; – вікової та педагогічної психології, психології вищої школи; – психології управління; – фахові знання (за спеціальністю); – з основ використання технічних засобів навчання та комп'ютерної техніки; – ведення ділової документації тощо.
<p>Наукова діяльність:</p> <ul style="list-style-type: none"> – виконання планових наукових досліджень (написання дисертацій; монографій, підручників, навчальних посібників, словників, довідників, статей, тез доповідей тощо). 	<ul style="list-style-type: none"> – загальнонаукової та спеціально-наукової методології досліджень; – нормативних засад організації наукової діяльності; – логіки наукового пізнання; – технологій організації наукових досліджень; – вікової та педагогічної психології, психології вищої школи; – психології управління; – фахові знання (за спеціальністю); – з основ використання технічних засобів наукових досліджень; – ведення ділової документації тощо.

Основні види професійної діяльності викладача ВНЗ	Базові знання в галузі теорії та практики
<p>Методична діяльність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - написання і підготовка до видання конспектів лекцій, методичних матеріалів до всіх форм практичних занять та видів практик студентів; - розробка навчальних і робочих планів, програм; - складання завдань для проведення модульного, тестового та підсумкового контролю, екзаменаційних білетів; - розробка й упровадження нових інноваційних форм і методів організації навчально-виховного процесу тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> - нормативно-правового забезпечення професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів; - загальнонаукової та спеціально-наукової методології; - дидактики вищої школи; - теорії розвитку освіти в різних педагогічних системах; - спеціальної методики викладання дисциплін; - технологій організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі; - вікової та педагогічної психології; - психології вищої школи; - психології управління; - фахові знання (за спеціальністю); - з основ використання технічних засобів навчання та комп'ютерної техніки; - ведення ділової документації тощо.
<p>Організаційно-виховна діяльність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - робота в науково-методичних комісіях, акредитаційній комісії, в експертних і фахових радах, у спеціалізованих радах по захисту дисертацій; - кураторство студентських груп; - організація та проведення культурно-виховних заходів тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> - нормативно-правових засад організації навчально-виховного процесу, організації наукової діяльності у вищому навчальному закладі; - тенденцій розвитку, основних напрямів та результатів наукових пошуків відповідно до фаху (спеціальності); - фахові знання (за спеціальністю) та тенденції їх розвитку; - вікової та педагогічної психології, психології вищої школи; - основ профорієнтаційної роботи, методів діагностики; - психології управління; - ведення ділової документації тощо.
<p>Професіогенез:</p> <ul style="list-style-type: none"> - успішна професійна адаптація; - формування оптимального індивідуального стилю професійної діяльності. 	<ul style="list-style-type: none"> - психології педагогічної діяльності; - педагогіки та психології вищої школи; - основ психогігієни та психопрофілактики; - основ акмеології тощо.

Базові вміння, що забезпечують виконання основних видів професійної діяльності викладача у вищому навчальному закладі

Основні види професійної діяльності викладача ВНЗ	Базові вміння
<p>Навчальна діяльність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - читання лекцій, проведення лабораторних, практичних та індивідуальних занять; - керівництво виконанням самостійної роботи та індивідуальних завдань; керівництво навчальною й виробничою практикою студентів; - рецензування наукових робіт, консультування студентів та аспірантів; - проведення контрольних заходів: приймання заліків й іспитів; - участь у державній атестації студентів тощо. 	<p align="center">Гностичні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - аналізувати педагогічну ситуацію; - аналізувати власну педагогічну діяльність; - знаходити способи оптимального вирішення педагогічних проблем тощо; - встановлювати внутрішньодисциплінарні та міждисциплінарні зв'язки дисциплін, що викладаються. <p align="center">Прогностичні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - прогнозувати перебіг та результати педагогічного процесу, розвитку особистості та її соціально-професійних відносин тощо. <p align="center">Дидактичні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - складати навчальний матеріал (розробляти структуру матеріалу, його згортання та розгортання тощо); - організовувати та проводити лекцію, практичні заняття з усіх форм (чітко формулювати тему, ставити мету та завдання заняття, обґрунтовувати план роботи, правильно дозувати час заняття, застосовувати технічні засоби тощо); - проектувати модульну організацію освітнього процесу; - визначати найбільш раціональні форми, методи та технології навчання; - застосовувати інформаційні технології в процесі контролю знань. <p align="center">Комунікативні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - встановлювати психологічний контакт; - створювати комфортний психологічний клімат в освітньому процесі; - керувати й управляти процесом спілкування; - налагоджувати зворотний зв'язок; - адекватно інтерпретувати поведінку; - протистояти стереотипам сприйняття; - володіти загальною комунікативною культурою. <p align="center">Організаційні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - активізувати навчально-професійну діяльність студентів; - організувати навчальну діяльність студентської групи; - мотивувати самостійну роботу студентів.

Продовження табл. А.1.2

Основні види професійної діяльності викладача ВНЗ	Базові вміння
	<p>Рефлексивні: аналізувати свою професійну діяльність: правильність постановки мети і завдань; адекватність змісту педагогічного процесу поставленим завданням; відповідність форм, методів, засобів навчання індивідуальним і віковим особливостям тих, хто навчається, тощо.</p>
<p>Наукова діяльність: – виконання планових наукових досліджень (написання дисертацій; монографій, підручників, навчальних посібників, словників, довідників, статей, тез доповідей тощо).</p>	<p>Конструктивні: – формулювати мету, проблему, гіпотезу, завдання дослідження; – здійснювати селекцію наукової інформації; – переробляти наукову інформацію; – здійснювати контроль за системою знань, необхідних для проектування процесу наукового пошуку; – передбачувати та здійснювати попередню оцінку результатів дослідження; – здійснювати бібліографічну роботу з використанням сучасних інформаційних технологій.</p> <p>Проектувальні: – створювати моделі наукового пошуку; – будувати систему наукових гіпотез та доказів.</p> <p>Гностичні: – аналізувати зв'язки між явищами; – аналізувати власну наукову діяльність; – розроблювати та адаптувати методи наукових досліджень.</p> <p>Організаційні: – активізувати наукову діяльність студентів; – реалізовувати результати наукових досліджень у педагогічній практиці.</p> <p>Рефлексивні: – аналізувати власну наукову діяльність: доцільність, значущість обраної наукової проблеми, правильність постановки мети і завдань; – адекватність змісту наукового дослідження поставленим завданням; – відповідність методів дослідження професійній етиці тощо.</p>
<p>Методична діяльність: – написання і підготовка до видання конспектів лекцій, методичних</p>	<p>Гностичні: – аналізувати педагогічну ситуацію; – аналізувати ефективність власної педагогічної діяльності; – знаходити способи оптимального вирішення науково-педагогічних проблем.</p>

Продовження табл. А.1.2

Основні види професійної діяльності викладача ВНЗ	Базові вміння
<p>матеріалів до всіх форм практичних занять та видів практик студентів;</p> <ul style="list-style-type: none"> - розробка навчальних і робочих планів, програм; - складання завдань для проведення модульного, тестового та підсумкового контролю, екзаменаційних білетів; - розробка й упровадження нових інноваційних форм і методів організації навчально-виховного процесу тощо. 	<p style="text-align: center;">Конструктивні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - складати навчальну, робочу документацію; - розробляти моделі навчальної діяльності студентів; - розробляти та впроваджувати нові форми і методи організації навчально-виховного процесу; - здійснювати селекцію наукової інформації. <p style="text-align: center;">Прогностичні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - прогнозувати перебіг та результати педагогічного процесу, розвитку особистості та її соціально-професійних відносин тощо. <p style="text-align: center;">Дидактичні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - складати навчальний матеріал (розробляти структуру матеріалу, його згортання та розгортання тощо); - організувати та проводити лекцію, практичні заняття з усіх форм (чітко формулювати тему, ставити мету та завдання заняття, обґрунтовувати план роботи, правильно дозувати час заняття, застосовувати технічні засоби, наочний, дидактичний матеріал); - проектувати модульну організацію освітнього процесу; - визначати найбільш раціональні форми, методи та технології освітнього процесу. <p style="text-align: center;">Комунікативні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - встановлювати психологічний контакт; - керувати й управляти процесом спілкування; - налагоджувати зворотний зв'язок; - адекватно інтерпретувати поведінку; - протистояти стереотипам сприйняття; - володіти загальною комунікативною культурою. <p style="text-align: center;">Рефлексивні:</p> <p>аналізувати ефективність професійної підготовки, методів організації навчально-виховного процесу</p>
<p>Організаційно-виховна діяльність:</p> <ul style="list-style-type: none"> - робота в науково-методичних комісіях, акредитаційній комісії, в експертних і фахових радах, у спеціалізованих радах із захисту дисертацій; 	<p style="text-align: center;">Конструктивні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - здійснювати селекцію наукової інформації; - переробляти наукову інформацію; - здійснювати контроль за системою знань, необхідних для проектування процесу наукового пошуку; - визначати найбільш раціональні форми, методи та технології виховного процесу; <p style="text-align: center;">Проектувальні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - створювати умови для активізації наукового пошуку;

Продовження табл. А.1.2

Основні види професійної діяльності викладача ВНЗ	Базові вміння
<ul style="list-style-type: none"> - кураторство студентських груп; - організація та проведення культурно-виховних заходів тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> - передбачати індивідуально-психологічну схильність особистості до тієї чи іншої спеціальності; - моделювати виховний і професійний простір становлення та розвитку майбутнього фахівця. <p style="text-align: center;">Гностичні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - аналізувати стан та тенденції розвитку професійного простору спеціальності, вимоги до майбутнього фахівця; - розроблювати та адаптувати методи діагностики, технології профорієнтаційної роботи. <p style="text-align: center;">Організаційні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - активізувати науково-педагогічну взаємодію та співробітництво; - мотивувати студентів до участі у виховній роботі; - мотивувати студентів до участі у наукових конференціях, семінарах; - поширювати та популяризувати результати наукових досліджень. <p style="text-align: center;">Комунікативні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - встановлювати психологічний контакт; - створювати комфортний психологічний клімат в освітньому процесі; - корКДГувати й управляти процесом спілкування; - налагоджувати зворотний зв'язок. <p style="text-align: center;">Рефлексивні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - аналізувати рівень власної професійно-педагогічної культури.
<p>Професіогенез:</p> <ul style="list-style-type: none"> - успішна професійна адаптація; - формування оптимального індивідуального стилю професійної діяльності; - досягнення професійного акме. 	<p style="text-align: center;">Рефлексивні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - аналізу власної професійної діяльності завдяки аналізу вірності постановки цілей, їх переводу в конкретні завдання та адекватність комплексу завдань вихідним умовам; - аналізу причин успіхів та невдач, помилок та ускладнень у процесі реалізації професійних завдань; - аналізу досвіду власної професійної діяльності в його цілісності та відповідності науковим критеріям. <p style="text-align: center;">Перцептивні та комунікативні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сприймати та адекватно інтерпретувати інформацію від партнера зі спілкування; - встановлювати контакт, позитивний зворотний зв'язок; - створювати умови колективного пошуку, сумісної діяльності.

Основні види професійної діяльності викладача ВНЗ	Базові вміння
	<p style="text-align: center;">Психорозвивальні та корекційні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - здійснювати первинну самодіагностику власного психологічного стану; - володіння методами ранньої самокорекції професійних деформацій та деструкцій особистості; - володіння техніками саморКДГуляції; - розподіляти увагу та підтримувати її стійкість тощо.

А.3 Опис функціонально-процесуальної схеми педагогічно-психологічних аспектів управління НПП навчально-виховним процесом студентів (див. рис. А.3.1)

Збір психолого-педагогічної інформації про хід НВПС здійснюється з використанням різних емпіричних методів, серед яких спостереження, аналіз результатів діяльності студентів, незалежних характеристик, біографічний, а також об'єктивні, суб'єктивні та проєктивні методики (тести) і т.д. Отже, науково-педагогічний працівник має володіти знаннями, навичками і вміннями психодіагностики. Це також обумовлено й тим, що нині розробляються і все частіше застосовуються педагогічні тести з метою педагогічного контролю й оцінки ЗНУ студентів.

Аналіз психолого-педагогічної інформації передбачає застосування НПП усіх операцій мислення, тобто аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування, групування, класифікації та систематизації, а також усіх форм мислення – судження, міркування, умовиводу і поняття. Такий аналіз дає змогу виявити наявний інтелектуальний рівень та навченість студентів, рівень їх мотивації до навчальної діяльності, особливості протікання психічних пізнавальних процесів, індивідуально-психологічні (темперамент, характер, здібності, спрямованість та ін.) й соціально-психологічні (статус, соціальну роль, соціальну позицію та ін.) особливості.

Рис. А.3.1 Функціонально-процесуальна схема педагогічно-психологічних аспектів управління науково-педагогічними працівниками навчально-виховним процесом студентів.

Він здійснюється посередництвом знань педагогічної теорії та психології (насамперед загальної, педагогічної, соціальної, впливу, особистості, психодіагностики) в їх прикладному аспекті, в тому числі й стосовно своєї власної діяльності.

Для оцінки ефективності здійснення управління навчально-виховним процесом студентів важливі рефлексивні вміння науково-педагогічних працівників, які полягають в аналізі й оцінюванні своєї власної педагогічної діяльності, особистісних якостей, дій і вчинків, а також того, як він (науково-педагогічний працівник) сприймається та оцінюється студентами.

Прийняття рішення на зміну й корекцію НВПС полягає у прийнятті рішень, які спрямовані на удосконалення й підвищення його. Ці зміни, наприклад, можуть стосуватися стилю управління навчально-виховним процесом студентів, власної поведінки, взаємин зі студентами і студентськими групами, формування мотивації, змісту чи методики викладання навчальної дисципліни, методики самостійної роботи та ін.

Прогнозування результатів НВПС при відповідному психолого-педагогічному впливі. Прогнозування полягає в тому, що НПП має передбачити динаміку інтелектуальних, вольових, емоційно-почуттєвих, мотиваційних і конативних змін, які відбуваються або мають відбутися з конкретним студентом і/ чи зі студентським колективом при тому чи іншому психолого-педагогічному впливі, виявити й проаналізувати тенденції їхнього розвитку, психологічні й соціально-психологічні бар'єри, наявні психолого-педагогічні проблеми та ін.

Прогнозування в діяльності НПП передбачає наявність вміння цілепокладання. Виходячи з того, що мета його педагогічної діяльності відображена змодельованим результатом кількісних та якісних змін, які мають відбутися в розвитку майбутніх фахівців, то розв'язання педагогічних завдань розбивається за числовими ознаками, що дає можливість розрізняти стратегічні, тактичні та оперативні види

прогнозування.

Кожен вид прогнозування має психологічне підґрунтя, яке включає пізнавальну діяльність НПП, його мотивацію, здібності, уяву (концептуальний образ) та ін.

Проектування психолого-педагогічного впливу на хід та ефективність НВПС. Проектувальна діяльність НПП органічно пов'язана з оцінкою ним пізнавальної, вольової, емоційно-почуттєвої, мотиваційної та конативної сфер особистості студента для вироблення психолого-педагогічних орієнтаційно-проективних дій та операцій, сутність котрих полягає у конструюванні змісту навчальної роботи.

Для здійснення управлінського проектування навчальною діяльністю студентів НПП має володіти високою продуктивністю розумової діяльності. Для цього потрібно а) мати гнучкий і рухливий розум, що виявляється в умінні НПП, в залежності від умов, приймати швидкі рішення, а також визначати шляхи, форми, методи і засоби їх виконання; б) володіти логічністю розумової діяльності, котра характеризується послідовністю викладення думок і концентрацією розуму на чітко певному предметі або явищі; в) мати широту розуму, котра дозволяє науково-педагогічному працівникові охоплювати широке коло проблем, щоб побачити й зрозуміти їх взаємозв'язок і взаємообумовленість.

У цьому випадку науково-педагогічний працівник розробляє модель психологічного впливу в реальних соціально-психологічних умовах. Для побудови такої моделі науково-педагогічний працівник має володіти знаннями психології особистості, соціальної психології, вікової та педагогічної психології, психології впливу, психології відмінностей, психології пізнавальної діяльності, мотивації та ін.

Проектувальна діяльність науково-педагогічних працівників органічно пов'язана з орієнтаційно-проективними діями та операціями, сутність якої полягає у конструюванні змісту навчально-виховної роботи, в оптимальному доборі способів організації діяльності студентів, які найповніше реалізують

зміст і викликають їх захоплення спільною діяльністю.

Вибір, обґрунтування форм, методів і засобів психолого-педагогічного впливу на НВПС. НПП для реалізації наміченого плану та досягнення поставлених цілей має відібрати (підготувати) адекватні форми, методи і засоби психолого-педагогічного впливу. Отже, він має знати теорію і практику здійснення психолого-педагогічного впливу. Рівень уміння відбирати навчальний матеріал, перетворювати матеріал науки в дидактичний матеріал навчального предмета знаходиться у прямій залежності від якості знань основ самої науки. В педагогічних уміннях реалізуються як психолого-педагогічні знання про мету, завдання, принципи, сутність навчання й виховання, так і знання про способи організації педагогічного процесу.

Здійснення психолого-педагогічного впливу на хід НВПС. Власне здійснення психолого-педагогічного впливу НПП на студентів і студентські колективи відбувається посередництвом їхньої організаторсько-методичної діяльності, як складової управління навчальною діяльністю студентів. Організаторсько-методична діяльність НПП пов'язана із включенням студентів у різні види діяльності та організацією діяльності студентського колективу. В такій ситуації він буде моделлю своєї діяльності з урахуванням прогнозу можливих її результатів у реальних соціально-педагогічних умовах, а також, «оцінює ефективність засобів, які використовує, стан педагогічної системи можливості й резерви зростання, виконуючи внаслідок цього функцію педагогічного контролю» (Исаев И.Ф. *Профессионально-педагогическая культура преподавателя: Учебн. пособие для студ. высш. учеб. заведений.* – М.: Издательский центр “Академия”, 2002. – С. 95).

Для реалізації організаторсько-методичної діяльності НПП необхідно оволодівати мобілізаційними, методично-технологічними, розвиваючими та орієнтуючими вміннями.

Ця діяльність пов'язана із психологічним забезпеченням включення студентів і студентських колективів у різні види діяльності. Таке

психологічне забезпечення вимагає формування у студентів позитивної мотивації та волі, спрямованих на оволодіння ними навичками і вміннями роботи щодо «добування» професійних ЗНУ.

Складовими управлінської діяльності НПП також є його орієнтаційні вміння, котрі полягають у здатності науково-педагогічних працівників здійснювати соціально-психологічний вплив з метою формування таких ідеалів, ідей, поглядів, принципів, якостей, на які б орієнтувалися студенти у своїй життєдіяльності.

У процесі дослідження управління НПП навчальною діяльністю студентів важливе місце займає формування в останніх умінь визначати засоби і методи навчання, а також вмиле його поєднання з методами одержання та оброблення. Це вміння й навички роботи з друкованими джерелами інформації, бібліографіями, вміння добувати інформацію з різних джерел і переробляти її стосовно до цілей та завдань навчально-виховного процесу.

Здійснення психолого-педагогічного впливу передбачає також формування позитивної мотивації щодо навчання. Воно полягає в постійному спонуканні студентів до активної пізнавальної діяльності, професійно орієнтованої поведінки, спілкування та діяльності тощо. Для цього НПП повинен володіти відповідною сукупністю вмінь.

Важливими для здійснення такого впливу є комунікативні вміння, які добре розкриті у підручнику «Педагогічна майстерність» (І.А. Зязюн). Вони пов'язані з впливом, що здійснює на студентів НПП через уміння встановлювати й підтримувати доброзичливі стосунки зі студентами, власним прикладом пробуджувати їх до активної навчальної, науково-пошукової та інших видів діяльності. Тут вимагається прояв любові до студентів, турбота про них, що в поєднанні характеризує стиль гуманних взаємин між ними.

Оволодіваючи педагогічною технікою, НПП розвиває групу вмінь, пов'язаних з управлінням своєю поведінкою (мімікою, пантомімікою,

емоціями, настроєм, увагою, уявою, голосом, дикцією), а також групу вмінь, пов'язаних із впливом на особистість і колектив (дидактичні, організаторські, конструктивні, комунікативні, прийоми управління спілкуванням, організацією колективної творчої діяльності тощо).

Результати НВПС відображають реальні інтелектуальні, вольові, емоційно-почуттєві, мотиваційні та професійні зміни студентів, рівень їх навчальної успішності, розвитку тощо, а також їх ставлення як до НПП, так і до самого процесу психолого-педагогічного впливу. Результат – це підстава аналізу вчинків студентів, їхньої мотивації, емоцій, почуттів, пізнавальної діяльності, поведінки тощо.

На основі інформації про досягнуті результати НВПС знову відбувається аналіз психолого-педагогічних явищ, прогнозування результатів при відповідному психолого-педагогічному впливові, його проектування, вибір форм, методів і засобів психолого-педагогічного впливу та здійснення психолого-педагогічного корекційного впливу. Пізнаючи дійсність та беручи участь в її перетворенні, студент завжди виражає і своє особисте ставлення до всього, що відбувається. Він переживає почуття радості або смутку, задоволення або незадоволення, гніву або страху, захоплення або обурення та ін. Ці особисті переживання становлять собою емоції та почуття, котрі мають для студента досить велике значення, тому що вони стимулюють або стримують його активність. Вся ця інформація знову аналізується і використовується в інших ланках як реалізації НВПС, так і управління ним. Через зворотний зв'язок забезпечується безперервність управління НВПС.

Для оцінки ефективності управлінського впливу на студентів важливі рефлексивні вміння НПП. Рефлексивні вміння полягають в аналізі й оцінюванні своєї власної педагогічної діяльності, особистісних якостей, дій і вчинків, а також того, як він сприймається та оцінюється студентами.

Додаток Б

Соціальна депривація науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп

Б.1 Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих

ПІБ _____

Вік _____ Пед. стаж _____

Стать _____

Інструкція

Вам пропонуються різні судження. Прочитайте уважно кожне з них, проте довго не задумуйтеся над відповіддю, оскільки всі вони правильні. Якщо Ви згодні зі судженням повністю, то поставте хрестик у цьому самому рядку проти «Так»; якщо більшою мірою згодні, то поставте хрестик у рядку «Переважно, так»; якщо більшою мірою не згодні, то поставте хрестик у рядку проти «Переважно, ні», якщо повністю не згодні, то поставте хрестик у рядку проти «Ні».

Таблиця Б.1.1

Визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих

№ з/п	Судження	Так	Пере- важно так	Пере- важно ні	Ні
1.	Я постійно відчуваю потребу в спілкуванні, але не можу її задовольнити.				
2.	Через таке життя мені так не вистачає спілкування з людьми				
3.	Я часто спілкуюся сам із собою				
4.	У мене нема часу на спілкування з близькими				
5.	Я так хочу спілкуватися з привітними і доброзичливими людьми				
6.	Я часто ловлю себе на думці, що я самотній серед тисяч людей				
7.	Оточуюча дійсність наповнює душу любов'ю і добром				
8.	Іноді мені здається, що я не витримаю того, що твориться в нашому суспільному житті				
9.	Несправедливість у нашому суспільстві мене постійно пригнічує				

Продовження табл. Б.1.1

№ з/п	Судження	Так	Пере- важно так	Пере- важно ні	Ні
10.	Оточуюча дійсність просто стискує мене як прес				
11.	Мене пригнічує обман і подвійна мораль, котрі мають місце в нашому суспільстві та оточують мене				
12.	Суспільна нестабільність мене пригнічує				
13.	Я незадоволений своєю кар'єрою				
14.	Я людина, що самоутвердилась				
15.	Моє самоствердження в суспільстві відбувається нормально				
16.	Я здатний на більш серйозні справи, але в нашому суспільстві це нікого не цікавить.				
17.	Я міг би обіймати більш високі посади, але на мої здібності не звертають уваги.				
18.	Я не бачу можливостей самоствердження у цьому суспільстві.				
19.	Я не можу змиритися з тим, що не маю престижного житла, модного одягу, дорогого автомобіля				
20.	Я не можу змиритися з тим, що не відвідую дорогі ресторани.				
21.	Я не можу змиритися з тим, що не відвідую престижні світські вечірки, бали.				
22.	Я не можу змиритися з тим, що не їду відпочивати в престижні місця.				
23.	Я не можу змиритися з тим, що не маю роботи, котра приносить високі доходи.				
24.	Я не можу змиритися з тим, що добираюся на роботу в громадському транспорті, а не на власному чи службовому автомобілі.				
25.	За мою роботу не кажуть і «дякую»				
26.	Мої заслуги замовчуються				
27.	Моя заплата свідчить, що мою роботу не цінують				
28.	Як би я не старався бути кращим у професійній діяльності, все рівно цього не зауважують				
29.	Мої здібності, мій талант нікому не потрібні				
30.	Мої успіхи у професійній діяльності керівники ігнорують				
31.	Мій наявний соціальний статус цілком мене влаштовує				
32.	Я хочу мати більш серйозну посаду, ніж обіймаю зараз				
33.	Я мрію з часом підвищити свій соціальний статус				

Продовження табл. Б.1.1

№ з/п	Судження	Так	Пере- важно так	Пере- важно ні	Ні
34.	Я прикладаю всі зусилля, що досягнути елітної посади				
35.	Я не задоволений своєю соціальною роллю				
36.	Я мрію піднятися на вищі сходинки соціальної ієрархії				
37.	Таке моє життя приносить одні розчарування				
38.	У цьому житті мені нема більше на що надіятися				
39.	Мої очікування щодо життя в цьому суспільстві не збулися				
40.	Сучасне суспільство надає мені можливість для задоволення багатьох потреб				
41.	У нашому суспільстві як би ти не працював все рівно нічого не досягнеш				
42.	Я вже не вірю, що в моєму житті щось зміниться на краще				
43.	Несправедливість у ставленні до багатих і бідних просто бісить мене				
44.	Іноді я шкодую, що народився в суспільстві, де такий різкий поділ на багатих і бідних				
45.	Як би я був з багатой сім'ї, то обіймав би високу чи престижну посаду				
46.	У нас на вищі посади призначаються люди не на основі професіоналізму і здібностей, а в залежності від матеріального статку й належності до елітних сімей				
47.	У нас закони діють для бідних, а багаті керуються грішми				
48.	У нас зробити кар'єру на багато легше людині з багатой чи елітної сім'ї, ніж з пересічної				
49.	Я вважаю, що мене принижують як особу чоловічої (жіночої) статі				
50.	Моя стать – це не перешкода для професійної діяльності				
51.	Мені не вистачає позитиву від осіб іншої статі				
52.	У нашому суспільстві при прийнятті на роботу перевага надається чоловікам				
53.	Мене цінять не за мою стать, а за мої справи				
54.	На роботі навіть при професійній перевазі жінок перевагу віддають чоловікам				
55.	Наявні соціальні умови вимушують мене вчиняти всупереч моїм бажанням.				

Продовження табл. Б.1.1

№ з/п	Судження	Так	Пере- важно так	Пере- важно ні	Ні
56.	Мені здається, що я проживаю не своє життя				
57.	Як би я мав можливість, то не обрав би цю професію				
58.	Як би я мав можливість, то кинув би цю роботу				
59.	Мене приваблює зовсім інша діяльність				
60.	Ніякої свободи вибору в мене немає, мене полонила суспільна дійсність і дію я так, як вимагає вона				
61.	Сенс мого життя величний і прекрасний				
62.	Моє життя проходить якимось сіро і безглуздо				
63.	У майбутнє я дивлюся з оптимізмом				
64.	Я не бачу сенсу до чогось прагнути, чогось досягати, за щось боротися				
65.	Я розчарований в цьому житті				
66.	Я не можу знайти себе цьому в житті				
67.	Із-за свого віку я тепер постійно переживаю				
68.	Мій вік – не перешкода для моєї професійної діяльності				
69.	Перевагу в професійній діяльності у нас надають не за віком, а за рівнем професіоналізму				
70.	Ех, як би мені повернути роки, то діяв би я по-іншому				
71.	Можливості, котрі надає сучасне суспільство – це не для мого віку				
72.	У нашій діяльності літніх цінують більше, ніж молодих				

Аналіз результатів.

«Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» включає 72 позитивних (прямих) і негативних (обернених) суджень, котрі дозволяють виявити у науково-педагогічних працівників соціальну депривацію (SD) та її підвиди: соціально-просторову депривацію (SDP), соціальну депривацію комунікації та взаємодії (SDK), соціальну депривацію самоствердження (SDS), соціальну депривацію престижу (SDpr), соціальну депривацію невизнання (SDN), соціальну статусно-рольову депривацію (SDSR), соціальну депривацію безнадійності (SDyN), соціальну соціопрощаркову депривацію (SDSS), соціальну гендерну депривацію (SDG), соціальну депривацію

свободи вибору (SDSV), соціальну депривацію утрати сенсу (SDyS) і соціальну вікову депривацію (Sdvi).

Кожній позиції відповіді на конкретне судження відповідає певна кількість балів від 0 до 3. Оскільки «Методика визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих» має прямі й обернені судження, то їм відповідає така кількість балів (табл. № Б.1.2).

Таблиця № Б.1.2

Бали за різні судження за «Методикою визначення соціальної депривації та її підвидів у дорослих»

Соціальна депривація та її підвиди	Судження	Номер судження	Бали за одне судження			
			так	напевно так	напевно ні	ні
Соціальна депривація (SD)	позитивні судження (прямі)	7; 14-15; 31; 40; 50; 53; 61; 63; 68-69	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	1-6; 8-13; 16-30; 32-39; 41-49; 51-52; 54-60; 62; 64-67; 70-72	0	1	2	3
SDK	позитивні судження (прямі)	-	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	1-6	0	1	2	3
SDP	позитивні судження (прямі)	7-8	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	9-12	0	1	2	3

Продовження табл. Б.1.2

Соціальна депривація та її підвиди	Судження	Номер судження	Бали за одне судження			
			так	напевно так	напевно ні	ні
SDS	позитивні судження (прямі)	14-15	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	13; 16-18	0	1	2	3
SDpr	позитивні судження (прямі)	-	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	19-24	0	1	2	3
SDN	позитивні судження (прямі)	-	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	25-30	0	1	2	3
SDSR	позитивні судження (прямі)	31	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	32-36	0	1	2	3
SDyN	позитивні судження (прямі)	40	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	37-39; 41-42	0	1	2	3

Продовження табл. 1.2

Соціальна депривація та її підвиди	Судження	Номер судження	Бали за одне судження			
			так	напевно так	напевно ні	ні
SDSS	позитивні судження (прямі)	-	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	43-48	0	1	2	3
SDG	позитивні судження (прямі)	50; 53	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	49; 51-52; 54	0	1	2	3
SDSV	позитивні судження (прямі)	-	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	55-60	0	1	2	3
SDyS	позитивні судження (прямі)	61; 63	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	62; 64-66	0	1	2	3
Sdvi	позитивні судження (прямі)	68-69	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	67; 70-72	0	1	2	3

Рівень розвитку соціальної депривації в дорослого визначається або через коефіцієнт соціальної депривації ($K_{c\psi}$), або за кількістю балів, які нараховуються за судженнями 1 ... 72 (див. табл. № Б.1.2).

Коефіцієнт соціальної депривації ($K_{c\psi}$), який відображає числову величину її розвитку в НПП і становить собою різницю між одиницею і відношенням суми набраних балів до максимальної суми балів, при якій відсутня соціальна депривація, обчислюється за формулою

$$K_{c\psi} = 1 - \frac{\sum C_{\psi}(1...72)}{N_c}$$

де

$K_{c\psi}$ – коефіцієнт соціальної депривації;

$\sum C_{\psi}(1...72)$ – сума балів, отриманих за всі судження, які відображають соціальну депривацію за даною методикою з згідно ключем, поданим у табл. Б.1.2;

N_c – максимально можлива сума балів, при якій відсутня соціальна депривація за 72 позиціями, що за даною методикою становить: $72 \times 3 = 216$ ($N_c = 216$).

Соціальна депривація, як і будь-який інший її підвид, може мати такі рівні розвитку:

- 1) дуже низький при $K_{c\psi} = 0 \div 0,143$ (або 0 – 30 балах);
- 2) низький при $K_{c\psi} = 0,144 \div 0,285$ (або 31 – 61 балах);
- 3) нижче середнього при $K_{c\psi} = 0,286 \div 0,427$ (або 62 – 92 балах);
- 4) середній при $K_{c\psi} = 0,428 \div 0,569$ (або 93 – 124 балах);
- 5) вище середнього при $K_{c\psi} = 0,57 \div 0,711$ (або 125 – 155 балах);
- 6) високий при $K_{c\psi} = 0,712 \div 0,853$ (або 156 – 186 балах);
- 7) дуже високий при $K_{c\psi} = 0,854 \div 1$ (або 187 – 216 балах).

Коефіцієнт будь-якого підвиду соціальної депривації ($K_{пвс\psi}$) відображає числову величину її вираження в НПП і становить собою різницю між одиницею і відношенням суми набраних балів до максимальної

суми балів, при якій відсутній даний підвид соціальної депривації, та обчислюється за формулою

$$K_{nvc\psi} = 1 - \frac{\sum C_{nvc\psi}(n\dots x)}{N_{nn}}$$

де

$K_{vc\psi}$ – коефіцієнт будь-якого підвиду соціальної депривації;

$\sum C_{nvc\psi}(n\dots x)$ – сума балів, отриманих за кожне судження, яке відображає той чи інший підвид соціальної депривації згідно ключем, поданим у табл. Б.1.1;

n – нижній порядковий номер судження, яке відображає той чи інший підвид соціальної депривації за даною методикою (див. табл. Б.1.2);

x – верхній порядковий номер судження, яке відображає той чи інший підвид соціальної депривації за даною методикою (див. табл. Б.1.2);

N_{nn} – максимально можлива сума балів за позицією одного підвиду соціальної депривації, яка при визначенні будь-якого підвиду соціальної депривації за даною методикою становить: $6 \times 3 = 18$ ($N_{nn} = 18$).

Кожний підвид соціальної депривації може мати такі рівні розвитку:

- 1) дуже низький: при $K_{vc\psi} = 0 \div 0,143$ (або 0 – 2 балах);
- 2) низький: при $K_{vc\psi} = 0,144 \div 0,285$ (або 3 – 5 балах);
- 3) нижче середнього: при $K_{vc\psi} = 0,286 \div 0,427$ (або 6 – 8 балах);
- 4) середній: при $K_{vc\psi} = 0,428 \div 0,569$ (або 9 – 11 балах);
- 5) вище середнього: при $K_{vc\psi} = 0,57 \div 0,711$ (або 12 – 14 балах);
- 6) високий: при $K_{vc\psi} = 0,712 \div 0,853$ (або 15 – 16 балах);
- 7) дуже високий: при $K_{vc\psi} = 0,854 \div 1$ (або 17 – 18 балах).

Б.2 Результати наявності у науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп соціальної депривації (її різних підвидів)

Таблиця Б.2.1

Соціальна депривація комунікації та взаємодії, соціальна просторова депривація і соціальна депривація самоствердження НПП контрольної групи

Код НПП КГ	Соціальна депривація комунікації			Соціальна просторова депривація			Соціальна депривація самоствердження		
	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень
К1	17	0,066	д/н	15	0,167	н	17	0,066	д/н
К2	16	0,112	д/н	14	0,233	н	17	0,066	д/н
К3	17	0,066	д/н	15	0,167	н	17	0,066	д/н
К4	17	0,066	д/н	13	0,278	н	18	0,000	д/н
К5	16	0,112	д/н	14	0,233	н	16	0,112	д/н
К6	16	0,112	д/н	15	0,167	н	15	0,167	н
К7	17	0,066	д/н	17	0,066	д/н	16	0,112	д/н
К8	16	0,112	д/н	14	0,233	н	17	0,066	д/н
К9	17	0,066	д/н	13	0,278	н	17	0,066	д/н
К10	17	0,066	д/н	16	0,112	д/н	17	0,066	д/н
К11	18	0	д/н	14	0,233	н	16	0,112	д/н
К12	15	0,167	н	15	0,167	н	15	0,167	н
К13	16	0,112	д/н	15	0,167	н	16	0,112	д/н
К14	17	0,066	д/н	14	0,233	н	16	0,112	д/н
К15	17	0,066	д/н	13	0,278	н	16	0,112	д/н
К16	15	0,167	н	15	0,167	н	16	0,112	д/н
К17	17	0,066	д/н	15	0,167	н	16	0,112	д/н
К18	17	0,066	д/н	14	0,233	н	14	0,233	н
К19	14	0,233	н	17	0,066	д/н	15	0,167	н
К20	16	0,112	д/н	13	0,278	н	16	0,112	д/н
К21	17	0,066	д/н	13	0,278	н	14	0,233	н
К22	15	0,167	н	17	0,066	д/н	13	0,278	н
К23	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н	14	0,233	н
К24	13	0,278	н	15	0,167	н	14	0,233	н
К25	17	0,066	д/н	14	0,233	н	14	0,233	н
К26	16	0,112	д/н	14	0,233	н	15	0,167	н
К27	15	0,167	н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К28	14	0,233	н	15	0,167	н	13	0,278	н

Продовження табл. Б.2.1

Код НПП КГ	Соціальна депривація комунікації			Соціальна просторова депривація			Соціальна депривація самоствердження		
	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень
К29	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н	17	0,066	д/н
К30	14	0,233	н	14	0,233	н	14	0,233	н
К31	14	0,233	н	15	0,167	н	16	0,112	д/н
К32	13	0,278	н	15	0,167	н	13	0,278	н
К33	15	0,167	н	13	0,278	н	14	0,233	н
К34	15	0,167	н	15	0,167	н	14	0,233	н
К35	17	0,066	д/н	15	0,167	н	14	0,233	н
К36	14	0,233	н	13	0,278	н	15	0,167	н
К37	13	0,278	н	15	0,167	н	14	0,233	н
К38	15	0,167	н	15	0,167	н	15	0,167	н
К39	15	0,167	н	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н
К40	16	0,112	д/н	14	0,233	н	16	0,112	д/н
К41	13	0,278	н	17	0,066	д/н	14	0,233	н
К42	17	0,066	д/н	15	0,167	н	14	0,233	н
К43	13	0,278	н	15	0,167	н	13	0,278	н
К44	14	0,233	н	13	0,278	н	15	0,167	н
К45	15	0,167	н	15	0,167	н	16	0,112	д/н
К46	14	0,233	н	14	0,233	н	16	0,112	д/н
К47	13	0,278	н	15	0,167	н	16	0,112	д/н
К48	15	0,167	н	13	0,278	н	13	0,278	н
К49	14	0,233	н	13	0,278	н	14	0,233	н
К50	13	0,278	н	14	0,233	н	14	0,233	н
К51	15	0,167	н	14	0,233	н	15	0,167	н
К52	13	0,278	н	14	0,233	н	16	0,112	д/н
К53	14	0,233	н	14	0,233	н	14	0,233	н
К54	14	0,233	н	14	0,233	н	17	0,066	д/н

Таблиця Б.2.2

Соціальна депривація престижу, соціальна депривація невизнання і соціальна статусно-рольова депривація науково-педагогічних працівників контрольної групи

Код НПП КГ	Соціальна депривація престижу			Соціальна депривація невизнання			Соціальна статусно-рольова депривація		
	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень
К1	13	0,278	н	15	0,167	н	16	0,112	д/н
К2	15	0,167	н	14	0,233	н	17	0,066	д/н
К3	17	0,066	д/н	14	0,233	н	17	0,066	д/н
К4	14	0,233	н	17	0,066	д/н	16	0,112	д/н
К5	14	0,233	н	15	0,167	н	16	0,112	д/н
К6	15	0,167	н	15	0,167	н	16	0,112	д/н
К7	13	0,278	н	17	0,066	д/н	14	0,233	н
К8	13	0,278	н	15	0,167	н	15	0,167	н
К9	13	0,278	н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К10	15	0,167	н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К11	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н	14	0,233	н
К12	16	0,112	д/н	17	0,066	д/н	14	0,233	н
К13	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н
К14	17	0,066	д/н	15	0,167	н	17	0,066	д/н
К15	15	0,167	н	17	0,066	д/н	13	0,278	н
К16	15	0,167	н	14	0,233	н	15	0,167	н
К17	16	0,112	д/н	13	0,278	н	16	0,112	д/н
К18	16	0,112	д/н	17	0,066	д/н	17	0,066	д/н
К19	15	0,167	н	13	0,278	н	16	0,112	д/н
К20	15	0,167	н	13	0,278	н	16	0,112	д/н
К21	13	0,278	н	17	0,066	д/н	15	0,167	н
К22	13	0,278	н	13	0,278	н	15	0,167	н
К23	15	0,167	н	14	0,233	н	15	0,167	н
К24	13	0,278	н	15	0,167	н	15	0,167	н
К25	13	0,278	н	17	0,066	д/н	16	0,112	д/н
К26	13	0,278	н	17	0,066	д/н	14	0,233	н
К27	13	0,278	н	17	0,066	д/н	17	0,066	д/н

Продовження табл. Б.2.2

Код НПП КГ	Соціальна депривація престижу			Соціальна депривація невизнання			Соціальна статусно-рольова депривація		
	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень
К28	15	0,167	н	13	0,278	н	14	0,233	н
К29	14	0,233	н	14	0,233	н	14	0,233	н
К30	14	0,233	н	17	0,066	д/н	15	0,167	н
К31	15	0,167	н	15	0,167	н	16	0,112	д/н
К32	15	0,167	н	15	0,167	н	16	0,112	д/н
К33	15	0,167	н	17	0,066	д/н	14	0,233	н
К34	13	0,278	н	15	0,167	н	14	0,233	н
К35	14	0,233	н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К36	15	0,167	н	17	0,066	д/н	15	0,167	н
К37	15	0,167	н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К38	15	0,167	н	15	0,167	н	16	0,112	д/н
К39	13	0,278	н	17	0,066	д/н	16	0,112	д/н
К40	14	0,233	н	14	0,233	н	15	0,167	н
К41	14	0,233	н	13	0,278	н	15	0,167	н
К42	13	0,278	н	17	0,066	д/н	16	0,112	д/н
К43	13	0,278	н	14	0,233	н	14	0,233	н
К44	15	0,167	н	14	0,233	н	14	0,233	н
К45	13	0,278	н	17	0,066	д/н	15	0,167	н
К46	13	0,278	н	13	0,278	н	15	0,167	н
К47	15	0,167	н	13	0,278	н	14	0,233	н
К48	13	0,278	н	17	0,066	д/н	14	0,233	н
К49	13	0,278	н	17	0,066	д/н	16	0,112	д/н
К50	15	0,167	н	17	0,066	д/н	16	0,112	д/н
К51	13	0,278	н	13	0,278	н	16	0,112	д/н
К52	15	0,167	н	14	0,233	н	15	0,167	н
К53	13	0,278	н	15	0,167	н	14	0,233	н
К54	13	0,278	н	13	0,278	н	15	0,167	н

Таблиця Б.2.3

Соціальна депривація безнадійності, соціальна соціопрошаркова депривація і соціальна гендерна депривація науково-педагогічних працівників контрольної групи

Код НПП КГ	Соціальна депривація безнадійності			Соціальна соціопрошаркова депривація			Соціальна гендерна депривація		
	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень
К1	17	0,066	д/н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К2	18	0	д/н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К3	17	0,066	д/н	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н
К4	14	0,233	н	15	0,167	н	17	0,066	д/н
К5	16	0,112	д/н	15	0,167	н	17	0,066	д/н
К6	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н	18	0	д/н
К7	17	0,066	д/н	14	0,233	н	17	0,066	д/н
К8	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н	17	0,066	д/н
К9	15	0,167	н	14	0,233	н	14	0,233	н
К10	15	0,167	н	15	0,167	н	15	0,167	н
К11	14	0,233	н	14	0,233	н	17	0,066	д/н
К12	15	0,167	н	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н
К13	15	0,167	н	14	0,233	н	16	0,112	д/н
К14	14	0,233	н	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н
К15	14	0,233	н	15	0,167	н	17	0,066	д/н
К16	14	0,233	н	16	0,112	д/н	17	0,066	д/н
К17	16	0,112	д/н	13	0,278	н	17	0,066	д/н
К18	16	0,112	д/н	13	0,278	н	14	0,233	н
К19	17	0,066	д/н	17	0,066	д/н	14	0,233	н
К20	15	0,167	н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К21	15	0,167	н	16	0,112	д/н	13	0,278	н
К22	15	0,167	н	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н
К23	14	0,233	н	14	0,233	н	14	0,233	н
К24	14	0,233	н	14	0,233	н	16	0,112	д/н
К25	15	0,167	н	14	0,233	н	16	0,112	д/н
К26	16	0,112	д/н	14	0,233	н	17	0,066	д/н
К27	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н	15	0,167	н

Продовження табл. Б.2.3

Код НПП КГ	Соціальна депривація безнадійності			Соціальна соціопрощаркова депривація			Соціальна гендерна депривація		
	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень
К28	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К29	17	0,066	д/н	13	0,278	н	15	0,167	н
К30	16	0,112	д/н	15	0,167	н	16	0,112	д/н
К31	15	0,167	н	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н
К32	14	0,233	н	15	0,167	н	17	0,066	д/н
К33	14	0,233	н	13	0,278	н	14	0,233	н
К34	13	0,278	н	14	0,233	н	13	0,278	н
К35	15	0,167	н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К36	14	0,233	н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К37	14	0,233	н	16	0,112	д/н	14	0,233	н
К38	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н	14	0,233	н
К39	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К40	15	0,167	н	14	0,233	н	16	0,112	д/н
К41	13	0,278	н	14	0,233	н	16	0,112	д/н
К42	13	0,278	н	15	0,167	н	13	0,278	н
К43	13	0,278	н	14	0,233	н	13	0,278	н
К44	14	0,233	н	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н
К45	14	0,233	н	16	0,112	д/н	17	0,066	д/н
К46	14	0,233	н	14	0,233	н	14	0,233	н
К47	15	0,167	н	14	0,233	н	14	0,233	н
К48	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н	13	0,278	н
К49	16	0,112	д/н	13	0,278	н	15	0,167	н
К50	15	0,167	н	14	0,233	н	15	0,167	н
К51	14	0,233	н	16	0,112	д/н	14	0,233	н
К52	15	0,167	н	14	0,233	н	15	0,167	н
К53	14	0,233	н	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н
К54	14	0,233	н	16	0,112	д/н	15	0,167	н

**Соціальна депривація свободи вибору, соціальна депривація утрати сенсу і
соціальна вікова депривація науково-педагогічних працівників
контрольної групи**

Код НПП КГ	Соціальна депривація свободи вибору			Соціальна депривація утрати сенсу			Соціальна вікова депривація		
	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень
К1	14	0,233	н	13	0,278	н	16	0,112	д/н
К2	15	0,167	н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К3	16	0,112	д/н	15	0,167	н	16	0,112	д/н
К4	14	0,233	н	14	0,233	н	16	0,112	д/н
К5	13	0,278	н	17	0,066	д/н	17	0,066	д/н
К6	13	0,278	н	15	0,167	н	13	0,278	н
К7	14	0,233	н	15	0,167	н	15	0,167	н
К8	14	0,233	н	17	0,066	д/н	14	0,233	н
К9	15	0,167	н	17	0,066	д/н	14	0,233	н
К10	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К11	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К12	15	0,167	н	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н
К13	14	0,233	н	16	0,112	д/н	17	0,066	д/н
К14	14	0,233	н	14	0,233	н	13	0,278	н
К15	14	0,233	н	17	0,066	д/н	14	0,233	н
К16	14	0,233	н	13	0,278	н	14	0,233	н
К17	14	0,233	н	15	0,167	н	15	0,167	н
К18	13	0,278	н	14	0,233	н	15	0,167	н
К19	13	0,278	н	14	0,233	н	17	0,066	д/н
К20	14	0,233	н	13	0,278	н	14	0,233	н
К21	15	0,167	н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К22	13	0,278	н	15	0,167	н	16	0,112	д/н
К23	16	0,112	д/н	13	0,278	н	16	0,112	д/н
К24	13	0,278	н	16	0,112	д/н	15	0,167	н
К25	14	0,233	н	15	0,167	н	14	0,233	н
К26	14	0,233	н	16	0,112	д/н	13	0,278	н
К27	15	0,167	н	13	0,278	н	13	0,278	н

Продовження табл. Б.2.4

Код НПП КГ	Соціальна депривація свободи вибору			Соціальна депривація втрати сенсу			Соціальна вікова депривація		
	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень
К28	15	0,167	н	15	0,167	н	14	0,233	н
К29	17	0,066	д/н	14	0,233	н	14	0,233	н
К30	16	0,112	д/н	13	0,278	н	15	0,167	н
К31	15	0,167	н	14	0,233	н	13	0,278	н
К32	13	0,278	н	14	0,233	н	14	0,233	
К33	14	0,233	н	15	0,167	н	13	0,278	н
К34	14	0,233	н	14	0,233	н	15	0,167	н
К35	15	0,167	н	13	0,278	н	14	0,233	н
К36	13	0,278	н	13	0,278	н	14	0,233	н
К37	13	0,278	н	15	0,167	н	13	0,278	н
К38	14	0,233	н	14	0,233	н	14	0,233	н
К39	15	0,167	н	13	0,278	н	14	0,233	н
К40	16	0,112	д/н	14	0,233	н	13	0,278	н
К41	17	0,066	д/н	14	0,233	н	14	0,233	н
К42	17	0,066	д/н	14	0,233	н	14	0,233	н
К43	16	0,112	д/н	13	0,278	н	14	0,233	н
К44	15	0,167	н	14	0,233	н	13	0,278	н
К45	14	0,233	н	13	0,278	н	13	0,278	н
К46	16	0,112	д/н	14	0,233	н	13	0,278	н
К47	16	0,112	д/н	13	0,278	н	13	0,278	н
К48	15	0,167	н	14	0,233	н	13	0,278	н
К49	14	0,233	н	15	0,167	н	14	0,233	н
К50	16	0,112	д/н	13	0,278	н	13	0,278	н
К51	16	0,112	д/н	15	0,167	н	13	0,278	н
К52	15	0,167	н	14	0,233	н	13	0,278	н
К53	14	0,233	н	13	0,278	н	14	0,233	н
К54	14	0,233	н	14	0,233	н	13	0,278	н

Таблиця Б.2.5

**Соціальна депривація науково-педагогічних працівників
контрольної групи**

Код НПШ КГ	Соціальна депривація		
	загальний бал	коефіцієнт	рівень розвитку
К1	184	0,148	Н
К2	188	0,130	Н
К3	193	0,107	Д/Н
К4	181	0,162	Н
К5	186	0,139	Д/Н
К6	183	0,153	Н
К7	182	0,158	Н
К8	184	0,148	Н
К9	180	0,167	Н
К10	188	0,130	Д/Н
К11	186	0,139	Д/Н
К12	186	0,139	Д/Н
К13	187	0,134	Д/Н
К14	183	0,153	Н
К15	182	0,158	Н
К16	178	0,176	Н
К17	183	0,153	Н
К18	180	0,167	Н
К19	182	0,158	Н
К20	176	0,185	Н
К21	179	0,171	Н
К22	176	0, 185	Н
К23	177	0,181	Н
К24	175	0,190	Н
К25	179	0, 171	Н
К26	179	0, 171	Н
К27	181	0,162	Н
К28	175	0, 190	Н
К29	181	0,162	Н
К30	179	0, 171	Н
К31	180	0,167	Н

Продовження табл. Б.2.5

Код НПШ КГ	Соціальна депривація		
	загальний бал	коефіцієнт	рівень розвитку
К32	174	0,195	Н
К33	171	0,209	Н
К34	169	0,218	Н
К35	179	0, 171	Н
К36	174	0, 195	Н
К37	173	0,200	Н
К38	179	0, 171	Н
К39	182	0,158	Н
К40	177	0, 181	Н
К41	174	0, 195	Н
К42	178	0, 176	Н
К43	165	0,237	Н
К44	173	0, 200	Н
К45	178	0,176	Н
К46	170	0,213	Н
К47	171	0, 209	Н
К48	174	0, 195	Н
К49	174	0, 195	Н
К50	175	0, 190	Н
К51	174	0, 195	Н
К52	173	0,200	Н
К53	171	0, 209	Н
К54	172	0,204	Н

Таблиця Б.2.6

Соціальна депривація комунікації, соціальна просторова депривація і соціальна депривація самоствердження науково-педагогічних працівників контрольної депривованої групи

Код НПП КДГ	Соціальна депривація комунікації			Соціальна просторова депривація			Соціальна депривація самоствердження		
	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень
E1	11	0,389	н/с	9	0,5	с	11	0,389	н/с
E2	8	0,556	с	6	0,667	в/с	7	0,612	в/с
E3	12	0,334	н/с	10	0,445	с	9	0,5	с
E4	7	0,612	в/с	5	0,723	в	8	0,556	с
E5	11	0,389	н/с	9	0,5	с	12	0,334	н/с
E6	13	0,278	н	4	0,778	в	10	0,445	с
E7	9	0,5	с	8	0,556	с	6	0,667	в/с
E8	10	0,445	с	3	0,834	в	15	0,167	н
E9	11	0,389	н/с	11	0,389	н/с	6	0,667	в/с
E10	9	0,5	с	4	0,778	в	11	0,389	н/с
E11	7	0,612	в/с	6	0,667	в/с	9	0,5	с
E12	8	0,556	с	9	0,5	с	5	0,723	в
E13	6	0,667	в/с	5	0,723	в	14	0,223	н
E14	11	0,389	н/с	7	0,612	в/с	5	0,723	в
E15	5	0,723	в	2	0,889	д/в	7	0,612	в/с
E16	7	0,612	в/с	8	0,556	с	8	0,556	с
E17	6	0,667	в/с	3	0,834	в	6	0,667	в/с
E18	8	0,556	с	6	0,667	в/с	10	0,445	с
E19	7	0,612	в/с	6	0,667	в/с	6	0,667	в/с
E20	5	0,723	в	4	0,778	в	8	0,556	с
E21	6	0,667	в/с	1	0,945	д/в	4	0,778	в
E22	4	0,778	в	5	0,723	в	3	0,834	в
E23	8	0,556	с	2	0,889	д/в	4	0,778	в
E24	5	0,723	в	3	0,834	в	6	0,667	в/с
E25	7	0,612	в/с	5	0,723	в	7	0,612	в/с
E26	6	0,667	в/с	4	0,778	в	5	0,723	в
E27	8	0,556	с	5	0,723	в	3	0,834	в

Продовження табл. Б.2.6

Код НПП КДГ	Соціальна депривація комунікації			Соціальна просторова депривація			Соціальна депривація самоствердження		
	бал	k	рів- ень	бал	k	рів- ень	бал	k	рів- ень
E28	9	0,5	с	3	0,834	в	2	0,889	д/в
E29	7	0,612	в/с	1	0,945	д/в	4	0,778	в
E30	8	0,556	с	1	0,945	д/в	6	0,667	в/с
E31	12	0,334	н/с	4	0,778	в	5	0,723	в
E32	10	0,445	с	2	0,889	д/в	3	0,834	в
E33	7	0,612	в/с	2	0,612	д/в	2	0,889	д/в
E34	11	0,389	н/с	3	0,834	в	3	0,834	в
E35	8	0,556	с	2	0,889	д/в	7	0,612	в/с
E36	10	0,445	с	1	0,945	д/в	5	0,723	в
E37	12	0,334	н/с	7	0,612	в/с	8	0,556	с
E38	9	0,5	с	2	0,612	д/в	12	0,334	н/с
E39	11	0,389	н/с	10	0,445	с	10	0,445	с
E40	14	0,223	н	11	0,389	н/с	8	0,556	с
E41	10	0,445	с	2	0,889	д/в	9	0,5	с
E42	13	0,278	н/с	3	0,834	в	10	0,445	с
E43	12	0,334	н/с	6	0,667	в/с	7	0,612	в/с
E44	8	0,556	с	5	0,723	в	14	0,223	н
E45	12	0,334	н/с	9	0,5	с	7	0,612	в/с
E46	13	0,278	н	10	0,445	с	8	0,556	с
E47	9	0,5	с	7	0,612	в/с	15	0,167	н
E48	13	0,278	н	8	0,556	с	9	0,5	с
E49	14	0,223	н	4	0,778	в	11	0,389	н/с
E50	11	0,389	н/с	11	0,389	н/с	16	0,112	д/н
E51	15	0,167	н	5	0,723	в	9	0,5	с
E52	10	0,445	с	11	0,389	н/с	11	0,389	н/с
E53	16	0,112	д/н	10	0,445	с	14	0,223	н
E54	13	0,278	н	8	0,556	с	15	0,167	н

Таблиця Б.2.7

Соціальна депривація престижу, соціальна депривація невизнання і соціальна статусно-рольова депривація науково-педагогічних працівників контрольної депривованої групи

Код НПП КДГ	Соціальна депривація престижу			Соціальна депривація невизнання			Соціальна статусно-рольова депривація		
	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень
E1	1	0,945	д/в	13	0,278	н	9	0,5	с
E2	3	0,834	в	9	0,5	с	6	0,667	в/с
E3	0	1	д/в	11	0,389	н/с	6	0,667	в/с
E4	5	0,723	в	13	0,278	н	10	0,445	с
E5	2	0,889	д/в	12	0,334	н/с	4	0,778	в
E6	1	0,945	д/в	8	0,556	с	5	0,723	в
E7	3	0,834	в	10	0,445	с	7	0,612	в/с
E8	2	0,889	д/в	14	0,223	н	8	0,556	с
E9	3	0,834	в	9	0,5	с	9	0,5	с
E10	4	0,778	в	11	0,389	н/с	7	0,612	в/с
E11	3	0,834	в	7	0,612	в/с	3	0,834	в
E12	7	0,612	в/с	9	0,5	с	5	0,723	в
E13	5	0,723	в	10	0,445	с	2	0,889	д/в
E14	6	0,667	в/с	8	0,556	с	8	0,556	с
E15	7	0,612	в/с	10	0,445	с	6	0,667	в/с
E16	2	0,889	д/в	14	0,223	н	6	0,667	в/с
E17	9	0,5	с	9	0,5	с	3	0,834	в
E18	5	0,723	в	4	0,778	в	2	0,889	д/в
E19	6	0,667	в/с	2	0,889	д/в	4	0,778	в
E20	9	0,5	с	3	0,834	в	3	0,834	в
E21	5	0,723	в	6	0,667	в/с	7	0,612	в/с
E22	11	0,389	н/с	4	0,778	в	6	0,667	в/с
E23	4	0,778	в	3	0,834	в	9	0,5	с
E24	7	0,612	в/с	7	0,612	в/с	2	0,889	д/в
E25	12	0,334	н/с	5	0,723	в	6	0,667	в/с
E26	4	0,389	в	6	0,667	в/с	3	0,834	в
E27	7	0,612	в/с	7	0,612	в/с	7	0,612	в/с

Продовження табл. Б.2.7

Код НПШ КДГ	Соціальна депривація престижу			Соціальна депривація невизнання			Соціальна статусно-рольова депривація		
	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень
E28	8	0,556	с	10	0,445	с	6	0,667	в/с
E29	5	0,723	в	3	0,834	в	11	0,389	н/с
E30	11	0,389	н/с	7	0,612	в/с	4	0,778	в
E31	9	0,5	с	4	0,778	в	4	0,778	в
E32	5	0,723	в	3	0,834	в	7	0,612	в/с
E33	12	0,334	н/с	4	0,778	в	8	0,556	с
E34	6	0,667	в/с	5	0,723	в	7	0,612	в/с
E35	7	0,612	в/с	2	0,889	д/в	5	0,723	в
E36	8	0,556	с	4	0,778	в	8	0,556	с
E37	11	0,389	н/с	5	0,723	в	10	0,445	с
E38	13	0,278	н	3	0,834	в	9	0,5	с
E39	8	0,556	с	6	0,667	в/с	8	0,556	с
E40	10	0,445	с	5	0,723	в	7	0,612	в/с
E41	7	0,612	в/с	4	0,778	в	6	0,657	в/с
E42	11	0,389	н/с	5	0,723	в	5	0,723	в
E43	12	0,334	н/с	8	0,556	с	11	0,389	н/с
E44	8	0,556	с	4	0,778	в	7	0,612	в/с
E45	6	0,667	в/с	11	0,389	н/с	8	0,556	с
E46	10	0,445	с	7	0,612	в/с	12	0,334	н/с
E47	9	0,5	с	11	0,389	н/с	10	0,445	с
E48	13	0,278	н	3	0,834	в	14	0,223	н
E49	12	0,334	н/с	6	0,667	в/с	17	0,056	д/н
E50	8	0,536	с	2	0,889	д/в	8	0,556	с
E51	11	0,389	н/с	10	0,445	с	10	0,445	с
E52	9	0,5	с	8	0,556	с	10	0,445	с
E53	14	0,223	н	15	0,167	н	11	0,389	н/с
E54	12	0,334	н/с	4	0,778	в	9	0,5	с

Таблиця Б.2.8

Соціальна депривація безнадійності, соціальна соціопрошаркова депривація і соціальна гендерна депривація науково-педагогічних працівників контрольної депривованої групи

Код НПП КДГ	Соціальна депривація безнадійності			Соціальна соціопрошаркова депривація			Соціальна гендерна депривація		
	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень
E1	13	0,278	н	6	0,667	в/с	17	0,056	д/н
E2	8	0,556	с	4	0,778	в	12	0,334	н/с
E3	11	0,389	н/с	11	0,389	н/с	14	0,223	н
E4	7	0,612	в/с	8	0,556	с	18	0	д/н
E5	15	0,167	н	5	0,723	в	10	0,445	с
E6	12	0,334	н/с	6	0,667	в/с	13	0,278	н
E7	14	0,223	н	13	0,278	н	16	0,112	д/н
E8	11	0,389	н/с	9	0,5	с	12	0,334	н/с
E9	12	0,334	н/с	7	0,612	в/с	15	0,167	н
E10	11	0,389	н/с	7	0,612	в/с	14	0,223	н
E11	10	0,445	с	5	0,723	в	11	0,389	н/с
E12	9	0,5	с	12	0,334	н/с	15	0,167	н
E13	12	0,334	н/с	9	0,5	с	12	0,334	н/с
E14	10	0,445	с	6	0,667	в/с	9	0,5	с
E15	13	0,278	н	7	0,612	в/с	17	0,056	н
E16	5	0,723	в	14	0,223	н	13	0,278	н
E17	11	0,389	н/с	10	0,445	с	11	0,389	н/с
E18	8	0,556	с	8	0,556	с	16	0,112	д/н
E19	7	0,612	в/с	9	0,5	с	14	0,223	н
E20	8	0,556	с	11	0,389	н/с	10	0,445	с
E21	12	0,334	н/с	14	0,223	н	12	0,334	н/с
E22	4	0,778	в	8	0,556	с	16	0,112	д/н
E23	5	0,723	в	7	0,612	в/с	8	0,556	с
E24	11	0,389	н/с	10	0,445	с	11	0,389	н/с
E25	3	0,834	в	12	0,334	н/с	14	0,223	н
E26	5	0,723	в	6	0,667	в/с	8	0,556	с
E27	8	0,556	с	8	0,556	с	10	0,445	с

Продовження табл. Б.2.8

Код НПШ КДГ	Соціальна депривація безнадійності			Соціальна соціопрощаркова депривація			Соціальна гендерна депривація		
	бал	k	рів- ень	бал	k	рів- ень	бал	k	рів- ень
E28	7	0,612	в/с	10	0,445	с	11	0,389	н/с
E29	4	0,778	в	12	0,334	н/с	8	0,556	с
E30	2	0,889	д/в	15	0,167	н	12	0,334	н/с
E31	10	0,445	с	9	0,5	с	9	0,5	с
E32	4	0,778	в	8	0,556	с	9	0,5	с
E33	3	0,734	в	8	0,567	с	11	0,389	н/с
E34	11	0,389	н/с	11	0,389	н/с	13	0,278	н
E35	7	0,612	в/с	13	0,278	н	10	0,445	с
E36	6	0,667	в/с	7	0,612	в/с	8	0,556	с
E37	4	0,778	в	8	0,556	с	9	0,5	с
E38	3	0,834	в	14	0,223	н	14	0,223	н
E39	3	0,834	в	12	0,334	н/с	10	0,445	с
E40	4	0,778	в/с	9	0,5	с	12	0,334	н/с
E41	10	0,445	с	10	0,45	с	15	0,167	н
E42	3	0,834	в	11	0,389	н/с	8	0,556	с
E43	7	0,612	в/с	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н
E44	2	0,889	д/в	13	0,278	н	8	0,556	с
E45	5	0,723	в	14	0,223	н	11	0,389	н/с
E46	12	0,334	н/с	9	0,5	с	14	0,223	н
E47	9	0,5	с	16	0,112	д/н	15	0,167	н
E48	10	0,445	с	13	0,278	н	17	0,056	д/н
E49	12	0,334	н/с	10	0,445	с	8	0,556	с
E50	10	0,445	с	11	0,389	н/с	13	0,278	н
E51	14	0,223	н	12	0,334	н/с	12	0,334	н/с
E52	5	0,723	в	17	0,56	д/н	16	0,112	д/н
E53	10	0,445	с	14	0,223	н	14	0,223	н
E54	8	0,556	с	10	0,445	с	12	0,334	н/с

Таблиця Б.2.9

**Соціальна депривація свободи вибору, соціальна депривація утрати сенсу і
соціальна вікова депривація науково-педагогічних працівників
контрольної депривованої групи**

Код НПП КДГ	Соціальна депривація свободи вибору			Соціальна депривація утрати сенсу			Соціальна вікова депривація		
	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень
E1	10	0,445	с	15	0,167	н	12	0,334	н/с
E2	13	0,278	н	11	0,389	н/с	8	0,556	с
E3	11	0,389	н/с	12	0,334	н/с	11	0,389	н/с
E4	7	0,612	в/с	14	0,223	н	9	0,5	с
E5	8	0,556	с	16	0,112	д/н	7	0,612	в/с
E6	10	0,445	с	13	0,278	н	10	0,445	с
E7	10	0,5	с	15	0,167	н	6	0,667	в/с
E8	8	0,556	с	12	0,334	н/с	8	0,556	с
E9	10	0,445	с	17	0,056	д/н	7	0,612	в/с
E10	11	0,389	н/с	13	0,278	н	16	0,112	д/н
E11	12	0,334	н/с	8	0,556	с	16	0,112	д/н
E12	10	0,445	с	12	0,334	н/с	18	0	д/н
E13	8	0,556	с	10	0,445	с	17	0,056	д/н
E14	7	0,612	в/с	13	0,223	н	15	0,167	н
E15	9	0,5	с	15	0,167	н	18	0	д/н
E16	10	0,445	с	9	0,5	с	17	0,056	д/н
E17	8	0,556	с	16	0,112	д/н	16	0,112	д/н
E18	12	0,334	н/с	11	0,389	н/с	17	0,056	д/н
E19	8	0,556	с	7	0,612	в/с	15	0,167	н
E20	14	0,223	н	10	0,445	с	12	0,334	н/с
E21	11	0,389	н/с	6	0,667	в/с	11	0,389	н/с
E22	14	0,223	н	11	0,389	н/с	15	0,167	н
E23	12	0,334	н/с	9	0,5	с	14	0,223	н
E24	10	0,445	с	7	0,612	в/с	14	0,223	н
E25	13	0,278	н	9	0,5	с	12	0,334	н/с
E26	9	0,5	с	5	0,723	в	12	0,334	н/с
E27	16	0,445	д/н	8	0,556	с	13	0,278	н

Продовження табл. Б.2.9

Код НПШ КДГ	Соціальна депривація свободи вибору			Соціальна депривація втрати сенсу			Соціальна вікова депривація		
	бал	k	рів- ень	бал	k	рів- ень	бал	k	рів- ень
E28	10	0,278	с	7	0,612	в/с	10	0,445	с
E29	11	0,334	н/с	5	0,723	в	14	0,223	н
E30	15	0,167	н	8	0,556	с	12	0,334	н/с
E31	9	0,5	с	6	0,667	в/с	9	0,5	с
E32	10	0,445	с	10	0,445	с	11	0,389	н/с
E33	13	0,278	н	5	0,723	в	14	0,223	н
E34	12	0,334	н/с	9	0,5	с	11	0,389	н/с
E35	15	0,167	н	5	0,723	в	13	0,278	н
E36	11	0,389	н/с	7	0,612	в/с	15	0,167	н
E37	15	0,167	н	8	0,556	с	13	0,278	н
E38	17	0,056	д/н	6	0,667	в/с	11	0,389	н/с
E39	12	0,334	н/с	10	0,445	с	9	0,5	с
E40	14	0,223	н	9	0,5	с	10	0,445	с
E41	12	0,334	н/с	11	0,389	н/с	14	0,223	н
E42	11	0,389	н/с	7	0,612	в/с	10	0,445	с
E43	15	0,167	н	9	0,5	с	9	0,5	с
E44	13	0,278	н	5	0,723	в	8	0,556	с
E45	15	0,167	н	10	0,445	с	12	0,334	н/с
E46	14	0,223	н	11	0,389	н/с	8	0,556	с
E47	17	0,056	д/н	6	0,667	в/с	9	0,5	с
E48	14	0,223	н	10	0,445	с	7	0,612	в/с
E49	12	0,334	н/с	7	0,612	в/с	11	0,389	н/с
E50	12	0,334	н/с	11	0,389	н/с	8	0,556	с
E51	16	0,112	д/н	9	0,5	с	10	0,445	с
E52	14	0,223	н	11	0,389	н/с	12	0,334	н/с
E53	12	0,334	н/с	7	0,612	в/с	9	0,5	с
E54	13	0,278	н	8	0,556	с	13	0,278	н

Таблиця Б.2.10

**Соціальна депривація науково-педагогічних працівників
контрольної депривованої групи**

Код НПШ КДГ	Соціальна депривація		
	загальний бал	коефіцієнт	рівень розвитку
E1	127	0,412	н/с
E2	95	0,56	с
E3	118	0,454	с
E4	111	0,486	с
E5	111	0,486	с
E6	104	0,519	с
E7	116	0,463	с
E8	112	0,482	с
E9	117	0,458	с
E10	118	0,454	с
E11	97	0,551	с
E12	119	0,45	с
E13	110	0,491	с
E14	106	0,51	с
E15	116	0,463	с
E16	113	0,487	с
E17	108	0,5	с
E18	107	0,505	с
E19	91	0,579	в/с
E20	97	0,55	с
E21	95	0,56	с
E22	101	0,533	с
E23	85	0,606	в/с
E24	93	0, 57	в/с
E25	105	0,514	с
E26	73	0, 562	в/с
E27	100	0,537	с
E28	93	0,57	в/с
E29	85	0,606	в/с
E30	101	0,533	с
E31	90	0,584	в/с

Продовження табл. Б.2.10

Код НПШ КДГ	Соціальна депривація		
	загальний бал	коефіцієнт	рівень розвитку
Е32	82	0,62	В/С
Е33	89	0,588	В/С
Е34	102	0,528	С
Е35	94	0,565	С
Е36	90	0,584	В/С
Е37	76	0,65	В/С
Е38	54	0,75	В
Е39	76	0,65	В/С
Е40	65	0,7	В/С
Е41	43	0,8	В
Е42	108	0,5	С
Е43	54	0,75	В
Е44	76	0,65	В/С
Е45	43	0,8	В
Е46	54	0,75	В
Е47	76	0,65	В/С
Е48	43	0,8	В
Е49	65	0,7	В/С
Е50	86	0,6	В/С
Е51	76	0,65	В/С
Е52	54	0,75	В
Е53	76	0,65	В/С
Е54	65	0,7	В/С

Таблиця Б.2.11

**Виявлення соціальної депривації та її підвидів у різних підгруп НПП
контрольної депривованої групи за величиною педагогічного стажу**

Соціальна депривація та її види	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I під-група	II під-група	III під-група	IV під-група	V під-група	VI під-група
Соціальна депривація комунікації	бал	92	67	56	82	101	114
	коефіцієнт	0,432	0,587	0,655	0,496	0,377	0,297
	рівень	с	в/с	в/с	с	н/с	н/с
Соціальна просторова депривація	бал	65	50	35	19	55	74
	коефіцієнт	0,599	0,692	0,784	0,883	0,660	0,544
	рівень	в/с	в/с	в	д/в	в/с	с
Соціальна депривація самоствердження	бал	84	50	35	37	85	108
	коефіцієнт	0,482	0,692	0,784	0,772	0,476	0,334
	рівень	с	в/с	в	в	с	н/с
Соціальна депривація престижу	бал	20	48	65	71	86	98
	коефіцієнт	0,877	0,704	0,599	0,562	0,470	0,395
	рівень	д/в	в/с	в/с	с	с	н/с
Соціальна депривація невизнання	бал	99	82	47	42	57	66
	коефіцієнт	0,489	0,496	0,710	0,341	0,648	0,593
	рівень	с	с	в/с	н/с	в/с	в/с
Соціальна статусно-рольова депривація	бал	64	42	47	60	71	101
	коефіцієнт	0,605	0,741	0,771	0,630	0,562	0,377
	рівень	в/с	в	в	в/с	с	в/с
Соціальна депривація безнадійності	бал	103	89	63	54	44	90
	коефіцієнт	0,364	0,451	0,673	0,667	0,728	0,445
	рівень	н/с	с	в/с	в/с	в	с
Соціальна соціопротекторна депривація	бал	69	56	85	93	107	112
	коефіцієнт	0,574	0,655	0,476	0,426	0,340	0,309
	рівень	с	в/с	с	н/с	н/с	н/с
Соціальна гендерна депривація	бал	127	118	103	91	103	121
	коефіцієнт	0,216	0,272	0,364	0,438	0,364	0,253
	рівень	н	н	н/с	с	н/с	н

Продовження табл. Б.2.11

Соціальна депривація та її види	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I під-група	II під-група	III під-група	IV під-група	V під-група	VI під-група
Соціальна депривація свободи вибору	бал	86	87	107	106	124	124
	коефіцієнт	0,470	0,463	0,340	0,346	0,235	0,235
	рівень	с	с	н/с	н/с	н	н
Соціальна депривація втрати сенсу	бал	125	108	72	62	75	80
	коефіцієнт	0,228	0,334	0,556	0,617	0,537	0,606
	рівень	н	н/с	с	в/с	с	в/с
Соціальна вікова депривація	бал	78	150	118	109	96	87
	коефіцієнт	0,519	0,074	0,272	0,327	0,408	0,463
	рівень	с	д/н	н	н/с	н/с	с
Соціальна депривація	бал	1012	942	833	837	1004	1175
	коефіцієнт	0,480	0,515	0,546	0,570	0,484	0,396
	рівень	с	с	с	в/с	с	н/с

Таблиця Б.2.12

Виявлення соціальної депривації та її підвидів у різних підгруп НПП контрольної групи за величиною педагогічного стажу

Соціальна депривація та її види	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Соціальна депривація комунікації	бал	149	146	139	132	131	125
	коефіцієнт	0,08	0,099	0,143	0,181	0,192	0,228
	рівень	д/н	д/н	д/н	н	н	н
Соціальна просторова депривація	бал	130	131	135	131	135	125
	коефіцієнт	0,198	0,192	0,167	0,192	0,167	0,228
	рівень	н	н	н	н	н	н
Соціальна депривація самоствердження	бал	150	142	130	130	133	135
	коефіцієнт	0,074	0,124	0,198	0,198	0,18	0,167
	рівень	д/н	д/н	н	н	н	н

Продовження табл. Б.2.12

Соціальна депривація та її види	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Соціальна депривація престижу	бал	127	142	123	13	125	123
	коефіцієнт	0,216	0,124	0,241	0,198	0,228	0,241
	рівень	н	д/н	н	н	н	н
Соціальна депривація невизнання	бал	138	141	136	139	137	132
	коефіцієнт	0,148	0,13	0,161	0,142	0,155	0,181
	рівень	н	д/н	н	д/н	н	н
Соціальна статусно-рольова депривація	бал	142	137	139	133	136	135
	коефіцієнт	0,124	0,155	0,142	0,18	0,161	0,167
	рівень	д/н	н	д/н	н	н	н
Соціальна депривація безнадійності	бал	146	133	137	134	128	133
	коефіцієнт	0,099	0,18	0,155	0,173	0,21	0,18
	рівень	д/н	н	н	н	н	н
Соціальна соціопрощаркова депривація	бал	138	132	137	134	137	133
	коефіцієнт	0,148	0,181	0,155	0,173	0,155	0,18
	рівень	н	н	н	н	н	н
Соціальна гендерна депривація	бал	146	145	136	136	134	131
	коефіцієнт	0,099	0,105	0,161	0,161	0,173	0,192
	рівень	д/н	д/н	н	н	н	н
Соціальна депривація свободи вибору	бал	128	130	127	132	137	136
	коефіцієнт	0,21	0,198	0,216	0,181	0,155	0,161
	рівень	н	н	н	н	н	н
Соціальна депривація втрати сенсу	бал	139	137	13	125	124	125
	коефіцієнт	0,142	0,155	0,198	0,228	0,235	0,228
	рівень	д/н	н	н	н	н	н
Соціальна вікова депривація	бал	136	134	133	126	122	121
	коефіцієнт	0,161	0,173	0,18	0,222	0,247	0,253
	рівень	н	н	н	н	н	н
Соціальна депривація	бал	1661	1653	1604	1582	1579	1554
	коефіцієнт	0,156	0,15	0,175	0,186	0,188	0,201
	рівень	н	н	н	н	н	н

Додаток В

Економічна депривація науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп

В.1 Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих

ПІБ _____

Вік _____ Пед. стаж _____

Стать _____

Інструкція

Вам пропонуються різні судження. Прочитайте уважно кожне з них, проте довго не задумуйтеся над відповіддю, оскільки всі вони правильні. Якщо Ви згодні зі судженням повністю, то поставте хрестик у цьому самому рядку проти «Так»; якщо більшою мірою згодні, то поставте хрестик у рядку «Переважно так»; якщо більшою мірою не згодні, то поставте хрестик у рядку проти «Переважно, ні», якщо повністю не згодні, то поставте хрестик у рядку проти «Ні».

Таблиця В.1.1

Визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих

№ з/п	Судження	Так	Переважно так	Переважно ні	Ні
1.	Неможливість задовольнити нормальні побутові умови для себе і своєї сім'ї заставляє мене нервуватися, переживати, страждати				
2.	Під впливом постійної нестачі матеріальних засобів для нормального харчування і поганих побутових умов я змінився у гірший бік				
3.	Я забезпечую сім'ї гідні житлові умови, що викликає в мене гордість за себе				
4.	Я задоволений своїм житлом, що породжує в мене гордість за себе, свою роботу і професію				

Продовження табл. В.1.1

№ з/п	Судження	Так	Переважно так	Переважно ні	Ні
5.	Мої дії спрямовані не на інтелектуальний і професійний розвиток, а на те, щоб забезпечити сім'ю предметами першої необхідності				
6.	Я постійно забезпечую сім'ю якісними продуктами харчування й предметами першої необхідності				
7.	Відсутність нормальних побутових умов через низьку мою зарплату породжує в мене бадужість, пасивність, безініціативність на роботі				
8.	Бували випадки, коли я цілими днями не міг (могла) взятися за роботу через роздуми про те, де взяти гроші на придбання для сім'ї предметів першої необхідності				
9.	Неможливість задовольнити потреби сім'ї предметами першої необхідності штовхає мене до пошуку додаткового заробітку				
10.	Те, що я можу задовольнити потреби сім'ї всім необхідним для нормальної життєдіяльності, свідчить про мою безхарактерність, відсутність необхідної сили волі				
11.	Те, що я завдяки професійній діяльності задовольняю потреби сім'ї всім необхідним для нормальної життєдіяльності, не вимушує мене шукати додаткового заробітку				
12.	Те, що я можу задовольнити потреби сім'ї всім необхідним для нормальної життєдіяльності ще більше штовхає мене до ефективного виконання своїх професійних обов'язків.				

Продовження табл. В.1.1

№ з/п	Судження	Так	Переважаю так	Переважаю ні	Ні
13.	Через те, що я неспроможний заробити гроші на купівлю сучасних інформаційних засобів, необхідних для людей інформаційного суспільства, я вважаю себе людиною з низькими здібностями				
14.	У випадку хвороби я завжди можу купити всі необхідні ліки.				
15.	У мене є достатньо коштів на самоосвіту й професійний розвиток, що дозволяє мені підтримувати ерудицію на необхідному рівні, постійно розвиватися				
16.	Я не задоволений(на) тим, що не маю достатньо матеріальних засобів для повноцінного розвитку й виховання дітей				
17.	Моє ставлення до виконання професійних обов'язків змінилося, оскільки оплата за мою працю така, що я не можу дати своїм дітям якісну освіту				
18.	Я постійно ходжу в театри, музеї, картинні галереї, художні виставки, на концерти				
19.	Я часто подорожую, якісно відпочиваю й відновлюю фізичне здоров'я				
20.	Через низьку зарплату я змінив своє ставлення до професійної діяльності в негативний бік				
21.	Мені дуже хотілося б мати хоча б дешевий легковий автомобіль, але з моєю зарплатою це не можливо				
22.	Через неможливість купити сучасні інформаційні засоби, необхідні для людей інформаційного суспільства, якість моєї праці є не високою				
23.	Моя неспроможність задовольнити потреби сім'ї в медицині, повноцінному розвитку та освіті дітей знижує мою самооцінку				

Продовження табл. В.1.1

№ з/п	Судження	Так	Переважаю так	Переважаю ні	Ні
24.	Моя неспроможність задовольнити потреби сім'ї в медицині, розвитку та освіті дітей свідчить про те, що я недостатньо кмітливий або невдаха				
25.	Коли порівнюю своє матеріальне становище з тими людьми і однолітками, що мають уже квартири, свої будинки, машини та інші матеріальні цінності, то мені стає соромно за себе				
26.	Коли порівнюю своє матеріальне становище з тими, хто займається малим і середнім бізнесом, то мені шкода себе				
27.	Я не можу змиритися з тим, що я не багатий(а)				
28.	Я цілком задоволений(а) матеріальними благами, які маю				
29.	Я живу не гірше, ніж живуть люди моєї професії в Євросоюзі				
30.	Те, що я не можу задовольнити потреби сім'ї в тих умовах життя, які мають заможні люди, свідчить про те, що я гірший за них, неспроможний діяти як вони				
31.	Неможливість жити так заможно, як живуть багато інших, свідчить про те, що я нічого не досягнув у своєму житті				
32.	Коли порівнюю своє матеріальне становище з деякими іншими людьми, які живуть у достатку без освіти, то в мене виникає злість на свою професію				
34.	Я задоволений тим, що маю престижний автомобіль				
35.	Я задоволений тим, що маю гарний власний будинок.				
36.	Я страждає від того, що не можу їздити відпочивати в престижні місця, носити дорогий одяг				

Аналіз результатів.

«Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих» включає 36 позитивних (прямих) і негативних (обернених) суджень, що дозволяють виявити у науково-педагогічних працівників економічну депривацію (ED) та її підвиди: базову економічну депривацію (BED), нормативну економічну депривацію (NED), відносну економічну депривацію (VED).

Кожній позиції відповіді на конкретне судження відповідає певна кількість балів від 0 до 3. Оскільки «Методика визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих» має прямі та обернені судження, то їм відповідає така кількість балів (абл.. В.1.1).

Таблиця В.1.2

Бали за різні судження за «Методикою визначення економічної депривації та її підвидів у дорослих»

Економіч на деприва- ція та її види	Судження	Номер судження	Бали за одне судження			
			так	напевно так	напевно ні	ні
Економіч- на деприва- ція (ED)	позитивні судження (прямі)	3-6, 11, 12, 14, 15, 18, 19, 28, 29, 34, 35	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	1, 2, 7-10, 13, 16, 17, 20-27, 30-33, 36	0	1	2	3
BED	позитивні судження (прямі)	3-6, 11, 12,	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	1, 2, 7-10	0	1	2	3

Продовж. табл. В.1.2

Економіч на деприва- ція та її види	Судження	Номер судження	Бали за одне судження			
			так	напевно так	напевно ні	ні
NED	позитивні судження (прямі)	14, 15, 18, 19	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	13, 16, 17, 20-24	0	1	2	3
VED	позитивні судження (прямі)	28, 29, 34, 35	3	2	1	0
	негативні судження (обернені)	25-27, 30-33, 36	0	1	2	3

Рівень розвитку економічної депривації в дорослого визначається або через коефіцієнт економічної депривації (Ke_{ψ}), або за кількістю балів, які нараховуються за судженнями 1 ... 36 (див. абл. В.1.2).

Коефіцієнт економічної депривації (Ke_{ψ}), який відображає числову величину її розвитку в НПП і становить собою різницю між одиницею і відношенням суми набраних балів до максимальної суми балів, при якій відсутня економічна депривація, обчислюється за формулою

$$Ke_{\psi} = 1 - \frac{\sum E_{\psi}(1...36)}{Ne}$$

де

Ke_{ψ} – коефіцієнт економічної депривації;

$\sum E_{\psi} (1...36)$ – сума балів, отриманих за всі судження, які за даною методикою відображають економічну депривацію (див. абл. В.1.2);

N_e – максимально можлива сума балів за 36 позиціями, яка при визначенні економічної депривації за даною методикою становить $36 \times 3 = 108$ ($N_e = 108$).

Економічна депривація, як і будь-який інший її підвид, може мати такі рівні розвитку:

- 1) дуже низький: при $K_{e\psi} = 0 \div 0,143$ (або 0 – 15 балах);
- 2) низький: при $K_{e\psi} = 0,144 \div 0,285$ (або 16 – 30 балах);
- 3) нижче середнього: при $K_{e\psi} = 0,286 \div 0,427$ (або 31 – 45 балах);
- 4) середній: при $K_{e\psi} = 0,428 \div 0,569$ (або 46 – 62 балах);
- 5) вище середнього: при $K_{e\psi} = 0,57 \div 0,711$ (або 63 – 78 балах);
- 6) високий: при $K_{e\psi} = 0,712 \div 0,853$ (або 79 – 93 балах);
- 7) дуже високий: при $K_{e\psi} = 0,854 \div 1$ (або 94 – 108 балах).

Коефіцієнт будь-якого підвиду економічної депривації ($K_{ve\psi}$) відображає числову величину її вираження у НПП і становить собою різницю між одиницею і відношенням суми набраних балів до максимальної суми балів, при якій відсутній даний підвид економічної депривації, та визначається за формулою

$$K_{ve\psi} = \frac{\sum E_{\psi}(n...x)}{N_{ee}}$$

де

$K_{ve\psi}$ – коефіцієнт будь-якого виду економічної депривації;

$\sum E_{\psi}(n...x)$ – сума балів, отриманих за кожне судження, яке відображає той чи інший підвид економічної депривації (див. абл.. В.1.2) за даною методикою;

n – нижній порядковий номер судження, яке відображає той чи інший підвид економічної депривації (див абл.. В.1.2);

x – верхній порядковий номер судження, яке відображає той чи інший підвид економічної депривації (див абл.. В.1.2);

N_{ee} – максимально можлива сума балів за позицією одного підвиду економічної депривації за даною методикою становить: $12 \times 3 = 36$ ($N_{ee} = 36$).

Базова, нормативна й відносна економічні депривації, як підвиди економічної депривації, абл. мати такі рівні розвитку:

- 8) дуже низький: при $K_{вещ} = 0 \div 0,143$ (або 0 – 5 балів);
- 9) низький: при $K_{вещ} = 0,144 \div 0,285$ (або 6 – 10 балів);
- 10) нижче середнього: при $K_{вещ} = 0,286 \div 0,427$ (або 11 – 15 балів);
- 11) середній: при $K_{вещ} = 0,428 \div 0,569$ (або 16 – 21 балів);
- 12) вище середнього: при $K_{вещ} = 0,57 \div 0,711$ (або 22 – 26 балів);
- 13) високий: при $K_{вещ} = 0,712 \div 0,853$ (або 27 – 31 балів);
- 14) дуже високий: при $K_{вещ} = 0,854 \div 1$ (або 32 – 36 балів).

В.2 Результати наявності у науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп економічної депривації (її різних підвидів)

Таблиця В.2.1

Базова, нормативна і відносна економічна депривація науково-педагогічних працівників контрольної групи

Код НПП КГ	Базова економічна депривація			Нормативна економічна депривація			Відносна економічна депривація		
	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень
К1	17	0,066	д/н	19	0,208	н	22	0,084	д/н
К2	16	0,112	д/н	19	0,208	н	20	0,167	н
К3	17	0,066	д/н	19	0,208	н	21	0,125	д/н
К4	16	0,112	д/н	19	0,208	н	20	0,167	н
К5	16	0,112	д/н	21	0,125	д/н	20	0,167	н
К6	15	0,167	н	19	0,208	н	22	0,084	д/н
К7	16	0,112	д/н	20	0,167	н	22	0,084	д/н
К8	15	0,167	н	20	0,167	н	19	0,208	н
К9	15	0,167	н	19	0,208	н	21	0,125	д/н
К10	14	0,223	н	22	0,084	д/н	20	0,167	н
К11	13	0,278	н	20	0,167	н	21	0,125	д/н
К12	16	0,182	д/н	19	0,208	н	20	0,167	н

Продовження табл. В.2.1

Код НПП КГ	Базова економічна депривація			Нормативна економічна депривація			Відносна економічна депривація		
	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень
К13	16	0,182	д/н	19	0,208	н	20	0,167	н
К14	14	0,223	н	20	0,167	н	21	0,125	д/н
К15	16	0,112	д/н	21	0,125	д/н	21	0,125	д/н
К16	17	0,066	д/н	21	0,125	д/н	22	0,084	д/н
К17	17	0,066	д/н	20	0,167	н	20	0,167	н
К18	14	0,223	н	19	0,208	н	19	0,208	н
К19	15	0,167	н	19	0,208	н	20	0,167	н
К20	16	0,112	д/н	21	0,125	д/н	19	0,208	н
К21	17	0,066	д/н	21	0,125	д/н	19	0,208	н
К22	14	0,223	н	19	0,208	н	20	0,167	н
К23	16	0,112	д/н	20	0,167	н	21	0,125	д/н
К24	16	0,112	д/н	22	0,084	д/н	22	0,084	д/н
К25	15	0,167	н	22	0,084	д/н	20	0,167	н
К26	16	0,112	д/н	20	0,167	н	19	0,208	н
К27	16	0,112	д/н	20	0,167	н	19	0,208	н
К28	17	0,066	д/н	20	0,167	н	21	0,125	д/н
К29	15	0,167	н	19	0,208	н	20	0,167	н
К30	15	0,167	н	19	0,208	н	21	0,125	д/н
К31	14	0,223	н	19	0,208	н	20	0,167	н
К32	15	0,167	н	19	0,208	н	20	0,167	н
К33	16	0,112	д/н	20	0,167	н	19	0,208	н
К34	16	0,112	д/н	20	0,167	н	21	0,125	д/н
К35	15	0,167	н	21	0,125	д/н	21	0,125	д/н
К36	17	0,066	д/н	19	0,208	н	20	0,167	н
К37	14	0,223	н	21	0,125	д/н	19	0,208	н
К38	14	0,223	н	19	0,208	н	21	0,125	д/н
К39	15	0,167	н	20	0,167	н	21	0,125	д/н
К40	14	0,223	н	21	0,125	д/н	20	0,167	н
К41	17	0,066	д/н	19	0,208	н	20	0,167	н
К42	16	0,112	д/н	20	0,167	н	19	0,208	н
К43	16	0,112	д/н	19	0,208	н	19	0,208	н

Продовження табл. В.2.1

Код НПП КГ	Базова економічна депривація			Нормативна економічна депривація			Відносна економічна депривація		
	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень
К44	16	0,112	д/н	19	0,208	н	20	0,167	н
К45	17	0,066	д/н	19	0,208	н	22	0,084	д/н
К46	15	0,167	н	19	0,208	н	21	0,125	д/н
К47	16	0,112	д/н	20	0,167	н	22	0,084	д/н
К48	17	0,066	д/н	19	0,208	н	20	0,167	н
К49	17	0,066	д/н	21	0,125	д/н	21	0,125	д/н
К50	17	0,066	д/н	21	0,125	д/н	21	0,125	д/н
К51	17	0,066	д/н	20	0,167	н	19	0,208	н
К52	16	0,112	д/н	19	0,208	н	20	0,167	н
К53	16	0,112	д/н	19	0,208	н	19	0,208	н
К54	15	0,167	н	20	0,167	н	20	0,167	н

Таблиця В.2.2

**Економічна депривація науково-педагогічних працівників
контрольної групи**

Код НПП КГ	Економічна депривація		
	загальний бал	коефіцієнт депривації	рівень
К1	58	0,122	д/н
К2	55	0,167	д/н
К3	57	0,137	д/н
К4	55	0,167	н
К5	57	0,137	д/н
К6	56	0,152	н
К7	58	0,122	д/н
К8	54	0,182	н
К9	55	0,167	н
К10	56	0,152	н
К11	54	0,182	н
К12	55	0,167	н

Продовження табл. В.2.2

Код НПШ КГ	Економічна депривація		
	загальний бал	коефіцієнт депривації	рівень
К13	55	0,167	н
К14	55	0,167	н
К15	58	0,122	д/н
К16	60	0,081	д/н
К17	57	0,137	д/н
К18	52	0,212	н
К19	54	0,182	н
К20	56	0,152	н
К21	57	0,137	д/н
К22	56	0,152	н
К23	57	0,137	д/н
К24	60	0,081	д/н
К25	57	0,137	д/н
К26	55	0,167	н
К27	55	0,167	н
К28	58	0,122	д/н
К29	54	0,182	н
К30	55	0,167	н
К31	53	0,197	н
К32	54	0,182	н
К33	55	0,167	н
К34	57	0,137	д/н
К35	57	0,137	д/н
К36	56	0,152	н
К37	54	0,182	н
К38	55	0,167	н
К39	56	0,152	н
К40	55	0,167	н
К41	56	0,152	н
К42	55	0,167	н
К43	54	0,182	н
К44	55	0,167	н

Продовження табл. В.2.2

Код НПП КГ	Економічна депривація		
	загальний бал	коефіцієнт депривації	рівень
К45	58	0,122	д/н
К46	55	0,167	н
К47	58	0,122	д/н
К48	56	0,152	н
К49	58	0,122	д/н
К50	58	0,122	д/н
К51	56	0,152	н
К52	53	0,197	н
К53	54	0,182	н
К54	55	0,167	н

Таблиця В.2.3

Базова, нормативна і відносна економічна депривація науково-педагогічних працівників контрольної депривованої групи

Код НПП КДГ	Базова економічна депривація			Нормативна економічна депривація			Відносна економічна депривація		
	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень
Е1	10	0,445	с	6	0,750	в	3	0,875	д/в
Е2	8	0,556	с	4	0,834	в	5	0,792	в
Е3	13	0,278	н	7	0,709	в/с	3	0,875	д/в
Е4	7	0,612	в/с	11	0,542	с	2	0,917	д/в
Е5	9	0,5	с	4	0,834	в	7	0,709	в/с
Е6	11	0,389	н/с	3	0,875	д/в	9	0,625	в/с
Е7	10	0,445	с	5	0,792	в	3	0,875	д/в
Е8	8	0,556	с	7	0,709	в/с	6	0,750	в
Е9	12	0,334	н/с	7	0,709	в/с	7	0,709	в/с
Е10	9	0,5	с	5	0,792	в	8	0,667	в/с
Е11	8	0,556	с	3	0,875	д/в	7	0,709	в/с
Е12	11	0,389	н/с	7	0,709	в/с	4	0,834	в
Е13	11	0,389	н/с	9	0,625	в/с	10	0,584	в/с

Продовження табл. В.2.3

Код НПШ КДГ	Базова економічна депривація			Нормативна економічна депривація			Відносна економічна депривація		
	бал	k	рів- ень	бал	k	рів- ень	бал	k	рів- ень
E14	10	0,445	с	2	0,917	д/в	8	0,667	в/с
E15	9	0,5	с	4	0,834	в	3	0,875	д/в
E16	14	0,223	н	3	0,875	д/в	4	0,834	в
E17	6	0,667	в/с	3	0,875	д/в	6	0,750	в
E18	10	0,445	с	7	0,709	в/с	9	0,625	в/с
E19	11	0,389	н/с	8	0,667	в/с	6	0,750	в
E20	6	0,667	в/с	3	0,875	д/в	9	0,625	в/с
E21	10	0,445	с	4	0,834	в	7	0,709	в/с
E22	5	0,723	в	3	0,875	д/в	8	0,667	в/с
E23	12	0,334	н/с	3	0,875	д/в	5	0,792	в
E24	7	0,612,	в/с	10	0,584	в/с	11	0,542	в
E25	8	0,556	с	6	0,750	в	8	0,667	в/с
E26	6	0,667	в/с	3	0,875	д/в	3	0,875	д/в
E27	10	0,445	с	6	0,750	в	11	0,542	с
E28	8	0,556	с	7	0,709	в/с	7	0,709	в/с
E29	6	0,667	в/с	10	0,584	в/с	10	0,584	с
E30	8	0,556	с	3	0,875	д/в	7	0,709	в/с
E31	7	0,612	в/с	7	0,709	в/с	6	0,750	в
E32	5	0,723	в	2	0,917	д/в	8	0,667	в/с
E33	13	0,278	н	3	0,875	д/в	12	0,500	с
E34	10	0,445	с	9	0,625	в/с	7	0,709	в/с
E35	9	0,5	с	8	0,667	в/с	3	0,875	д/в
E36	11	0,389	н/с	7	0,709	в/с	9	0,625	в/с
E37	14	0,223	н	9	0,625	в/с	10	0,804	в/с
E38	8	0,556	с	12	0,500	с	7	0,709	в/с
E39	11	0,389	н/с	6	0,750	в	11	0,542	с
E40	7	0,612	в/с	5	0,792	в	13	0,278	н
E41	10	0,445	с	11	0,542	с	8	0,667	в/с
E42	9	0,5	с	9	0,625	в/с	6	0,750	в
E43	9	0,5	с	6	0,750	в	10	0,584	с

Продовження табл. В.2.3

Код НПП КДГ	Базова економічна депривація			Нормативна економічна депривація			Відносна економічна депривація		
	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень
E44	10	0,445	с	4	0,834	в	10	0,584	с
E45	11	0,389	с	5	0,792	в	11	0,542	с
E46	12	0,334	н/с	8	0,667	в/с	12	0,500	с
E47	9	0,5	с	6	0,750	в	8	0,667	в/с
E48	14	0,223	н	11	0,542	с	14	0,417	н/с
E49	10	0,445	с	14	0,417	н/с	7	0,709	в/с
E50	8	0,556	с	4	0,834	в	9	0,625	в/с
E51	11	0,389	н/с	9	0,625	в/с	10	0,584	с
E52	13	0,278	н	10	0,584	в/с	11	0,542	с
E53	10	0,445	с	11	0,542	с	8	0,667	в/с
E54	12	0,334	н/с	11	0,542	с	11	0,542	с

Таблиця В.2.4

**Економічна депривація науково-педагогічних працівників
контрольної депривованої групи**

Код НПП КДГ	Економічна депривація		
	загальний бал	коефіцієнт депривації	рівень розвитку
E1	19	0,713	в
E2	17	0,743	в
E3	23	0,652	в/с
E4	20	0,697	в/с
E5	20	0,697	в/с
E6	23	0,652	в/с
E7	18	0,728	в
E8	21	0,682	в/с
E9	26	0,607	в/с
E10	22	0,667	в/с
E11	18	0,728	в
E12	22	0,667	в/с

Продовження табл. В.2.4

Код НПШ КДГ	Економічна депривація		
	загальний бал	коефіцієнт депривації	рівень розвитку
E13	30	0,546	с
E14	20	0,697	в/с
E15	16	0,758	в
E16	21	0,682	в/с
E17	15	0,773	в
E18	26	0,607	в/с
E19	25	0,622	в/с
E20	18	0,728,	в
E21	21	0,682	в/с
E22	16	0,758	в
E23	20	0,697	в/с
E24	28	0,576	в/с
E25	22	0,667	в/с
E26	12	0,819	в
E27	27	0,591	в/с
E28	22	0,667	в/с
E29	26	0,607	в/с
E30	18	0,728	в
E31	20	0,697	в/с
E32	15	0,773	в
E33	28	0,576	в/с
E34	26	0,607	в/с
E35	20	0,697	в/с
E36	27	0,591	в/с
E37	33	0,500	с
E38	27	0,591	в/с
E39	28	0,576	в/с
E40	25	0,622	в/с
E41	29	0,561	с
E42	24	0,637	в/с
E43	25	0,622	в/с
E44	24	0,637	в/с
E45	27	0,591	в/с

Продовження табл. В.2.4

Код НІІ КДГ	Економічна депривація		
	загальний бал	коефіцієнт депривації	рівень розвитку
Е46	32	0,516	с
Е47	23	0,652	в/с
Е48	39	0,410	н/с
Е49	31	0,531	с
Е50	21	0,682	в/с
Е51	30	0,546	с
Е52	34	0,485	с
Е53	29	0,561	с
Е54	34	0,485	с

Додаток Д

Експертна оцінка ефективності застосування науково-педагогічними працівниками контрольної й контрольної депривованої груп педагогічних умінь і якостей під час навчально-виховного процесу студентів

Д.1 Методика визначення ефективності застосування викладачем педагогічних умінь і якостей у педагогічній практиці» (М.Й. Варій, М.М. Козяр, М.С. Коваль) (скорочений варіант)

Інструкція

Укажіть наскільки наведені педагогічні вміння і якості розвинуті у викладача ВНЗ та застосовуються ним у професійній педагогічній діяльності, використовуючи такі твердження: «так», «більшою мірою так», «переважно так», «переважно ні», «більшою мірою ні» або «ні». При цьому твердження **«так»** означає, що ці педагогічні вміння і якості наявні й розвинуті в повному обсязі та застосовуються викладачем постійно у процесі педагогічної діяльності; твердження **«більшою мірою так»** означає, що дані педагогічні вміння і якості наявні й значно розвинуті та застосовуються викладачем ВНЗ майже постійно у процесі педагогічної діяльності (на 70–90%); твердження **«переважно так»** означає, що педагогічні вміння і якості наявні й розвинуті на 50–70%, а викладач ВНЗ намагається їх застосувати у процесі професійної педагогічної діяльності, проте не завжди доцільно та ефективно; твердження **«переважно ні»** означає, що дані педагогічні вміння і якості розвинуті на 30–50%, іноді виявляються у викладача ВНЗ, але безсистемно, не завжди ефективно й доцільно застосовуються ним у процесі професійної педагогічної діяльності; твердження **«більшою мірою ні»** означає, що педагогічні вміння і якості майже не розвинуті (на 10–30%) і застосовуються у процесі професійної педагогічної діяльності викладача ВНЗ дуже рідко, зазвичай недоцільно, неефективно; твердження **«ні»** означає, що педагогічні вміння і якості відсутні й не застосовуються викладачем у процесі професійної педагогічної діяльності.

Таблиця Д.1.1

Визначення ефективності застосування викладачем педагогічних умінь і якостей у педагогічній практиці» (М.Й. Варій, М.М. Козяр, М.С. Коваль)

(скорочений варіант)

№ з/п	Уміння та якості	Чи застосовуються викладачем наведені вміння і якості у педагогічній практиці					
		Так	Більшою мірою так	Переважає так	Переважає ні	Більшою мірою ні	Ні
		5	4	3	2	1	0
1.	Відповідально ставиться до проведення кожного навчального заняття						
2.	Адекватно аналізує та оцінює власну педагогічну діяльність						
3.	Уміло формулює пріоритетні педагогічні завдання і знаходить оптимальні способи їх розв'язання						
4.	Постійно методично грамотно здійснює виховний вплив на студентів, формує у них позитивні державотворчі ідеї, погляди, ідеали, принципи, якості та настанови						
5.	Уміє спостерігати та аналізувати вчинки і поведінку студентів, стиль їх навчальної діяльності						
6.	Здатний об'єктивно оцінювати знання, навички і вміння студентів						
7.	Відмінно володіє педагогічною технікою						
8.	Може логічно і грамотно структурувати навчальний матеріал						
9.	Уміє спонукати студентів до самопізнання, самоосвіти і самовиховання						
10.	Надає допомогу кожному студентові в саморозвиткові задля його саморозвитку, забезпечує його гармонійне і творче зростання						
11.	Уміє добирати зміст навчального матеріалу відповідно до теми						
12.	Навчальні заняття проводить фахово						

Продовження табл. Д.1.1

№ з/п	Уміння та якості	Чи застосовуються викладачем наведені вміння і якості у педагогічній практиці					
		Так	Більшою мірою так	Переважно так	Переважно ні	Більшою мірою ні	Ні
		5	4	3	2	1	0
13.	Методично грамотно керує самостійною роботою студентів						
14.	Уміло активізує пізнавальну діяльність студентів						
15.	Уміє ілюструвати виклад навчального матеріалу схемами, плакатами та іншим наочним матеріалом, доцільно використовувати інформаційні засоби						
16.	Завжди дотримується логіки міркувань і суджень під час викладання навчального матеріалу						
17.	Методично грамотно здійснює індивідуально-виховну роботу зі студентами						
18.	Уміє розкрити теоретичні аспекти розв'язання практичних завдань (у т.ч. питань, що виносяться на практичне заняття)						
19.	Завжди налаштований на співпрацю зі студентами, підтримує їх право висловлювати свою позицію, заохочує активність, ініціативу						
20.	Може конструювати проблемні ситуації (приклади) з урахуванням майбутньої професійної діяльності						
21.	Уміє створювати на заняттях необхідну психологічну і ділову (робочу) атмосферу						
22.	Рационально співвідносить учіння студентів своїм керівництвом з їхньою самостійною роботою						

Продовження табл. Д.1.1

№ з/п	Уміння та якості	Чи застосовуються викладачем наведені вміння і якості у педагогічній практиці					
		Так	Більшою мірою так	Переважно так	Переважно ні	Більшою мірою ні	Ні
		5	4	3	2	1	0
23.	Грамотно здійснює методичне забезпечення самостійних занять студентів зі своєї навчальної дисципліни						
24.	Чітко уявляє педагогічні цілі та завдання кожного навчального заняття, роль і місце предмета у професійному становленні студента						
25.	Уміє визначати причини своїх успіхів і невдач, помилок та ускладнень під час реалізації поставлених завдань навчання і виховання студентів						
26.	Своєчасно та якісно розробляти навчально-методичні матеріали з навчальної дисципліни						
27.	Обирає оптимальні методи навчання студентів (виокремлення методів перевірки знань, навичок і вмінь; методів вивчення нового матеріалу, його закріплення; методів самостійної роботи студентів, методів пізнавальної діяльності студентів, прийомів індивідуального підходу до кожного курсанта та ін.)						
28.	Демонструє під час навчальних занять почуття прекрасного, комічного, драматичного, а також гумор, іронію, сарказм						
29.	Уміє поєднувати наукову і навчальну діяльність, втілювати результати наукової роботи у навчальний процес						
30.	Результативно заохочує студентів до науково-дослідницької роботи						

Продовження табл. Д.1.1

№ з/п	Уміння та якості	Чи застосовуються викладачем наведені вміння і якості у педагогічній практиці					
		Так	Більшою мірою так	Переважно так	Переважно ні	Більшою мірою ні	Ні
		5	4	3	2	1	0
31.	Впроваджує у навчальний процес інноваційні нововведення, практичні знахідки, нові педагогічні форми, методи тощо						
32.	Може підтримувати у студентів віру в себе, упевненість у своїй інтелектуальній спроможності оволодіти навчальним матеріалом						
33.	Уміє формувати у студентів навички навчання, наукові підходи до організації навчальної діяльності						
34.	Здатний контролювати свої емоції та почуття						
35.	Виконує педагогічну діяльність, послуговуючись моральними принципами і переконаннями						
36.	Виявляє відповідальність, виконавчість, дисциплінованість						
37.	Під час спілкування вміє “знімати” психологічні бар’єри, наближати студентів до себе, сприяти їх відкритості, відвертості, доступності						
38.	Вміє сприймати та адекватно інтерпретувати сигнали від студентів у процесі навчальної діяльності						
39.	Розуміє студентів їх потреби, інтереси, наміри і бажання						
40.	Уміє підтримувати у студентів доброзичливий та оптимістичний настрій						

Аналіз результатів.

Кожному твердженню відповідає така кількість балів:

- «так» – 5;

- «більшою мірою так» – 4;
- «переважно так» – 3;
- «переважно ні» – 2;
- «більшою мірою ні» – 1;
- «ні» – 0.

Д.2 Результати експертної оцінки застосування науково-педагогічними працівниками педагогічних умінь і якостей у педагогічній практиці

Таблиця Д.2.1

Рівні ефективності застосування науково-педагогічними працівниками контрольної групи педагогічних умінь і якостей у педагогічній практиці

Код НПП КГ	Ефективність застосування педагогічних умінь і якостей НПП у педагогічній практиці		
	загальний бал	коефіцієнт розвитку	рівень
К1	37	0,185	н
К2	72	0,36	н/с
К3	39	0,195	н
К4	40	0,2	н
К5	49	0,245	н
К6	42	0,21	н
К7	63	0,315	н/с
К8	51	0,255	н
К9	39	0,195	н
К10	104	0,52	с
К11	58	0,29	н/с
К12	118	0,59	в/с
К13	96	0,48	с
К14	77	0,385	н/с
К15	80	0,4	н/с
К16	99	0,495	с
К17	72	0,36	н/с

Продовження табл. Д.2.1

Код НПП КГ	Ефективність застосування педагогічних умінь і якостей НПП у педагогічній практиці		
	загальний бал	коефіцієнт розвитку	рівень
К18	85	0,425	н/с
К19	94	0,47	с
К20	128	0,64	в/с
К21	79	0,395	н/с
К22	110	0,55	с
К23	101	0,505	с
К24	132	0,66	в/с
К25	152	0,76	в
К26	98	0,49	с
К27	117	0,585	в/с
К28	128	0,64	в/с
К29	122	0,61	в/с
К30	154	0,77	в
К31	158	0,79	в
К32	112	0,56	с
К33	135	0,675	в/с
К34	143	0,715	в
К35	167	0,835	в
К36	141	0,705	в/с
К37	151	0,755	в
К38	161	0,805	в
К39	169	0,845	в
К40	154	0,77	в
К41	152	0,76	в
К42	147	0,735	в
К43	152	0,76	в
К44	170	0,85	в
К45	146	0,73	в
К46	164	0,82	в
К47	179	0,895	д/в
К48	158	0,79	в

Продовження табл. Д.2.1

Код НПП КГ	Ефективність застосування педагогічних умінь і якостей НПП у педагогічній практиці		
	загальний бал	коефіцієнт розвитку	рівень
К49	172	0,86	д/в
К50	159	0,795	в
К51	156	0,78	в
К52	164	0,82	в
К53	175	0,875	д/в
К54	156	0,78	в

Таблиця Д.2.2

*Рівні ефективності застосування науково-педагогічними
працівниками контрольної депривованої групи педагогічних умінь
і якостей у педагогічній практиці*

Код НПП КДГ	Ефективність застосування педагогічних умінь і якостей НПП у педагогічній практиці		
	загальний бал	коефіцієнт розвитку	рівень
Е1	41	0,205	н
Е2	38	0,19	н
Е3	56	0,28	н
Е4	73	0,365	н/с
Е5	48	0,24	н
Е6	62	0,31	н/с
Е7	78	0,39	н/с
Е8	68	0,34	н/с
Е9	57	0,285	н
Е10	45	0,225	н
Е11	88	0,44	с
Е12	55	0,275	н
Е13	63	0,315	н/с
Е14	72	0,36	н/с

Продовження табл. Д.2.2

Код НПП КДГ	Ефективність застосування педагогічних умінь і якостей НПП у педагогічній практиці		
	загальний бал	коефіцієнт розвитку	рівень
E15	80	0,4	н/с
E16	93	0,465	с
E17	105	0,525	с
E18	98	0,49	с
E19	101	0,505	с
E20	79	0,395	н/с
E21	123	0,615	в/с
E22	116	0,58	в/с
E23	89	0,445	с
E24	97	0,485	с
E25	72	0,36	н/с
E26	119	0,595	в/с
E27	88	0,44	с
E28	118	0,59	в/с
E29	102	0,51	с
E30	148	0,74	в
E31	135	0,675	в/с
E32	112	0,56	с
E33	98	0,49	с
E34	146	0,73	в
E35	129	0,645	в/с
E36	142	0,71	в/с
E37	143	0,715	в
E38	171	0,855	д/в
E39	153	0,765	в
E40	145	0,725	в
E41	117	0,585	в/с
E42	158	0,79	в
E43	155	0,775	в
E44	132	0,66	в/с
E45	148	0,74	в
E46	148	0,74	в

Продовження табл. Д.2.2

Код НПП КДГ	Ефективність застосування педагогічних умінь і якостей НПП у педагогічній практиці		
	загальний бал	коефіцієнт розвитку	рівень
Е47	165	0,825	В
Е48	154	0,77	В
Е49	146	0,73	В
Е50	150	0,75	В
Е51	161	0,805	В
Е52	159	0,795	В
Е53	170	0,89	Д/В
Е54	156	0,78	В

Таблиця Д.2.3

Розподіл науково-педагогічних працівників контрольної депривованої та контрольної груп за рівнями розвитку в них ефективності застосування педагогічних умінь і якостей (Rpy), професійної спрямованості («на себе» – S/S; «на взаємодію» – S/V; «на справу» – S/D) і стилю управління (авторитарно-одноосібного – Aou; пасивного – Py; одноосібно-демократичного – Odu)

Рівні розвитку		S/S	S/V	S/D	Aou	Py	Odu	Rpy	
Д/В	КГ	к-ть	0	0	2	0	0	6	3
		%	0	0	3,7	0	0	11	5,6
	КДГ	к-ть	0	1	0	0	3	1	2
		%	0	1,9	0	0	5,6	1,9	3,7
В	КГ	к-ть	0	5	17	7	0	27	20
		%	0	9,3	31,5	13	0	50,1	37
	КДГ	к-ть	5	13	0	0	19	14	16
		%	9,3	24	0	0	35,2	25,9	29,6

Продовження табл. Д.2.3

Рівні розвитку			S/S	S/V	S/D	Aoy	Py	Ody	Rpy
В/с	КГ	к-ть	25	4	19	16	2	14	8
		%	46,3	7,4	35,2	29,5	3,7	25,9	14,8
	КДГ	к-ть	11	15	0	1	12	12	9
		%	20,4	27,8	0	1,9	22,2	22,2	16,7
С	КГ	к-ть	20	1	16	19	11	6	8
		%	37	1,9	29,6	35,1	20,4	11,1	14,8
	КДГ	к-ть	19	18	14	9	14	16	11
		%	35,1	33,3	25,9	16,7	25,9	29,6	20,3
Н/с	КГ	к-ть	2	12	0	3	21	1	8
		%	3,7	22,2	0	5,6	38,9	1,9	14,3
	КДГ	к-ть	17	5	33	15	6	10	9
		%	31,5	9,2	61,1	27,8	11,1	18,5	16,7
Н	КГ	к-ть	5	15	0	5	20	0	7
		%	9,3	27,8	0	9,3	37	0	13
	КДГ	к-ть	2	2	7	20	0	1	7
		%	3,7	3,7	13	37	0	1,9	13
Д/н	КГ	к-ть	2	17	0	4	0	0	0
		%	3,7	31,5	0	7,4	0	0	0
	КДГ	к-ть	0	0	0	9	0	0	0
		%	0	0	0	16,7	0	0	0

Таблиця Д.2.4

**Рівні ефективності застосування педагогічних умінь і якостей
науково-педагогічними працівниками підгруп за величиною
педагогічного стажу контрольної та контрольної
депривованої груп**

Науково-педагогічні працівники	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Контрольна група	бал	432	789	1011	1260	1402	1483
	коефіцієнт	0,240	0,438	0,562	0,700	0,779	0,824
	рівень	н	с	с	в/с	в	в
Контрольна депривована група	бал	521	699	884	1130	1322	1417
	коефіцієнт	0,289	0,388	0,491	0,628	0,734	0,787
	рівень	н/с	н/с	с	в/с	в	в

Додаток Е

Визначення та оцінка комунікативних і організаторських здібностей науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп

Е.1 Методика виявлення “комунікативних та організаторських здібностей” (КОЗ-2), модифікована нами

1. Чи є у Вас потяг до вивчення студентів та встановлення з ними знайомств?
2. Чи подобається Вам займатися громадською роботою?
3. Чи довго турбує Вас почуття образи, що спричинив Вам хто-небудь з колег?
4. Чи завжди Вам важко орієнтуватися у критичній ситуації, що склалася під час навчально-виховного процесу?
5. Чи багато у Вас друзів, з якими Ви постійно спілкуєтесь?
6. Чи часто Вам вдається прихилити більшість студентів до прийняття ними Вашої думки?
7. Чи правда, що Вам приємніше і простіше проводити час за книжками або за яким-небудь іншим заняттям, ніж зі студентами?
8. Якщо виникли певні перешкоди у здійсненні Ваших намірів, чи легко Вам від них відмовитися?
9. Чи легко Ви встановлюєте контакти з науково-педагогічними працівниками, які є значно старшими за Вас?
10. Чи любите Ви придумувати та організовувати зі студентами різноманітні ігри й розваги?
11. Чи важко Вам включатися у нові для Вас колективи (першокурсників)?
12. Чи часто Ви відкладаєте на майбутнє справи, які слід було б виконати сьогодні?
13. Чи легко Вам вдається встановлювати контакти й спілкуватися з незнайомими людьми?
14. Чи прагнете Ви, щоб студенти діяли у відповідності з Вашою думкою?

15. Чи важко Вам освоюватися в новому науково-педагогічному колективі?
16. Правда, що у Вас не буває конфліктів зі студентами через невиконання ними своїх обіцянок та обов'язків?
17. Чи прагнете Ви, якщо обставини сприяють цьому, познайомитися і поспілкуватися з незнайомою людиною?
18. Чи часто у вирішенні важливих справ Ви берете ініціативу в свої руки?
19. Чи дратують Вас студенти, чи виникає у Вас бажання вникнути сілкування з ними?
20. Чи правда, що Ви, як правило, погано орієнтуєтесь у незнайомій для Вас обстановці?
21. Чи подобається Вам постійно знаходитися серед студентів?
22. Чи виникає у Вас відчуття дискомфорту, якщо Вам не вдається завершити розпочату справу?
23. Чи важко Вам проявляти ініціативу щодо розв'язання проблем студента?
24. Чи правда, що Ви втомлюєтесь від постійного спілкування зі студентами?
25. Чи подобається Вам брати участь у колективних іграх студентів?
26. Чи часто Ви проявляєте ініціативу під час вирішення проблем, які зачіпають інтереси Ваших колег по роботі?
27. Чи правда, що Ви відчуваєте себе невпевнено серед студентів?
28. Чи правда, що Ви не прагнете до того, щоб довести істинність своїх дій чи слів?
29. Чи вважаєте Ви, що Вам не важко внести пожвавлення у незнайоме товариство?
30. Чи берете Ви участь у громадському житті ВНЗ ?
31. Чи прагнете Ви обмежити коло своїх знайомих?
32. Чи вірно, що Ви не прагнете відстоювати свою думку чи рішення, якщо його не одразу прийняли студенти?
33. Чи відчуваєте Ви себе комфортно, потрапивши у незнайому компанію?
34. Чи охоче Ви приступаєте до організації різних заходів для студентів?

35. Чи правда, що Ви губитеся, коли треба говорити щось великій кількості студентів?
36. Чи часто Ви спізнюєтесь на консультації, зустрічі та заходи, які організовують студенти?
37. Вас поважають студенти?
38. Чи часто Ви буваєте у центрі уваги студентів?
39. Ви відчуваєте дискомфорт під час спілкування з «важкими» студентами?
40. Чи правда, що Ви не дуже впевнено почуваетесь в оточенні великої кількості студентів?

В запропонованому тексті міститься 40 запитань. Досліджуваному пропонується прочитати їх і дати на них відповідь за допомогою бланка. На бланку надруковані номери питань. Якщо відповідь на питання позитивна, тобто досліджуваний згідний з тим, про що запитується в питанні, то на бланку відповідний номер обводиться кружечком. Якщо ж відповідь негативна, тобто присутня незгода, то відповідний номер закреслюється. В даній методиці питання носять загальний характер і не можуть містити всіх необхідних деталей.

Відповіді зіставляються з дешифратором і підраховується кількість збігів окремо за комунікативними та організаторськими здібностями. У дешифраторі враховується порядкове розташування номерів питань у бланку для відповідей.

Е.2 Дешифратори для обробки даних, отриманих за методикою виявлення «комунікативних та організаторських здібностей» (КОЗ - 2)

Для кількісної обробки даних використовують дешифратори, в яких проставлено максимальну суму «ідеальних відповідей». Підраховується кількість відповідей, що збігаються з шифром, за кожним дешифратором окремо.

Дешифратор комунікативних здібностей			
1. +	11. -	21. +	31. -
3. -	13. +	23. -	33. +
5. +	15. -	25. +	35. -
7. -	17. +	27. -	37. +
9. +	19. -	29. +	39. -

Дешифратор організаторських здібностей			
2. +	12. -	22. +	32. -
4. -	14. +	24. -	34. +
6. +	16. -	26. +	36. -
8. -	18. +	28. -	38. +
10. +	20. -	30. +	40. -

Е.3 Результати наявності у науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп комунікативних та організаторських здібностей

Таблиця Е.3.1

Виявлення рівня розвитку організаторських здібностей науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп

Код НПП КГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень	Код НПП КДГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень
К1	0,333	н	Е1	0,496	д/н
К2	0,364	н	Е2	0,453	н
К3	0,354	д/н	Е3	0,604	н/с
К4	0,218	н/с	Е4	0,481	д/н
К5	0,407	н	Е5	0,566	н/с
К6	0,335	н	Е6	0,559	д/н
К7	0,534	н/с	Е7	0,402	д/н
К8	0,398	н/с	Е8	0,525	н
К9	0,303	н	Е9	0,538	н
К10	0,523	н/с	Е10	0,75	н/с
К11	0,4	н/с	Е11	0,79	н
К12	0,561	н	Е12	0,886	н
К13	0,663	с	Е13	0,822	н/с
К14	0,422	н/с	Е14	0,767	н/с
К15	0,542	в/с	Е15	0,595	н
К16	0,496	н/с	Е16	0,763	н/с

Продовження табл. Е.3.1

Код НПП КГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень	Код НПП КДГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень
K17	0,517	с	E17	0,85	с
K18	0,553	н/с	E18	0,782	н/с
K19	0,551	в/с	E19	0,595	с
K20	0,468	с	E20	0,65	с
K21	0,544	в	E21	0,661	н/с
K22	0,595	с	E22	0,583	с
K23	0,481	в/с	E23	0,676	в/с
K24	0,324	в	E24	0,682	с
K25	0,557	в	E25	0,701	в/с
K26	0,54	в/с	E26	0,699	с
K27	0,451	с	E27	0,616	с
K28	0,424	в	E28	0,64	в/с
K29	0,398	в	E29	0,686	в
K30	0,47	в/с	E30	0,655	в/с
K31	0,311	в/с	E31	0,591	с
K32	0,568	в	E32	0,706	в
K33	0,32	в/с	E33	0,672	в/с
K34	0,371	д/в	E34	0,71	с
K35	0,407	в	E35	0,623	в
K36	0,358	д/в	E36	0,601	в/с
K37	0,843	в	E37	0,756	в/с
K38	0,722	в/с	E38	0,686	в
K39	0,61	д/в	E39	0,843	в/с
K40	0,788	в/с	E40	0,597	с
K41	0,619	в	E41	0,826	в
K42	0,633	в	E42	0,616	в/с
K43	0,771	в/с	E43	0,771	с
K44	0,661	в	E44	0,672	в
K45	0,735	в/с	E45	0,703	с
K46	0,631	в/с	E46	0,583	с

Продовження табл. Е.3.1

Код НПП КГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень	Код НПП КДГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень
К47	0,739	В	Е47	0,725	В/С
К48	0,604	В/С	Е48	0,758	В/С
К49	0,756	В	Е49	0,595	В
К50	0,64	В/С	Е50	0,79	В/С
К51	0,786	С	Е51	0,633	С
К52	0,805	В/С	Е52	0,816	В/С
К53	0,714	В	Е53	0,676	С
К54	0,665	В/С	Е54	0,608	С

Таблиця Е.3.2

Виявлення рівня розвитку комунікативних здібностей науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп

Код НПП КГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень	Код НПП КДГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень
К1	0,141	Д/Н	Е1	0,252	Н
К2	0,353	Н/С	Е2	0,37	Н/С
К3	0,204	Н	Е3	0,37	Н/С
К4	0,381	Н/С	Е4	0,132	Д/Н
К5	0,566	С	Е5	0,189	Н
К6	0,259	Н	Е6	0,377	Н/С
К7	0,362	Н/С	Е7	0,252	Н
К8	0,425	Н/С	Е8	0,27	Н
К9	0,238	Н	Е9	0,233	Н
К10	0,35	Н/С	Е10	0,37	Н/С
К11	0,49	С	Е11	0,233	Н
К12	0,386	Н/С	Е12	0,477	С
К13	0,522	С	Е13	0,268	Н
К14	0,267	Н	Е14	0,333	Н/С
К15	0,555	С	Е15	0,296	Н/С

Продовження табл. Е.3.2

Код НПП КГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень	Код НПП КДГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень
K16	0,563	с	E16	0,242	н
K17	0,35	н/с	E17	0,352	н/с
K18	0,682	в/с	E18	0,432	с
K19	0,595	в/с	E19	0,447	с
K20	0,75	в	E20	0,583	в/с
K21	0,761	в	E21	0,293	н/с
K22	0,563	с	E22	0,437	с
K23	0,776	в	E23	0,481	с
K24	0,782	в	E24	0,589	в/с
K25	0,518	с	E25	0,341	н/с
K26	0,699	в/с	E26	0,593	в/с
K27	0,816	в	E27	0,499	с
K28	0,84	в	E28	0,574	в/с
K29	0,786	в	E29	0,734	в
K30	0,655	в/с	E30	0,685	в/с
K31	0,861	д/в	E31	0,648	в/с
K32	0,766	в	E32	0,622	в/с
K33	0,672	в/с	E33	0,496	с
K34	0,858	д/в	E34	0,574	в/с
K35	0,723	в	E35	0,591	в/с
K36	0,794	в	E36	0,759	в
K37	0,756	в	E37	0,586	в/с
K38	0,686	в/с	E38	0,788	в
K39	0,843	в	E39	0,734	в
K40	0,797	в	E40	0,574	в/с
K41	0,866	д/в	E41	0,581	в/с
K42	0,616	в/с	E42	0,463	с
K43	0,771	в	E43	0,587	в/с
K44	0,772	в	E44	0,512	с
K45	0,803	в	E45	0,774	в

Продовження табл. Е.3.2

Код НПП КГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень	Код НПП КДГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень
К46	0,783	В	Е46	0,622	В/С
К47	0,725	В	Е47	0,528	С
К48	0,758	В	Е48	0,704	В/С
К49	0,595	В/С	Е49	0,667	В/С
К50	0,79	В	Е50	0,737	В
К51	0,833	В	Е51	0,696	В/С
К52	0,616	В/С	Е52	0,574	В/С
К53	0,776	В	Е53	0,785	В
К54	0,808	В	Е54	0,622	В/С

Таблиця Е.3.3

Розподіл науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп за рівнями розвитку в них комунікативних та організаторських здібностей

Рівні розвитку		Комунікативні здібності		Організаторські здібності	
Д/В	КГ	к-ть	3	3	
		%	5,6	5,6	
	КДГ	к-ть	0	0	
		%	0	0	
В	КГ	к-ть	23	14	
		%	42,6	25,9	
	КДГ	к-ть	7	7	
		%	13	13	

Продовження табл. Е.3.3

Рівні розвитку			Комунікативні здібності	Організаторські здібності
В/с	КГ	к-ть	9	16
		%	16,7	29,6
	КДГ	к-ть	19	13
		%	35,2	24,1
С	КГ	к-ть	7	6
		%	13	11,1
	КДГ	к-ть	10	16
		%	18,5	29,6
Н/с	КГ	к-ть	7	8
		%	13	14,8
	КДГ	к-ть	9	8
		%	16,7	14,8
Н	КГ	к-ть	4	6
		%	7,4	11,1
	КДГ	к-ть	8	6
		%	14,8	11,1
Д/н	КГ	к-ть	1	1
		%	1,9	1,9
	КДГ	к-ть	1	4
		%	1,9	7,4

Таблиця Е.3.4

**Комунікативні здібності науково-педагогічних працівників
контрольної та контрольної депривованої груп
за величиною педагогічного стажу**

Науково-педагогічні працівники	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Контрольна група	коефіцієнт	0,325	0,463	0,695	0,773	0,767	0,742
	рівень	н/с	с	в/с	в	в	в
Контрольна депривована група	коефіцієнт	0,272	0,334	0,474	0,631	0,622	0,659
	рівень	н	н/с	с	в/с	в/с	

Таблиця Е.3.5

**Організаційні здібності науково-педагогічних працівників
контрольної та контрольної депривованої груп
за величиною педагогічного стажу**

Науково-педагогічні працівники	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Контрольна група	коефіцієнт	0,283	0,4,37	0,654	0,758	0,745	0,673
	рівень	н	с	в/с	в	в	в/с
Контрольна депривована група	коефіцієнт	0,226	0,343,	0,49	0,647	0,635	0,586
	рівень	н	н/с	с	в/с	в/с	в/с

Додаток Ж

Виявлення й оцінка стилю управління науково-педагогічними працівниками контрольної та контрольної депривованої груп навчально-виховним процесом студентів

Ж.1 Методика «Оцінка стилю керівництва» (О.В. Козловська, А.Й. Романюк, В.І. Урунський.), модифікована нами

Інструкція для учасників дослідження: пропонується у стверджувальній формі об'єктивно відповісти на запитання, обвести кружечком номери тих питань, які відповідають вашій поведінці й ставленню до студентів.

1. В роботі зі студентами я віддаю перевагу тому, щоб вони беззастережно виконували мої розпорядження.
2. Мене легко захопити новими завданнями, але я швидко втрачаю інтерес до них.
3. Люди часто заздять моєму терпінню й витримці.
4. В складних ситуаціях я завжди думаю про інших, а потім про себе.
5. Мої батьки рідко примушували мене робити те, що я не хотів (ла).
6. Мене дратує, коли хто-небудь проявляє занадто багато ініціативи.
7. Я дуже напружено працюю, оскільки не можу повністю довіряти студентам.
8. Коли я відчуваю, що студенти мене не розуміють, я відмовляюся від спроби довести що-небудь.
9. Я вмю об'єктивно оцінити знання, навички і вміння студентів, виділивши серед них сильних, середніх і слабких.
10. Мені доводиться часто радитися зі студентами перш, ніж давати певні вказівки.
11. Я рідко наполягаю на своєму, щоб не викликати в студентів роздратування.

12. Переконаний, що мої оцінки успіхів і невдач студентів точні й справедливі.

13. Я завжди вимагаю від студентів неухильного дотримання моїх вказівок і розпоряджень.

14. Мені легше працювати одному, ніж керувати людьми.

15. Більшість вважає мене чуйним педагогом.

16. Мені здається, що від колективу студентів не варто нічого приховувати – ні хорошого, ні поганого.

17. Якщо я зустрічаю опір з боку студентів, то в мене пропадає інтерес до роботи з ними.

18. Ігнорую студентське колективне керівництво (самоврядування), щоб забезпечити ефективність одноосібного керівництва.

19. Щоб не підірвати свій авторитет, я ніколи не визнаю своїх помилок.

20. Мені часто для ефективної роботи не вистачає часу.

21. На грубість студентів я прагну знайти відповідну реакцію, яка не викликає конфліктів.

22. Я роблю все, щоб студенти охоче виконували мої доручення.

23. Зі студентами в мене дуже тісні контакти і товариські відносини.

24. Я завжди прагну за будь-яку ціну бути першим у всіх справах.

25. Я намагаюсь виробити універсальний стиль управління, який підходить до більшості ситуацій.

26. Мені легше сприймати точку зору більшості студентів, ніж виступати проти неї.

27. Мені здається, що студентів треба хвалити за кожне, навіть, незначне досягнення.

28. Я не можу критикувати студента в присутності інших людей.

29. Мені доводиться частіше просити, ніж вимагати.

30. Я часто втрачаю від збудження контроль над своїми почуттями, особливо, коли мені надокучають.

31. Якщо б я мав можливість частіше бути серед студентів, то ефективність мого керівництва їх навчанням значно б підвищилась.

32. Я інколи проявляю спокій і байдужість до інтересів, захоплень студентів.

33. Я надаю кращим студентам більше самостійності в розв'язанні складних завдань, особливо не контролюю їх.

34. Мені до вподоби аналізувати та обговорювати зі студентами їх проблеми.

35. Студенти можуть і без мене справитися з навчальними завданнями.

36. Мені легше уникнути конфлікту з вищим керівництвом, ніж зі студентами, яких не завжди можна поставити на місце.

37. Завжди домагаюся виконання своїх розпоряджень, не зважаючи на обставини.

38. Найбільш важка справа для мене – це втручатися в процес навчальної діяльності студентів, вимагати від них додаткових зусиль.

39. Щоб краще зрозуміти студентів, я прагну уявити себе на їх місці.

40. Перекоаний, що керівництво студентами повинно бути гнучким – студентам не можна демонструвати ні сталеву непохитність, ні панібратства.

41. Мене більш хвилюють власні проблеми, ніж інтереси студентів.

42. Мені доводиться часто займатися поточними справами й відчувати від цього велике емоційне та інтелектуальне навантаження.

43. Батьки примушували мене підкорятися навіть тоді, коли я вважав (ла) це нерозумним.

44. Роботу зі студентами я уявляю собі як тяжку справу.

45. Я прагну розвивати в колективі студентів взаємодопомогу й співробітництво.

46. Я з вдячністю ставлюся до пропозицій і порад своїх студентів.

47. Головне в керівництві навчально-виховним процесом студентів – розподілити обов'язки.

48. Ефективність управління досягається тоді, коли студенти діють лише як виконавці волі керівника.

49. Студенти – безвідповідальні люди, і лише тому їх потрібно постійно контролювати.

50. Найкраще надати повну самостійність студентам і ні в що не втручатися.

51. Для більш якісного керівництва потрібно заохочувати найбільш здібних студентів, суворо карати недбайливих.

52. Я завжди визнаю свої помилки і вибираю більш правильне рішення.

53. Мені доводиться часто пояснювати невдачі в управлінні об'єктивними обставинами.

54. Порушника дисципліни я суворо караю.

55. В критиці недоліків студентів я безжалісний.

56. Іноді мені здається, що у вищому навчальному закладі я – зайва людина.

57. Перш, ніж карати студентів, я прагну похвалити їх.

58. Я добре взаємодію з колективом студентів і прислухаюся до їх думки.

59. Мені часто дорікають за надмірну увагу до студентів.

60. Якщо б студенти робили так, як я вимагаю, то я досягнув би більшого.

***Ж.2 Обробка результатів за методикою “Оцінка стилю керівництва”
(Козловська О.В., Романюк А.Й., Урунський В.І.).***

Підраховувавши номери відповідних тверджень і користуючись ключем-таблицею, можна визначити ступінь виявленості авторитарно-одноосібного, пасивного та одноосібно-демократичного стилю управління.

Таблиця Ж.2.1

Ключ до обробки результатів за методикою “Оцінка стилю керівництв”
(Козловська О.В., Романюк А.Й., Урунський В.І.).

Стиль управління	Номер відповіді - твердження	Сума відповідей
Авторитарно-одноосібний	1, 6, 7, 12, 13, 18, 19, 24, 25, 30, 31, 36, 37, 42, 43, 48, 49, 54, 55, 60.	
Пасивний	2, 5, 8, 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 59.	
Одноосібно-демократичний	3, 4, 9, 10, 15, 16, 21, 22, 27, 28, 33, 34, 39, 40, 45, 46, 51, 52, 57, 58.	

Ж.3 Результати щодо наявності у науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп стилю управління навчально-виховним процесом студентів

Таблиця Ж.3.1

Визначення стилю керівництва науково-педагогічними працівниками контрольної групи НВПС

Код НПП КГ	Авторитарно-одноосібний			Пасивний			Одноосібно-демократичний		
	бал	к	рівень	бал	к	рівень	бал	к	рівень
К1	3	0,150	н	13	0,650	в/с	16	0,800	в
К2	2	0,100	д/н	10	0,500	с	15	0,750	в
К3	1	0,050	д/н	7	0,350	н/с	18	0,900	д/в
К4	3	0,150	н	9	0,450	с	16	0,800	в
К5	4	0,200	н	12	0,600	в/с	13	0,650	в
К6	5	0,250	н	9	0,450	с	19	0,950	д/в
К7	2	0,100	д/н	11	0,550	с	17	0,850	в
К8	1	0,050	д/н	8	0,400	н/с	14	0,700	в/с
К9	4	0,200	н	11	0,550	с	15	0,750	в

Продовження табл. Ж.3.1

Код НПП КГ	Авторитарно- одноосібний			Пасивний			Одноосібно- демократичний		
	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень
К10	10	0,500	с	9	0,450	с	13	0,650	в/с
К11	7	0,350	н/с	8	0,400	н/с	10	0,500	с
К12	13	0,650	в/с	7	0,350	н/с	11	0,550	с
К13	10	0,500	с	8	0,400	н/с	11	0,550	с
К14	10	0,450	с	7	0,350	н/с	12	0,600	в/с
К15	11	0,550	с	10	0,500	с	9	0,450	с
К16	8	0,400	н/с	7	0,350	н/с	10	0,500	с
К17	9	0,450	с	5	0,250	н	8	0,400	н/с
К18	10	0,500	с	6	0,300	н/с	9	0,450	с
К19	12	0,600	в/с	5	0,250	н	15	0,750	в
К20	15	0,750	в	7	0,350	н/с	18	0,900	д/в
К21	12	0,600	в/с	5	0,250	н	13	0,650	в/с
К22	11	0,550	с	4	0,200	н	17	0,850	в
К23	9	0,450	с	6	0,300	н/с	15	0,750	в
К24	14	0,700	в/с	3	0,150	н	15	0,750	в
К25	17	0,850	в	8	0,400	н/с	16	0,800	в
К26	13	0,650	в/с	4	0,200	н	16	0,800	в
К27	10	0,500	с	5	0,250	н	13	0,650	в/с
К28	17	0,850	в	4	0,200	н	12	0,600	в/с
К29	14	0,700	в/с	3	0,150	н	15	0,750	в
К30	15	0,750	в	8	0,400	н/с	17	0,850	в
К31	16	0,800	в	5	0,250	н	15	0,750	в
К32	13	0,650	в/с	4	0,200	н	14	0,700	в/с
К33	17	0,850	в	6	0,300	н/с	16	0,800	в
К34	14	0,700	в/с	5	0,250	н	13	0,650	в/с
К35	12	0,600	в/с	7	0,350	н/с	18	0,900	д/в
К36	13	0,650	в/с	5	0,250	н	17	0,850	в
К37	17	0,850	в	5	0,250	н	14	0,700	в/с
К38	13	0,650	в/с	5	0,250	н	16	0,800	в
К39	10	0,500	с	8	0,400	н/с	15	0,750	в
К40	13	0,650	в/с	5	0,250	н	13	0,650	в/с
К41	11	0,550	с	7	0,350	н/с	15	0,750	в

Продовження табл. Ж.3.1

K10	10	0,500	с	9	0,450	с	13	0,650	в/с
K11	7	0,350	н/с	8	0,400	н/с	10	0,500	с
K12	13	0,650	в/с	7	0,350	н/с	11	0,550	с
K13	10	0,500	с	8	0,400	н/с	11	0,550	с
K14	10	0,450	с	7	0,350	н/с	12	0,600	в/с
K15	11	0,550	с	10	0,500	с	9	0,450	с
K16	8	0,400	н/с	7	0,350	н/с	10	0,500	с
K17	9	0,450	с	5	0,250	н	8	0,400	н/с
K18	10	0,500	с	6	0,300	н/с	9	0,450	с
K19	12	0,600	в/с	5	0,250	н	15	0,750	в
K20	15	0,750	в	7	0,350	н/с	18	0,900	д/в
K21	12	0,600	в/с	5	0,250	н	13	0,650	в/с
K22	11	0,550	с	4	0,200	н	17	0,850	в
K23	9	0,450	с	6	0,300	н/с	15	0,750	в
K24	14	0,700	в/с	3	0,150	н	15	0,750	в
K25	17	0,850	в	8	0,400	н/с	16	0,800	в
K26	13	0,650	в/с	4	0,200	н	16	0,800	в
K27	10	0,500	с	5	0,250	н	13	0,650	в/с
K28	17	0,850	в	4	0,200	н	12	0,600	в/с
K29	14	0,700	в/с	3	0,150	н	15	0,750	в
K30	15	0,750	в	8	0,400	н/с	17	0,850	в
K31	16	0,800	в	5	0,250	н	15	0,750	в
K32	13	0,650	в/с	4	0,200	н	14	0,700	в/с
K33	17	0,850	в	6	0,300	н/с	16	0,800	в
K34	14	0,700	в/с	5	0,250	н	13	0,650	в/с
K35	12	0,600	в/с	7	0,350	н/с	18	0,900	д/в
K36	13	0,650	в/с	5	0,250	н	17	0,850	в
K37	17	0,850	в	5	0,250	н	14	0,700	в/с
K38	13	0,650	в/с	5	0,250	н	16	0,800	в
K39	10	0,500	с	8	0,400	н/с	15	0,750	в
K40	13	0,650	в/с	5	0,250	н	13	0,650	в/с
K41	11	0,550	с	7	0,350	н/с	15	0,750	в
K42	14	0,700	в/с	4	0,200	н	12	0,600	в/с
K43	10	0,500	с	7	0,350	н/с	17	0,850	в
K44	14	0,700	в/с	3	0,150	н	18	0,900	д/в
K45	13	0,650	в/с	8	0,400	н/с	17	0,850	в

Продовження табл. Ж.3.1

Код НПП КГ	Авторитарно- одноосібний			Пасивний			Одноосібно- демократичний		
	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень
К46	11	0,550	с	5	0,250	н	16	0,800	в
К47	13	0,650	в/с	4	0,200	н	19	0,950	д/в
К48	10	0,500	с	6	0,300	н/с	17	0,850	в
К49	9	0,450	с	9	0,450	с	16	0,800	в
К50	11	0,550	с	7	0,350	н/с	17	0,850	в
К51	8	0,400	н/с	10	0,500	с	13	0,650	в/с
К52	10	0,500	с	9	0,450	с	15	0,750	в
К53	11	0,550	с	11	0,550	с	12	0,600	в/с
К54	9	0,450	с	8	0,400	н/с	12	0,600	в/с

Таблиця Ж.3.2

Визначення стилю керівництва НПП контрольної депривованої руни

Код НПП КДГ	Авторитарно- одноосібний			Пасивний			Одноосібно- демократичний		
	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень
Е1	4	0,200	н	15	0,750	в	18	0,900	д/в
Е2	3	0,150	н	14	0,700	в/с	15	0,750	в
Е3	1	0,050	д/н	16	0,800	в	17	0,850	в
Е4	5	0,250	н	18	0,900	д/в	12	0,600	в/с
Е5	1	0,050	д/н	17	0,850	в	16	0,800	в
Е6	2	0,100	д/н	16	0,800	в	17	0,850	в
Е7	5	0,250	н	13	0,650	в/с	14	0,700	в/с
Е8	2	0,100	д/н	16	0,800	в	15	0,750	в
Е9	3	0,150	д/н	16	0,800	в	14	0,700	в/с
Е10	4	0,200	н	15	0,750	в	8	0,400	н/с
Е11	4	0,200	н	13	0,650	в/с	6	0,300	н/с
Е12	5	0,250	н	9	0,450	с	5	0,250	н
Е13	2	0,100	д/н	17	0,850	в	7	0,350	н/с
Е14	6	0,300	н/с	14	0,700	в/с	6	0,300	н/с

Продовження табл. Ж.3.2

Код НПП КДГ	Авторитарно- одноосібний			Пасивний			Одноосібно- демократичний		
	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень
E15	3	0,150	н	12	0,600	в/с	10	0,500	с
E16	8	0,400	с	11	0,550	с	7	0,350	н/с
E17	4	0,200	н	9	0,450	с	8	0,400	н/с
E18	5	0,250	н	10	0,500	с	8	0,400	н/с
E19	10	0,500	с	8	0,400	н/с	9	0,450	с
E20	8	0,400	н/с	10	0,500	с	10	0,500	с
E21	7	0,350	н/с	11	0,550	с	9	0,450	с
E22	12	0,600	в/с	6	0,300	н/с	11	0,550	с
E23	11	0,550	с	7	0,350	н/с	7	0,350	н/с
E24	9	0,450	с	10	0,500	с	6	0,300	н/с
E25	10	0,500	с	9	0,450	с	10	0,500	с
E26	9	0,450	с	9	0,450	с	10	0,500	с
E27	10	0,500	с	10	0,500	с	8	0,400	н/с
E28	5	0,250	н	15	0,750	в	11	0,550	с
E29	7	0,350	н/с	12	0,600	в/с	12	0,600	в/с
E30	4	0,200	н	19	0,950	д/в	9	0,450	с
E31	5	0,250	н	17	0,850	в	11	0,550	с
E32	7	0,350	н/с	15	0,750	в	10	0,500	с
E33	8	0,400	н/с	16	0,800	в	10	0,500	с
E34	7	0,350	н/с	15	0,750	в	9	0,450	с
E35	5	0,250	н	16	0,800	в	10	0,500	с
E36	6	0,300	н/с	15	0,750	в	9	0,450	с
E37	6	0,300	н/с	11	0,550	с	13	0,650	в/с
E38	9	0,450	с	8	0,400	н/с	15	0,750	в
E39	8	0,400	н/с	8	0,400	н/с	13	0,650	в/с
E40	8	0,400	н/с	10	0,500	с	14	0,700	в/с
E41	10	0,500	с	7	0,350	н/с	16	0,800	в
E42	7	0,350	н/с	10	0,450	с	10	0,500	с
E43	5	0,250	н	12	0,600	в/с	15	0,750	в
E44	7	0,350	н/с	13	0,650	в/с	13	0,650	в
E45	6	0,300	н/с	10	0,500	с	16	0,800	в
E46	5	0,250	н	12	0,600	в/с	15	0,750	в

Продовження табл. Ж.3.1

Код НПП КДГ	Авторитарно-одноосібний			Пасивний			Одноосібно-демократичний		
	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень
Е47	4	0,200	н	14	0,700	в/с	13	0,650	в
Е48	5	0,250	н	15	0,750	в	16	0,800	в
Е49	2	0,100	д/н	14	0,700	в/с	14	0,700	в/с
Е50	3	0,150	н	15	0,750	в	12	0,600	в/с
Е51	7	0,350	н/с	12	0,600	в/с	13	0,650	в/с
Е52	2	0,100	д/н	18	0,900	д/в	15	0,750	в
Е53	1	0,050	д/н	17	0,850	в	13	0,650	в/с
Е54	4	0,200	н	13	0,650	в	14	0,700	в/с

Таблиця Ж.3.3

Розподіл науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп за рівнями ефективності застосування педагогічних умінь і якостей (Rpy), професійної спрямованості («на себе» – S/S; «на взаємодію» – S/V; «на справу» – S/D) і стилю управління (авторитарно-одноосібного – Aou; пасивного – Pu; одноосібно-демократичного – Odu)

Рівні розвитку		S/S	S/V	S/D	Aou	Pu	Odu	Rpy	
Д/в	КГ	к-ть	0	0	2	0	0	6	3
		%	0	0	3,7	0	0	11	5,6
	КДГ	к-ть	0	1	0	0	3	1	2
		%	0	1,9	0	0	5,6	1,9	3,7
В	КГ	к-ть	0	5	17	7	0	27	20
		%	0	9,3	31,5	13	0	50,1	37
	КДГ	к-ть	5	13	0	0	19	14	16
		%	9,3	24	0	0	35,2	25,9	29,6

Продовження табл. Ж.3.3

Рівні розвитку			S/S	S/V	S/D	Aoy	Py	Ody	Rpy
В/с	КГ	к-ть	25	4	19	16	2	14	8
		%	46,3	7,4	35,2	29,5	3,7	25,9	14,8
	КДГ	к-ть	11	15	0	1	12	12	9
		%	20,4	27,8	0	1,9	22,2	22,2	16,7
С	КГ	к-ть	20	1	16	19	11	6	8
		%	37	1,9	29,6	35,1	20,4	11,1	14,8
	КДГ	к-ть	19	18	14	9	14	16	11
		%	35,1	33,3	25,9	16,7	25,9	29,6	20,3
Н/с	КГ	к-ть	2	12	0	3	21	1	8
		%	3,7	22,2	0	5,6	38,9	1,9	14,3
	КДГ	к-ть	17	5	33	15	6	10	9
		%	31,5	9,2	61,1	27,8	11,1	18,5	16,7
Н	КГ	к-ть	5	15	0	5	20	0	7
		%	9,3	27,8	0	9,3	37	0	13
	КДГ	к-ть	2	2	7	20	0	1	7
		%	3,7	3,7	13	37	0	1,9	13
Д/н	КГ	к-ть	2	17	0	4	0	0	0
		%	3,7	31,5	0	7,4	0	0	0
	КДГ	к-ть	0	0	0	9	0	0	0
		%	0	0	0	16,7	0	0	0

Таблиця Ж.3.4

**Стили керівництва науково-педагогічних працівників
контрольної групи**

Стили керівництва НПП	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Авторитарно-одноосібний	бал	25	87	113	131	115	92
	коефіцієнт	0,139	0,483	0,628	0,728	0,639	0,511
	рівень	д/н	с	в/с	в	в/с	с
Пасивний	бал	90	67	47	47	52	69
	коефіцієнт	0,500	0,372	0,261	0,261	0,289	0,383
	рівень	с	н/с	н	н	н/с	н/с
Одноосібно-демократичний	бал	143	93	138	137	137	137
	коефіцієнт	0,794	0,516	0,766	0,761	0,761	0,761
	рівень	в	с	в	в	в	в

Таблиця Ж.3.5

**Стили керівництва науково-педагогічних працівників
контрольної депривованої групи**

Стили керівництва НПП	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Авторитарно-одноосібний	бал	26	41	86	54	66	28
	коефіцієнт	0,144	0,227	0,077	0,300	0,366	0,061
	рівень	н	н	д/н	н/с	н/с	д/н
Пасивний	бал	140	110	80	140	87	130
	коефіцієнт	0,777	0,611	0,444	0,777	0,483	0,722
	рівень	в	в/с	с	в	с	в
Одноосібно-демократичний	бал	138	65	80	91	125	125
	коефіцієнт	0,766	0,361	0,444	0,505	0,694	0,694
	рівень	в	н/с	с	с	в/с	в/с

Додаток 3
Визначення та оцінка професійної спрямованості
науково-педагогічних працівників контрольної
та контрольної депривованої груп

3.1 Методика "Визначення професійної спрямованості «НА СЕБЕ» - «НА СПРАВУ» - «НА ВЗАЄМОДІЮ»"

Інструкція для учасників дослідження: Досліджуваним роздають бланки для відповідей і зачитують інструкцію: «Пропонована анкета складається з низки тверджень, кожне з яких має три різних закінчення: А, В, С. Необхідно з трьох варіантів закінчення вибрати той, котрий для вас найбільше значимий. Упишіть букву (А, В або С), що відповідає вашому виборі, у бланк для відповідей проти відповідного номера питання в рубриці «Більше всього». Потім з відповідей, що залишилися, виберіть ту, котра найменше збігається з вашою точкою зору, і впишіть букву, що відповідає цій відповіді, проти номера питання в рубриці «Найменше» у бланк відповідей. Для кожного питання використовуються дві букви. Відповідь, що залишилася, ніде не фіксується».

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Найбільше задоволення я отримую від:
 - А. Схвалення моєї роботи.
 - Б. Усвідомлення того, що робота виконана добре.
 - В. Усвідомлення того, що мене оточують друзі.

2. Якщо б я грав у футбол (волейбол, баскетбол), то хотів би бути:
 - А. Тренером, який розробляє тактику гри.
 - Б. Відомим гравцем.
 - В. Капітаном команди.

3. На мою думку, найкращим педагогом є той, хто:
 - А. Проявляє інтерес до студентів і до кожного має індивідуальний підхід.
 - Б. Викликає зацікавленість до предмету, так що студенти із задоволенням поглиблюють свої знання з цього предмету.
 - В. Створює в колективі таку атмосферу, при якій ніхто не боїться висловити свою думку.

4. Мені подобається, коли люди:
 - А. Радіють виконаній роботі.
 - Б. Із задоволенням працюють у колективі.
 - В. Прагнуть виконати свою роботу краще за інших.

5. Я хотів би, щоб мої друзі:
 - А. Були чуйними й допомагали людям, коли для цього є можливості.
 - Б. Були вірними й відданими мені.
 - В. Були розумними й цікавими людьми.

6. Найкращими друзями я вважаю тих:
 - А. З якими складаються хороші стосунки.
 - Б. На кого завжди можна покластися.
 - В. Хто може багато чого досягти в житті.

7. Найбільше я не люблю:
 - А. Коли в мене щось не складається.
 - Б. Коли не складаються стосунки з товаришами.
 - В. Коли мене критикують.

8. На мою думку, найгіршим є те, коли педагог:
 - А. Не приховує, що деякі студенти йому несимпатичні, насміхається над ними.
 - Б. Викликає дух суперництва в колективі.
 - В. Недосконало володіє предметом, що викладає.

9. В дитинстві мені найбільше подобалось:
 - А. Проводити час з друзями.
 - Б. Відчуття виконаних справ.
 - В. Коли мене за щось хвалили.

10. Я хотів би бути схожим на тих, хто:
 - А. Досягнув успіху в житті.
 - Б. По-справжньому захоплений своєю справою.
 - В. Відмінною рисою яких є доброзичливість.

11. Насамперед інститут повинен:
 - А. Навчити вирішувати завдання, які ставить життя.
 - Б. Розвивати, передусім, індивідуальні властивості та здібності студентів.
 - В. Виховувати якості, які допомагають взаємодіяти з людьми.

12. Якщо б у мене було більше вільного часу, я би використав його:
 - А. Для спілкування з друзями.
 - Б. Для відпочинку й розваг.

- В. Для своїх улюблених справ і самоосвіти.
13. Найбільших успіхів я досягаю, коли:
- А. Працюю з людьми, які мені симпатичні.
 - Б. У мене цікава робота.
 - В. Мої зусилля добре заохочуються.
14. Я люблю, коли:
- А. Інші люди мене цінують.
 - Б. Відчуваю задоволення від добре виконаної роботи.
 - В. Приємно проводжу час з друзями.
15. Якщо б про мене вирішили написати в газеті, мені б хотілось, щоб:
- А. Розказали про якусь цікаву справу, пов'язану з навчанням, роботою, спортом та ін., в якій я брав участь.
 - Б. Написали про мою діяльність.
 - В. Обов'язково розказали про колектив, у якому я працюю.
16. Найкраще я навчаюсь, якщо викладач:
- А. Використовує до мене індивідуальний підхід.
 - Б. Може викликати в мене цікавість до предмету.
 - В. Влаштує колективні обговорення проблем, що вивчаються.
17. Для мене не має нічого гіршого, ніж:
- А. Приниження особистої гідності.
 - Б. Невдача при виконанні важливої справи.
 - В. Втрата друзів.
18. Найбільше я ціную:
- А. Успіх.
 - Б. Можливість хорошої спільної роботи.
 - В. Раціональний практичний розум і винахідливість.
19. Я не люблю людей, які:
- А. Вважають себе гіршими за інших.
 - Б. Часто сваряться й конфліктують.
 - В. Заперечують усе нове.
20. Приємно, коли:
- А. Працюєш над важливою для всіх справою.
 - Б. Маєш багато друзів.
 - В. Викликаєш захоплення і всім подобаєшся.

21. На мою думку керівник, насамперед, повинен бути:
- А. Доступним.
 - Б. Авторитетним.
 - В. Вимогливим.
22. У вільний час я би прочитав книги:
- А. Про те, як мати нових друзів і підтримувати добрі стосунки з людьми.
 - Б. Про життя визначних і цікавих людей.
 - В. Про останні досягнення науки, мистецтва, літератури.
23. Якщо б у мене були здібності до музики, я хотів бути:
- А. Диригентом.
 - Б. Композитором.
 - В. Солістом.
24. Мені б хотілось:
- А. Вигадати цікавий конкурс.
 - Б. Перемогти у конкурсі.
 - В. Організувати конкурс і керувати ним.
25. Для мене важливо знати:
- А. Що я хочу зробити.
 - Б. Як досягти мети.
 - В. Як організувати людей для досягнення мети.
26. Людина має прагнути до того, щоб:
- А. Інші були нею задоволені.
 - Б. Перш за все, виконати своє завдання.
 - В. Щоб їй не докоряли за виконану роботу.
27. Найкраще я відпочиваю у вільний час:
- А. В оточенні друзів.
 - Б. Дивлячись улюблені кінофільми.
 - В. Коли займаюся своєю улюбленою справою.

3.2 Обробка результатів за методикою "Визначення професійної спрямованості «НА СЕБЕ» - «НА СПРАВУ» - «НА ВЗАЄМОДІЮ»"

БЛАНК ВІДПОВІДЕЙ

ПІБ__

Вік_ Стать_

Місце роботи чи навчання_

Місце постійного проживання_

№ за/п	Більше всього			Менш за все			№ за/п	Більше всього			Менш за все		
	А	В	С	А	В	С		А	В	С	А	В	С
1.							15.						
2.							16.						
3.							17.						
4.							18.						
5.							19.						
6.							20.						
7.							21.						
8.							22.						
9.							23.						
10.							24.						
11.							25.						
12.							26.						
13.							27.						
14.													

Відповіді досліджуваного, позначені як «Більше всього», оцінюються в 2 бали. Відповіді, позначені як «Найменше», оцінюються в 0 балів, ті що залишилися невибраними відповідями оцінюються в 1 бал. Всі отримані в процесі заповнення анкети дані звіряються зі спеціальним «ключем». Для кожного виду спрямованості особистості бали сумуються за всіма 27 пунктами анкети (окремо). Основним критерієм оцінки результатів є відповідність виборів балів «ключеві», а також абсолютна перевага одного з видів спрямованості особистості.

«Ключ» для обробки результатів

<i>Спрямованість на себе (НС)</i>		<i>Спрямованість на взаємодію (НВ)</i>		<i>Спрямованість на справу (НД)</i>	
1А	15А	1С	15С	1В	15В
2В	16В	2С	16С	2А	16А
3А	17А	3С	17С	3В	17В
4В	18В	4В	18С	4С	18С
5В	19В	5А	19В	5С	19С
6С	20С	6А	20В	6В	20А
7А	21С	7С	21С	7В	21В
8С	22В	8В	22А	8А	22С
9С	23В	9А	23С	9В	23А
10С	24С	10В	24А	10А	24В
11В	25В	11С	25А	11А	25С
12В	26В	12А	26А	12С	26С
13С	27А	13А	27В	13В	27С
14С		14А		14В	

3.3 Результати професійної спрямованості науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп у навчально-виховному процесі

Таблиця 3.3.1

Визначення спрямованості професійної поведінки НПП контрольної групи

Код НПП КГ	Спрямованість на себе			Спрямованість на взаємодію			Спрямованість на справу		
	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень
К1	6	0,111	д/н	44	0,815	в	31	0,574	с
К2	11	0,204	н	40	0,741	в	30	0,556	с
К3	14	0,259	н	43	0,796	в	26	0,481	с
К4	13	0,240	н	39	0,722	в/с	29	0,537	с
К5	12	0,222	н	45	0,833	в	24	0,444	с
К6	20	0,370	н/с	34	0,630	в/с	27	0,5	с
К7	10	0,185	н	38	0,704	в/с	33	0,611	в/с
К8	7	0,13	д/н	46	0,851	в	28	0,519	с

Продовження табл. 3.3.1

Код НПП КГ	Спрямованість на себе			Спрямованість на взаємодію			Спрямованість на справу		
	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень
К9	21	0,389	н/с	35	0,648	в/с	25	0,463	с
К10	25	0,463	с	25	0,463	с	31	0,574	с
К11	28	0,519	с	16	0,296	н/с	37	0,685	в/с
К12	38	0,704	в/с	17	0,314	н/с	26	0,481	с
К13	36	0,667	в/с	18	0,333	н/с	27	0,500	с
К14	29	0,537	с	15	0,296	н/с	36	0,667	в/с
К15	31	0,574	с	20	0,370	н/с	30	0,556	с
К16	36	0,667	в/с	10	0,185	н	35	0,648	в/с
К17	31	0,574	с	21	0,388	н/с	29	0,537	с
К18	27	0,5	с	16	0,296	н/с	38	0,704	в/с
К19	37	0,685	в/с	3	0,055	д/н	41	0,759	в
К20	34	0,630	в/с	3	0,055	д/н	44	0,815	в
К21	29	0,537	с	3	0,055	д/н	49	0,907	д/в
К22	30	0,556	с	8	0,148	н	43	0,796	в
К23	35	0,648	в/с	6	0,111	д/н	40	0,741	в
К24	36	0,667	в/с	9	0,166	н	36	0,667	в/с
К25	33	0,611	в/с	3	0,055	д/н	45	0,833	в
К26	35	0,648	в/с	4	0,074	д/н	42	0,777	в
К27	31	0,574	с	4	0,074	д/н	46	0,851	в
К28	39	0,722	в/с	3	0,055	д/н	39	0,722	в/с
К29	28	0,519	с	19	0,351	н/с	34	0,630	в/с
К30	35	0,648	в/с	9	0,166	н	37	0,685	в/с
К31	32	0,593	в/с	15	0,277	н	34	0,630	в/с
К32	38	0,704	в/с	14	0,259	н	29	0,537	с
К33	28	0,519	с	18	0,333	н/с	35	0,648	в/с
К34	34	0,630	в/с	16	0,296	н/с	31	0,574	с
К35	32	0,593	в/с	16	0,296	н/с	33	0,611	в/с
К36	38	0,704	в/с	13	0,240	н	30	0,556	с
К37	39	0,722	в/с	4	0,074	д/н	38	0,704	в/с
К38	30	0,556	с	11	0,203	н	42	0,777	в
К39	28	0,519	с	5	0,092	д/н	48	0,888	д/в
К40	36	0,667	в/с	4	0,074	д/н	41	0,759	в

Продовження табл. 3.3.1

Код НПП КГ	Спрямованість на себе			Спрямованість на взаємодію			Спрямованість на справу		
	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень
К41	35	0,648	в/с	2	0,037	д/н	44	0,815	в
К42	33	0,611	в/с	3	0,055	д/н	45	0,833	в
К43	31	0,574	с	12	0,222	н	38	0,704	в/с
К44	34	0,630	в/с	1	0,018	д/н	46	0,851	в
К45	35	0,648	в/с	2	0,037	д/н	44	0,815	в
К46	31	0,574	с	12	0,222	н	38	0,704	в/с
К47	38	0,704	в/с	3	0,055	д/н	40	0,741	в
К48	26	0,481	с	16	0,296	н/с	39	0,722	в/с
К49	29	0,537	с	7	0,129	д/н	45	0,833	в
К50	34	0,630	в/с	14	0,259	н	37	0,685	в/с
К51	27	0,5	с	11	0,203	н	43	0,796	в
К52	32	0,593	в/с	4	0,259	н	35	0,648	в/с
К53	25	0,463	с	13	0,240	н	43	0,796	в
К54	30	0,556	с	13	0,240	н	38	0,704	в/с

Таблиця 3.3.2

Визначення спрямованості професійної поведінки НПП контрольної депривованої групи

Код НПП КДГ	Спрямованість на себе			Спрямованість на взаємодію			Спрямованість на справу		
	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень
Е1	19	0,352	н/с	47	0,870	в	15	0,277	н
Е2	20	0,370	н/с	43	0,796	в	17	0,315	н/с
Е3	20	0,370	н/с	46	0,852	в	15	0,277	н
Е4	19	0,352	н/с	41	0,759	в	21	0,389	н/с
Е5	21	0,389	н/с	48	0,888	д/в	12	0,222	н
Е6	15	0,277	н	44	0,815	в	22	0,407	н/с
Е7	19	0,352	н/с	43	0,796	в	19	0,352	н/с
Е8	20	0,370	н/с	41	0,759	в	20	0,370	н/с
Е9	18	0,333	н/с	45	0,833	в	18	0,333	н/с

Продовження табл. 3.3.2

Код НПП КДГ	Спрямованість на себе			Спрямованість на взаємодію			Спрямованість на справу		
	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень
E10	20	0,370	н/с	41	0,759	в	20	0,370	н/с
E11	18	0,333	н/с	40	0,741	в	23	0,426	н/с
E12	15	0,277	н	39	0,722	в/с	27	0,500	с
E13	18	0,333	н/с	40	0,741	в	23	0,426	н/с
E14	18	0,333	н/с	44	0,815	в	19	0,352	н/с
E15	16	0,296	н/с	37	0,685	в/с	28	0,519	с
E16	18	0,333	н/с	37	0,685	в/с	26	0,481	с
E17	19	0,352	н/с	41	0,759	в	21	0,389	н/с
E18	18	0,333	н/с	39	0,722	в/с	24	0,444	с
E19	22	0,407	н/с	34	0,630	в/с	25	0,463	с
E20	25	0,463	с	29	0,537	с	27	0,500	с
E21	25	0,463	с	36	0,667	в/с	20	0,370	н/с
E22	29	0,537	с	32	0,593	в/с	20	0,370	н/с
E23	26	0,481	с	30	0,556	с	25	0,463	с
E24	28	0,519	с	29	0,537	с	24	0,444	с
E25	40	0,741	в	30	0,556	с	11	0,204	н
E26	25	0,463	с	33	0,611	в/с	23	0,426	н/с
E27	28	0,519	с	30	0,556	с	23	0,426	н/с
E28	31	0,574	с	29	0,537	с	21	0,389	н/с
E29	38	0,704	в/с	26	0,481	с	17	0,315	н/с
E30	37	0,685	в/с	26	0,481	с	18	0,333	н/с
E31	35	0,648	в/с	25	0,463	с	21	0,389	н/с
E32	39	0,722	в/с	28	0,519	с	14	0,259	н
E33	43	0,796	в	24	0,444	с	14	0,259	н
E34	31	0,574	с	34	0,630	в/с	16	0,296	н/с
E35	40	0,741	в	25	0,463	с	16	0,296	н/с
E36	41	0,759	в	25	0,463	с	15	0,277	н
E37	30	0,556	с	26	0,481	с	25	0,463	с
E38	33	0,611	в/с	25	0,463	с	23	0,426	н/с
E39	27	0,500	с	29	0,537	с	25	0,463	с
E40	31	0,574	с	22	0,407	н/с	28	0,519	с
E41	26	0,481	с	35	0,648	в/с	20	0,370	н/с
E42	25	0,463	с	34	0,630	в/с	22	0,407	н/с

Продовження табл. 3.3.2

Код НПП КДГ	Спрямованість на себе			Спрямованість на взаємодію			Спрямованість на справу		
	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень	бал	k	рів-ень
E43	29	0,537	с	34	0,630	в/с	18	0,333	н/с
E44	27	0,500	с	33	0,611	в/с	21	0,389	н/с
E45	31	0,574	с	34	0,630	в/с	16	0,296	н/с
E46	39	0,722	в/с	10	0,185	н	22	0,407	н/с
E47	35	0,648	в/с	25	0,463	с	21	0,389	н/с
E48	38	0,704	в/с	19	0,352	н/с	24	0,444	с
E49	36	0,667	в/с	17	0,315	н/с	18	0,333	н/с
E50	29	0,537	с	26	0,481	с	26	0,481	с
E51	43	0,796	в	13	0,240	н	25	0,463	с
E52	31	0,574	с	32	0,593	в/с	18	0,333	н/с
E53	37	0,685	в/с	23	0,426	н/с	21	0,389	н/с
E54	39	0,722	в/с	19	0,359	н/с	23	0,426	н/с

Таблиця 3.3.3

Спрямованість професійної поведінки науково-педагогічних працівників підгруп за величиною педагогічного стажу контрольної групи

Спрямованість професійної поведінки	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Спрямованість на себе	бал	114	281	300	304	301	272
	коефіцієнт	0,235	0,578	0,617	0,625	0,619	0,560
	рівень	н	в/с	в/с	в/с	в/с	с
Спрямованість на взаємодію	бал	364	129	43	123	44	103
	коефіцієнт	0,749	0,265	0,088	0,253	0,090	0,212
	рівень	в	н	д/н	н	д/н	н
Спрямованість на справу	бал	253	289	386	302	386	358
	коефіцієнт	0,520	0,595	0,794	0,621	0,794	0,737
	рівень	с	в/с	в	в/с	в	в

Таблиця 3.3.4

**Спрямованість професійної поведінки науково-педагогічних
працівників підгруп за величиною педагогічного стажу
контрольної депривованої групи**

Спрямованість професійної поведінки	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Спрямованість на себе	бал	179	160	248	335	259	327
	коефіцієнт	0,368	0,329	0,510	0,689	0,533	0,673
	рівень	н/с	н/с	с	в/с	с	в/с
Спрямованість на взаємодію	бал	398	358	283	242	272	184
	коефіцієнт	0,819	0,737	0,582	0,498	0,560	0,378
	рівень	в	в	в/с	с	с	н/с
Спрямованість на справу	бал	159	211	198	152	198	198
	коефіцієнт	0,327	0,434	0,407	0,313	0,407	0,407
	рівень	н/с	с	н/с	н/с	н/с	н/с

Додаток К

Визначення і оцінка наявності у науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп мотивації до успіху і мотивації уникнення невдачі

*К.1 Методика вивчення мотивації до успіху. Тест, запропонований
Т. Елерсом, оцінює силу мотивації для досягнення цілі та успіху.*

ІНСТРУКЦІЯ

Вам запропоновано 41 питання, на кожне з яких відповідайте «так» (знак «+») або «ні» (знак «-»), проставивши одне з них перед номером питання.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Коли маєте вибір між двома варіантами, його краще зробити швидше, ніж відкласти на певний час.
2. Я легко дратуюсь, коли помічаю, що не можу на всі 100% виконати завдання.
3. Коли я працюю, це виглядає так, ніби я все ставлю на карту.
4. Коли виникає проблемна ситуація, я частіше всього приймаю рішення одним з останніх.
5. Коли у мене два дні підряд не має справ, я втрачаю спокій.
6. У деякі дні мої успіхи нижче середніх.
7. Стосовно себе я більш вимогливий, ніж стосовно інших.
8. Я більш доброзичливий, ніж інші.
9. Коли я відмовляюсь від складного завдання, то потім суворо засуджую себе, бо знаю, що, вирішивши проблему, досягнув би успіху.
10. У процесі роботи я маю потребу зробити невеликі паузи для відпочинку.
11. Наполегливість – це не головна моя риса.
12. Мої досягнення в праці не завжди однакові.
13. Мене більше цікавить інша робота, ніж та, якою я займаюсь.
14. Осуд стимулює мене сильніше, ніж похвала.

15. Я знаю, що мої колеги вважають мене діловою людиною.
16. Перешкоди роблять мої рішення більш твердими.
17. В мені легко збудити честолюбство.
18. Коли я працюю без натхнення, це, зазвичай, помітно.
19. При виконанні роботи я не розраховую на допомогу інших.
20. Деколи я відкладаю те, що повинен був зробити зараз.
21. Потрібно 305абл.305овувати тільки на самого себе.
22. У житті мало речей більш важливих, ніж гроші.
23. Завжди, коли мені потрібно виконати важливе завдання, я ні про що інше не думаю.
24. Я менше честолюбний, ніж інші.
25. Наприкінці відпустки я зазвичай радію, що скоро вийду на роботу.
26. Коли я хочу працювати, то я роблю це краще й більш кваліфіковано за інших.
27. Мені простіше й легше спілкуватись з людьми, які можуть старанно працювати.
28. Коли у мене немає справ, я відчуваю, що мені не по собі.
29. Мені доводиться виконувати відповідальну роботу частіше, ніж іншим.
30. Коли мені доводиться приймати рішення, я намагаюсь робити це якомога краще.
31. Мої друзі деколи вважають мене лінивим.
32. Мої успіхи певною мірою залежать від моїх колег.
33. Не має сенсу протидіяти волі керівника.
34. Іноді не знаєш, яку роботу доведеться виконувати.
35. Коли щось не виходить, я нетерплячий.
36. Я завжди звертаю мало уваги на свої досягнення.
37. Коли я працюю разом з іншими, моя робота дає більш високі результати, ніж робота інших.
38. У більшості, за що я берусь, я не доводжу до кінця.
39. Я заздрю людям, які не перевантажені роботою.

40. Я не заздрю тим, хто прагне до влади й високого становища.

41. Коли я певен, що стою на правильному шляху для доказів своєї правоти, я йду на крайні заходи.

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ

Ви отримали по 1 балу за відповіді «так» на наступні запитання 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 17, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 37, 41.

Ви також отримали по 1 балу за відповіді «ні» на запитання 6, 13, 18, 20, 24, 31, 36, 38, 39. Відповіді на питання 1, 11, 12, 19, 23, 33, 34, 35, 40 – не враховуються. Отримані бали підсумовують.

К.2 Методика вивчення оцінки мотивації уникнення невдач. Тест, запропонований Т. Елерсом, дозволяє оцінити рівень захисту особистості, мотивацію до уникнення невдач, страху перед невдачею.

ІНСТРУКЦІЯ

Вам пропонується список слів з 30 рядків, по 3 слова в кожному. В кожному рядку виберіть тільки одне з 3-х слів, котре найбільш точно вас характеризує, і проставте проти нього знак «+».

Таблиця К.2.1

Тестові завдання

1	2	3
1. сміливий	пильний	підприємливий
2. лагідний	боязкий	упертий
3. обережний	рішучий	песимістичний
4. непостійний	безцеремонний	уважний
5. нерозумний	боягузливий	недумаючий
6. спритний	жвавий	хвацький
7. холоднокровний	мінливий	хвацький
8. стрімкий	легковажний	боязкий
9. безпечний	манірний	непередбачливий
10. оптимістичний	сумлінний	чуйний
11. меланхолічний	сумнівний	нестійкий
12. боягузливий	недбалий	схвильований
13. необачний	тихий	боязкий

Продовження табл. К.2.1

1	2	3
14. уважний	нерозважений	сміливий
15. розсудливий	швидкий	мужній
16. підприємливий	обережний	передбачливий
17. схвильований	неуважний	несміливий
18. малодушний	необережний	безцеремонний
19. лякливий	нерішучий	нервовий
20. виконавчий	відданий	роздратований
21. передбачливий	жвавий	відчайдушний
22. приборканий	байдужий	недбалий
23. обережний	безтурботний	терпеливий
24. розумний	дбайливий	хоробрий
25. передбачий	відчайдушний	сумлінний
26. поспішний	лякливий	безтурботний
27. розсіяний	необачний	песимістичний
28. обачний	розсудливий	заповзятий
29. тихий	неорганізований	боязкий
30. оптимістичний	пильний	безтурботний

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ

Ви отримали по 1 балу за наступні вибори, приведені в ключі (перша цифра перед кошою означає номер рядка, друга цифра після кошої – номер стовпчика, в якому потрібне слово (див. ключ). Наприклад: ½ означає, що слово, яке отримало 1 бал у першому рядку, в другому ряду – «пильний»). Інші вибори балів не отримують. Чим більша сума балів, тим вищий рівень мотивації до уникнення невдач, захисту.

Ключ

½; 2/1; 2/2; 3/1; 3/3; 4/3; 5/2; 6/3; 7/2; 7/3; 8/3; 9/1; 9/2; 10/2; 11/1; 11/2; 12/1; 12/3; 13/2; 13/3; 14/1; 14/1; 16/2; 16/3; 17/3; 18/1; 19/2; 20/1; 20/2; 21/1; 21/1; 22/1; 23/3; 24/1; 24/2; 25/1; 26/2; 27/3; 28/1; 28/3; 29/3; 30/2.

К.3 Результати наявності й розвитку в науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп мотивації до успіху і мотивації уникнення невдачі

Таблиця К.3.1

**Мотивація досягнення успіху і мотивація уникнення невдачі
науково-педагогічних працівників
контрольної та контрольної депривованої груп**

Код НПП КГ	Мотивація досягнення успіху		Мотивація уникнення невдачі		Код НПП КДГ	Мотивація досягнення успіху		Мотивація уникнення невдачі	
	коефіцієнт розвитку	Рівні	Коефіцієнт розвитку	Рівні		Коефіцієнт розвитку	Рівень	Коефіцієнт розвитку	Рівні
К1	0,865	д/в	0,175	н	Е1	0,652	в/с	0,351	н/с
К2	0,724	в	0,226	н	Е2	0,504	с	0,394	н/с
К3	0,791	в	0,142	д/н	Е3	0,452	с	0,376	н/с
К4	0,832	в	0,169	н	Е4	0,456	с	0,258	н
К5	0,778	в	0,062	д/н	Е5	0,608	в/с	0,419	н/с
К6	0,805	в	0,114	д/н	Е6	0,450	с	0,377	н/с
К7	0,735	в	0,274	н	Е7	0,551	с	0,505	с
К8	0,819	в	0,104	д/н	Е8	0,414	н/с	0,437	с
К9	0,879	д/в	0,083	д/н	Е9	0,551	с	0,417	н/с
К10	0,864	д/в	0,209	н	Е10	0,453	с	0,458	с
К11	0,792	в	0,252	н	Е11	0,408	н/с	0,512	с
К12	0,708	в/с	0,252	н	Е12	0,356	н/с	0,515	с
К13	0,778	в	0,146	н	Е13	0,406	н/с	0,625	в/с
К14	0,736	в	0,292	н/с	Е14	0,352	н/с	0,479	с
К15	0,655	в/с	0,352	н/с	Е15	0,504	с	0,521	с
К16	0,765	в	0,188	н	Е16	0,359	н/с	0,581	в/с
К17	0,681	в/с	0,292	н/с	Е17	0,253	н	0,354	н/с
К18	0,847	в	0,250	н	Е18	0,305	н/с	0,542	с
К19	0,792	в	0,312	н/с	Е19	0,258	н	0,604	в/с
К20	0,583	в/с	0,375	н/с	Е20	0,354	н/с	0,792	в
К21	0,750	в	0,375	н/с	Е21	0,258	н	0,667	в/с
К22	0,708	в/с	0,379	н/с	Е22	0,211	н	0,708	в/с
К23	0,569	с	0,333	н/с	Е23	0,316	н/с	0,844	в
К24	0,667	в/с	0,412	н/с	Е24	0,156	н	0,767	в
К25	0,653	в/с	0,354	н/с	Е25	0,421	н/с	0,704	в/с
К26	0,764	в	0,250	н	Е26	0,232	н	0,729	в
К27	0,694	в/с	0,396	н/с	Е27	0,259	н	0,687	в/с
К28	0,555	с	0,458	с	Е28	0,283	н	0,771	в
К29	0,528	с	0,562	с	Е29	0,159	н	0,875	д/в

Продовження табл. К.3.1

Код НПП КГ	Мотивація досягнення успіху		Мотивація уникнення невдачі		Код НПП КДГ	Мотивація досягнення успіху		Мотивація уникнення невдачі	
	коефіцієнт розвитку	Рівні	Коефіцієнт розвитку	Рівні		Коефіцієнт розвитку	Рівень	Коефіцієнт розвитку	Рівні
К30	0,597	в/с	0,521	с	Е30	0,408	н/с	0,674	в/с
К31	0,718	в	0,383	н/с	Е31	0,256	н	0,796	в
К32	0,758	в	0,379	н/с	Е32	0,228	н	0,753	в
К33	0,625	в/с	0,442	с	Е33	0,322	н/с	0,792	в
К34	0,808	в	0,280	н	Е34	0,263	н	0,737	в
К35	0,842	в	0,188	н	Е35	0,351	н/с	0,696	в/с
К36	0,814	в	0,212	н	Е36	0,259	н	0,833	в
К37	0,569	с	0,521	с	Е37	0,257	н	0,729	в
К38	0,611	в/с	0,271	н	Е38	0,261	н	0,521	с
К39	0,667	в/с	0,354	н/с	Е39	0,411	н/с	0,687	в/с
К40	0,736	в	0,279	н	Е40	0,258	н	0,562	с
К41	0,788	в	0,281	н	Е41	0,347	н/с	0,792	в
К42	0,625	в/с	0,417	н/с	Е42	0,221	н	0,521	с
К43	0,555	с	0,458	с	Е43	0,338	н/с	0,754	в
К44	0,708	в/с	0,478	с	Е44	0,155	н	0,642	в/с
К45	0,783	в	0,278	н	Е45	0,402	н/с	0,646	в/с
К46	0,611	в/с	0,341	с	Е46	0,253	н	0,583	в/с
К47	0,722	в	0,276	н	Е47	0,233	н	0,742	в
К48	0,583	в/с	0,312	н/с	Е48	0,327	н/с	0,562	с
К49	0,653	в/с	0,375	н/с	Е49	0,252	н	0,808	в
К50	0,545	с	0,275	н	Е50	0,350	н/с	0,832	в
К51	0,597	в/с	0,438	н/с	Е51	0,245	н	0,708	в/с
К52	0,528	с	0,437	с	Е52	0,142	д/н	0,861	д/в
К53	0,708	в/с	0,417	н/с	Е53	0,254	н	0,758	в
К54	0,555	с	0,333	н/с	Е54	0,402	н/с	0,642	в/с

Таблиця К.3.2

Розподіл науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп за рівнями розвитку мотивації досягнення успіху і мотивації уникнення невдачі

Рівні розвитку		Мотивація досягнення успіху		Мотивації уникнення невдачі	
		контрольна група	контрольна депривована група	контрольна група	контрольна депривована група
Д/в	к-ть	3	0	0	2
	%	5,6	0	0	3,7
В	к-ть	24	0	0	17
	%	44,4	0	0	31,5
В/с	к-ть	19	2	0	15
	%	35,2	3,7	0	27,8
С	к-ть	8	8	9	11
	%	14,8	14,8	16,7	20,4
Н/с	к-ть	0	20	20	8
	%	0	37	37	14,8
Н	к-ть	0	23	20	1
	%	0	42,7	37	1,8
Д/н	к-ть	0	1	5	0
	%	0	1,8	9,3	0

Таблиця К.3.3

**Мотивація досягнення успіху в науково-педагогічних
працівників контрольної та контрольної депривованої груп**

Науково-педагогічні працівники	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Контрольна група	коефіцієнт	0,803	0,758	0,687	0,694	0,671	0,611
	рівень	в	в	в/с	в/с	в/с	в/с
контрольна депривована група	коефіцієнт	0,515	0,377	0,274	0,281	0,294	0,273
	рівень	с	н/с	н	н	н/с	н

Таблиця К.3.4

**Мотивація уникнення невдачі в науково-педагогічних
працівників контрольної та контрольної депривованої груп**

Науково-педагогічні працівники	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Контрольна група	коефіцієнт	0,150	0,248	0,354	0,381	0,371	0,356
	рівень	н	н	н/с	н/с	н/с	н/с
контрольна депривована група	коефіцієнт	0,393	0,510	0,722	0,770	0,650	0,722
	рівень	н/с	с	в	в	с	в

Додаток Л

Визначення та оцінка професійної деформації науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп

Л.1 Виявлення «синдрому вигорання» у професійній діяльності науково-педагогічних працівників за опитувальником МВІ К. Маслач і С. Джексон (варіант 2 – для учителів, викладачів, тренерів), тест адаптований Н.Є. Водоп'яноюю.

ІНСТРУКЦІЯ. Мета даного дослідження полягає в тому, щоб визначити, як суб'єкт професії «людина – людина» розглядає свою роботу та інших людей, з якими він тісно співпрацює. Вам пропонується 22 твердження про почуття й переживання, пов'язані з роботою. Будь-ласка, прочитайте уважно кожне твердження й виріште, чи відчуваєте Ви себе таким чином стосовно Вашої роботи. Якщо у Вас було таке відчуття, то вкажіть, як часто Ви його відчували. Якщо у Вас не було такого почуття, то в бланку для відповідей відмітьте позицію 0 – «ніколи». Якщо у Вас було таке почуття, то вкажіть, як часто Ви його відчували. Для цього закресліть або обведіть колом бал, який відповідає частоті переживань того або іншого почуття, користуючись нижченаведеною оцінною шкалою:

- 0 – ніколи;
- 1 – дуже рідко;
- 2 – рідко;
- 3 – іноді;
- 4 – часто;
- 5 – дуже часто;
- 6 – завжди.

Таблиця Л.1.1

**Опитувальник МВІ К. Маслач і С. Джексон (варіант 2 – для учителів,
викладачів, тренерів), тест адаптований Н.Є. Водоп'яною**

№№	Твердження	Оцінка (бали)
1.	Я почуваю себе емоційно опустошеним	0 1 2 3 4 5 6
2.	Ближче до кінця робочого дня я почуваю себе як «вичавлений лимон»	0 1 2 3 4 5 6
3.	Я почуваю себе втомленим, коли піднімаюся ранком і повинен йти на роботу	0 1 2 3 4 5 6
4.	Я добре розумію, що відчувають мої студенти та колеги, і використовую це в інтересах справи	0 1 2 3 4 5 6
5.	Я спілкуюся зі своїми студентами чисто формально, без лишніх емоцій і прагну звести спілкування з ними до мінімуму	0 1 2 3 4 5 6
6.	Я почуваю себе енергійним і емоційно піднесеним	0 1 2 3 4 5 6
7.	Я вмю знаходити правильне рішення в конфліктних ситуаціях	0 1 2 3 4 5 6
8.	Я відчуваю пригніченість і апатію	0 1 2 3 4 5 6
9.	Я можу позитивно впливати на продуктивність роботи моїх студентів і колег	0 1 2 3 4 5 6
10.	В останній час я став більш черствим, нечутливим у відношенні до тих, з ким працюю	0 1 2 3 4 5 6
11.	Як правило, оточуючі мене люди багато вимагають від мене або маніпулюють мною, вони швидше втомлюють, ніж приносять мені радість	0 1 2 3 4 5 6
12.	У мене багато планів на майбутнє, я вірю в їх виконання	0 1 2 3 4 5 6
13.	Я переживаю все більше життєвих розчарувань	0 1 2 3 4 5 6
14.	Я відчуваю байдужість і втрату інтересу до того всього, що раніше приносило мені радість	0 1 2 3 4 5 6
15.	Буває, що мені дійсно байдуже те, що відбувається з деякими моїми студентами і колегами	0 1 2 3 4 5 6
16.	Мені хочеться усамітнитися і відпочити від всього і всіх	0 1 2 3 4 5 6
17.	Я легко можу створити атмосферу доброзичливості та співпраці в ході спілкування зі студентами і колегами	0 1 2 3 4 5 6
18.	Я легко спілкуюся з людьми, незалежно від їх статусу і характеру	0 1 2 3 4 5 6
19.	Я багато встигаю зробити	0 1 2 3 4 5 6
20.	Я відчуваю себе на межі можливостей	0 1 2 3 4 5 6
21.	Я багато ще зможу досягнути у своїм житті	0 1 2 3 4 5 6
22.	Буває, що студенти і колеги перекладають на мене вагу своїх проблем і обов'язків	0 1 2 3 4 5 6

Таблиця Л.1.2

Ключ до відповідей опитувальника

Субшкала	Номера тверджень
Емоційне виснаження	1, 2, 3, 6, 8, 13, 14, 16, 20
Деперсоналізація	5, 10, 11, 15, 22
Редукція особистісних досягнень	4, 7, 9, 12, 17, 18, 19, 21

Обробка та інтерпретація даних. У відповідності з ключом обчислюється сума балів за трома субшкалами опитувальника. Інтерпретація результатів проводиться на основі порівняння отриманих оцінок за картою із субшкал зі середнім значенням у досліджуваній групі або з даними, представленими в таблицях нижче.

Таблиця Л.1.3

Рівні «вигорання» (американська вибірка)

Субшкала	Рівні		
	низький	середній	високий
Емоційне виснаження	0-16	17-26	27 і більше
Деперсоналізація	0-6	7-12	13 і більше
Редукція особистісних досягнень	0-31	32-38	39 і більше

Л.2 Результати наявності й розвитку в науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп емоційного вигорання, деперсоналізації й редукції особистих досягнень

Таблиця Л.2.1

Виявлення «синдрому вигорання» у професійній діяльності науково-педагогічних працівників контрольної групи

Код НПП КГ	Емоційне виснаження			Деперсоналізація			Редукція особистісних досягнень		
	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень	бал	к	рів-ень
К1	7	0,130	д/н	2	0,067	д/н	7	0,145	н
К2	4	0,074	д/н	6	0,200	н	6	0,125	н
К3	12	0,222	н	3	0,100	д/н	2	0,042	д/н

Продовження табл. Л.2.1

Код НПП КГ	Емоційне виснаження			Деперсоналізація			Редукція особистісних досягнень		
	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень
К4	6	0,111	д/н	5	0,167	н	11	0,229	н
К5	5	0,092	д/н	3	0,100	д/н	3	0,062	д/н
К6	7	0,130	д/н	2	0,067	д/н	5	0,104	д/н
К7	6	0,111	д/н	2	0,067	д/н	13	0,271	н
К8	9	0,167	н	3	0,100	д/н	5	0,104	д/н
К9	3	0,056	д/н	4	0,133	д/н	4	0,083	д/н
К10	10	0,167	н	3	0,100	д/н	10	0,208	н
К11	12	0,222	н	8	0,267	н	12	0,250	н
К12	14	0,259	н	4	0,133	д/н	12	0,250	н
К13	12	0,222	н	5	0,167	н	7	0,146	н
К14	7	0,130	д/н	4	0,133	д/н	14	0,292	н/с
К15	15	0,097	д/н	6	0,200	н	17	0,354	н/с
К16	18	0,333	н/с	3	0,100	д/н	9	0,187	н
К17	13	0,241	н	10	0,333	н/с	14	0,292	н/с
К18	11	0,204	н	3	0,100	д/н	12	0,250	н
К19	16	0,296	н/с	9	0,300	н/с	15	0,312	н/с
К20	22	0,407	н/с	8	0,267	н	18	0,375	н/с
К21	21	0,389	н/с	12	0,400	н/с	18	0,375	н/с
К22	27	0,500	с	9	0,300	н/с	23	0,479	с
К23	20	0,370	н/с	7	0,233	н	16	0,333	н/с
К24	18	0,333	н/с	11	0,367	н/с	20	0,412	н/с
К25	14	0,259	н	5	0,167	н	17	0,354	н/с
К26	22	0,407	н/с	14	0,467	с	12	0,250	н
К27	19	0,352	н/с	12	0,400	н/с	19	0,396	н/с
К28	20	0,370	н/с	13	0,433	с	22	0,458	с
К29	23	0,426	н/с	16	0,533	с	27	0,562	с
К30	13	0,241	н	8	0,267	н	25	0,521	с
К31	19	0,352	н/с	14	0,467	с	28	0,583	в/с
К32	21	0,389	н/с	15	0,500	с	23	0,479	с
К33	26	0,481	с	13	0,433	с	26	0,542	с
К34	20	0,370	н/с	17	0,567	с	32	0,667	в/с
К35	23	0,426	н/с	15	0,500	с	28	0,583	в/с

Продовження табл. Л.2.1

Код НПП КГ	Емоційне виснаження			Деперсоналізація			Редукція особистісних досягнень		
	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень
К36	18	0,333	н/с	16	0,533	с	24	0,500	с
К37	24	0,444	с	16	0,533	с	25	0,521	с
К38	25	0,463	с	11	0,367	н/с	13	0,271	н
К39	34	0,630	в/с	13	0,433	с	17	0,354	н/с
К40	31	0,574	в/с	14	0,467	с	23	0,479	с
К41	30	0,555	в/с	7	0,233	н	24	0,500	с
К42	26	0,481	с	12	0,400	н/с	20	0,417	н/с
К43	30	0,555	с	12	0,400	н/с	22	0,458	с
К44	21	0,389	н/с	10	0,333	н/с	26	0,542	с
К45	27	0,500	с	10	0,333	н/с	24	0,500	с
К46	28	0,518	с	11	0,367	н/с	22	0,458	с
К47	20	0,370	н/с	12	0,400	н/с	19	0,396	н/с
К48	29	0,537	с	11	0,367	н/с	15	0,312	н/с
К49	27	0,500	с	8	0,267	н	18	0,375	н/с
К50	29	0,537	с	15	0,500	с	18	0,375	н/с
К51	31	0,574	в/с	9	0,300	н/с	25	0,521	с
К52	33	0,611	в/с	10	0,333	н/с	21	0,437	с
К53	26	0,481	с	10	0,333		20	0,417	н/с
К54	30	0,555	с	11	0,367	н/с	16	0,333	н/с

Таблиця Л.2.2

Виявлення «синдрому вигорання» у професійній діяльності науково-педагогічних працівників контрольної депривованої групи

Код НПП КДГ	Емоційне виснаження			Деперсоналізація			Редукція особистісних досягнень		
	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень
Е1	21	0,389	н/с	8	0,267	н	17	0,354	н/с
Е2	19	0,352	н/с	12	0,400	н/с	19	0,396	н/с
Е3	27	0,5	с	6	0,200	н	18	0,375	н/с
Е4	16	0,296	н/с	8	0,267	н	12	0,250	н
Е5	20	0,370	н/с	5	0,167	н	20	0,417	н/с

Продовження табл. Л.2.2

Код НПП КДГ	Емоційне виснаження			Деперсоналізація			Редукція особистісних досягнень		
	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень
Е6	14	0,259	н	4	0,133	д/н	18	0,375	н/с
Е7	23	0,426	н/с	7	0,233	н	24	0,500	с
Е8	16	0,296	н/с	8	0,267	н	21	0,437	с
Е9	18	0,333	н/с	7	0,233	н	20	0,417	н/с
Е10	28	0,518	с	8	0,267	н	22	0,458	с
Е11	26	0,481	с	14	0,467	с	24	0,500	с
Е12	34	0,630	в/с	7	0,233	н	24	0,500	с
Е13	30	0,555	с	5	0,167	н	30	0,625	в/с
Е14	24	0,444	с	8	0,267	н	23	0,479	с
Е15	27	0,5	с	8	0,267	н	25	0,521	с
Е16	21	0,389	н/с	6	0,200	н	28	0,583	в/с
Е17	29	0,537	с	9	0,300	н/с	17	0,354	н/с
Е18	27	0,5	с	8	0,267	н	26	0,542	с
Е19	33	0,611	в/с	15	0,500	с	29	0,604	в/с
Е20	36	0,667	в/с	12	0,400	н/с	38	0,792	в
Е21	35	0,648	в/с	17	0,567	с	32	0,667	в/с
Е22	40	0,741	в	14	0,467	с	34	0,708	в/с
Е23	37	0,685	в/с	16	0,533	с	41	0,854	д/в
Е24	27	0,5	с	21	0,700	в/с	32	0,667	в/с
Е25	34	0,630	в/с	15	0,500	с	41	0,854	д/в
Е26	39	0,722	в	18	0,600	в/с	35	0,729	в
Е27	35	0,648	в/с	16	0,533	с	33	0,687	в/с
Е28	41	0,759	в	23	0,767	в	37	0,771	в
Е29	43	0,796	в	28	0,933	д/в	42	0,875	д/в
Е30	53	0,981	д/в	25	0,833	в	39	0,812	в
Е31	44	0,815	в	26	0,867	д/в	43	0,896	д/в
Е32	42	0,778	в	20	0,667	в/с	36	0,750	в
Е33	45	0,833	в	26	0,867	д/в	38	0,792	в
Е34	38	0,704	в/с	24	0,800	в	45	0,937	д/в
Е35	45	0,833	в	24	0,800	в	43	0,896	д/в
Е36	46	0,852	д/в	23	0,767	в	40	0,833	в
Е37	34	0,630	в/с	21	0,700	в/с	35	0,729	в

Продовження табл. Л.2.2

Код НПП КДГ	Емоційне виснаження			Деперсоналізація			Редукція особистісних досягнень		
	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень	бал	к	рів- ень
Е38	44	0,815	в	20	0,667	в/с	25	0,521	с
Е39	39	0,722	в	21	0,700	в/с	33	0,687	в/с
Е40	46	0,852	в	23	0,767	в	27	0,562	с
Е41	39	0,722	в	22	0,733	в	38	0,792	в
Е42	37	0,685	в/с	19	0,633	в/с	24	0,500	с
Е43	45	0,833	в	17	0,667	с	41	0,854	д/в
Е44	33	0,611	в/с	22	0,733	в	26	0,542	с
Е45	39	0,722	в	20	0,667	в/с	31	0,646	в/с
Е46	38	0,704	в/с	21	0,700	в/с	28	0,583	в/с
Е47	37	0,685	в/с	21	0,700	в/с	26	0,542	с
Е48	40	0,741	в	22	0,733	в	27	0,562	с
Е49	33	0,611	в/с	24	0,800	в	24	0,500	с
Е50	42	0,778	в	19	0,633	в/с	24	0,500	с
Е51	35	0,648	в/с	22	0,733	в	34	0,708	в/с
Е52	34	0,630	в/с	21	0,700	в/с	25	0,521	с
Е53	38	0,704	в/с	20	0,667	в/с	22	0,458	с
Е54	37	0,685	в/с	19	0,633	в/с	26	0,542	с

Таблиця Л.2.3

Розподіл науково-педагогічних працівників контрольної депривованої та контрольної груп за рівнями розвитку в них емоційного вигорання, деперсоналізації та редукції особистих досягнень у професійній діяльності

Рівні розвитку		Емоційне виснаження	Деперсоналізація	Редукція особистісних досягнень	
Д/в	КГ	к-ть	0	0	
		%	0	0	
	КДГ	к-ть	2	3	7
		%	3,7	5,6	13
В	КГ	к-ть	0	0	
		%	0	0	
	КДГ	к-ть	16	11	9
		%	29,6	20,4	16,7
В/с	КГ	к-ть	5	0	3
		%	9,2	0	5,6
	КДГ	к-ть	18	14	11
		%	33,3	25,9	20,4
С	КГ	к-ть	13	13	16
		%	24,1	24,1	29,6
	КДГ	к-ть	9	8	19
		%	16,7	14,8	35,1
Н/с	КГ	к-ть	17	18	18
		%	31,5	33,3	33,3
	КДГ	к-ть	8	3	7
		%	14,8	5,6	13

Продовження табл.. Л.2.3

Рівні розвитку		Емоційне виснаження	Деперсоналізація	Редукція особистісних досягнень	
Н	КГ	к-ть	10	11	12
		%	18,5	20,4	22,2
	КДГ	к-ть	1	14	1
		%	1,9	25,9	1,9
Д/н	КГ	к-ть	9	12	5
		%	16,7	22,2	9,2
	КДГ	к-ть	0	1	0
		%	0	1,9	0

Таблиця Л.2.4

**«Синдром вигорання» науково-педагогічних працівників
контрольної групи**

«Синдром вигорання»	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Емоційне виснаження	бал	59	111	179	183	248	253
	коефіцієнт	0,121	0,228	0,368	0,376	0,510	0,520
	рівень	д/н	н	н/с	н/с	н	с
Деперсоналізація	бал	30	46	87	127	105	97
	коефіцієнт	0,111	0,170	0,322	0,470	0,389	0,359
	рівень	д/н	н	н/с	с	н/с	н/с
Редукція особистісних досягнень	бал	56	107	158	235	194	174
	коефіцієнт	0,130	0,247	0,366	0,544	0,450	0,403
	рівень	д/н	н	н/с	с	с	н/с

Таблиця Л.2.5

«Синдром вигорання» науково-педагогічних працівників контрольної депривованої групи

«Синдром вигорання»	Груповий бал, коефіцієнт, рівень	I група	II група	III група	IV група	V група	VI група
Емоційне виснаження	бал	174	246	316	397	356	334
	коефіцієнт	0,358	0,506	0,650	0,817	0,732	0,687
	рівень	н/с	с	в/с	в	в	в/с
Деперсоналізація	бал	65	73	144	219	206	189
	коефіцієнт	0,240	0,270	0,533	0,811	0,763	0,700
	рівень	н	н	с	в	в	в/с
Редукція особистісних досягнень	бал	169	219	144	219	185	189
	коефіцієнт	0,391	0,507	0,333	0,507	0,428	0,437
	рівень	н/с	с	н/с	с	с	с

Додаток М

Визначення ефективності професійної діяльності науково-педагогічних працівників

М.1 Коефіцієнти позитивної величини розвитку професійної спрямованості, стилю управління, позитивної величини розвитку педагогічних умінь, організаторських і комунікативних здібностей і відсутності «синдрому вигорання», мотивації уникнення невдачі у професійній діяльності науково-педагогічних працівників контрольної депривованої та контрольної груп

Таблиця М.1.1

Коефіцієнти позитивної величини розвитку професійної спрямованості (на себе – S/S2; на взаємодію – S/V2; на справу – S/D), стилю управління (авторитарно-одноосібного – Aoy; пасивного – Py2; одноосібно-демократичного – Ody) та відсутності мотивації уникнення невдачі (Mn2) в науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп

група	S/S2	S/V2	S/D	Aoy	Py2	Ody	Mn2
K1	0,889	0,185	0,574	0,15	0,35	0,8	0,825
K2	0,796	0,259	0,556	0,1	0,5	0,75	0,774
K3	0,741	0,204	0,481	0,05	0,65	0,9	0,858
K4	0,76	0,278	0,537	0,15	0,55	0,8	0,831
K5	0,778	0,167	0,444	0,2	0,4	0,65	0,938
K6	0,63	0,37	0,5	0,25	0,55	0,95	0,886
K7	0,815	0,296	0,611	0,1	0,45	0,85	0,726
K8	0,87	0,149	0,519	0,05	0,6	0,7	0,896
K9	0,611	0,352	0,463	0,2	0,45	0,75	0,917
K10	0,537	0,537	0,574	0,5	0,55	0,65	0,791
K11	0,481	0,704	0,685	0,35	0,6	0,5	0,748
K12	0,296	0,686	0,481	0,65	0,65	0,55	0,748
K13	0,333	0,667	0,5	0,5	0,6	0,55	0,854
K14	0,463	0,704	0,667	0,45	0,65	0,6	0,708
K15	0,426	0,63	0,556	0,55	0,5	0,45	0,648
K16	0,333	0,815	0,648	0,4	0,65	0,5	0,812
K17	0,426	0,612	0,537	0,45	0,75	0,4	0,708

Продовження табл. М.1.1

grupa	S/S2	S/V2	S/D	Aoy	Py2	Ody	Mn2
K18	0,5	0,704	0,704	0,5	0,7	0,45	0,750
K19	0,315	0,945	0,759	0,6	0,75	0,75	0,688
K20	0,37	0,945	0,815	0,75	0,65	0,9	0,625
K21	0,463	0,945	0,907	0,6	0,75	0,65	0,625
K22	0,444	0,852	0,796	0,55	0,8	0,85	0,621
K23	0,352	0,889	0,741	0,45	0,7	0,75	0,667
K24	0,333	0,834	0,667	0,7	0,85	0,75	0,588
K25	0,389	0,945	0,833	0,85	0,6	0,8	0,646
K26	0,352	0,926	0,777	0,65	0,8	0,8	0,750
K27	0,426	0,926	0,851	0,5	0,75	0,65	0,604
K28	0,278	0,945	0,722	0,85	0,8	0,6	0,642
K29	0,481	0,649	0,63	0,7	0,85	0,75	0,438
K30	0,352	0,834	0,685	0,75	0,6	0,85	0,489
K31	0,407	0,723	0,63	0,8	0,75	0,75	0, 617
K32	0,296	0,741	0,537	0,65	0,8	0,7	0,621
K33	0,481	0,667	0,648	0,85	0,7	0,8	0,658
K34	0,37	0,704	0,574	0,7	0,75	0,65	0, 720
K35	0,407	0,704	0,611	0,6	0,65	0,9	0,812
K36	0,296	0,76	0,556	0,65	0,75	0,85	0,788
K37	0,278	0,926	0,704	0,85	0,75	0,7	0,479
K38	0,444	0,797	0,777	0,65	0,75	0,8	0,729
K39	0,481	0,908	0,888	0,5	0,6	0,75	0,646
K40	0,333	0,926	0,759	0,65	0,75	0,65	0,721
K41	0,352	0,963	0,815	0,55	0,65	0,75	0,719
K42	0,389	0,945	0,833	0,7	0,8	0,6	0,683
K43	0,426	0,778	0,704	0,5	0,65	0,85	0,642
K44	0,37	0,982	0,851	0,7	0,85	0,9	0,622
K45	0,352	0,963	0,815	0,65	0,6	0,85	0,722
K46	0,426	0,778	0,704	0,55	0,75	0,8	0,659
K47	0,296	0,945	0,741	0,65	0,8	0,95	0,724
K48	0,519	0,704	0,722	0,5	0,7	0,85	0,688
K49	0,463	0,871	0,833	0,45	0,55	0,8	0,625
K50	0,37	0,741	0,685	0,55	0,65	0,85	0,750
K51	0,5	0,797	0,796	0,4	0,5	0,65	0,562
K52	0,407	0,741	0,648	0,5	0,55	0,75	0,563

Продовження табл. М.1.1

grupa	S/S2	S/V2	S/D	Aoy	Py2	Ody	Mn2
K53	0,537	0,76	0,796	0,55	0,45	0,6	0,583
K54	0,444	0,76	0,704	0,45	0,6	0,6	0,667
E1	0,8	0,25	0,9	0,2	0,25	0,9	0,649
E2	0,85	0,3	0,75	0,15	0,3	0,75	0,606
E3	0,95	0,2	0,85	0,05	0,2	0,85	0,624
E4	0,75	0,1	0,6	0,25	0,1	0,6	0,742
E5	0,95	0,15	0,8	0,05	0,15	0,8	0,581
E6	0,9	0,2	0,85	0,1	0,2	0,85	0,623
E7	0,75	0,35	0,7	0,25	0,35	0,7	0,495
E8	0,9	0,2	0,75	0,1	0,2	0,75	0,563
E9	0,85	0,2	0,7	0,15	0,2	0,7	0,583
E10	0,8	0,25	0,4	0,2	0,25	0,4	0,542
E11	0,8	0,35	0,3	0,2	0,35	0,3	0,488
E12	0,75	0,55	0,25	0,25	0,55	0,25	0,485
E13	0,9	0,15	0,35	0,1	0,15	0,35	0,375
E14	0,7	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,521
E15	0,85	0,4	0,5	0,15	0,4	0,5	0,479
E16	0,6	0,45	0,35	0,4	0,45	0,35	0,419
E17	0,8	0,55	0,4	0,2	0,55	0,4	0,646
E18	0,75	0,5	0,4	0,25	0,5	0,4	0,458
E19	0,5	0,6	0,45	0,5	0,6	0,45	0,396
E20	0,6	0,5	0,5	0,4	0,5	0,5	0,208
E21	0,65	0,45	0,45	0,35	0,45	0,45	0,333
E22	0,4	0,7	0,55	0,6	0,7	0,55	0,292
E23	0,45	0,65	0,35	0,55	0,65	0,35	0,156
E24	0,55	0,5	0,3	0,45	0,5	0,3	0,233
E25	0,5	0,55	0,5	0,5	0,55	0,5	0,296
E26	0,55	0,55	0,5	0,45	0,55	0,5	0,271
E27	0,5	0,5	0,4	0,5	0,5	0,4	0,313
E28	0,75	0,25	0,55	0,25	0,25	0,55	0,229
E29	0,65	0,4	0,6	0,35	0,4	0,6	0,125
E30	0,8	0,05	0,45	0,2	0,05	0,45	0,326
E31	0,75	0,15	0,55	0,25	0,15	0,55	0,204
E32	0,65	0,25	0,5	0,35	0,25	0,5	0,247
E33	0,6	0,2	0,5	0,4	0,2	0,5	0,208

Продовження табл. М.1.1

grupa	S/S2	S/V2	S/D	Aoy	Py2	Ody	Mn2
E34	0,65	0,25	0,45	0,35	0,25	0,45	0,263
E35	0,75	0,2	0,5	0,25	0,2	0,5	0,304
E36	0,7	0,25	0,45	0,3	0,25	0,45	0,167
E37	0,7	0,45	0,65	0,3	0,45	0,65	0,271
E38	0,55	0,6	0,75	0,45	0,6	0,75	0,479
E39	0,6	0,6	0,65	0,4	0,6	0,65	0,313
E40	0,6	0,5	0,7	0,4	0,5	0,7	0,438
E41	0,5	0,65	0,8	0,5	0,65	0,8	0,208
E42	0,65	0,55	0,5	0,35	0,55	0,5	0,479
E43	0,75	0,4	0,75	0,25	0,4	0,75	0,246
E44	0,65	0,35	0,65	0,35	0,35	0,65	0,358
E45	0,7	0,5	0,8	0,3	0,5	0,8	0,354
E46	0,75	0,4	0,75	0,25	0,4	0,75	0,417
E47	0,8	0,3	0,65	0,2	0,3	0,65	0,258
E48	0,75	0,25	0,8	0,25	0,25	0,8	0,438
E49	0,9	0,3	0,7	0,1	0,3	0,7	0,192
E50	0,85	0,25	0,6	0,15	0,25	0,6	0,168
E51	0,65	0,4	0,65	0,35	0,4	0,65	0,292
E52	0,9	0,1	0,75	0,1	0,1	0,75	0,139
E53	0,95	0,15	0,65	0,05	0,15	0,65	0,242
E54	0,8	0,35	0,7	0,2	0,35	0,7	0,358

Таблиця М.1.2

Коефіцієнти позитивної величини розвитку ефективності застосування педагогічних умінь і якостей (Rpy), організаторських здібностей (Oz), комунікативних здібностей (Kz) та відсутності «синдрому вигорання» (емоційного виснаження –Evy2; деперсоналізації – Dp2; редукції особистих досягнень – Rod2) у професійній діяльності науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп

grupa	Rpy	Oz	Kz	Evy2	Dp2	Rod2
K1	0,185	0,333	0,141	0,87	0,933	0,855
K2	0,36	0,364	0,353	0,926	0,8	0,875

Продовження табл. М.1.2

grupa	Rpy	Oz	Kz	Evu2	Dp2	Rod2
K3	0,195	0,354	0,204	0,778	0,9	0,958
K4	0,2	0,218	0,381	0,889	0,833	0,771
K5	0,245	0,407	0,566	0,908	0,9	0,938
K6	0,21	0,335	0,259	0,87	0,933	0,896
K7	0,315	0,534	0,362	0,889	0,933	0,729
K8	0,255	0,398	0,425	0,833	0,9	0,896
K9	0,195	0,303	0,238	0,944	0,867	0,917
K10	0,52	0,523	0,35	0,833	0,9	0,792
K11	0,29	0,4	0,49	0,778	0,733	0,75
K12	0,59	0,561	0,386	0,741	0,867	0,75
K13	0,48	0,663	0,522	0,778	0,833	0,854
K14	0,385	0,422	0,267	0,87	0,867	0,708
K15	0,4	0,542	0,555	0,903	0,8	0,646
K16	0,495	0,496	0,563	0,667	0,9	0,813
K17	0,36	0,517	0,35	0,759	0,667	0,708
K18	0,425	0,553	0,682	0,796	0,9	0,75
K19	0,47	0,551	0,595	0,704	0,7	0,688
K20	0,64	0,468	0,75	0,593	0,733	0,625
K21	0,395	0,544	0,761	0,611	0,6	0,625
K22	0,55	0,595	0,563	0,5	0,7	0,521
K23	0,505	0,481	0,776	0,63	0,767	0,667
K24	0,66	0,324	0,782	0,667	0,633	0,588
K25	0,76	0,557	0,518	0,741	0,833	0,646
K26	0,49	0,54	0,699	0,593	0,533	0,75
K27	0,585	0,451	0,816	0,648	0,6	0,604
K28	0,64	0,424	0,84	0,63	0,567	0,542
K29	0,61	0,398	0,786	0,574	0,467	0,438
K30	0,77	0,47	0,655	0,759	0,733	0,479
K31	0,79	0,311	0,861	0,648	0,533	0,417
K32	0,56	0,568	0,766	0,611	0,5	0,521
K33	0,675	0,32	0,672	0,519	0,567	0,458
K34	0,715	0,371	0,858	0,63	0,433	0,333
K35	0,835	0,407	0,723	0,574	0,5	0,417
K36	0,705	0,358	0,794	0,667	0,467	0,5
K37	0,755	0,843	0,756	0,556	0,467	0,479

Продовження табл. М.1.2

група	Rpy	Oz	Kz	Evu2	Dp2	Rod2
K38	0,805	0,722	0,686	0,537	0,633	0,729
K39	0,845	0,61	0,843	0,37	0,567	0,646
K40	0,77	0,788	0,797	0,426	0,533	0,521
K41	0,76	0,619	0,866	0,445	0,767	0,5
K42	0,735	0,633	0,616	0,519	0,6	0,583
K43	0,76	0,771	0,771	0,445	0,6	0,542
K44	0,85	0,661	0,772	0,611	0,667	0,458
K45	0,73	0,735	0,803	0,5	0,667	0,5
K46	0,82	0,631	0,783	0,482	0,633	0,542
K47	0,895	0,739	0,725	0,63	0,6	0,604
K48	0,79	0,604	0,758	0,463	0,633	0,688
K49	0,86	0,756	0,595	0,5	0,733	0,625
K50	0,795	0,64	0,79	0,463	0,5	0,625
K51	0,78	0,786	0,833	0,426	0,7	0,479
K52	0,82	0,805	0,616	0,389	0,667	0,563
K53	0,875	0,714	0,776	0,519	0,667	0,583
K54	0,78	0,665	0,808	0,445	0,633	0,667
E1	0,205	0,496	0,252	0,611	0,733	0,646
E2	0,19	0,453	0,37	0,648	0,6	0,604
E3	0,28	0,604	0,37	0,5	0,8	0,625
E4	0,365	0,481	0,132	0,704	0,733	0,75
E5	0,24	0,566	0,189	0,63	0,833	0,583
E6	0,31	0,559	0,377	0,741	0,867	0,625
E7	0,39	0,402	0,252	0,574	0,767	0,5
E8	0,34	0,525	0,27	0,704	0,733	0,563
E9	0,285	0,538	0,233	0,667	0,767	0,583
E10	0,225	0,75	0,37	0,482	0,733	0,542
E11	0,44	0,79	0,233	0,519	0,533	0,5
E12	0,275	0,886	0,477	0,37	0,767	0,5
E13	0,315	0,822	0,268	0,445	0,833	0,375
E14	0,36	0,767	0,333	0,556	0,733	0,521
E15	0,4	0,595	0,296	0,5	0,733	0,479
E16	0,465	0,763	0,242	0,611	0,8	0,417
E17	0,525	0,85	0,352	0,463	0,7	0,646
E18	0,49	0,782	0,432	0,5	0,733	0,458

Продовження табл. М.1.2

група	Rpy	Oz	Kz	Evu2	Dp2	Rod2
E19	0,505	0,595	0,447	0,389	0,5	0,396
E20	0,395	0,65	0,583	0,333	0,6	0,208
E21	0,615	0,661	0,293	0,352	0,433	0,333
E22	0,58	0,583	0,437	0,259	0,533	0,292
E23	0,445	0,676	0,481	0,315	0,467	0,146
E24	0,485	0,682	0,589	0,5	0,3	0,333
E25	0,36	0,701	0,341	0,37	0,5	0,146
E26	0,595	0,699	0,593	0,278	0,4	0,271
E27	0,44	0,616	0,499	0,352	0,467	0,313
E28	0,59	0,64	0,574	0,241	0,233	0,229
E29	0,51	0,686	0,734	0,204	0,067	0,125
E30	0,74	0,655	0,685	0,019	0,167	0,188
E31	0,675	0,591	0,648	0,185	0,133	0,104
E32	0,56	0,706	0,622	0,222	0,333	0,25
E33	0,49	0,672	0,496	0,167	0,133	0,208
E34	0,73	0,71	0,574	0,296	0,2	0,063
E35	0,645	0,623	0,591	0,167	0,2	0,104
E36	0,71	0,601	0,759	0,148	0,233	0,167
E37	0,715	0,756	0,586	0,37	0,3	0,271
E38	0,855	0,686	0,788	0,185	0,333	0,479
E39	0,765	0,843	0,734	0,278	0,3	0,313
E40	0,725	0,597	0,574	0,148	0,233	0,438
E41	0,585	0,826	0,581	0,278	0,267	0,208
E42	0,79	0,616	0,463	0,315	0,367	0,5
E43	0,775	0,771	0,587	0,167	0,333	0,146
E44	0,66	0,672	0,512	0,389	0,267	0,458
E45	0,74	0,703	0,774	0,278	0,333	0,354
E46	0,74	0,583	0,622	0,296	0,3	0,417
E47	0,825	0,725	0,528	0,315	0,3	0,458
E48	0,77	0,758	0,704	0,259	0,267	0,438
E49	0,73	0,595	0,667	0,389	0,2	0,5
E50	0,75	0,79	0,737	0,222	0,367	0,5
E51	0,805	0,633	0,696	0,352	0,267	0,292
E52	0,795	0,816	0,574	0,37	0,3	0,479
E53	0,89	0,676	0,785	0,296	0,333	0,542

Продовження табл. М.1.2

група	Rpy	Oz	Kz	Evu2	Dp2	Rod2
E54	0,78	0,608	0,622	0,315	0,367	0,458

М.2 Ефективність професійної діяльності науково-педагогічних працівників контрольної та контрольної депривованої груп

Таблиця М.2.1

**Визначення ефективності професійної діяльності науково-педагогічних працівників контрольної групи
(через середнє геометричне)**

група	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
Aoy	,15000	,1000	,05000	,150	,20000	,2500	,10000	,05000
Dp2	,93300	,8000	,90000	,833	,90000	,9330	,93300	,90000
Evu2	,87000	,9260	,77800	,889	,90800	,8700	,88900	,83300
Kz	,14100	,3530	,20400	,381	,56600	,2590	,36200	,42500
Mn2	,82500	,7740	,85800	,831	,93800	,8860	,72600	,89600
My	,86500	,7240	,79100	,832	,77800	,8050	,73500	,81900
Ody	,80000	,7500	,90000	,800	,65000	,9500	,85000	,70000
Oz	,24100	,2530	,12400	,381	,26600	,2590	,36200	,42500
Py2	,35000	,5000	,65000	,550	,40000	,5500	,45000	,60000
Rod2	,85500	,8750	,95800	,771	,93800	,8960	,72900	,89600
Rpy	,18500	,3600	,19500	,200	,24500	,2100	,31500	,25500
S/S2	,88900	,7960	,74100	,760	,77800	,6300	,81500	,87000
S/V2	,18500	,2590	,20400	,278	,16700	,3700	,29600	,14900
Sdi	,57400	,5560	,48100	,537	,44400	,5000	,61100	,51900
Итого	,44606	,4931	,41680	,512	,50050	,5219	,50746	,47754

Продовження табл. М.2.1

grupa	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16
Aoy	,20000	,5000	,3500	,6500	,5000	,45000	,550	,40000
Dp2	,86700	,9000	,7330	,8670	,8330	,86700	,800	,90000
Evu2	,94400	,8330	,7780	,7410	,7780	,87000	,903	,66700
Kz	,23800	,3500	,4900	,3860	,5220	,26700	,555	,56300
Mn2	,91700	,7910	,7480	,7480	,8540	,70800	,648	,81200
My	,87900	,8640	,7920	,7080	,7780	,73600	,655	,76500
Ody	,75000	,6500	,5000	,5500	,5500	,60000	,450	,50000
Oz	,23800	,3500	,3900	,2760	,5220	,36700	,685	,41300
Py2	,45000	,5500	,6000	,6500	,6000	,65000	,500	,65000
Rod2	,91700	,7920	,7500	,7500	,8540	,70800	,646	,81300
Rpy	,19500	,5200	,2900	,5900	,4800	,38500	,400	,49500
S/S2	,61100	,5370	,4810	,2960	,3330	,46300	,426	,33300
S/V2	,35200	,5370	,7040	,6860	,6670	,70400	,630	,81500
Sdi	,46300	,5740	,6850	,4810	,5000	,66700	,556	,64800
Итого	,48917	,5990	,5655	,5680	,6051	,57192	,585	,60076

grupa	K17	K18	K19	K20	K21	K22	K23	K24
Aoy	,4500	,50000	,6000	,7500	,60000	,5500	,45000	,7000
Dp2	,6670	,90000	,7000	,7330	,60000	,7000	,76700	,6330
Evu2	,7590	,79600	,7040	,5930	,61100	,5000	,63000	,6670
Kz	,3500	,68200	,5950	,7500	,76100	,5630	,77600	,7820
Mn2	,7080	,75000	,6880	,6250	,62500	,6210	,66700	,5880
My	,6810	,84700	,7920	,5830	,75000	,7080	,56900	,6670
Ody	,4000	,45000	,7500	,9000	,65000	,8500	,75000	,7500
Oz	,5480	,38200	,5950	,4500	,76100	,5630	,67600	,7820
Py2	,7500	,70000	,7500	,6500	,75000	,8000	,70000	,8500
Rod2	,7080	,75000	,6880	,6250	,62500	,5210	,66700	,5880
Rpy	,3600	,42500	,4700	,6400	,39500	,5500	,50500	,6600
S/S2	,4260	,50000	,3150	,3700	,46300	,4440	,35200	,3330
S/V2	,6120	,70400	,9450	,9450	,94500	,8520	,88900	,8340
Sdi	,5370	,70400	,7590	,8150	,90700	,7960	,74100	,6670
Итого	,5489	,62773	,6488	,6550	,65800	,6306	,63609	,6641

Продовження табл. М.2.1

група	K25	K26	K27	K28	K29	K30	K32	K33
Aoy	,8500	,6500	,50000	,8500	,7000	,7500	,6500	,85000
Dp2	,8330	,5330	,60000	,5670	,4670	,7330	,5000	,56700
Evu2	,7410	,5930	,64800	,6300	,5740	,7590	,6110	,51900
Kz	,5180	,6990	,81600	,8400	,7860	,6550	,7660	,67200
Mn2	,6460	,7500	,60400	,6420	,4380	,4890	,6210	,65800
My	,6530	,7640	,69400	,5550	,5280	,5970	,7580	,62500
Ody	,8000	,8000	,65000	,6000	,7500	,8500	,7000	,80000
Oz	,8180	,6990	,54200	,8400	,7860	,6550	,7660	,67200
Py2	,6000	,8000	,75000	,8000	,8500	,6000	,8000	,70000
Rod2	,6460	,7500	,60400	,5420	,4380	,4790	,5210	,45800
Rpy	,7600	,4900	,58500	,6400	,6100	,7700	,5600	,67500
S/S2	,3890	,3520	,42600	,2780	,4810	,3520	,2960	,48100
S/V2	,9450	,9260	,92600	,9450	,6490	,8340	,7410	,66700
Sdi	,8330	,7770	,85100	,7220	,6300	,6850	,5370	,64800
Итого	,6999	,6667	,64342	,6501	,6059	,6410	,6129	,63337

група	K35	K36	K37	K38	K39	K40	K41	K42
Aoy	,60000	,65000	,85000	,65000	,50000	,6500	,5500	,70000
Dp2	,50000	,46700	,46700	,63300	,56700	,5330	,7670	,60000
Evu2	,57400	,66700	,55600	,53700	,37000	,4260	,4450	,51900
Kz	,72300	,79400	,75600	,68600	,84300	,7970	,8660	,61600
Mn2	,81200	,78800	,47900	,72900	,64600	,7210	,7190	,68300
My	,84200	,81400	,56900	,61100	,66700	,7360	,7880	,62500
Ody	,90000	,85000	,70000	,80000	,75000	,6500	,7500	,60000
Oz	,72300	,86400	,75600	,68600	,86300	,6970	,8460	,81600
Py2	,65000	,75000	,75000	,75000	,60000	,7500	,6500	,80000
Rod2	,41700	,50000	,47900	,72900	,64600	,5210	,5000	,58300
Rpy	,83500	,70500	,75500	,80500	,84500	,7700	,7600	,73500
S/S2	,40700	,29600	,27800	,44400	,48100	,3330	,3520	,38900
S/V2	,70400	,76000	,92600	,79700	,90800	,9260	,9630	,94500
Sdi	,61100	,55600	,70400	,77700	,88800	,7590	,8150	,83300
Итого	,64580	,65191	,61791	,67961	,66242	,6413	,6739	,65952

Продовження табл. М.2.1

група	К43	К44	К45	К46	К47	К48	К49	К50
Aoy	,5000	,7000	,6500	,5500	,65000	,5000	,4500	,55000
Dp2	,6000	,6670	,6670	,6330	,60000	,6330	,7330	,50000
Evu2	,4450	,6110	,5000	,4820	,63000	,4630	,5000	,46300
Kz	,7710	,7720	,8030	,7830	,72500	,7580	,5950	,79000
Mn2	,6420	,6220	,7220	,6590	,72400	,6880	,6250	,75000
My	,5550	,7080	,7830	,6110	,72200	,5830	,6530	,54500
Ody	,8500	,9000	,8500	,8000	,95000	,8500	,8000	,85000
Oz	,6710	,7720	,6030	,6830	,72500	,6580	,7950	,69000
Py2	,6500	,8500	,6000	,7500	,80000	,7000	,5500	,65000
Rod2	,5420	,4580	,5000	,5420	,60400	,6880	,6250	,62500
Rpy	,7600	,8500	,7300	,8200	,89500	,7900	,8600	,79500
S/S2	,4260	,3700	,3520	,4260	,29600	,5190	,4630	,37000
S/V2	,7780	,9820	,9630	,7780	,94500	,7040	,8710	,74100
Sdi	,7040	,8510	,8150	,7040	,74100	,7220	,8330	,68500
Итого	,6223	,7008	,6612	,6469	,69178	,6519	,6524	,62735

група	К51	К52	К53	К54
Aoy	,4000	,5000	,55000	,4500
Dp2	,7000	,6670	,66700	,6330
Evu2	,4260	,3890	,51900	,4450
Kz	,8330	,6160	,77600	,8080
Mn2	,5620	,5630	,58300	,6670
My	,5970	,5280	,70800	,5550
Ody	,6500	,7500	,60000	,6000
Oz	,5120	,6160	,77600	,6080
Py2	,5000	,5500	,45000	,6000
Rod2	,4790	,5630	,58300	,6670
Rpy	,7800	,8200	,87500	,7800
S/S2	,5000	,4070	,53700	,4440
S/V2	,7970	,7410	,76000	,7600
Sdi	,7960	,6480	,79600	,7040
Итого	,5925	,5846	,64415	,6116

Таблиця М.2.2

**Визначення ефективності професійної діяльності науково-педагогічних
працівників контрольної депривованої групи
(через середнє геометричне)**

група	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8
Aoy	,20000	,1500	,0500	,25000	,0500	,1000	,2500	,1000
Dp2	,73300	,6000	,8000	,73300	,8330	,8670	,7670	,7330
Evu2	,61100	,6480	,5000	,70400	,6300	,7410	,5740	,7040
Kz	,25200	,3700	,3700	,13200	,1890	,3770	,2520	,2700
Mn2	,64900	,6060	,6240	,74200	,5810	,6230	,4950	,5630
My	,35100	,3940	,3760	,25800	,4190	,3770	,5050	,4370
Ody	,90000	,7500	,8500	,60000	,8000	,8500	,7000	,7500
Oz	,13200	,2680	,3710	,13200	,3890	,1370	,1220	,2540
Py2	,25000	,3000	,2000	,10000	,1500	,2000	,3500	,2000
Rod2	,64600	,6040	,6250	,75000	,5830	,6250	,5000	,5630
Rpy	,20500	,1900	,2800	,36500	,2400	,3100	,3900	,3400
S/S2	,80000	,8500	,9500	,75000	,9500	,9000	,7500	,9000
S/V2	,25000	,3000	,2000	,10000	,1500	,2000	,3500	,2000
Sdi	,90000	,7500	,8500	,60000	,8000	,8500	,7000	,7500
Итого	,40880	,4275	,4041	,34347	,3699	,4110	,4302	,4066

Продовження табл. М.2.2

grupa	E9	E10	E11	E12	E13	E14	E15	E16
Aoy	,15000	,20000	,2000	,25000	,10000	,3000	,150	,40000
Dp2	,76700	,73300	,5330	,76700	,83300	,7330	,733	,80000
Evu2	,66700	,48200	,5190	,37000	,44500	,5560	,500	,61100
Kz	,23300	,37000	,2330	,47700	,26800	,3330	,296	,24200
Mn2	,58300	,54200	,4880	,48500	,37500	,5210	,479	,41900
My	,41700	,45800	,5120	,51500	,62500	,4790	,521	,58100
Ody	,70000	,40000	,3000	,25000	,35000	,3000	,500	,35000
Oz	,23300	,37000	,2330	,27700	,40800	,4180	,276	,34200
Py2	,20000	,25000	,3500	,55000	,15000	,3000	,400	,45000
Rod2	,58300	,54200	,5000	,50000	,37500	,5210	,479	,41700
Rpy	,28500	,22500	,4400	,27500	,31500	,3600	,400	,46500
S/S2	,85000	,80000	,8000	,75000	,90000	,7000	,850	,60000
S/V2	,20000	,25000	,3500	,55000	,15000	,3000	,400	,45000
Sdi	,70000	,40000	,3000	,25000	,35000	,3000	,500	,35000
Итого	,40124	,39613	,3829	,41546	,34022	,4151	,430	,44344

grupa	E17	E18	E19	E20	E21	E22	E23	E24
Aoy	,20000	,2500	,50000	,40000	,35000	,6000	,55000	,45000
Dp2	,70000	,7330	,50000	,60000	,43300	,5330	,46700	,30000
Evu2	,46300	,5000	,38900	,33300	,35200	,2590	,31500	,50000
Kz	,35200	,4320	,44700	,58300	,29300	,4370	,48100	,58900
Mn2	,64600	,4580	,39600	,20800	,33300	,2920	,15600	,23300
My	,35400	,5420	,60400	,79200	,66700	,7080	,84400	,76700
Ody	,40000	,4000	,45000	,50000	,45000	,5500	,35000	,30000
Oz	,45200	,3120	,44700	,48300	,29300	,4370	,58100	,48900
Py2	,55000	,5000	,60000	,50000	,45000	,7000	,65000	,50000
Rod2	,64600	,4580	,39600	,20800	,33300	,2920	,14600	,33300
Rpy	,52500	,4900	,50500	,39500	,61500	,5800	,44500	,48500
S/S2	,80000	,7500	,50000	,60000	,65000	,4000	,45000	,55000
S/V2	,55000	,5000	,60000	,50000	,45000	,7000	,65000	,50000
Sdi	,40000	,4000	,45000	,50000	,45000	,5500	,35000	,30000
Итого	,47635	,4627	,47941	,44359	,42131	,4783	,41507	,42810

Продовження табл. М.1.2

grupa	E25	E26	E27	E28	E29	E30	E31	E32
Aoy	,5000	,45000	,5000	,2500	,3500	,2000	,25000	,3500
Dp2	,5000	,40000	,4670	,2330	,0670	,1670	,13300	,3330
Evu2	,3700	,27800	,3520	,2410	,2040	,0190	,18500	,2220
Kz	,3410	,59300	,4990	,5740	,7340	,6850	,64800	,6220
Mn2	,2960	,27100	,3130	,2290	,1250	,3260	,20400	,2470
My	,7040	,72900	,6870	,7710	,8750	,6740	,79600	,7530
Ody	,5000	,50000	,4000	,5500	,6000	,4500	,55000	,5000
Oz	,6410	,54300	,4990	,5740	,7340	,6850	,53800	,7220
Py2	,5500	,55000	,5000	,2500	,4000	,0500	,15000	,2500
Rod2	,1460	,27100	,3130	,2290	,1250	,1880	,10400	,2500
Rpy	,3600	,59500	,4400	,5900	,5100	,7400	,67500	,5600
S/S2	,5000	,55000	,5000	,7500	,6500	,8000	,75000	,6500
S/V2	,5500	,55000	,5000	,2500	,4000	,0500	,15000	,2500
Sdi	,5000	,50000	,4000	,5500	,6000	,4500	,55000	,5000
Итого	,4339	,46386	,4455	,3849	,3624	,2498	,32127	,4039

grupa	E33	E34	E35	E36	E37	E38	E39	E40
Aoy	,4000	,3500	,25000	,3000	,30000	,45000	,40000	,40000
Dp2	,1330	,2000	,20000	,2330	,30000	,33300	,30000	,23300
Evu2	,1670	,2960	,16700	,1480	,37000	,18500	,27800	,14800
Kz	,4960	,5740	,59100	,7590	,58600	,78800	,73400	,57400
Mn2	,2080	,2630	,30400	,1700	,27100	,47900	,31300	,43800
My	,7920	,7370	,69600	,8330	,72900	,52100	,68700	,56200
Ody	,5000	,4500	,50000	,4500	,65000	,75000	,65000	,70000
Oz	,5960	,5240	,79100	,6590	,58600	,78800	,59400	,47400
Py2	,2000	,2500	,20000	,2500	,45000	,60000	,60000	,50000
Rod2	,2080	,0630	,10400	,1670	,27100	,47900	,31300	,43800
Rpy	,4900	,7300	,64500	,7100	,71500	,85500	,76500	,72500
S/S2	,6000	,6500	,75000	,7000	,70000	,55000	,60000	,60000
S/V2	,2000	,2500	,20000	,2500	,45000	,60000	,60000	,50000
Sdi	,5000	,4500	,50000	,4500	,65000	,75000	,65000	,70000
Итого	,3390	,3525	,35009	,3659	,47071	,54344	,50406	,46419

Продовження табл. М.2.2

grupa	E41	E42	E43	E44	E45	E46	E47	E48
Aoy	,50000	,3500	,25000	,3500	,3000	,2500	,20000	,2500
Dp2	,26700	,3670	,33300	,2670	,3330	,3000	,30000	,2670
Evu2	,27800	,3150	,16700	,3890	,2780	,2960	,31500	,2590
Kz	,58100	,4630	,58700	,5120	,7740	,6220	,52800	,7040
Mn2	,20800	,4790	,24600	,3580	,3540	,4170	,25800	,4380
My	,79200	,5210	,75400	,6420	,6460	,5830	,74200	,5620
Ody	,80000	,5000	,75000	,6500	,8000	,7500	,65000	,8000
Oz	,78100	,6630	,51700	,7640	,5440	,5220	,58800	,6840
Py2	,65000	,5500	,40000	,3500	,5000	,4000	,30000	,2500
Rod2	,20800	,5000	,14600	,4580	,3540	,4170	,45800	,4380
Rpy	,58500	,7900	,77500	,6600	,7400	,7400	,82500	,7700
S/S2	,50000	,6500	,75000	,6500	,7000	,7500	,80000	,7500
S/V2	,65000	,5500	,40000	,3500	,5000	,4000	,30000	,2500
Sdi	,80000	,5000	,75000	,6500	,8000	,7500	,65000	,8000
Итого	,48973	,4995	,42354	,4788	,5090	,4820	,44749	,4629

grupa	E49	E50	E51	E52	E53	E54
Aoy	,1000	,1500	,35000	,10000	,0500	,2000
Dp2	,2000	,3670	,26700	,30000	,3330	,3670
Evu2	,3890	,2220	,35200	,37000	,2960	,3150
Kz	,6670	,7370	,69600	,57400	,7850	,6220
Mn2	,1900	,1680	,29200	,13900	,2420	,3580
My	,8080	,8320	,70800	,86100	,7580	,6420
Ody	,7000	,6000	,65000	,75000	,6500	,7000
Oz	,7670	,6220	,52300	,57400	,5020	,4920
Py2	,3000	,2500	,40000	,10000	,1500	,3500
Rod2	,5000	,5000	,29200	,47900	,5420	,4580
Rpy	,7300	,7500	,80500	,79500	,8900	,7800
S/S2	,9000	,8500	,65000	,90000	,9500	,8000
S/V2	,3000	,2500	,40000	,10000	,1500	,3500
Sdi	,7000	,6000	,65000	,75000	,6500	,7000
Итого	,4356	,4217	,46987	,36826	,3846	,4728

Таблиця М.2.3

**Ефективність професійної діяльності науково-педагогічних працівників
контрольної та контрольної депривованої груп**

Код НПП КГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень	Код НПП КДГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень
К1	0,446	с	Е1	0,408	н/с
К2	0,493	с	Е2	0,427	н/с
К3	0,416	н/с	Е3	0,404	н/с
К4	0,512	с	Е4	0,343	н/с
К5	0,5	с	Е5	0,37	н/с
К6	0,522	с	Е6	0,411	н/с
К7	0,507	с	Е7	0,43	с
К8	0,477	с	Е8	0,406	н/с
К9	0,489	с	Е9	0,401	н/с
К10	0,599	в/с	Е10	0,396	н/с
К11	0,565	с	Е11	0,382	н/с
К12	0,568	с	Е12	0,415	н/с
К13	0,605	в/с	Е13	0,34	н/с
К14	0,572	с	Е14	0,415	н/с
К15	0,585	в/с	Е15	0,43	с
К16	0,6	в/с	Е16	0,443	с
К17	0,549	с	Е17	0,476	с
К18	0,627	в/с	Е18	0,462	с
К19	0,648	в/с	Е19	0,479	с
К20	0,655	в/с	Е20	0,443	с
К21	0,658	в/с	Е21	0,421	н/с
К22	0,63	в/с	Е22	0,478	с
К23	0,636	в/с	Е23	0,435	с
К24	0,664	в/с	Е24	0,428	с
К25	0,715	в	Е25	0,434	с
К26	0,666	в/с	Е26	0,463	с
К27	0,643	в/с	Е27	0,445	с
К28	0,65	в/с	Е28	0,385	н/с

Продовження табл. М.2.3

Код НПП КГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень	Код НПП КДГ	Коефіцієнт розвитку	Рівень
К29	0,605	в/с	Е29	0,362	н/с
К30	0,641	в/с	Е30	0,249	н
К31	0,647	в/с	Е31	0,321	н/с
К32	0,613	в/с	Е32	0,404	н/с
К33	0,633	в/с	Е33	0,339	н/с
К34	0,605	в/с	Е34	0,352	н/с
К35	0,645	в/с	Е35	0,35	н/с
К36	0,652	в/с	Е36	0,366	н/с
К37	0,618	в/с	Е37	0,47	с
К38	0,679	в/с	Е38	0,543	с
К39	0,662	в/с	Е39	0,504	с
К40	0,641	в/с	Е40	0,464	с
К41	0,652	в/с	Е41	0,489	с
К42	0,659	в/с	Е42	0,499	с
К43	0,622	в/с	Е43	0,423	с
К44	0,72	в	Е44	0,478	с
К45	0,661	в/с	Е45	0,509	с
К46	0,646	в/с	Е46	0,482	с
К47	0,691	в/с	Е47	0,447	с
К48	0,652	в/с	Е48	0,462	с
К49	0,652	в/с	Е49	0,435	с
К50	0,627	в/с	Е50	0,421	с
К51	0,592	в/с	Е51	0,469	с
К52	0,584	в/с	Е52	0,368	н/с
К53	0,644	в/с	Е53	0,384	н/с
К54	0,611	в/с	Е54	0,472	с

Ру	Коэффициент	,460**	,646**	,413**	,666**	,490**	,541**	,499**	,540**	,300**	,461**	,398**	,376**	,534**	,585**	,617**	,604**	,600**
	корреляции																	
	Знч. (2-сторон)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,002	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
Ody	Коэффициент	-,441**	-,474**	-,425**	-,319**	-,413**	-,473**	-,463**	-,367**	-,340**	-,388**	-,304**	,202*	-,442**	-,466**	-,394**	-,450**	-,474**
	корреляции																	
	Знч. (2-сторон)	,000	,000	,000	,001	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,001	,036	,000	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
EfPD	Коэффициент	-,611**	-,739**	-,569**	-,706**	-,661**	-,672**	-,608**	-,646**	-,374**	-,552**	-,471**	-,248**	-,661**	-,725**	-,750**	-,724**	-,750**
	корреляции																	
	Знч. (2-сторон)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,010	,000	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
Му	Коэффициент	-,733**	-,776**	-,720**	-,648**	-,788**	-,700**	-,774**	-,608**	-,580**	-,351**	-,746**	-,391**	-,827**	-,732**	-,698**	-,712**	-,702**
	корреляции																	
	Знч. (2-сторон)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
Мп	Коэффициент	,687**	,697**	,696**	,583**	,745**	,632**	,735**	,513**	,575**	,279**	,751**	,356**	,787**	,651**	,643**	,642**	,645**
	корреляции																	
	Знч. (2-сторон)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,004	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108

** . Корреляция значима на уровне 0.01 (2-сторонняя).

* . Корреляция значима на уровне 0.05 (2-сторонняя).

	Знч. (2-сторон)	,120	,001	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	
SDyN	Коэффициент корреляции	,078	-,109	,501**	,714**	,589**	,699**	-,361**	,397**	-,280**	-,279**	,499**	-,463**	-,608**	-,774**	,735**
	Знч. (2-сторон)	,421	,261	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,003	,003	,000	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
SDSS	Коэффициент корреляции	-,266**	-,375**	,265**	,372**	,265**	,404**	-,484**	,503**	-,279**	-,405**	,540**	-,367**	-,646**	-,608**	,513**
	Знч. (2-сторон)	,005	,000	,006	,000	,006	,000	,000	,000	,003	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
SDG	Коэффициент корреляции	,112	,049	,359**	,526**	,515**	,523**	-,244**	,225**	-,213**	-,146	,300**	-,340**	-,374**	-,580**	,575**
	Знч. (2-сторон)	,248	,614	,000	,000	,000	,000	,011	,019	,027	,132	,002	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
SDSV	Коэффициент корреляции	-,444**	-,475**	,134	,090	-,010	,165	-,441**	,451**	-,370**	-,376**	,461**	-,388**	-,552**	-,351**	,279**
	Знч. (2-сторон)	,000	,000	,167	,357	,917	,088	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,004
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
SDyS	Коэффициент корреляции	,292**	,110	,448**	,757**	,717**	,733**	-,269**	,293**	-,206*	-,187	,398**	-,304**	-,471**	-,746**	,751**
	Знч. (2-сторон)	,002	,258	,000	,000	,000	,000	,005	,002	,033	,052	,000	,001	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
Sdvi	Коэффициент корреляции	,314**	,115	,119	,399**	,447**	,295**	-,277**	,266**	,347**	-,210*	,376**	,202*	-,248**	-,391**	,356**

	Знч. (2-сторон)	,001	,234	,218	,000	,000	,002	,004	,005	,000	,029	,000	,036	,010	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
SD	Коэффициент корреляции	,033	-,144	,494**	,714**	,588**	,754**	-,395**	,415**	-,305**	-,275**	,534**	-,442**	-,661**	-,827**	,787**
	Знч. (2-сторон)	,737	,137	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,001	,004	,000	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
BED	Коэффициент корреляции	-,121	-,341**	,352**	,551**	,435**	,540**	-,537**	,550**	-,338**	-,427**	,585**	-,466**	-,725**	-,732**	,651**
	Знч. (2-сторон)	,213	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
NED	Коэффициент корреляции	-,200*	-,398**	,390**	,539**	,346**	,554**	-,583**	,589**	-,372**	-,500**	,617**	-,394**	-,750**	-,698**	,643**
	Знч. (2-сторон)	,038	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
VED	Коэффициент корреляции	-,166	-,348**	,365**	,523**	,368**	,511**	-,596**	,546**	-,244*	-,465**	,604**	-,450**	-,724**	-,712**	,642**
	Знч. (2-сторон)	,087	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,011	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
ED	Коэффициент корреляции	-,195*	-,382**	,367**	,527**	,361**	,532**	-,571**	,563**	-,338**	-,461**	,600**	-,474**	-,750**	-,702**	,645**
	Знч. (2-сторон)	,045	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
R _{ру}	Коэффициент корреляции	1,000	,723**	,397**	,480**	,531**	,327**	,345**	-,413**	,367**	,424**	-,220*	,215*	,396**	-,212*	,258**

	Знч. (2-сторон)		,000	,000	,000	,000	,000	,001	,000	,000	,000	,000	,022	,025	,000	,027	,007
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
Kz	Коэффициент корреляции	,723**	1,000	,127	,287**	,431**	,210*	,524**	-,568**	,431**	,565**	-,456**	,240*	,552**	,065	,080	
	Знч. (2-сторон)	,000	,189	,003	,000	,029	,000	,000	,000	,000	,000	,012	,000	,502	,410		
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	
Oz	Коэффициент корреляции	,397**	,127	1,000	,648**	,395**	,458**	-,109	,007	-,055	-,063	,230*	-,318**	-,226*	-,552**	,538**	
	Знч. (2-сторон)	,000	,189	,000	,000	,000	,263	,940	,573	,514	,016	,001	,019	,000	,000		
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	
Evu	Коэффициент корреляции	,480**	,287**	,648**	1,000	,810**	,790**	-,198*	,177	-,068	-,092	,322**	-,279**	-,390**	-,778**	,806**	
	Знч. (2-сторон)	,000	,003	,000	,000	,000	,040	,067	,484	,343	,001	,003	,000	,000	,000		
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	
Dp	Коэффициент корреляции	,531**	,431**	,395**	,810**	1,000	,776**	-,033	,097	-,030	,088	,154	-,181	-,242*	-,669**	,742**	
	Знч. (2-сторон)	,000	,000	,000	,000	,000	,732	,316	,761	,366	,112	,061	,012	,000	,000		
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	
Rod	Коэффициент корреляции	,327**	,210*	,458**	,790**	,776**	1,000	-,102	,164	-,222*	,057	,254**	-,332**	-,400**	-,693**	,858**	
	Знч. (2-сторон)	,001	,029	,000	,000	,000	,292	,091	,021	,559	,008	,000	,000	,000	,000		
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	
S/S	Коэффициент корреляции	,345**	,524**	-,109	-,198*	-,033	-,102	1,000	-,891**	,218*	,929**	-,839**	,147	,790**	,418**	-,314**	

	Знч. (2-сторон)	,000	,000	,263	,040	,732	,292	.	,000	,023	,000	,000	,129	,000	,000	,001
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
S/V	Коэффициент корреляции	-,413**	-,568**	,007	,177	,097	,164	-,891**	1,000	-,432**	-,865**	,860**	-,224*	-,893**	-,404**	,307**
	Знч. (2-сторон)	,000	,000	,940	,067	,316	,091	,000	,000	,000	,000	,000	,020	,000	,000	,001
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
S/D	Коэффициент корреляции	,367**	,431**	-,055	-,068	-,030	-,222*	,218*	-,432**	1,000	,249**	-,246*	,658**	,497**	,238*	-,176
	Знч. (2-сторон)	,000	,000	,573	,484	,761	,021	,023	,000	,009	,010	,000	,000	,013	,069	
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
Аоу	Коэффициент корреляции	,424**	,565**	-,063	-,092	,088	,057	,929**	-,865**	,249**	1,000	-,802**	,133	,769**	,299**	-,160
	Знч. (2-сторон)	,000	,000	,514	,343	,366	,559	,000	,000	,009	,000	,000	,171	,000	,002	,099
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
Ру	Коэффициент корреляции	-,220*	-,456**	,230*	,322**	,154	,254**	-,839**	,860**	-,246*	-,802**	1,000	-,264**	-,852**	-,514**	,428**
	Знч. (2-сторон)	,022	,000	,016	,001	,112	,008	,000	,000	,010	,000	,000	,006	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
Оду	Коэффициент корреляции	,215*	,240*	-,318**	-,279**	-,181	-,332**	,147	-,224*	,658**	,133	-,264**	1,000	,456**	,421**	-,404**
	Знч. (2-сторон)	,025	,012	,001	,003	,061	,000	,129	,020	,000	,171	,006	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
EfPD	Коэффициент корреляции	,396**	,552**	-,226*	-,390**	-,242*	-,400**	,790**	-,893**	,497**	,769**	-,852**	,456**	1,000	,605**	-,544**

	Знч. (2-сторон)	,000	,000	,019	,000	,012	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
Му	Коэффициент корреляции	-,212*	,065	-,552**	-,778**	-,669**	-,693**	,418**	-,404**	,238*	,299**	-,514**	,421**	,605**	1,000
	Знч. (2-сторон)	,027	,502	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,013	,002	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
Мп	Коэффициент корреляции	,258**	,080	,538**	,806**	,742**	,858**	-,314**	,307**	-,176	-,160	,428**	-,404**	-,544**	-,875**
	Знч. (2-сторон)	,007	,410	,000	,000	,000	,000	,001	,001	,069	,099	,000	,000	,000	,000
	N	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108

** . Корреляция значима на уровне 0.01 (2-сторонняя).

* . Корреляция значима на уровне 0.05 (2-сторонняя).

Н.2 Визначення сили впливу соціальної та економічної депривації на ефективність професійної діяльності науково-педагогічних працівників

Таблиця Н.1.2

Результати багатфакторного аналізу впливу соціальної депривації на ефективність професійної діяльності НПП

Модель	Изменения статистик				
	Изменение R квадрат	изменения F	ст.св.1	ст.св.2	Знч. изменения F
1	,631	13,519	12	95	,000

Таблиця Н.1.3

Результати багатфакторного аналізу впливу економічної депривації на ефективність професійної діяльності НПП

Модель	Изменения статистик				
	Изменение R квадрат	изменения F	ст.св.1	ст.св.2	Знч. изменения F
1	,603	52,579	3	104	,000